

ALEKSANDAR MEKOL SMIT

***Štedljivo s
komplimentima***

SAMIZDAT BE92

Aleksandar Mekol Smit
Štedljivo s komplimentima

Isabel Dalhousie 4.

1.

„Uzmimo sto ljudi“, rekla je Izabel.

Džejmi je klimnuo glavom. „Sto.“

„A sad, od tih sto“, nastavila je Izabel, „koliko njih će imati dobre namere?“

Beše to jedno od tipičnih iskušavajućih pitanja koja je Izabel postavljala sebi, onako kako svi mi sebi katkad postavljamo pitanja koja naprosto ne pružaju mogućnost za konkretan odgovor. Gajila je pomalo staromodan optimizam kada je reč o ljudskom rodu, stoga je smatrala da odgovor glasi devedeset osam, možda čak i devedeset devet. Džejmi je, kao realista, posle nekoliko časaka razmišljanja rekao osamdeset.

Međutim, ovo nije bilo pitanje koje se moglo resiti tek tako; povlačilo je, naime, za sobom druga, više uznemirujuća pitanja. Da li je ta jedna ili su te dve osobe takve kakve su zato jer je genetička kockica pala tako kako je pala - stvar obrazaca i ponavljanja duboko u herniji njihove DNK - ili je nešto kod njih krenulo pogrešnim pravcem nekada davno, u nekoj mračnoj sobi detinjstva, i ostalo zauvek pogrešno? Razume se, postoji i potpuno drugačija mogućnost: te osobe su same tako odabrale. Izabel je sedela u delikatesnoj radnji kad se prisetila tog razgovora s Džejmijem. Sad je, s mesta pogodnog za osmatranje, gledala kroz prozor. Onaj muškarac, na primer, koji upravo prelazi ulicu, onaj s tankim usnama, nervoznog držanja i kragne zakopčane do vrata, spada možda u tu malobrojnu manjinu zlih osoba. Ima u njemu nečega, činilo joj se, što izaziva nelagodu; postoji u njegovim očima nešto što nagoveštava nemilosrdnost, čoveka koji nije spreman da čini usluge drugima, kome nije stalo, koji se čak i dok pešači ponaša kao drumski siledžija... Osmehnula se na tu pomisao. Međutim, u njegovom ponašanju je izvesno bilo nečega uznemirujućeg, nekog nagoveštaja vulgarne seksualnosti, činilo joj se; natruha okrutnosti, nečega lošeg.

Skrenula je pogled; ne valja da te neko takav uhvati kako zuriš u njega; isto tako se, podseti ona sebe, ne valja upuštati u ovakva dokona nagađanja. Umišljati koješta o potpunim neznancima možda deluje kao sasvim bezazlena zanimacija, ali ume da dovede do najrazličitijih apsurdnih fantazija i strahova. A Izabel beše svesna da

prekomerno razmišljanje o koječemu spada u najizrazitije od njenih brojnih mana.

Dabome, delikatesna radnja u Edinburgu nije bila baš upadljivo mesto za bavljenje mislima o prirodi dobra i zla, ali Izabel je bila filozof i vrlo dobro je znala da filozofska nagađanja umeju čoveku pasti na um na najčudnijim mestima i u najčudnijim trenucima. Vlasnica delikatesne radnje bila je njena bratanica Ket i, pored toga što je imala asortiman uobičajen za takve radnje - paradajz sušen na suncu i mocarelu, sveže filete incuna i male table austrijskog marcipana - u ovoj radnji ste mogli popiti kafu, za jednim od tri-četiri mala stola s mermernim pločama, koja je Ket pronašla na jednom putovanju u dolinu Loare i dopremila u Škotsku u iznajmljenom kamionu kojim je sama upravljala.

Izabel je sad sedela za jednim od tih stolova, sa šoljom svežeg kapučina pred sobom i primerkom jutrošnjeg *Skotsmena* otvorenog na stranici s ukrštenim rečima. Kafu joj beše skuvao Ketin pomoćnik Edi, stidljiv mladić koji je nekad očigledno preživeo nešto strašno, o čemu nikad nije govorio, i koji je još uvek bio suzdržan u razgovoru s Izabel, ali i sa svima ostalima. Odnedavno, njegovo samopouzdanje beše donekle naraslo, pogotovo otkako se zabavljao s mladom Australijankom koja je nekoliko meseci radila kod njih u radnji, ali i dalje je umeo da iznenada porumeni i okonča razgovor nerazgovetnim mrmljanjem i okretanjem glave u stranu.

„Sami ste“, rekao je Edi, donevši Izabel njenu kafu. „Gde je...“ Glas mu zamre.

Izabel mu uputi ohrabrujuć osmeh. „Beba? Uzgred, zove se Čarli.“

Edi je klimnuo glavom, bacivši kratak pogled ka vratima Ketine kancelarije u dnu radnje. „Da, naravno, Čarli. Koliko mu je sada?“

„Tri meseca. Koji dan više ili manje.“

Edi je upijao ovu informaciju. „Znači, još ne ume da priča?“

Izabel poče da se osmehuje, ali se zaustavi; Edi bi se lako mogao obeshrabriti. „Edi, bebe moraju biti dosta starije od toga da bi počele da pričaju. Oko godinu dana, tu negde. A onda ih više ne možeš ućutkati. Ali zato guče. Ispušta čudan zvuk koji znači *Kako je lep ovaj svet*. Ili barem ja to tako prevodim.“

„Voleo bih da ga jednom vidim“, rekao je Edi, pomalo neodređeno. „Ali mislim da...“ Nije završio rečenicu, ali je Izabel znala na šta je

mislio.

„Da“, odvrátila je, pogledavši prema Ketinim vratima. „Dakle, to je malo komplikovano, kao što verovatno znaš.“

Edi se odmače od nje. Mušterija beše ušla u radnju i sad je razgledala predjela izložena u vitrini; morao je da se vrati poslu.

Izabel uzdahnu. Mogla je povesti Čarlija sa sobom, ali je naposljetku ipak rešila da to ne učini i radije ga je ostavila kod kuće, sa svojom domaćicom Grejs. Često ga je vodila u Brantsfild, vozeći ga u kolicima, umotanog kao čauricu, pažljivo zaobilazeći ivičnjak, ponosna kao svaka mlada majka, gotovo iznenađena što je to ona, Izabel Dalhusi, sa svojim sopstvenim detetom, svojim sinom. Međutim, u ovakvim prilikama nije ga dovodila u delikatesnu radnju, jer je znala da se Ket još uvek oseća nelagodno u vezi s Čarlijem.

Ket beše oprostila Izabel za Džejmija. Kad je postalo jasno da su Izabel i on u vezi, Ket nije mogla da poveruje: „Ti i on? Moj bivši dečko?“ Iznenađenje beše praćeno besom, izraženim kroz zadihan stakato. „Izvini. Ne mogu. Jednostavno ne mogu da se naviknem na to. Na tu pomisao.“

Docnije, usledilo je prihvatanje, a potom i pomirenje, ali upravo tada je Izabel obznanila svoju trudnoću i Ket se ponovo povukla, obuzeta mešavinom ozlojeđenosti i nelagode.

„Ne odobravaš“, zaključila je Izabel. „Očigledno.“

Ket ju je na to pogledala, s izrazom za koji je Izabel ustanovila da ga je nemoguće protumačiti.

„Znam da ste se vas dvoje nekad zabavljah“, nastavila je Izabel. „Ali ti si ga ostavila. A ja se nisam upustila u vezu s njim s namerom da zatrudnim. Veruj mi, zaista nisam. Ali kad već jesam zatrudnela, čuj, zašto ne bih rodila?“

Ket nije rekla ništa i Izabel je shvatila da to čemu tog trenutka prisustvuje nije ništa drugo do čista zavist; neizrečena, neizreciva. Zavist nas tera da mrzimo ono što i sami priželjkujemo, podsetila je tada sebe. Mrzimo to zato što ga ne možemo imati.

Kad se Čarli najzad rodio, dokotrljavši se - ili se barem tako činilo Izabel - u svet pod jarkim svetlima Kraljevske bolnice, Ket je dotle već počela ponovo da priča s Izabel. Međutim, nije ispoljavala naročitu srdačnost spram Čarlija; nije zatražila da ga uzme u naručje ni poljubi, premda joj je brat od tetke. Izabel je to bolelo, ali rešila je

da je najbolje da se ne razmeće Čarlijem pred svojom bratanicom, već da je pusti da mu priđe onda kad sama odluči da to uradi.

„Ne možeš se dugo duriti na malu bebu“, rekla je Grejs koja je, prožeta narodnom mudrošću, često bila u pravu u vezi s tim stvarima. „Bebe odlično umeju da pobede ravnodušnost. Dajte Ket malo vremena.“

Vreme. Izabel pogleda na sat. Stavila je Čarlija na spavanje pre skoro dva sata, što je značilo da će se uskoro probuditi. Tražiće da bude nahranjen i, premda je Grejs mogla da izađe na kraj s tim, Izabel je više volela da to radi sama. Prestala je da ga doji svega nekoliko dana po rođenju, zbog čega je zamerala sebi, ali nelagoda je bila prevelika i ustanovila je da je muči strah od tog iskustva. To nije način za stvaranje prisnosti s detetom, pomislila je; napetost majke se prenosi i na bebu. Stoga se prebacila na hranu za bebe.

Izabel nije htela da ode iz delikatesne radnje dok makar ne popriča s Ket, bez obzira na trenutnu napregnutost njihovih odnosa. Stoga je ustala od stola i uputila se prema poluotvorenim vratima kancelarije. Stojeći za tezgom, Edi ju je okrznuo pogledom i potom okrenuo glavu na drugu stranu.

„Imaš mnogo posla?“

Ket je gledala u katalog pred sobom, držeći olovku nad nečim što je izgledalo kao fotografija teglice meda.

„Kupuju li ljudi mnogo meda?“ upitala je Izabel. Beše to banalno pitanje - dabome da ljudi kupuju med - ali morala je nekako da probije led.

Ket je potvrdno klimnula. „Kupuju“, rekla je, donekle suzdržanim tonom. „Hoćeš li malo? Imam uzorak ovde negde. Poslali su mi teglu vresovog meda iz Bordersa.“

„Grejs bi sigurno volela“, odvratila je Izabel. „Ona jede mnogo meda.“

Usledilo je ćutanje. Ket je zurila u fotografiju teglice meda. Izabel uzdahnu; ovako više ne ide. Ket će možda naposletku popustiti - Izabel je znala da hoće - ali dotad bi mogli proći meseci; meseci napetosti i ćutanja.

„Vidi, Ket“, rekla je naposletku, „mislim da ne bismo smele da dopustimo da ovo potraje. Ignorišeš me, znaš.“

Ket je nastavila da zuri u med. „Ne znam na šta misliš“, reče ona.

„Znaš“, nastavila je Izabel. „Znaš ti vrlo dobro na šta mislim. I hoću samo da ti kažem, da nije žalosno bilo bi smešno. Moraš mi oprostiti. Moraš mi oprostiti rođenje Čarlija. Džejmija. Sve.“

Nije bila sigurna zašto bi trebalo da traži oprostaj od svoje bratance, ali je ipak to uradila. Ali, naravno, kad je praštanje posredi, uopšte nije bitno da li je nekom zaista nanescena nepravda bitno je samo da li ta osoba oseća da joj je nepravda nanescena. U tome je razlika.

„Nemam šta da ti oprostim“, rekla je Ket. „Nisi ništa zgrešila, zar ne? Samo si dobila dete. S mojim...“ Naglo je začutala.

Izabel se prenerazila. „S kim?“ upitala ju je. „S tvojim bivšim dečkom? To hoćeš da kažeš?“

Ket je ustala sa stolice. „Nemojmo se svađati“, rekla je ravnim glasom. „Hajde da jednostavno zaboravimo na to.“

Da su ove reči bile izrečene srdačno, utešile bi Izabel i donele joj olakšanje. Ali bile su izrečene bez ikakvih emocija i shvatila je da je ovo daleko od ponovnog zbližavanja; jedina namera bila je puka promena teme. Ona požele da se pobuni, da zagrlji Ket i preklinje je da prestane već jednom s tim, ali delila ih je barijera neprijateljstva, jedan od onih nevidljivih oblaka osećanja. Okrenula se. „Što ne navратиš jedan dan?“ upitala je. „Dođi da nas obiđeš.“

Nas. Navikavala se polako na prvo lice množine, ali ovde, naravno, u ovoj atmosferi, imalo je poseban značaj, bilo je prava nagazna mina od reči.

Ona izađe iz Ketine kancelarije. Edi, koji je i dalje stajao iza tezge, podigao je glavu i zgledao se s Izabel. Za nekog za koga svi misle da ništa ne razume, ovaj mladić razume baš sve, pomisli ona.

„Kukao je iz glasa“, rekla je Grejs. „Stoga sam ga nahranila. I sad je miran ko bubica. Pogledajte ga.“

Grejs je držala Čarlija u naručju i sad ga je u predsoblju davala Izabeli u ruke.

„Ma vidi ti njega“, rekla je Izabel, „ko bi pomislio? Toliko snage u tim majušnim grudima.“

Odnela ga je u radnu sobu i spustila se u fotelju pored prozora. Još uvek se osećala čudno dok je držala Čarlija u radnoj sobi, na svom radnom mestu. Bebe su pripadale svetu meke ćebadi, boja,

nežnosti, a ne ovde, među papire, fascikle, telefone. A filozofija, kojom se Izabel bavila kao urednica *Revije za primenjenu etiku*, doimala se tako udaljenom od sveta jednog novorođenčeta. Da li bi Imanuel Kant umeo da drži bebu? Bilo je to krajnje neverovatno; bebe su za njega bile suviše iracionalne, suviše zbrkane, mada bi, dabome, čak i on morao priznati da bi svaku bebu trebalo tretirati kao cilj sam po sebi, a nikako kao sredstvo za postizanje cilja. Dete bi trebalo roditi zato što želiš da se rodi i odraste u osobu koja će imati sopstveni život, a ne zato što želiš da priuštiš sebi zadovoljstvo da imaš dete; to se podrazumeva u svakom kantovskom viđenju stvari. Ali sve i da je priznavao suštinsku vrednost svake bebe, da li bi Kant imao i najbleđu ideju kako da *izađe na kraj* s njom? Da li bi znao koja je gornja, a koja donja strana? To je ono hladno i formalno lice filozofije, pomisli Izabel; katkad tako daleko od sveta običnih ljudi; od njihovog sveta borbe za život, zbrkanih strasti i nerazrešenih besmislenih razmirica, poput ove njene razmirice s Ket. Time je ustanovljena Kantova nenaklonjenost deci; Hjum bi se zacelo razumeo u decu, zaključio ona. Smatrao bi da su bebe dobro društvo, jer su pune emocija, možda neizrečenih ili izraženih na najprimitivniji mogući način, ali ipak emocija. A Dejvid Hjum, *Dobri Dejvi*, kako su ga zvali, bio je prijatno društvo, razume se, i bebe su ga sigurno volele.

Zadovoljan što je u majčinom naručju, Čarli je izgledao kao da će ponovo zaspati. Izabel je posmatrala kako mu kapci trepere i potom se sklapaju. Mogla bi ga satima tako posmatrati, pomisli ona, usnulog ili budnog; jedva je mogla verovati da je ona - zajedno s Džejmijem, naravno - stvorila ovog dečkića, ovu ličnost, početak čitave jedne budućnosti. To joj je izgledalo kao malo čudo; da nekoliko sićušnih ćelija može da se umnožava i deli i stvori instrument za misli i govor, čitavo središte svesti.

Grejs ju je posmatrala s praga. „Hoćete li da ga odnesem u krevetac?“ upita ona. „Da možete da radite?“

Predavši usnulo dete Grejs, Izabel ode za svoj sto. Čarlijevo rođenje imalo je malo uticaja na *Reviju za primenjenu etiku*; rešena da se pripremi dobrano unapred, Izabel je za vreme trudnoće priredila dva specijalna izdanja - jedno o moralnom partikularizmu u delu Ajris Merdok („moralne dileme oksfordskih faca“, kako je to

nazvao Džejmi) i jedno o moralnosti graničnih kontrola. Izdanje o Merdokovoj otišlo je u štampu nedugo posle Čarlijevog rođenja, dok će drugo biti objavljeno za mesec ili dva. Izazivalo je određenu zebnju u njoj, ovo drugo, jer je tema bila tako nezgodna. Države imaju pravo da kontrolišu svoje granice - postoji opšti sporazum o tome - ali kad pokušavaju da ne dozvole ljudima da ulaze, uzburkavaju se strasti i iznose optužbe o bezdušnosti. Oden je nekad napisao jednu poemu o tome, koju je ona citirala u svom editorijalu. Napisao ju je iz perspektive prognanika koji čuje govor mržnje svojih progonitelja; tu je i onaj nezaboravni stih, koji tako snažno naglašava poentu: „Govorio je o tebi i meni, mila moja“, kaže muž ženi. Ti i ja: na kraju svakog isključivanja, svakog čina etničkog čišćenja, svakog procvata bezdušnosti, postojimo ti i ja.

A opet, razmišljala je, ovo je napisano u eri fašizma. Savremene države i njihovi zvaničnici ponašaju se mnogo drugačije; moraju da donose teške odluke imajući sve vreme na umu zakone o ljudskim pravima i otvorenosti. Ne možemo sad svi da odemo i živimo u Sjedinjenim Državama, Kanadi ili Australiji, ili nekoj drugoj popularnoj zemlji, čak i kad bismo to želeli. U određenom trenutku, ljudi koji već žive tamo imaju pravo, zar ne, da kažu da su resursi za došljake ograničeni, da njihova društva ne mogu više da ih primaju. Ili mogu izneti argument da, i pored toga što imaju dovoljno prostora, imaju pravo da čuvaju postojeću kulturu u svojoj zemlji tako što će kontrolisati meru u kojoj se u nju prilivaju novi ljudi; mi živimo ovde, mogli bi reći - ovo je naše i na nama je da odlučimo koga ćemo pozvati da dođe. Ali u tom slučaju bi neko mogao istaći da su sadašnji stanovnici dotične države, ili njihovi preci, po svoj prilici oteli tu zemlju od nekog drugog, te da nije jasno zašto im to daje pravo da zabrane ulazak onima koji su došli posle njih. Međutim, istorija daje tek malobrojne čvrste osnove: na kraju krajeva, vratimo li se dovoljno daleko unazad, gotovo svi su došli odnekud, s nekog drugog mesta, pa čak i oni koji ističu svoja prava kao originalni narodi često nisu zaista domoroci već su dojedrili s nekog drugog ostrva ili prepešačili preko zemljouza koji je more odavno progutalo.

Izabel je ustanovila da je ovo vrlo teško i uočila da većina ljudi jednostavno izbegava ovo pitanje ili ne raspravlja otvoreno o njemu. Srce vuče na jednu stranu - onima koji žele novi život trebalo bi

pomoći da ga i započnu, ako je to ikako moguće; međutim, razum možda gleda u drugom pravcu, ka praktičnoj nemogućnosti dozvoljavanja nesputanog kretanja naroda. Zato postoje pasoši, kvote i ograničenja, a sve skupa svodi se na obeshrabrivanje. *Molimo vas da ne dolazite*, kazuju ovi propisi; *molimo vas, nemojte ni pitati*.

Osvrnula se i pogledala oko sebe po sobi, svom stolu i knjigama. Ništa od toga neće joj pripadati zauvek; promeniće vlasnika i neko drugi će sedeti ovde, neko ko neće ni znati ko je ona bila, neko ko bi je preneraženo pogledao kad bi se vratila, u nekom eksperimentu misli, i rekao: *Ovo je moj pisaci sto - ne dam ga*. Naše posedovanje sveta u kojem živimo privremeno je: udaramo vlasnički pečat na svoju okolinu, nadevamo mestima oko nas imena koja su nam bliska, podižemo svoje statue, ali sve to prohuji tako brzo, tako lako. Mislimo da je svet zauvek naš, a tek smo malo više od bespravnih naseljenika.

Još uvek zadubljena u misli, Izabel je zurila u hrpu neotvorene pošte, pristigle samo tokom protekla dva dana, uredno poslagane u crvenoj metalnoj korpi. Većinu su činili rukopisi; Izabel nije prihvatila elektronske podneske za časopis - nije volela da čita s ekrana - i tražila je da joj se svi materijali dostavljaju odštampani. Posledica toga bila je da se u kuću svakog meseca slivala reka papira, vrtložila se po njenoj radnoj sobi nedelju ih dve, da bi potom odlazila u bujici kesa za smeće. Odbačeni rukopisi, oni za koje bi naposljetku presudila da nisu dovoljno dobri da bi urednički odbor trošio vreme na njih, često su bili rad postdiplomaca željnih da vide svoj prvi objavljeni članak. Izabel ih je odbijala biranim rečima, izražavajući nadu da će autori uspeti da nađu nekog ko će želeti da objavi njihov rad. Znala je da je to malo verovatno, da je *Revija* bila možda peta ili šesta na spisku časopisa kojima su poslali svoje članke. Međutim, nije mogla biti okrutna: i ona sama je nekad bila postdiplomac i sećala se kako joj je bilo.

Uzela je koverat s vrha gomile i otvorila ga. „Draga gospođice Dalhusi, priloženi rad je možda pogodan za objavljivanje u *Reviji za primenjenu etiku* i bio bih vam zahvalan ako biste ga imali u vidu. Naslov glasi: 'Koncept seksualne perversije kao oružja ugnjetavanja', a u njemu sam ispitao neke ideje koje je Skreton^{1}

izneo u svojoj knjizi *Seksualna želja*. Kao što znate, koncept perverzije ponovo se podvrgava kritičkoj proceni...”

Uzdahnula je i ostavila rad na stranu. Dobijala je brojne podneske na temu seksa; stvarno, reklo bi se da neki filozofi zamišljaju da se primenjena etika bavi manje-više isključivo seksom. Ti radovi su često bili zanimljivi, ali bilo ih je i izrazito skatoloških i pitala se da li bi možda trebalo da ih čita s rukavicama na rukama. Apsurdnost ovoga sinula joj je odmah za samom pomišlju, ali bilo je zabavno zamišljati kako urednici barataju takvim materijalom zaštićeni rukavicama, kao da bi se prljavština teme mogla zakačiti za kožu; ili da bi se neka infekcija mogla preneti sa stranica.

Pre nekoliko dana, beše dobila rad pod naslovom „O etici pretvaranja da si gej kada to zapravo nisi“. Ako ju je ovaj naslov iznenadio, to je svakako i bila autorova namera. Očekujemo da problem bude etika pretvaranja da si strejt kad to zapravo nisi, pisao je, ali to pretpostavlja da ima nečega sramnog u tome što nisi strejt. Uobičajeno pitanje, dakle, saučestvuje u marginalizaciji gej populacije, zbog čega bi se pitanje *prolaska* možda trebalo postavljati s aspekta koji priznaje da neki možda žele da prolaze kao da su gej, a ne obrnuto.

Osmehnula se prisećajući se ovog rada, koji je prosledila članovima uredničkog odbora, da oni presude. Odbor bi preporučio objavljivanje, pomislila je Izabel, čak i da nije bio impresioniran sadržajem. „Ovaj rad je upravo od one vrste koju valja da podstičemo“, već joj je odgovorio jedan od članova odbora. „Moramo pokazati ljudima da nemamo, kao što neki tvrde, staromodan pristup.“ Ovaj komentar potekao je od Kristofera Dova, profesora filozofije na jednom malom engleskom univerzitetu i čoveka poznatog po radikalizmu. Sarkazam je bio upućen Izabel, koja je smatrala Dova staromodnim. Izabelin odgovor bio je odgovarajuć. „Zahvaljujem na podršci“, napisala mu je. „Pitala sam se da li su članovi odbora spremni za ovakve stvari. Drago mi je da vidim da sad jesu.“

Uzela je sledeću pošiljku, kabast smeđi koverat za koji je pomislila da verovatno sadrži nekakav katalog. Zaista i jeste: *Lajon & Ternbul, predstojeća prodaja*. Lajon & Ternbul je bila ugledna edinburška aukcijska kuća, kod koje je Izabel povremeno kupovala, zbog čega

su joj slali kataloge. Ovo sad je bila najava prodaje onoga što su opisali kao „dobar antikni nameštaj“ i umetničkih slika, a Izabel nije imala stvarne potrebe ni za čim od toga - štaviše, u kući je bilo previše nameštaja i previše slika. Međutim, i pored toga nije mogla da odoli aukcijskim katalogzima, čak i onda kad nije nameravala da kupi nešto.

Ona preskoči stranice s nameštajem, zastavši samo da bi поблиže razgledala bibliotečke merdevine od mahagonija, s mesinganim mehanizmom. Procena je delovala obeshrabrujuće visoka, stoga je prešla na slike. Tu je stala. Pod brojem 87 nalazila se slika čoveka koji stoji na obali, s naslaganim zamkama za jastoge pored sebe, a iza zamki planina koja se strmo diže prema nebu. Pejzaž je sasvim sigurno pripadao Zapadnom visočju Škotske, s njegovim sivim stenama koje štrče iz posnog tla, bleđim zelenilom trave i blagom, nestalnom svetlošću; čovekovo lice, išibano vetrovima i suncem, dodatno je potvrđivalo o kojem je kraju reč. Pogledala je opis ispod slike: *Endru Mekinis, Skotlandanin, r. 1961, Hleb sa sedam kora*. Ispod toga, sitnijim slovima, nalazilo se dodatno objašnjenje: *Mekinis je bio možda najtalentovaniji student koji je prošao kroz Edinburški koledž likovne umetnosti tokom poslednjih godina koje je Robin Filipson proveo kao rektor te ustanove. Veoma brzo je stekao veliki ugled, što se odrazilo i u cenama koje su njegove slike dostigle u godinama neposredno pre njegove smrti.*

Izabel je napregnuto proučavala sliku, zainteresovana izrazom na čovekovom licu. Bio je to čovek koji je znao za muku i oskudicu, ali nije poginjao glavu pred njima. Na tom licu ogledala se i dobrotu, blagost koja se katkad da naslutiti u ljudima koji jedu hleb sa sedam kora - zarađujući ga na pučini ili ostrvu kojim briju vetrovi.

Posegla je za telefonom i okrenula Džejmijev broj. Telefon na drugom kraju linije je dugo zvonio i taman je htela da spusti slušalicu, kad se Džejmi iznenada javio. Zvučao je zadihano.

„Trčao si uza stepenice“, shvatila je. „Hoćeš li da te pozovem kasnije?“

„Ne, začas ću se povratiti. Čuo sam zvonjavu dok sam se penjao, a onda, iz nekog razloga, ključ nikako nije hteo u bravu. Ali sad je sve u redu.“

Izabel pogleda na sat. Pola dvanaest. Mogla bi staviti Čarlija u nosiljku i povesti ga sa sobom; u nosiljci bi uvek slatko spavao i verovala je da je to zato što tu čuje otkucaje njenog srca i zamišlja da se ponovo nalazi u materici, da se vratio jednostavnijem životu kojeg se možda sećao - maglovito - i koji mu je nedostajao.

„Da li bi želeo da se malo družiš sa sinom u vreme ručka?“ upitala je.

„Naravno“, smesta je odvratio Džejni. Znala je da će to reći i osetila je zadovoljstvo zbog toga. Voleo je Čarlija, što je i želela. Nije bilo važno da li voli nju - niti je znala voli li je ili ne; važno je bilo da voli Čarlija.

„A pre ručka bismo mogli da svratimo do Lajona & Ternbula“, predložila je Izabel. „Imaju nešto što bih želela da pogledam.“

„Naći ćemo se tamo“, rekao je Džejni.

Spustila je slušalicu i osmehnula se. Ja sam vrlo srećna žena, pomisli ona. Imam dete, a imam i ljubavnika koji je otac tog deteta. Imam veliku kuću i posao koji mi omogućava da se bavim filozofijom. Srećna sam.

Otišla je do prozora i zagledala se u vrt. Žbunje nabujalo tokom leta pravilo je senke na tlu ispod sebe. Bila je tu fuksija, sva u crvenoljubičastim cvetovima, a pored nje žbun granatog rododendrona, koji su male ptice obožavale. Kad bi se spustile na njegove listove, te ptičice su terale najviše grančice da se gotovo neprimetno saviju pod njihovom majušnom težinom. Ali sad su se naglo pomerile one donje grane, one pri samom tlu, iz sasvim drugog razloga. Imam i lisca, prošaputa ona. Imam lisca koji bdi nad mojim životom.

2.

„Dakle“, rekao je Džejmi. „Koja je to?“

Način na koji je postavio pitanje nagoveštavao je da nije istinski zainteresovan za odgovor. Razlog za to nalazio mu se u naručju: Čarli, njegov sin, koji je zagledao očevo lice naprežući se da se usredsredi.

„Tamo preko“, odvratila je Izabel, pokazujući ka drugom kraju izložbenog salona. „Već sam je na brzinu osmotrila.“

Džejmi ju je jedva i čuo. Beše stavio Čarlijevu nosiljku sebi na grudi i sad je nežno golicao detence ispod brade. „Dopada mu se ovo“, rekao je. „Pogledaj, ukrstio je očima od zadovoljstva.“

Izabel se popustljivo osmehnula. „Da. Srećan je što te vidi. To jest, ako te uopšte lepo vidi, u šta nikad nisam sasvim sigurna. Ali pretpostavljam da može, čak i ako su boje pomalo zbunjujuće za tako male bebe.“

„On me poznaje“, rekao je Džejmi, šaljivo defanzivnim tonom. „Tačno zna ko sam. Da može da kaže *tata*, rekao bi.“

Uzevši Džejmija pod ruku, Izabel ga je blago povela preko prostorije, da bi se potom zaustavila ispred velike slike u pozlaćenom ramu. „Šta misliš o ovome?“

Džejmi je gledao sliku, dok ga je Izabel posmatrala. „Da znaš da mi se dopada“, rekao je naposletku. „Pogledaj lice tog čoveka. Pogledaj taj izraz.“

„Da“, rekla je Izabel. „Kazuje prilično mnogo, zar ne?“

Džejmi načas odvrati pogled; Čarli beše dohvatio prst na njegovoj desnoj ruci i sad je pokušavao da ga strpa u usta. „Ne smeš“, rekao je Džejmi. „Nije higijenski.“

„Kad su deca posredi, ništa nije higijenski“, rekla je Izabel. Okrenula se potom prema slici i pokazala gornji desni ugao. „Pogledaj ovo ovde. Stvarno je uhvatio tu karakterističnu svetlost zapadne obale.“

Džejmi se prignuo napred, zagledajući platno. „Unutrašnji Hebridi?“ rekao je. „Skaj?“

„Verovatno Djur“, odvratila je Izabel. „Živeo je tamo neko vreme. Prizori s tog ostrva postali su njegov zaštitni znak, otprilike kao Jona i Mal za Semjuela Peploa.“

„Čiji?“ upitao je Džejmi. „Ko je taj?“

Izabel mu doda katalog. „Endru Mekinis. Tu piše nešto malo o njemu. Pogledaj.“

Džejmi je uzeo katalog i pročitao onih nekoliko redaka opisa. Zatim ga je vratio Izabel i ispitujuće je pogledao. Ona primeti njegove oči, koje behu ispunjene svetlošću; taj sjaj koji ju je tako snažno privukao, koji je govorio o blistavoj inteligenciji.

„Izvini“, rekla je. „Sigurno se pitaš o čemu sve vreme govorim.“ Govoreći, pružila je ruku i dotakla Čarlija, koji ju je napregnuto posmatrao. „Znaš onu sliku koja mi visi pored stepeništa, baš na odmorištu? Nju je takođe naslikao Endru Mekinis. Jedan od njegovih ranih radova. Moj otac ju je kupio.“

Džejmi je delovao zamišljeno. „Moguće“, s oklevanjem je odgovorio. „Mislim da znam koja je to. Na levoj strani kad se penješ?“

„Da“, rekla je Izabel. „Ta.“

„Nisam je nešto zagledao“, rekao je Džejmi. „Pretpostavljam da je to naprosto jedna od onih stvari pored kojih naprosto prođeš.“

Izabel pokaza prema slici. „Mnogo je manja od ove, naravno. Otprilike četiri puta. Ali tema je ista. Skoro identična. Taj čovek i ta brda. Zamke za jastoge. Sve.“

Džejmi je slegao ramenima. „Slikari stalno slikaju iste stvari, zar ne? Iste modele. Iste prizore. Umeju katkad da budu robovi navike, zar ne?“

Izabel se složila s njim. Nije nimalo iznenađujuće naići na slike koje krajnje liče jedna na drugu, pogotovo ako je jedna izrazito manja od druge. Njena mala slika je očigledno bila motiv koji se slikaru stalno vraćao i to nije bilo ništa neobično. Međutim, ono što je želela od Džejmija bio je podsticaj da licitira za ovu veću verziju. Da li da to uradi?

„Kako god hoćeš“, rekao je Džejmi. „Ali... pogledaj procenu. Dvadeset pet hiljada. Zar to nije malo previše?“

„Ovi znaju svoj posao“, rekla je Izabel. „On je vrlo tražen. Njegove slike su skupe.“

Džejmi se namrštio. „Ali, dvadeset pet hiljada...“ Pokušavao je da na brzinu sračuna koliko godišnje zarađuje svojim časovima fagota i povremenim angažmanima u orkestru. Ne mnogo više od toga, ako i toliko; naravno, bilo je tu i malo nasledstvo koje mu je ostavila tetka,

kao i stan, koji je takođe dobio od nje, ali čak i tako je morao da vodi računa o tome koliko troši, kao i većina drugih ljudi. Znao je da Izabel nema finansijskih problema, ali zaprepastio se shvativši da može sebi da dozvoli da potroši dvadeset pet hiljada funti na sliku. Ljudi daju te pare na slike, naravno; ima ih koji daju i više od toga. Ali to nisu ljudi koje *on poznaje*, u tome je razlika. Pogledao ju je, kao da je vidi prvi put; nije delovala bogato, niti je u njoj bilo i trunke one iritirajuće samouverenosti kojom katkad odišu bogataši, držanja koje pokazuje moć, mogućnost da se sve uzima zdravo za gotovo. Džejni je primećivao to kod roditelja nekih svojih đaka. Uglavnom su bili dobrostojeći, iz prostog razloga što je fagot skup instrument i mnogi roditelji ne mogu sebi da priušte da ga kupe. Većina tih ljudi vladala se skromno, ali neki su se ponašali nadobudno prema njemu ili oholo očekivali da svi ispunjavaju njihove kaprice. Prema njegovom iskustvu, najgore su bile majke u skupim džipovima. Šta su im u njihovim urbanim životima trebali ti gutači goriva? Da bi se gurale pored drugih, manjih kola, ili da bi svima pokazale ko su i šta sve imaju?

Jedna od tih majki bila je zainteresovana za njega. Primetio je to zato što je ona bez zazora to pokazivala, dolazeći u njegov stan po svog sina znatno pre kraja časa - a dečak je mogao i sam sići u prizemlje i naći se s majkom ispred zgrade, kao i ostala deca, ali ona bi se popela gore, pozvonila i čekala u kuhinji dok se čas ne završi. Zatim bi zapodenula razgovor sa Džejmijem, raspitujući se za sinovljev napredak, dok je dečak cupkao negde u pozadini, očigledno stideći se, jedva čekajući da ode.

U toku razgovora, stala bi sasvim blizu Džejmija; bila je to ona vrsta ugrožavanja neizrečenih granica ličnog prostora koja ume da bude tako uznemirujuća. On bi se na to malo odmakao, ali ona ga je pratila, prmićući se bliže. Džejni bi pogledao svog đaka, kao da od njega traži spas, ali dečak bi odvratio pogled, stida pojačanog saučesništvom koje se time rađalo među njima.

Džejmijeva namerna rezervisanost kao da je samo podsticala tu ženu i naposljetku ga je jedan dan pozvala da posle časa izađu na kafu. Odvratio je da ne može, da čeka drugog đaka, i potom dodao: „Uz to, zaista ne mislim da je to dobra ideja.“ Nestašno ga je pogledala, kao da je potpuno nesvesna sinovljevog prisustva u istoj

prostoriji, i rekla: „Možda nije dobra ideja, ali je uvek zabavno.“ Na to ju je zamolio da više ne dolazi gore po sina, nego da ga čeka napolju.

Pobesnela je. „Šta umišljate, ko ste vi?“ prosiktala je.

„Učitelj fagota vašeg sina“, odvratio je.

„Bivši učitelj fagota“, rekla je, i više nije dovodila sina na časove kod njega.

Izabel se smejala čuvši za to. „Mogu da je vidim“, rekla je. „Mogu jednostavno da je vidim kako to kaže.“

„Ali nisam ti rekao ko je ona“, pobunio se Džejmi.

„Što da mi govoriš kad ionako znam“, rekla je Izabel. „Seti se da je ovo Edinburg. Lako je pogoditi. To je...“ Rekla je ime i, na Džejmijevo zaprepašćenje, bila je u pravu.

„Previše novca“, nastavila je Izabel. „Ne ume da se snađe u svemu tome. Misli da pored časova može da kupi i učitelja fagota.«

Izabel uopšte nije bila takva. Međutim, sada je ova priča o kupovini slike za dvadeset pet hiljada funti naterala Džejmija da oseti neku neodređenu nelagodu.

„Da li bi trebalo da toliko trošiš?“ upitao je, i potom smesta sam odgovorio na svoje pitanje. „Razume se, ako možeš sebi priuštiti taj trošak, to je svakako tvoja stvar.“

Izabel je primetila notu neodobravanja u njegovom tonu; nije očekivala ovakvu reakciju. Nisu nikad pričali o novcu; naprosto im ta tema nije nikad iskrsla u razgovoru. Ako je i postojala upadljiva nejednakost između njihovih finansijskih položaja - a jeste - njoj se ona činila krajnje nevažnom. Izabel nije nikad cenila ljude po količini novca koju poseduju; za nju je to bila nebitna stavka. Ali, u isto vreme, shvatala je da bi to moglo biti teško za Džejmija. Novac daje moć nad ljudima, bez obzira na to koliko se taktično neko ponaša. Kad imate novca, možete privući pažnju drugih; možete tražiti štošta od njih.

„Mogu ga priuštiti“, tiho je rekla. „Ako hoću. Ali problem je u tome što... pa eto, grize me savest.“ Zastala je. „A ti mi baš ne pomažeš mnogo.“

Namrštio se. „Ne pomažem ti? Ne razumem o čemu govoriš.“

„Ne odobravaš činjenicu da mogu da kupim tu sliku“, rekla je Izabel. „I ne trudiš se da to sakriješ.“

Džejmijevo iznenađenje bilo je sasvim iskreno. „Zašto ne bih odobravao? To je tvoj novac. Šta ćeš raditi s njim...“

„To je moja stvar“, dovršila je Izabel umesto njega. „Kad bi samo bilo tako. Ali nije, znaš. Ljudi posmatraju šta drugi rade sa svojim novcem. I to vrlo pažljivo.“

Džejmi je slegao ramenima. „Ja ne“, rekao je. „Ne radim to. Ako misliš da sam takav, grešiš. Zaista grešiš.“

Izabel je posmatrala izraz na njegovom licu dok je govorio. Pogrešno ga je procenila; govorio je istinu - ne zanima ga šta ona radi sa svojim novcem; nema u njemu ni trunke zavisti.

„Hajde da se ne prepiremo“, rekla je. „Pogotovo ne pred Čarlijem.“

Džejmi se osmehnuo. „Naravno.“ Prepirka mu je stvarala nelagodu, kao da se dotakla nečega čega u njihovom odnosu ranije nije bilo prisutno: finansijske strane stvari. Dok su odlazili iz aukcijske kuće, s Čarlijevom nosiljkom ponovo na Izabelinim grudima, Džejmi je razmišljao o onome što je rečeno. Uz to, brinulo ga je još nešto, nešto o čemu nisu razgovarali ali što će u izvesnom trenutku svakako doći na dnevni red. Ko je finansijski odgovoran za Čarlija? Tokom čitave drame oko Izabeline trudnoće, nije razmišljao o tome, ali pre nekoliko dana palo mu je na pamet da će tu biti troškova. Video je pre neki dan u novinama članak o tome koliko staje dete dok ne dostigne uzrast u kojem postaje finansijski samostalno, i iznos je bio zastrašujuć. Desetine - mnogo desetina - hiljada fiinti potrebne su za ishranu, odevanje i školovanje deteta, a izgleda da se uzrast u kojem ono postaje finansijski samostalno pomera sve više napred. Dvadesetpetogodišnjaci još uvek žive s roditeljima, a neretko ih oni još uvek izdržavaju; novine su navele slučaj jedne tridesetdvogodišnjakinje koja još uvek studira, a izdržava je otac. Hoće li i Čarli biti tako skup? A ako bude, hoće li on moći da plaća svoj deo?

Išli su na ručak u restoran u Škotskoj nacionalnoj galeriji portreta, u Kraljičinoj ulici, nedaleko od aukcijske kuće. Napolju je vetar, uprkos činjenici da je bio jun, bio primetno svež; duvao je s istoka, sa Severnog mora. Izabel je pogledala nebo, koje je bilo vedro, sa samo retkim pramičcima paučinaste beline. „Tako je blistav dan“, rekla je, stresavši se kad je nalet vetra prohujao Ulicom Broton i

probio se kroz tanko predivo njenog džempera. „Pogledaj nebo. Pogledaj tamo gore.“

Džejmi se zagledao u plavetnilo. Video je trag dima, iznad oblaka, na samom rubu vasiona, činilo se, koji je vodio negde u pravcu Amerike ili Kanade. Pomislio je na blistavu metalnu cev koja se kreće, prkoseći gravitaciji, kroz taj hladan i gotovo prazan prostor; pomislio je na ljude u njoj. „O čemu razmišljaš kad vidiš te mlaznjake?“ upita on Izabel, pokazujući ka sićušnom metalnom odsjaju i belom pramenu pamuka koji se vukao za njim.

Izabel je podigla pogled. „O poverenju“, odvrati ona. „Razmišljam o poverenju.“

Džejmi je delovao zbunjeno. „Zašto baš o tome?“ Potom se osmehnuo; znao je odgovor, i Izabel je zaista bila u pravu. „Da, jasno mi je.“

Skrenuli su za ugao, u Kraljičinu ulicu. Na drugom kraju ulice, jedan blok dalje, dizala se zgrada od crvenog peščara u kojoj se nalazila Galerija portreta, ambiciozno zdanje u neogotskom stilu koje se Izabel oduvek dopadalo uprkos onome što je nazivala njegovom „kaledonskom šiljatošću“. Galerijski restoran, zaklonjen od pogleda i pomalo starovremenski, bio je popularan među ljudima koji su voleli da sede za stolovima za četvoro, u stolicama s visokim naslonima koje podsećaju na trpezarije u predgrađima. Izabel ga je volela zbog prijatne atmosfere i mnoštva slika iz glavne galerije koje su visile na zidovima.

„Volim da dolazim ovamo“, rekao je Džejmi, kad su se smestili za svoj sto. „Kad sam bio dečak, dovodili su me ovamo da vidim slike škotskih kraljeva i kraljica. Uvek sam želeo da vidim Magbeta, ali naravno, nemamo pojma kako je izgledao.“

„Nepravedno oklevetan kralj“, rekla je Izabel, raskopčavajući remen Čarlijeve nosiljke, „Sekspir ga je opisao kao slabića, ubicu, dok je njegova vladavina, zapravo, bila vrlo uspešna. Škotska je prosperirala pod Magbetovom vlašću.“

„Ona je bila problem“, dometnuo je Džejmi.

Izabel nije bila baš tako sigurna u to. Najlakše je okrivljavati žene, pomisli ona, premda nije mogla a da ne prizna da ima žena koje zaslužuju svu krivicu koja im se pripisuje. „To je slučaj s gospođom Čaušesku“, reče ona.

„Ona je, beše, streljana?“ upitao je Džejmi.

„Bojim se da jeste“, odvrátila je Izabel. „A to niko ne zaslužuje. Čak ni najstrašnji tiranin ili njegova žena. Kažu da je preklinjala za milost, isto kao i njen muž, dok je u dugačkom zimskom kaputu stajao pred onim mladim vojnicima. Rekao je da ne bi trebalo da streljaju njegovu ženu, jer je ona velika naučnica. Barem je na kraju pokušao da uradi nešto nesebično.“

Nekoliko časaka su ćutali; Rumunija i streljački vodovi bili su ceo jedan svet daleko od atmosfere u Galeriji portreta. Džejmi je gledao Čarlija. Surovost sveta, njegova zloba, delovali su tako nespojivo s bezazlenošću deteta. Vratio se kraljevima.

„Džordž IV“, reče on. „Još jedan meni omiljen portret. Još otkako sam čuo da ga je slikar koji je radio sliku o njegovom dolasku u Edinburg prikazao u kiltu, ali bez ružičastih dugih gaća koje je navodno nosio prilikom dolaska u Škotsku.“

Izabel se nasmejala. „Zvuči skoro isto onoliko loše kao oni sovjetski portreti. Videla sam jedan, pre mnogo godina, u Državnoj galeriji u Moskvi. Bio je to zajednički portret Politbiroa ili tako neke grupe. Oni koji su docnije diskreditovani ili likvidirani, bih su naprosto preslikani ih zamenjeni raskošnim cvetnim aranžmanima. Ali konture na slici pokazivale su da je nešto rađeno. Baš loš znak - cveće na zvaničnim portretima.“

Džejmi ju je upitno pogledao. Nije bio sasvim siguran kako da shvati takve Izabeline primedbe. Nazivao je to njenom „Doroti Parker“ žicom. „Ali ja nikad ne bih uzela tuđu žicu“, pobunila se Izabel.

„Eto, vidiš“, rekao je na to Džejmi.

Međutim, sad se tu našla ta čudna primedba o cveću. „Zašto cveće?“ upitao je.

„Dakle“, odvrátila je Izabel, „pogledaj televizijske snimke političkih nastupa predsednika i premijera. Oni nesigurni, oni za koje ljudi misle da lažu ih da, u najmanju ruku, ekonomično troše istinu - oni okite stolove iza sebe ogromnim cvetnim aranžmanima. Meni je to uvek siguran znak neke sumnjive rabote. Zastave i cveće. To su scenski rekviziti. I vojnici. Kad ih narod vidi kako srdačno razgovaraju s vojnicima, to se dobro odražava na broj glasova.“

U to je došla konobarica i poručili su jelo. Džejmi je posegao preko stola i dodirnuo Čarlijevu ručicu.

„Tako je malecak“, rekao je. „Kao lutka.“

Izabel se osmehnula i dozvolila da njen dlan dotakne Džejmijev. On na trenutak obuhvati njene prste svojim.

„Hvala ti“, reče ona tiho.

„Na čemu?“

„Što nisi otišao.“

Trgao se. „Zašto bih otišao?“

Ona pokaza glavom prema Čarliju. „Ne bi baš svaki muškarac ostao“, rekla je. „Lako se moglo desiti da ti je bila milija... da ti je bila milija tvoja sloboda.“

Zurio je u nju. Toliko ga je pogrešno procenila? Odjednom se iznervirao, čak naljutio, što tako misli o njemu. A Izabel, koja ga je posmatrala, smesta je to osetila.

„Oprosti mi“, rekla je. „Uvredila sam te. Nisam htela. Samo... pa eto, mlađi si od mene. Treba ti sloboda. Ne treba ti da budeš sputan.“

Džejmi je u prvi mah oćutao. Osvrnuo se načas oko sebe; u restoranu je vladala gužva, kao i uvek u vreme ručka, ali nije izgledalo da bi u opštem žagoru neko mogao načuti njihov razgovor. „Naravno da ne bih nikad odmaglio“, rekao je. „Rekao sam ti to odmah na početku. Rekao sam ti i kad se Čarli rodio. Bio sam pored tebe, zar ne?“

„Naravno da jesi“, rekla je Izabel umirujućim glasom. „Molim te, ne ljuti se na mene. Molim te.“ Pravim zbrku, pomisli ona potom. Isto kao i s Ket. Pravim zbrku dozvoljavajući da mi jezik bude brži od pameti.

Džejmi se beše zagledao u sto, prateći kažiprstom zamišljenu šaru na njegovoj površini. Zatim je podigao pogled i Izabel vide da je pocrveneo. „Džejmi“, reče ona. „Molim te...“

Odmahnuo je glavom. „Ne. Želim da kažem nešto. Trebalo je da kažem i ranije. Ali sada ću reći.“

Zadržala je dah. Nije trebalo da se zanosim mišlju da će ovo potrajati, pomisli; sad ću saznati ono čega sam se stalno pribojavala. Imala sam ga, a sada ga gubim; bilo je neizbežno.

„Izabel“, rekao je. „Želeo bih da se udaš za mene.“ Zastao je, pa nastavio. „Smatram da bi trebalo da se venčamo.“

Pomislila je načas da nije dobro čula. Ali potom je ponovio. Bila je zatečena, ah ne i iznenađena. Još otkako mu je rekla da je trudna pitala se hoće li možda ovo reći. Nije bila u stanju da prestane da se bavi tom pomišlju, i mnogo je razmišljala o tome kako bi glasio njen odgovor na to pitanje. A sad kad je taj trenutak došao, zatekla je sebe kako okleva. Šta bi bilo kad bi odmah, na licu mesta, pristala?

Umesto toga, rekla je: „To je prilično javna prosidba, zar ne, Džejmi?“ Ona mahnu rukom oko sebe.

Džejmi je pocrveneo. „Izvini. Ali kad si potegla pitanje mog prisustva u vašem životu. Pomislio sam da nešto moram reći.“

Razuveravala ga je. „Da, potpuno razumem.“

„Veoma je lepo od tebe što si pitao“, reče ona, „ali mislim da bi trebalo da sačekamo. Stvarno tako mislim. Hajde da još malo sačekamo i vidimo kako će se stvari razvijati. Tako je razboritije, znaš.“

Minut ili dva nije rekao ništa, zbog čega je zamišljala da se bori sam sa sobom. Ako zaista želi da se venčamo, pomisli ona, ponovo će me pitati. Ali ako me je zaprosio samo iz osećanja dužnosti, tada će verovatno s izvesnim olakšanjem prihvatiti moj predlog.

„U redu“, rekao je naposletku. „Hajde da vidimo.“

Ona shvati koliko je bila napeta; sada se opustila. Međutim, donekle je rastuži što je prihvatio njen predlog, iako je znala da je tako bolje i da bi bilo sasvim pogrešno da je prihvatila njegovu bračnu ponudu. Na neki način, ovo je bio teret koji je sa sobom nosio poziv filozofa: znaš kako moraš postupiti, ali to je tako često sasvim suprotno onome što zapravo želiš da uradiš.

3.

Kad je Grejs sutra ujutru stigla, Izabel beše već okupala Čarlija i dala mu njegovu jutarnju flašicu, i sad je stajala pored prozora salona, podstičući ga da gleda vrt. Nije bila sigurna koliko zaista može da vidi, ali bila je ubeđena da ga prizor zanima i da se netremice zagledao u jedan od rododendrona. Držeći Čarlija pored prozora i nežno ga ljuljajući, Izabel je videla kako Grejs ide prilaznom stazom, premda Grejs nju nije primetila. Domaćica je nosila novine pod miškom i veliku belu platnenu torbu, s kojom je svakog dana dolazila na posao. Ta torba je često bila prazna i mlitavo je visila s Grejsine ruke, ali povremeno bi se na njoj ocrtavali čudni oblici koji su intrigirali Izabel i za koje je želela da može da pita Grejs šta je to. Znala je, međutim, da se u torbi obično nalazi knjiga, ako ništa drugo, budući da je Grejs volela da čita i imala je svoju svetu jednosatnu pauzu za ručak, koju je provodila sedeći u kuhinji, zadubljena u neki roman iz Centralne biblioteke, s šoljom čaja koji se lagano hladio na stolu pred njom.

Od Čarlijevog rođenja, priroda Grejsinog posla se promenila. Ta promena nije zahtevala nikakve pregovore, budući da je Grejs pretpostavljala da će Izabel biti potrebna pomoć oko bebe i da će to, sasvim prirodno, imati prioritet u odnosu na njene svakodnevne, prizemnije dužnosti vezane za pranje, čišćenje i peglanje.

„Ćuvaću ga dok vi radite“, objavila je Grejs. „I kad poželite da izađete. Volim bebe. Tako, to smo rešili.“ Njen ton je nagoveštavao da nema potrebe za bilo kakvom daljom raspravom.

Izabel je bila sasvim zadovoljna novim dogovorom, ali sve i da nije, oklevala bi da protivreči Grejs. Ona jeste nominalno bila Grejsina poslodavka, ali Grejs je i dalje smatrala da radi za Izabelinog oca, koji je preminuo pre dosta godina i kod koga je provela ceo svoj radni vek radeći kao domaćica. Ili to, ili je smatrala da je, na neki čudan način, njen poslodavac sama kuća; što je značilo da je objekat njene odanosti i onaj ko izdaje naređenja zapravo neki autoritet nevezan za Izabel i na višem nivou od nje.

Praktična posledica ovoga bilo je to da je Grejs povremeno objavljivala kako je nešto potrebno učiniti jer „kuća to traži“. Izabel je smatrala da je to neobičan izraz, koji čini da njen dom zvuči poput kazina ili starinske trgovačke banke - jer su to ustanove koje njihovi

nameštenici obično nazivaju *kuća*. Međutim, i pored svoje neobičnosti, aranžman je odlično funkcionisao i Izabel ga je rado prihvatila, jer joj je pružio mogućnost da svoj i Grejsin odnos postavi na ravnopravniji, a time i jednostavniji osnov. Izabel nije volela da sebe smatra poslodavkom, sa svim onim što to podrazumeva u smislu autoriteta i moći. Ako je Grejs smatrala sebe zaposlenom kod nekog neodređenog metafizičkog tela poznatog kao *kuća*, to je barem omogućavalo Izabel da se prema njoj ponaša kao prema nekom ko je mešavina prijateljice i koleginice, što je ona za nju i bila.

Naravno, životne okolnosti dveju žena su se razlikovale i nikakve lingvističke majstorije to nisu mogle prikriti. Izabel je imala sve moguće povlastice u pogledu obrazovanja i vaspitanja; bili su tu novac, putovanja i, naposljetku, sloboda od okova kancelarijskog zaposlenja ili bilo čega sličnog tome. Grejs je, naprotiv, poticala iz porodice u kojoj nije bilo viška novca ili slobodnog vremena, i u kojoj je u pozadini stalno vrebala spoznaja da bi nezaposlenost u svakom trenutku mogla oduzeti i ono malo prosperiteta koji su možda ostvarili.

Grejs je otišla pravo u kuhinju, spustila platnenu torbu na stolicu i uputila se u salon.

„Ovde sam“, doviknula joj je Izabel. „U radnoj sobi.“

Ušavši u sobu, Grejs je sva srećna pogledala Čarlija. „Izgleda tako raspoloženo i sveže“, rekla je, prilazeći da ga zagolica ispod brade. Čarli se na to široko osmehnuo i počeo da maše ručicama.

„Mislim da hoće kod tebe“, rekla je Izabel.

Grejs je uzela Čarlija u naručje. „Pa naravno da 'oće“, rekla je.

Ne smetaju mi reči same po sebi, shvati Izabel - više je to ton kojim su rečene. Da li je Grejs zapravo htela da kaže da nije nikakvo iznenađenje to što Čarli radije hoće njoj nego da ostane majci u naručju? Svakako je tako zvučalo, sve i ako Grejs nije to mislila.

„Mislim da sam mu i ja prilično draga“, tiho je rekla Izabel.

Grejs ju je zaprepašćeno pogledala. „Pa normalno“, rekla je. „Vi ste mu majka. Svi dečaci vole svoje majke.“

„Ne“, rekla je Izabel. „Ne bih baš rekla da je tako. Neke majke emocionalno guše svoje sinove. Nije im to namera, ali tako ispadne.“ Ona se zagleda kroz prozor. Imala je prilike to da vidi u sopstvenoj porodici, kod rođaka koga je njegova ambiciozna majka toliko

gnjavila da se naposljetku otrgao od nje i održavao samo najpovršniji mogući kontakt. Bio je ućtiv, dabome, ah svi su to videli ukočeno držanje, zvanična pristojnost, odvrćanje pogleda kad bi mu nešto govorila. Ali da li ju je voleo, uprkos tome? Sećala se kako je na majčinoj sahrani plakao, tiho ali mnogo, a Izabel mu je, sedeći u redu iza njega, stavila ruku na rame i stala šapatom da ga teši. Čekamo sve dok ne bude prekasno, pomislila je tada; uvek to radimo, da bismo potom izvlačili korisne pouke stojeći pored groba.

„Majke uvek misle dobro“, rekla je Grejs. „Pod uslovom da ne uvrte sebi u glavu da će one bolje umeti da mu odaberu ženu. To je već greška.“

Čarli je podigao pogled i Grejs se osmehnula. Imam dovoljno, pomisli Izabel; imam toliko mnogo da sasvim sigurno mogu da ga delim.

Grejs se okrenula prema Izabel. Njeno lice, primetila je Izabel, izgledalo je preobraženo bliskim prisustvom bebe, a pogled gotovo ponosan. „Hoćete li danas prepodne raditi?“ rekla je, gledajući prema Izabelinom pretrpanom stolu. „Danas nemam mnogo posla po kući. Mogla bih da pripazim Čarlija.“

Izabel oseti žalcu bola. Deo nje želeo je da odgovori da će sama odlučiti, u dobar čas, da li želi da radi ili prosto da provede vreme s Čarlijem; ali drugi deo nje, onaj odgovorni deo, osećao je da bi trebalo da se lati one gomile pošte s kojom je još juče počela da se bakće, ali ju je ostavila za ljubav aukcijskog kataloga. U duši *zaista* stanuju dva konja, pomisli ona, baš kao što je Sokrat rekao u *Fedru* - jedan je nemiran, vode ga strasti, vuče u pravcu samopovlađivanja; drugi je sputan, savestan, njime upravlja osećaj stida. I Oden je razmišljao na isti način, prisetila se potom; bio je dualist koji je poznavao borbu između mračne i svetle strane ličnosti, borbu koja nam je svima u manjoj ili većoj meri poznata.

Uzdahnula je. „Radiću“, rekla je. Ranije nije nikad uzdisala pri pomisli na posao; ali sada je tu bio Čarli.

Kad je Grejs iznela Čarlija iz sobe, Izabel se latila svoje gomile pošte. Tog jutra beše porasla za pet pisama, koja je poštar jutros ubacio u sanduče na ulaznim vratima, sva namenjena *Reviji*. Prva dva je brzo rešila. Jedno je bilo zahtev za novu zbirku separata članaka autorke koja je ostala bez svoje brižljivo čuvane zbirke

članaka objavljenih u *Reviji*. Zbirka je bila zaturena u toku selidbe posle raskida. Izabel je ovde zastala. Zašto je bilo neophodno da joj se saopšti da je do selidbe došlo zbog raskida? Je li to bio pokušaj izazivanja njenog saosećanja, kako bi autorka separate dobila besplatno, ili izgovor za sam gubitak - za život u kojem je tuđe loše ponašanje napravilo opštu zbrku? Izabel je podigla pogled ka tavanici i razmislila o tome; ako čovek i pogreši, bolje je da pogreši i bude velikodušan. Separati će biti besplatni, odlučila je i napisala to u svom odgovoru. Drugo pismo sadržalo je pitanje zašto se još uvek nije pojavila recenzija knjige pod naslovom *Vrline u vremenima kušnje*; na to se, takođe, moglo lako odgovoriti. Recenzent je umro, od starosti, pre no što je stigao da napiše recenziju. Međutim, angažovan je novi recenzent i recenzija će biti objavljena u najskorije vreme.

Deset minuta: samo toliko joj je trebalo da pročita ova pisma i odgovori na njih. Ovim tempom, pomisli Izabel, biću gotova za jedan sat, možda čak i pre. Međutim, tada je na red došao koverat bezazlenog izgleda, adresiran ručno, s poštanskim žigom Londona.

Otvorila ga je nožem za pisma i počela da čita pismo. Zaglavlje joj je odmah otkrilo pošiljaoca - profesor čudnog prezimena, Letis,^{2} profesor filozofije morala na jednom od manjih londonskih univerziteta i predsedavajući uredničkog odbora *Revije*. Generalno, Robert Letis je igrao malu ulogu u poslovanju *Revije*, rado prepuštajući Izabel da se bavi time. Ona je povremeno slala izveštaje njemu i odboru, a on ih je potom prosleđivao vlasnicima *Revije*, maloj univerzitetskoj izdavačkoj firmi. Ova firma se, inače, bavila izdavanjem udžbenika iz veterine i biologije; u posed *Revije za primenjenu etiku* došla je gotovo slučajno, kupovinom zgrade u kojoj se nalazio privatni trust koji je posedovao *Reviju*. Upravni odbor trusta, srećan što je uspeo da se reši zgrade čije ga je održavanje previše koštalo, dodao je *Reviju* kao znak dobre volje. Novi vlasnici nisu bili preterano oduševljeni novostečenim vlasništvom i pominjali su tu i tamo svoju spremnost da prodaju *Reviju* ukoliko nađu odgovarajućeg kupca. Međutim, još niko nije izrazio više od prolaznog interesovanja za koncern koji je stvarao vrlo mali profit, onda kad ga je uopšte bilo. Stoga do promene vlasništva nikako nije dolazilo.

Pročitala je pismo do pola, odložila ga na nekoliko časaka, a onda ponovo uzela u ruke i pročitala do kraja.

Draga Izabel,

Kao što znate, uživao sam sarađujući s vama tokom proteklih pet godina. (*Daće ostavku*, pomisli ona pročitavši ovo.) Među nama je vrlo retko bilo razmimoilaženja u mišljenjima i moram reći da me je vaše uređivanje *Revije* oduvek impresioniralo. Pod vašom uredničkom palicom, tiraž je znatno porastao - neko bi rekao i dramatično - a časopis je i redizajniran - sećate se kako je užasno bezbojno delovao kad smo tek počeli, s onim čudnim koricama boje sleza? (*Ako ćemo pravo*, pomisli Izabel, *vi ste se protivili promenama. Morala sam da vas ubeđujem; koliko se sećam, slezova boja vam se baš dopadala.*) Takođe, oduvek mi se dopadala ideja o temi broja, koja je bila vaša zamisao i, po mom mišljenju, vrlo uspešna.

Međutim, Izabel, siguran sam da shvatate da uvek ima mesta za promene, kao i za raznovrsnost, te sam na podsticaj nekoliko članova odbora zamolio i ostale da kažu šta misle, da bih video da li ljudi smatraju da je vreme za nekog novog u uredničkoj fotelji. Nisam verovao da će to dobiti bilo kakvu značajnu podršku, ah nažalost, ispostavilo se da uopšte nisam bio u pravu. Bojim se da je mišljenje bilo prilično jednoglasno: vreme je za promenu.

Znam da će vas ovo iznenaditi i potresti: i sam sam tako reagovao. Međutim, znam i da shvatate da članovi odbora, glasajući u prilog promene, nisu ni na koji način izneli negativan sud o vašim značajnim dostignućima na kormilu *Revije*.

Neki su bili za to da do smene urednika dođe odmah, ah ja sam bio mišljenja da bi bilo najbolje da vi ostanete na tom položaju do kraja godine (ako pristajete), pa da novu kalendarsku godinu započnemo s novim čovekom. To će vam dati vremena da potražite nešto drugo i ujedno obezbediti kontinuitet, što je veoma važno.

Što se tiče vašeg naslednika, Kristofer Dov je ponudio svoje usluge, a ostatak odbora se velikom većinom izjasnio u prilog njegovom izboru na mesto urednika. Nesumnjivo ćete se vi i on u određenom trenutku sastati kako biste prodiskutovali o formalnostima primopredaje dužnosti.

Time je pismo završavalo, s Letisovim potpisom ispod i rukom ispisanim postskriptumom u kojem je pitao Izabel je li pročitala „čudesno perceptivan“ nekrolog recenzenta koji je umro pre no što je stigao da napiše recenziju za *Vrline u vremenima kušnje*. „Odličan je, zaista“, pisao je Letis. „Jeste li znali da je bio izvanredan violinist i pilot glajdera u svojim mlađim danima?“

Izabelina osećanja bila su pomešana. Beše šokirana neočekivanom veću, potpunom iznenadnošću obaveštenja da joj oduzimaju nešto što je ona uzimala zdravo za gotovo, njen posao. Zatim, bilo je tu i gnušanje, zbog očigledne zavere koja se odigravala. Dov on je taj, zaključila ona. Već joj je ranije padalo na pamet da Dov verovatno priželjkuje da je zameni na mestu urednika; ambiciozan je, a položaj glavnog urednika uglednog časopisa pomogao bi mu u usponu na lestvici akademskog uspeha. Trenutno je radio na nekom minornom univerzitetu, koji se nalazio toliko nisko u hijerarhiji visokoškolskih ustanova da ga nisu ni uvrštavali na spiskove. Prijatelj koji ga poznaje rekao joj je da bi Dov zapravo voleo da radi na sasvim drugom mestu, na koledžu Magdalen, u Oksfordu, čiji je diplomac bio. To je podrazumevalo bolje kotiranje u stručnim krugovima, a mesto glavnog urednika *Revije* bi svakako doprinelo tome. Bio je u kontaktu s ostalim članovima odbora i sipao im otrov u uši, mašući, možda, nekakvom šargarepom, oblaćujući ih laskanjem, a mnogi među njima bih su dovoljno veliki beskičmenjaci da padnu na to. Niko, pomisli ona, baš niko od njih nije me zvao da porazgovaramo o tome; to joj je gotovo najteže padalo.

Što se tiče samog Letisa - i taj je mogao da joj telefonira i lično saopšti vest, a ne bi mu kruna s glave pala i da se potrudio da dođe u Edinburg i popriča s njom. Umesto toga, napisao je ovo relativno bezlično pismo - dokument koji se svodio na pismeno uručen otkaz. Stvar je dodatno pogoršao time što je ubacio brbljivi postskriptum; dokaz o griži savesti, pomisli ona; onaj koga muči akutni osećaj krivice pokušava da uveri sebe da je zapravo sve u redu, pribegavajući svakodnevnom ćaskanju koje nema nikakve veze s pravim problemom. A Letis je uradio upravo to.

Izabel je pustila da pismo padne na pod. Palo je licem naniže, ali se mastilom ispisan potpis provideo kroz jeftin papir, poput sopstvenog

odraza u ogledalu. Sitel. To je mnogo bolje ime za njega, mnogo zlokobnije od Zelene Salate. Sitel i njegov lakej, Vod. Ova pomisao joj malčice popravi raspoloženje, ali samo malčice; upuštanje u ovako detinjaste fantazije nije ništa drugo do način da se zaštitimo od bola koji nam je nanesen izdajom ili nepravdom. Ali to deluje samo nekoliko časaka.

Grejs je bila u kuhinji, sedela je ispred Čarlija, smeštenog u prenosivu ležaljku za bebe stavljenu na sto. Držala je štrikanu lutkicu koja je ličila na policajca i pomerala je gore-dole, privlačeći njome Čarlijevu pažnju. Podigla je pogled kad je Izabel ušla u kuhinju, ali ga je potom smesta ponovo usmerila na bebu.

„Već vam se smučilo?“ rekla je Grejs. „A vid’te ovo. Mnogo voli ovog policajčića. Rekla bi’ da je to zbog teget boje. Mnogo mu je smešna.“

Izabel je klimnula glavom. Pogledala je Čarlija, a potom Grejs. Poželela je da joj kaže: „Otpustili su me. Ja sam žrtva...“ Čega? Dvorskog prevrata, to bi možda bio najprimereniji opis. Ili bi možda trebalo da nazove to pučem, koji ima izrazitije pejorativan prizvuk i sadrži nagoveštaj nasilnog svrgavanja. Mada bi to možda ipak bilo malo preterano...

„Ja sam...“

Grejs ju je prekinula. „Mislim da je umoran“, rekla je. „Pogledajte, okice su mu na pola koplja. Evo ga, zaspao.“

Ne, pomisli Izabel. Neću joj reći. Zadržaću ovo poniženje za sebe. A onda, negde krajem godine, jednostavno ću objaviti da više neću raditi kao urednik *Revije*, što će biti istina, a ako baš neko bude pitao za razlog, reći ću mu. Dotad, međutim, nastaviću kao i dosad.

Grejs se sad okrenula prema Izabel. „Izvin’te, rekoste da ste...?“

„Razmišljala sam da odem do grada“, odvrtila je Izabel. „Ako ti nemaš ništa protiv da čuvaš Čarlija.“

Grejs se potrudila da je uveri da nema ništa protiv.

„Hvala ti“, rekla je Izabel i potom žurno izašla iz kuhinje, kako Grejs ne bi videla suze koje su joj navrle na oči. Još nikad nije bila otpuštena i beše nenaviknuta na specifičan bol koji je to izazvalo. Isto ili gotovo isto tako gadno kao kad te napusti ljubavnik, a pri tom ona čak nije zavisila od platice koju je dobijala kao urednik, i koja se

zapravo pre mogla računati kao honorar. Kako bi tek bilo, upita se ona, izgubiti posao od kojeg hraniš porodicu, što se ljudima stalno dešava? Beše to otrežnjujuća pomisao, dovoljna da spreči navalu samosažaljenja nekog u njenom položaju - i zaista ju je sprečila.

4.

U grad se uputila pešice. Izabel se retko odlučivala da se u grad odveze svojim zelenim švedskim kolima, jer je parkiranje bilo problem. Podozrevala je, doduše, da će ih sad, kad se rodio Čarli, više koristiti; bebe su iziskivale nošenje tako zamašne opreme da će se kola, pomišljala je, sve češće javljati kao spasonosno rešenje. Verovala je u gradski prevoz i ponašala se u skladu s tim, ali nije spadala u one koji se opsedaju pitanjem svog udela u zagađivanju vazduha, niti je drugima pridikovala o tome. A zelena švedska kola, podsećala je sebe, zelena su i u drugom smislu reči - za razliku od onih zastrašujućih mašina koje neki voze; onih čudovišta koja liče na tenkove, iz kojih sitne urbane duše s visoka posmatraju svet oko sebe. Izabel je čitala o čoveku koji je poveo svoj lični rat protiv tih vozila, kačevići im ceduljice na vetrobranska stakla, na kojima je njihovim vlasnicima poručivao koliko je neodgovoran njihov izbor automobila. Mogla je to da razume, makar ona sama ne bi to nikad mogla raditi: jedno je kad imaš svoje mišljenje o takvim stvarima, a sasvim nešto drugo kad ga nabijaš ljudima na nos.

Međutim, briga za okruženje nije bila jedini razlog što se tog prepodneva odlučila za šetnju; htela je da sredi misli, a to će joj biti lakše dok pešači kroz Medouz, veliki park koji deli Stari grad od južnih predgrađa Edinburga. Ko zna koliko je puta šetala tuda i u kakvom sve raspoloženju. Prisetila se kako je jednom, posle koncerta u Kvins holu, pešačila do kuće boreći se sa suzama, i da ju je neka devojkica zaustavila i upitala da li joj je dobro. Te suze behu zbog Džejmija, koga je u pauzi koncerta videla s jednom devojkicom i odmah pretpostavila da se zabavljaju. Tada joj ni na kraj pameti nije bilo da će za kratko vreme ona i Džejmi postati ljubavnici, i da će mu ona roditi sina. Tada nije verovala u tako nešto; smatrala je to krajnje nemogućim. A sad...

Isto tako, nije ni sanjala, pomisli ona, da će šetati kroz Medouz ogorčeno razmišljajući o tome kako su je otpustili s posla kojem se oduvek tako nesebično posvećivala. Tako nešto nije joj padalo na pamet iz prostog razloga što nikad nije pomislila da bi iko drugi mogao uopšte *poželeti* da bude urednik *Revije*. Niti je pomislila da bi iko mogao smatrati da ona taj posao obavlja loše. Nije ga obavljala

loše. Stvorila je uspešan časopis, uzimajući veoma malu nadoknadu za sav svoj trud.

E pa, sad se desilo i pitala se da li bi trebalo jednostavno da prihvati otkaz kao svršenu stvar ili bi trebalo da uzvрати udarac. Mogla je, na primer, da piše profesoru Letisu i zatraži da joj konkretno objasni zašto smatra da bi promena urednika bila dobar potez. Da li će Kristofer Dov usvojiti drugačiju uređivačku politiku i, ako je tako, po čemu će se ta politika razlikovati od njene? Razume se, on će već naći dovoljno prazne reči kojima zapravo neće odgovoriti na njena pitanja - u tome je vrlo vešt - tako da bi najverovatnije samo uludo traćila svoje vreme.

Stigla je do Kitovih ćeljusti, početka šetališta nad kojim luk prave ogromne, izvrnute ćeljusti kita. Mnogi Škoti su bili kitolovci, a ove kosti su gradu poklonili štrikeri sa ostrva Šetland i Fer, koji su ih upotreбили na jednoj izložbi u devetnaestom veku. Izabel je oduvek mislila da štrikanje i lov na kitove baš i ne idu zajedno;^[3] nije joj se dopadalo podsećanje na nešto što bi radije zaboravila - našu neumornu poteru za tim blagorodnim bićima, gotovo do tačke istrebljenja. Međutim, grad je bio pun neprijatnih podsećanja na to da su neke stvari u prošlosti bile drugačije nego što bismo možda želeli: spomenika ratovima koje nije trebalo da vodimo, statua ljudi koji su odobrili mnoge davne okrutnosti; tako je to kad imaš imperijalnu prošlost. A Škotska je aktivno sudelovala u svemu tome, dala mnogo vojnika, inženjera i oficira koji su doprinosili podjarivanju te neizmerno velike imperijalne taštine; ne mora ćovek zagledati naroćito daleko da bi video podsetnike. Stare bitke...

Boriću se, pomisli ona. Pisaću izdavaćkoj kompaniji i reći im da smatram da sam nepravedno otpušćena. Postoje industrijski tribunali, zar ne, koji bi mogli presuditi da dobijem natrag svoje radno mesto; ali da li su namenjeni da štite ljude poput mene? Nekako mi se ćini da nisu.

Međutim, dok je stigla do Visoke ulice i počela da se spušta niz Breg, Izabelino raspoloženje se promenilo i beše rešila da ne preduzima ništa. Ako Kristofer Dov želi mesto urednika, neka mu ga. Nije joj potreban taj novac - koliko god je plata bila bedna - a ni posao. Postoje druge, lepše stvari kojima se može baviti, zaključila je, nego da sedi u radnoj sobi i ćita rukopise nepoznatih filozofa sa

zabačenih univerziteta. Tu je Čarli koga valja podizati; tu su prijateljstva koja valja negovati; tu su putovanja u mesta koja već odavno želi da poseti. Mogla bi da vodi Čarlija sa sobom čula je da je s malim bebama lako putovati, u poređenju sa starijom decom. Mogla bi da ode u Dalas, u dugo priželjkivanu posetu Mimi Meknajt. Prošle su godine otkako je poslednji put bila u Teksasu, a kad je Mimi lani došla u Škotsku, ponovila je poziv, kao i uvek.

Te misli su je okupirale celim putem niz Breg i kroz Ulicu Džordž. Zatim je, posle žustre šetnje niz Kraljičinu ulicu, tokom koje je razmišljala o sasvim drugim stvarima, ustanovila da se nalazi ispred aukcijskih prostorija Lajona & Ternbula. U izložbenim galerijama vladala je veća gužva nego juče i sad, poslednjeg dana predviđenog za razgledanje, bilo je puno onih koji su ostavili to za poslednji čas. Sutra će ih biti još više ljudi koji su na sam dan aukcije odlučili da će ipak dati ponudu za nešto ili kojima je katalog slučajno dospelo u ruke ali su videli u njemu nešto što im se dopalo. Zatim, biće tu impulsivnih kupaca, koji su rešili da se nadmeću a da nisu ni proverili unapred šta se će se naći na aukciji, i izvijaće vratove iznad glava onih koji sede ne bi li bolje videli predmete na podijumu.

Mekinisova slika više nije bila na onom mestu i Izabel se načas upitala nije li možda povučena. Biva to ponekad; impulsivni prodavci umeju da se pokaju isto kao i impulsivni kupci. Ali potom ju je videla, na još istaknutijem mestu nego juče, pored velikog pejzaža Vilijama Gilisa, slike pitomih brežuljaka u razblaženim bojama kasnog leta. Škotska je zemlja upravo takvih nijansi, pomisli Izabel posmatrajući Gilisa; bledunjavi plavi tonovi, crvene i purpurne mrlje tamo gde raste vres, sivilo osuline na golim padinama.

Pogledala je Mekinisa i smesta znala da jednostavno mora dati ponudu za njega. Možda bi bilo drugačije da ne poseduje onu manju sliku koja je, možda, bila inspiracija za ovu. Ali sada joj se ova slika direktno obratila i ona će se nadmetati za nju. Progutala je knedlu. Izabel beše navikla da daje velike sume novca, ali ne i da ih troši na sebe. A sad će potrošiti znatnu sumu, koja bi mogla doneti mnogo dobra kad bi se usmerila u drugom pravcu. Škotska opera joj je nedavno pisala u vezi s novcem, a Fondacija za istraživanje meningitisa i Univerzitet u Edinburgu... Pored tolikih valjanih svrha, ona se sprema da potroši novac na sliku.

„Vrlo zanimljivo. Vrlo lepo.“

Naglo se okrenula.

„Gaje!«

Muškarac koji je stajao iza Izabel se lako naklonio u znak pozdrava, što je prilično starovremenski gest, pomisli ona, ali savršeno primeren. Gaj Peplo je vodio Škotsku galeriju u Ulici Dandas zajedno s Robinom Meklurom, i Izabel ih je obojicu poznavala. Obojica su bili sinovi slikara, a na zidovima u Izabelinoj kući visili su radovi njihovih očeva.

Osmehnula se Gaju. Podsećao ju je na Džejmija, na neki način, čija je starija verzija mogao biti; ista tamna kosa, uvek kratko ošišana, iste snažne crte, isti nedostatak svesti o sopstvenoj privlačnosti. Zna li on? pitala se Izabel. U Edinburgu se dovoljno brzo pročulo za njenu trudnoću i Čarlija, ali još uvek je bilo ljudi koji nisu čuli i koji će biti zatečeni i pored toga što joj ni najmanje ne zameraju.

„Pretpostavljam da si... da su svi dobro i zdravo?“ raspitivao se Gaj. Izabel je shvatila da on zna.

„Čarli odlično napreduje“, rekla je. „Sve je veći.“

„Tako to ide“, rekao je Gaj. „Isto je bilo i s mojom decom.“

„A...“ Naprezao se da se seti imena. Video ga je, tog njenog mladog čoveka; kako se ono zvaše?

„Džejmi je veoma zauzet“, rekla je Izabel. „A pored Čarlija je sad još više zauzet.“

Tako, to smo razjasnili, pomish Izabel. Bilo je razumljivo što ljudi nagađaju da li je Džejmi i dalje s njom, ali to ju je ipak pomalo nerviralo. Svakako, upravo u tome je jedna od prednosti braka; on jasno stavlja do znanja svima da je otac spreman da ispoštuje svoje obaveze.

Pokazala je na sliku. „Jesi li...?“ Zaćutala je. Uvek je nezgodno kad na aukcijskoj izložbi naletiš na prijatelja zainteresovanog za isti eksponat. Čovek se nerado nadmeće s prijateljem, ali se istovremeno nada da će i taj prijatelj biti podjednako skrupulozan.

Gaj je odmahnuo glavom. „Ne sekiraj se“, rekao je. „Ne nameravamo da dajemo ponudu za ovo. A ti?“

Izabel je ponovo pogledala sliku. Želela ju je.

„Mislim da hoću.“

Gaj je listao katalog. „Početna cena je donekle niska“, rekao je. „Ali, teško je reći. Njegovi radovi se ovih dana retko pojavljuju. Štaviše, ne mogu da se setim kad sam poslednji put video neki na aukciji. Sigurno pre bar nekoliko godina. Nedugo nakon što je umro.“

Pomerio se napred, da bi izbliza pogledao sliku. „Zanimljivo. Mislim da je ovo Džura, gde je i umro. Pomalo je bolna pomisao da je sedeo tamo, slikajući taj delić mora, ne znajući da će se manje ili više baš tu utopiti. Donekle kao da slikaš svoju samrtnu postelju.“

Izabel nakratko razmisli o tome. Koliko nas zna u kojem će krevetu umreti, i koliko nas uopšte želi to da zna? Pomaže li ako znaš? Zurila je u sliku. Ranije se nikad nije zabrinjavala oko svoje smrti - kad god da je snađe - ali sad, misleći na Čarlija, osećala se prilično drugačije u vezi s tim. Želela je bude uz njega; želela je barem da ga vidi kako odrasta. Mora biti da je to ono što čoveka najviše muči kad kasno postane roditelj - što biva katkad kad se muškarac ponovo oženi u, recimo, šezdeset petoj i začne dete s mlađom suprugom. Postoji mogućnost da poživi do osamdeset pete i vidi svoje dete kako postaje odrasla osoba, ali izgledi za to ipak nisu naročito veliki.

„Umro je prilično mlad, zar ne?“ upitala je.

„Mekinis? Da. U četrdesetoj, četrdeset prvoj, čini mi se.“

Bio je star otprilike kao ja sad, pomisli Izabel. Manje ili više moj vršnjak, a sad ga više nema.

„Zašto uvek deluje naročito tragično kad umetnik umre mlad?“ zamišljeno je rekla. „Pomisli na sve one pisce koji su otišli mladi. Wilfred Owen. Brus Catvin. Rupert Bruk. Bajron. I na muzičare, takođe. Seti se Mocarta.“

„To je zbog onoga što svi gubimo kad se tako nešto desi“, rekao je Gaj. „Owen je mogao napisati još tolika toga. Bio je tek počeo. Bruk takođe, pretpostavljam, mada nisam neki veliki obožavalac njegove poezije.“

„Pisao je za žene“, odlučno je rekla Izabel. „Žene vole pesnike koji izgledaju kao Bruk i koji prerano umru. Svakoj ženi se srce čepa zbog toga.“ Zastala je. „Ali Mocart je najtragičnija ličnost među njima. Pomisli samo šta nam sve nije ostavio. Sva ta silna lepota, zaustavljena na pola puta. Tek tako. I sahrana na kiši, beše? U zajedničkoj grobnici za siromahe?“

Gaj je slegao ramenima. „Sve ima svoj kraj, Izabel. Ti. Ja. Rimsko carstvo. Ali žao mi je što Mekinisu nije bilo dato više vremena. Mislim da se mogao razviti u velikog slikara. U nekog Kadelovog ranga, možda. Po svemu je izgledalo da će biti baš tako. Sve dok... pa eto, dok nije sve pošlo naopako.“

„Misliš, dok se nije utopio?“

„Ne“, odvratio je Gaj. „Pre toga. Neposredno pre toga. Ceo svet mu se srušio pre no što je poslednji put otišao na to ostrvo, na Džuru.“ Ponovo se nagnuo napred i zagledao u sliku. „Čudno“, rekao je potom. „Čudno.“

Izabel ga je upitno pogledala. „Šta je čudno?“

„Nije lakirana“, odvratio je Gaj, uspravivši se. „Koliko se sećam, Mekinis je uvek lakirao svoje slike. Bio je opsednut tim stvarima - uramljivanjem, lakiranjem, potpisima i tome slično. A ova uopšte nije lakirana.“

Izabel se namrštila. „Znači li to da bi ovo mogao biti...“

Gaj ju je prekinuo. „Ne, sasvim sigurno ne. Ovo je pravi Mekinis. Ali naprosto je pomalo čudno što ovu nije lakirao. Možda je bila jedna od poslednjih i umro je pre no što su mu je vratili na lakiranje. Neki slikari prodaju sliku pre no što je lakiraju, a naravno, ne mogu je lakirati dok se boja ne osuši. To može značiti šest meseci, pa i više, u zavisnosti od debljine nanosa boje. Stoga je prodaju nekom i predlože da im je kasnije donesu na lakiranje. Ali ponekad ljudi naprosto neće da se gnjave s tim.“

„I to je sve?“ rekla je Izabel.

„To je sve“, rekao je Gaj. „Ništa posebno značajno. Samo pomalo čudno.“

Džejmi je većinu večeri provodio kod Izabel, obično dolazeći pred Čarlijevo večernje hranjenje i kupanje. Izabel je bila srećna zbog toga, mada je došla do zaključka da je sklon da preuzme sve u svoje ruke, ostavljajući njoj vrlo malo posla, ako bi joj uopšte nešto i ostalo; a budući da je Grejs preuzela na sebe veliki deo obaveza oko bebe u toku dana, Izabel se ponekad pitala neće li naposljetku igrati samo sporednu ulogu u staranju o svom detetu. Međutim, bila je velikodušna u vezi s tim i nije se mešala dok je Džejmi obavljao svoje očinske zadatke.

„Vrlo brzo će biti spreman za čvrstu hranu“, rekao je Džejmi te večeri. „Pogledaj. Kad mu primaknem kašičicu ovako blizu, izgleda kao da bi hteo da je stavi u usta.“

„On će uzeti u usta bilo šta što mu se nađe dovoljno blizu“, rekla je Izabel. „Pre neki dan je uhvatio da sisa vrh mog nosa. Bilo je vrlo zbunjujuće.“

Džejmi je sklonio kašičicu. „Čitao sam neku knjigu“, rekao je. „O hranjenju beba.“

Izabel nije rekla ništa.

„Piše, naravno, da je dojenje daleko najbolje“, nastavio je Džejmi. „Kako izgleda, imunološkom sistemu je potrebno da...“ Zaćutao je i podigao pogled.

„Izvini“, rekao je potom. „To je bio netaktilno. Naprosto nisam razmišljao.“

Izabel je pokušala da se osmehne. „Ne sekiraj se. Znam da nisi imao nameru... da nisi imao nameru da kritikuješ.“

Za razliku od nekih, pomisli potom. Bila je član - vrlo kratko - grupe majki i beba u Brantsfildu i dobila od jedne ili dveju majki poglede pune neodobravanja kad je pred svima rekla da ne doji Čarlija. Te žene su znale, pomisli ona; znale su da verovatno postoji opravdan razlog za to, ali nisu mogle da odole svojoj revnosti. A ona se osetila krivom, premda je znala da je iracionalno osećati se krivim zbog nečega protiv čega ne možeš ništa. Neko joj je jednom rekao da osobe s fizičkim hendikepom umeju katkad da osećaju krivicu, kao da je onesposobljenost ekstremiteta rezultat neke njihove greške. Iskustvo je bilo korisno, jer nikada pre nije doživela osudu društva. Nije nikad pušila, tako da nije bila izložena mrkim pogledima nepušača; nije nikad pripadala manjinskoj rasi, tako da nije bila naterana da se oseća drugačijom i trpi neopravdan prezir. Pokušala je, naravno, da zamisli kako je to kad si nekom antipatičan zbog nečega na šta ne možeš da utičeš, i to joj je donekle pošlo za rukom; sad, u tom sitničavom trenutku osude, zaista je to osetila.

Kradom je pogledala Džejmija; nije joj bilo drago kad je uhvati kako zuri u njega. Bilo je nečega posebno privlačnog u prizoru ovog mladog čoveka zauzetog poslovima koje iziskuje oćinstvo. Tako je nežno držao Čarlija, kao da mazi nešto beskrajno krhko, a pri

pogledu na sina licem mu se razhvao izraz nežnosti koja se, posle sekund ih dva, pretvarala u nesvestan osmeh.

Teško je precizno objasniti zašto je ova muška blagost - taj spoj snage i nežnosti - toliko privlačna; ipak, poneki slikar ili pesnik je povremeno uhvate i pokažu tako da je svi vide.

Kad je nahranio Čarlija, Džejni ga je odneo u kupatilo, gde je na stolu stajala njegova kadica. Dečkič je voleo vodu i ushićeno je mahao ručicama i nožicama.

„Baš je dugačak“, rekao je Džejni. „Pogledaj kako duge noge ima. I vidi mu telašce, i stomačić.“ Pružio je ruku i nežno prslonio prst na Čarlijev stomak, a kad ga je sklonio, tamo je ostao mali beličasti trag, koji je brzo nestao. „A ovde mu je srce“, rekao je, stavljajući prst na mesto na kojem su se osećali otkucaji. „Kako kuca. Kao švajcarski satić.“

Izabel se nasmejala. „Imenovanje delova.“

„Imenovanje delova?“

„Pesma“, odvratila je. „Sećam se da smo je čitali u školi. Nekoliko nedelja smo obrađivali ratnu poeziju i mnogo smo je čitali. Bila je jedna pesma pod naslovom 'Imenovanje delova'. Grupi regruta nabrajaju nazive raznih delova puške. Međutim, ono što pesnik vidi jesu japanske dunje koje cvatu u okolnim vrtovima, dvoje zagrljenih ljubavnika u daljini i tome slično. Mislim da je to vrlo tužna pesma.“

Džejni ju je slušao. A Izabel je mislila i na Odena, ili VHO, kako ga je zvala, svog pesnika. Napisao je „Muzej lepih umetnosti“, pesmu koja govori o umnogome istoj stvari; kako se ljudska patnja uvek odvija naspram pozadine sačinjene od svakodnevice - mučiteljev konj koji se češe o drvo, brod koji nastavlja plovidbu, a sve to dok se Ikar strmoglavljuje u more.

Izabel je razmotala peškir, spremna da ga obavije oko Čarlija. „Dakle, svakodnevn život se nastavlja“, reče ona, „i dok se događaju nesvakidašnje stvari. Kao što su anđeli koji se pojavljuju na nebu.“

Džejni je pažljivo podmetnuo ruku pod Čarlija i podigao ga iz plitke vode. „Anđeli“

„Da. Jedan pesnik, zove se Alvares, napisao je divnu pesmu o anđelima koji se pojavljuju u visini. Oni se iznenada pojave na nebu, a čovek koji seče drva motornom testerom ih ne primećuje. Ali opet,

to se dešava u Toskani, gde čovek može i očekivati da će u svakom trenutku spaziti anđela. “

„Poezija“, rekao je Džejmi. „Čak i dok kupamo bebu.“ Dodao je Čarlija Izabel, koja je omotala bebu velikim peškirom. Potom je obrisao ruke i spustio rukave. Izabel primeti da su mu podlaktice preplanule, kao da je boravio na otvorenom. Kad bih ga odvela u Italiju, pomisli ona, pocrneo bi kao Arapin.

Čarli se brzo umirio u krevetu i njih dvoje su se vratili u kuhinju. Izabel je sipala Džejmiju čašu vina i počela da priprema večeru. To beše već postalo ritual koji su oboje voleli i pomišljala je da bi bilo jednostavnije, a i lepše, kad bi se Džejmi sasvim preselio kod nje. Ovako je neke noći provodio kod nje, a neke ne, i počela je da se oseća usamljenom u noćima kad nije bio s njom, i pored Čarlija koji je povremeno šmrcao i kenjkao u svom krevetu. Međutim, behu odlučili, svako za sebe i bez zajedničkog dogovora, da bi najbolje bilo da žive odvojeno kao i dosad. Izabel je pomišljala da to ima neke veze s nezavisnošću, ali nijedno od njih nije upotrebilo tu reč.

„Šta ima novo?“ upitala je, vadeći šerpicu iz kredenca. „Ništa.“

„Baš ništa?“

„Proba za koncert Ričarda Nevil-Toula. Ludus Barok.^{4} Rekao sam ti za to. U Kenongejt Kirku. Hoćeš li doći?“

Izabel je stavila šerpicu na šporet. „Da. Stoji mi u rokovniku.“ Džejmi je uzeo jutrošnji *Skotsmen* i uredno ga složio. Primetio je da su ukrštene reči rešene do kraja. „Kakav je bio tvoj dan?“ upitao ju je. Izabel je načas oklevala, što je Džejmi primetio. U glas mu se prikrala zabrinutost. „Nešto se desilo?“

Izabel je bezizrazno zurila u šerpicu. Beše počela da pravi zapršku i maslac je sad već bio skoro potpuno istopljen; samo je malecka planina plivala u žućkastom moru. „Dobila sam otkaz“, reče. „Otpustili su me.“ Potom je kratko promisešala maslac, tako da se i poslednji deo planine obrušio u more.

„Ne razumem.“

„S mog radnog mesta“, dodala je. Zatim se okrenula prema njemu i osmehnula. „Znaš, danas večeraš s *bivšom* urednicom *Revije za primenjenu etiku*. Ili ću barem uskoro biti bivša. Radno mesto mi je oduzeto i dato nekom drugom. Izvesnom Kristoferu Dovu, profesoru filozofije na... tamo nekom univerzitetu u Londonu.“ Smesta je osetila

grižu savesti zbog ovog opisa. Izabel nije odobravalala snobizam koji beše uzeo maha u akademskim krugovima, u kojima su starije i bogatije institucije s visoka gledale svoju mlađu i siromašniju braću; i ne samo da je uzeo maha, nego je i prožeo sve, dotle da su se objavljuivale liste s ustanovljenom hijerarhijom: Harvard, Oksford, Stenford, Kembridž, u neprestanom međusobnom laktanju za prestiž, dok su se ispod njih nabrajali, maltene neprimetno, siromašni lokalni univerziteti sa svojim preopterećenim osobljem i revnosnim studentima. Nije trebalo da kaže *tamo neki univerzitet u Londonu*, upravo zato što bi se baš tako izrazili neki ljudi iz viših akademskih krugova. „Htedoh reći, s Univerziteta...“

Džejni ju je prekinuo. Buljio je u nju, otvorenih usta. „Ne smeju.“

„Bogme smeju, i uradili su.“ Ispričala mu je za profesora Letisa i njegovo pismo. Pomenula je i nezgrapnan pokušaj prijateljskog postskriptuma; Džejni se trgao. Nastojala je da joj ton ostane miran - nije htela da zna koliko je povređena - ali mu je i pored toga bilo sve jasno. Ustao je i prišao joj, zagrlivši je.

„Izabel...“

Stavila mu je prst na usne. „Dobro sam. Stvarno. Ne smeta mi.“

„Praviš se da ti nije stalo.“

Pogledala ga je i odmahнула glavom. „Najbolji od svih mogućih svetova...“

„Da. Pretvarati se da je sve u redu iako nije tako.“ Zastao je. „Kako se usuđuju? Satireš se od posla za taj njihov bezvezni časopis...“

„Nije bezvezan.“

„Za taj njihov bezvezni časopis. Besplatno, ili praktično besplatno. A oni ti ovako zahvaljuju.“

Vratila se svojoj zapršci, pomerivši šerpicu malo u stranu i počevši da prosejava brašno u mešavinu. „Ali, Džejni, tako to ide. Može svakom da se desi. Celog života radiš za neku kompaniju da bi jednog dana ustanovio da ti neko diše za vratom, goreći od želje da se uvali u tvoju kancelariju i sedne za tvoj sto. A ako ti neko i kaže hvala, ne misli to iskreno. Ne zaista.“

Džejni je ponovo seo. Razmišljao je o jednom svom poznaniku, muzičaru iz duvačke sekcije, kojem su u srednjim godinama propale usne. Svet muzike takođe ume da bude surov: čovek dosegne visoke tonove ili ih ne dosegne. „Znači, nećeš se boriti? Nećeš

pisati... vlasnicima, ko god oni bih? Zar nisi rekla da je to neka izdavačka kompanija, tamo negde? Valjda možeš da im pišeš, generalnom direktoru ili tako nekom?“

Izabel je mešala zapršku. Postoje ljudi u čijim zaprškama nikad nema grudvica; ona nije spadala među njih. „Izdavači nisu baš naročito zainteresovani za *Reviju*“, rekla je. „Dobili su je pride, kad su kupili zgradu. Jednom su već pokušali da je prodaju i verovatno će ponovo pokušati, ako se pojavi neko s dovoljno dobrom ponudom. Ne, oni nemaju želju da se mešaju.“

„Znači, nije im stalo?“

Izabel razmisli načas o ovome. Ne bi bilo ispravno reći da im nije stalo - bilo bi im stalo kad bi časopis počeo da posluje s gubitkom. Ali sve dok proizvodi makar i minimalan profit, zadovoljavaju se time da puštaju odbor da radi po svome. Objasnila je to Džejmiju.

Nekoliko minuta posle toga nijedno nije progovaralo. Izabel je mešala zapršku, koja se sad fino zgušnjavala; Džejmi se igrao s novinama, savijajući i ispravljajući ugao stranice s nekrolozima. *Izvanredno dobro je poznao vazduhoplovstvo*, čitao je. *A njegov smisao za teatralnost bio je legendaran. Jednom, držeći govor na večeri, objavio je da je dao ponudu za kupovinu aviokompanije koja...* U nekrolozima je bilo tako živopisnih života, pored kojih su životi živih delovali mnogo krotkije, isto kao i njihova imena. Ko bi objavio nameru da kupi vazduhoplovnu kompaniju? Neko očigledno jeste. Ljudi - pojedinci, poseduju vazduhoplovne kompanije, baš kao što poseduju brodove ili nebodere i ogromna imanja; ili baš ništa, kao Gandi u času svoje smrti. Kad je bio dečak, Džejmiju je jedna idealima ispunjena tetka poklonila knjigu o Gandiju, u kojoj je video sliku predmeta zaostalih posle Gandijeve smrti: par naočara, beli dhoti, ^{5} skromne sandale... Ali kad odeš s ovog sveta, Džejmi, ne nosiš sa sobom čak ni to, rekla mu je; upamti. A on je gledao u tu sliku, i gledao, i želeo da zaplače, iz nekog razloga, jer mu je bilo žao Gandija, koji je posedovao samo tih nekoliko stvarčica a sad je bio mrtav.

„Što ih ne tužiš?“ upitao je.

Izabel je taman htela da proba zapršku. Stala je, s kašikom na pola puta od usta. „Da ih tužim, zbog čega? Zbog neosnovanog otkaza?“

„Da“, odvratio je Džejmi, „Nek plate zato što su te se na takav način otarasili. Nateraj ih da plate.“

„Nije to tako jednostavno“, rekla je Izabel. „A ja čak nisam sigurna da li je to uopšte pravo zaposlenje. Više liči na honoraran posao.“

Džejmija to nije ubedilo. „Mogla bi barem pokušati.“

Izabel je odmahнула glavom. „Bilo bi ponižavajuće. A i nisam oduševljena idejom da se sudim s nekim. Naprosto ne volim to.“

„Daj, Izabel“, rekao je. „Učini to. Ne daj da te gaze. Učini to. Založi se za sebe.“

„Ne mogu.“

Džejmi je slegao ramenima. „Pa dobro, barem razmisli. Molim te, barem razmisli o tome.“

„U redu“, odvratila je. „Razmisliću.“

Kasnije te večeri, uistinu je razmišljala; s Džejmijem pored sebe u mračnoj sobi; razmišljala je o tome i posmatrala ga, njegovu ruku pruženu preko jastuka, tako lepu, činilo joj se. Kad bi postupila onako kako joj je predlagao, mogla bi kao svoje zastupnike angažovati najskuplje, najrečitije advokate, krem Škotske advokatske komore. Mogla bi da plati i priušti sebi spektakularan dan na sudu, gde bi njeni skupi advokati nadmoćno nadigrali mnogo lošije pravne zastupnike *Revije*. Međutim, izbacila je tu pomisao iz glave, jer nije imala nameru da ikad, ama baš nijednom u životu, zloupotrebi finansijsku moć koju je stekla nasleđstvom. Da se obogatila sopstvenim radom i trudom, možda bi drugačije razmišljala; ali nije, i neće pogaziti kodeks ponašanja koji je sebi odredila. Bilo je teško, ponekad vrlo teško; poput pravila da alpinista mora prevaliti razdaljinu koju je sebi odredio za taj dan, iako je vazduh veoma razređen i teško je, tako teško, naterati mišiće da rade ono što čovek želi.

5.

„Znaš li da još nikad nisam bio na jednoj od ovih prodaja. Ovo mi je prvi put. Osećam se pomalo kao gimnazijalac koji je ušao u bar.“

Sedeći pored Izabel, Džejmi se okretao naokolo po sali. Odziv je bio veliki, delimično zahvaljujući publicitetu datom prodaji privatne zbirke Škotskih kolorista. Zbirka je bila vlasništvo biznismena kome je njegova mala naftna kompanija donela bogatstvo, a u javnosti je bio poznat po svojim živopisnim i netaktičnim primedbama. Izvori nafte nalazili su se na obalama Kaspijskog mora, u jednoj od onih republika o kojima ljudi ne znaju mnogo - gde se nalazi i ko joj je na čelu - i odjednom su presušili. Pojavile su se glasine o manipulaciji geološkim izveštajima na drugoj strani i cena deonica je naglo pala. Rezultat je bila prodaja Kolorista, a na doboš su otišli lovačko imanje u Visočju i mali vozni park skupih oldtajmera. Dabome, ljudi su se ponašali saosećajno, ali su u sebi likovali, kao i uvek kad neko ko se razmetao svojim bogatstvom padne na niske grane.

Koloristi su bili bogato ilustrovani na prvih nekoliko stranica kataloga - pejzaži, mrtve prirode, portret žene s neobičnim perjanim šeširom - a sad su visili tu, u svoj svojoj skupoj raskoši, s obeju strana podijuma na kojem je izvršitelj obavljao svoj posao. Za šaćicu posmatrača koji na aukcije dolaze samo zbog uzbuđenja koje u njima izazivaju visoke cene, ovo je bio vrhunac dana; to su ljudi koji zauzimaju sedišta u prvom redu, iako nemaju nameru da se nadmeću za bilo šta. Vole da posmatraju dok osoblje beleži telefonske ponude dobijene od kupaca koji se u tom trenutku nalaze na dalekim egzotičnim mestima, klimajući glavom u pravcu izvršitelja kad dobiju odobrenje da ponude više.

„Nemoj mahati prijateljima“, rekla je Izabel. „Osim ako ne želiš da kupiš sliku.“

Džejmi je spustio ruke u krilo. „Ne bih valjda morao da je kupim?“

„Dešavalo se“, odvratila je Izabel, dodavši, „čini mi se.“

Aukcija je počela. Izabel je primetila da Gaj Peplo sedi nekoliko redova iza njih; osmehnula mu se, a Gaj joj je otpozdravio podignutim palcem, za sreću. Potom su krenuli Koloristi: trista dvadeset hiljada funti, trista osamdeset hiljada... Džejmi je ispustio tih zvižduk i munuo Izabel laktom.

„Ko ima tolike pare?“ upitao je. „Galerije?“

„Čak i ako su ponuđači galerije, slike će naposljetku dospeti u ruke pojedinaca“, šapatom je odvrtila Izabel. „Bogatih kolekcionara.“

„Stvarno?“

„Najverovatnije. Ljudi s nepošteno stečenim novcem skloni su da gomilaju razne stvari, zar ne?“ Nije još ni usta zatvorila, a shvatila je da zapravo ne zna šta biva s nepošteno stečenim novcem. Bila je filozof i bavila se razmišljanjem o tome kako bi trebalo da postupamo a kako ne, a opet, kakvo je lično iskustvo imala koje bi joj davalo autoritet da priča o tim stvarima? Vodila je krajnje miran život u Edinburgu - koliko je nepoštenih ljudi uopšte poznavala? Profesor Kristofer Dov? Profesor Letis? Osmehnula se na tu pomisao. Ako je Dov nepošten, a za takvu tvrdnju bi svakako morala prvo imati nekakve dokaze, tada je njegovo nepoštenje izvesno vrlo krotke prirode, ograničeno na akademske mahinacije, laktanje za položaje u raznim odborima i tome slično. Ipak, takvo nepoštenje ne deluje naročito strašno samo zato što se javlja u razređenom kontekstu; Trolopovi sveštenici spletkari^{6} možda nisu pribegavali pištoljima i noževima - to nisu bila oružja njihovog miljea - ali ipak, kao ljudi, bili su po svoj prilici isto tako rđavi kao bilo koji sicilijanski mafiozo, čije će oružje izbora pre biti pištolj nego sarkastična primedba.

Pošto su svi Koloristi prodati, dosta ljudi je ustalo i izašlo iz sale. Za njih je uzbuđenje time bilo okončano; više neće biti razmetanja velikim sumama. Izabel i Džejmi su posmatrali iznošenje slika i bilo je tu par zanimljivih trenutaka. Nimalo laskav portret balerine, koji je u Boterovom stilu naslikao jedan ruski umetnik, otišao je za četrdeset pet hiljada funti, a kupio ga je neki sitan čovek u zimskom kaputu; slika pastuva u Škotskom visočju, nepoznatog umetnika iz devetnaestog veka, naterala je aukcijskog izvršitelja da se trgne - reakcija koja je trajala samo delić trenutka i izazvala smeh među prisutnima. Bila je to neumesna omaška, premda sasvim razumljiva, ali nije imala ni najmanjeg uticaja na dva kupca koja su ponude davala telefonom i nisu videla trzaj, tako da su, nadmećući se jedan protiv drugog, podigli cenu znatno iznad procenjene.

Zatim je na red došao Mekinis i Džejmi je posegao i lako dodirnuo Izabelinu podlakticu. Ona ga je uzela za ruku i stisla je. Dlan joj je bio pomalo vlažan. Ali, da se ja ovde nadmećem, tresao bih se kao prut, pomisli on.

„Nervozna?“ prošaputao je.

„Nisam“, odvrátila je. I časak kasnije rekla: „Naravno da jesam.“

Početna suma nije bila velika. Kuća je već imala neke ponude date za klijente. Izabel je u nadmetanje ušla posle četvrte ponude, s ponudom od deset hiljada funti, ali telefonski kupac je odmah dao veću. Zatim se javio neko iz stražnjeg dela sale i cena je porasla za još hiljadu funti. Džejmi se okrenuo ne bi li video ko je to, ali vidik su mu zaprečavale glave onih u redovima iza njega. Izabel je ponovo podigla svoju kartu i sumi je dodato novih hiljadu funti. Usledile su konsultacije telefonom i potvrdno klimanje glavom - još jedna hiljada.

Na dvadeset hiljada, Izabel je bila najviši ponuđač. Izvršitelj je podigao glavu i pogledao po sali.

„Gotovo je“, prošaputao je Džejmi. „Pobedićeš.“

„Nisam sigurna...“ zaustila je.

Džejmi se obespokojio. „Nisi sigurna da je želiš?“

Izvršitelj je okrznuo pogledom Izabel i potom pogledao iznad njene glave, prema stražnjem delu sale. Klimnuo je glavom ponuđaču. „Dvadeset jedna hiljada funti.“

„Ne“, rekla je Izabel, stavljajući u džep svoju brojem obeleženu kartu za nadmetanje.

Izvršitelj ju je upitno pogledao, a ona je odmahnula glavom. Zatim je pogledao svoje dvoje kolega s telefonima: oboje su dali znak da kupci neće ići dalje. Izvršitelj je ponovio ponudu iz zadnjih redova i potom spustio čekić, kratko udarivši, dok mu je dlan pokrивao malu drvenu glavu.

Džejmi je pogledao Izabel, koja je upravo posezala za torbicom koju beše odložila pored nogu. „Baksuz“, prošaputao je.

Izabel je slegla ramenima. „Tako ti je to s aukcijama. Kazuju nam nešto prilično važno, zar ne?“

„Da je važan...“

Izabel je dovršila rečenicu umesto njega. „Samo novac. Da. Nije važno koliko se kome nešto dopada ili koliko zaslužuje da dođe u posed toga - novac je taj koji odlučuje. Jednostavna pouka.“ Ubacila je katalog u torbicu.

U međuvremenu je počelo nadmetanje za sledeći predmet i sačekali su da bude gotovo pre no što su ustali i počeli da se probijaju prema izlazu. Par koji je stajao na kraju reda žurno je

zauzeo njihova upražnjena sedišta, zahvalno se osmehnuvši Džejmiju koji se osvrnuo prema njima.

Izabel se okrenula prema Džejmiju. „Jesi li video ko ju je dobio?“ upitala je.

„Glave onih iza nas su mi smetale“, odvratio je. „Ali svakako je bio neko odande.“ Pokazao je prema zadnjem zidu, uz koji je stajalo trideset ili četrdeset ljudi koji nisu uspeli da nađu mesto za sedenje. „Jedno od njih, mislim.“

Izabel je pogledala gomilu: bilo ko među njima mogao je biti kupac.

„Zašto ti je stalo da znaš?“ upitao ju je Džejmi, stojeći pored nje.

„Čista radoznalost“, rekla je i zaključila da zapravo nema razloga da sazna ko ju je pobedio u nadmetanju.

Potom je stala. U gomili se nalazilo poznato lice, jedan muškarac koji je stajao na samom kraju, zadubljen u katalog.

„Pitere?“

Njen prijatelj, Piter Stivenson, podigao je pogled s kataloga i osmehnuo se Izabel. „Video sam te“, tiho je rekao - beše počelo nadmetanje za sledeću sliku. „Video sam te kako se nadmećeš za onog Mekinisa. Mora da si ga baš želela.“

Izabel je pokretom ruke pokazala da se pomirila sa situacijom. „Sve je fer u ljubavi i na aukcijama.“

Ljubav. Piter je kratko pogledao Džejmija, koji je stajao pored nje: potpuno je odobravao vezu između Izabel i Džejmija i jednom prilikom je, na nekoj večeri, reagovao na nečiju otrovnu primedbu o razlici u godinama između Izabel i njenog partnera. *Zavist*, promrmljao je, ispod glasa ali dovoljno glasno da ga čuju svi za stolom i da se Izabelin klevetnik nađe obliven rumenilom stida. Piterova supruga Suzi je oštro pogledala svog muža, ali je, kao i većina ostalih za stolom, smatrala da je njegov komentar sasvim na mestu.

„Šta da ti kažem, baš mi je žao“, šapnuo je Piter. „Volter Bjui ga je očigledno želeo više nego ti.“

Ovo je zainteresovalo Izabel. „On je bio drugi ponuđač?“

„Da“, odvratio je Piter. „Otišao je odmah posle toga. Ali stajao je vrlo blizu mene. Odmah tu.“ Ispitujuće je pogledao Izabel. „Poznaješ li ga?“

Izabel je razmišljala. Prezime joj je zvučalo poznato, ali verovatno samo zato što je spadalo u prilično neobična škotska prezimena. Znala je nekoliko Bjuija, ali ovog ne.

„On je advokat“, rekao je Piter. „Radio je za jednu od onih velikih firmi, ali mu se smučilo i osamostalio se, radeći poslice za nekoliko privatnih klijenata. Ništa naročito veliko. Mislim da mu nije odgovarao tempo - znaš kakve danas umeju da budu te velike advokatske firme. Živi u Grejndžu, prilično blizu nas. Često ga viđam kako izvodi psa u šetnju. Fin čovek. I ne baš fin pas.“

„Dakle, očigledno je žarko želeo sliku“, rekla je Izabel. „Je li on kolekcionar?“

Piter je prineo prst usnama. „Malo smo preglasni“, šapnuo je. „Počinju da nas zagledaju.“ Prignuo se i prošaputao Izabel na uvo: „Bjui je prezime s Džure. Po svoj prilici mu je otac odande ili negde iz okoline. Ima mnogo Bjuija na ostrvu. Mekinis je slikao na Džuri, zar ne?“

Izabel je gestom nagovestila da odlazi. „Dođi da nas obiđeš“, došapnula je Piteru. „Dovedi Suzi da vidi Čarlija. U svako doba.“ Zastala je. „A zašto si ti došao ovamo, Pitere?“

„Uskoro će Suzin rođendan“, rekao je. „Nešto kasnije je na redu jedan mali akvarel. Malecak - ovolišni. Možda se odlučim da ponudim i čitavih osamdeset funti!“

Izabel se osmehnula. „Pazi se.“

Džejni i ona izašli su iz sale i potom, kroz glavna vrata, u Ulicu Broton. Pogledao je na sat; za pola sata morao je biti u Edinburškoj akademiji, da održi čas. Izabel takođe nije mogla da se zadržava; uskoro je trebalo nahraniti Čarlija i, premda ga je Grejs dobro pazila, jedva je čekala da ga vidi. Čudno; samo nekoliko časova odvojenosti bilo je dovoljno da je ispuni zebnjom. Hoće li roditeljstvo uvek izgledati tako: život pun zebnje, strahovanja zbog sitnica? Imaj dete i dao si taoca sudbini, ^[7] da, ali svaka spona s drugim ljudskim bićem, svako prijateljstvo, znače davanje tog taoca.

Džejni joj je objasnio da će morati da krene; biće mu potrebno petnaest minuta hoda do škole, a uvek voli da ima nekoliko minuta za pripremu. Zatim je pokretom glave pokazao prema sali. „Mogla si ponuditi više, znaš.“

„Jesam“, odvratila je Izabel. „Mogla sam. Ali nisam.“

Džejmi ju je pogledao pravo u oči. „Izabel, koliko si zapravo dobrostojeća?“

Pitanje je zateklo Izabel. Njegov ton nije bio neprijatan, ali pitanje potencijalno jeste.

„Imam dovoljno za bezbrižan život“, odvratila je. „Možda je to dosad trebalo da bude očigledno - mada nije da želim da bude.“

Džejmi ju je i dalje gledao u oči. Obuzimao ga je čudan osećaj: osećaj da je ona njegova ali ne njegova. U korenu toga, podozrevao je, nalazila se činjenica da su njihovi položaji toliko različiti. Njihova veza je, štaviše, obuhvatala kontraste u svakom pogledu: starija je od njega; ima mnogo više novca; živi u južnom delu grada, a on u severnom; on je crnomanjast, dok je ona više bleđa. Džek Spret i njegova žena.

Nekoliko trenutaka nisu progovarali. „Nisi mi odgovorila“, rekao je naposljetku.

Ostala je strpljiva. „Pa, na to pitanje ne moram da odgovorim.“ Govorila je tiho. „Uostalom, zašto uopšte želiš da znaš. Ja tebe ne pitam koliko zarađuješ, zar ne?“

„Rado ću ti reći“, odvratio je. „Ali u svakom slučaju, u pravu si. To nije moja stvar. Nije trebalo da pitam.“

Pogledala ga je. Imala je svako pravo da se naljuti, ali nije uspevala da nađe to u sebi. Nije se mogla ljutiti na njega; jednostavno nije. Možeš mi reći bilo šta, rekla je u sebi: bilo šta. Zato što smo ljubavnici. A ja te volim, Džejmi, bez ostatka; toliko te volim.

Pružila je ruku i dotakla ga. Sklonila mu je kosu s čela i potom skliznula rukom naniže, do njegovog vrata. „Imam udeo u kompaniji“, rekla je. „Nasledila sam ga od majke. Kompanija poseduje zemljište i zgrade u Lujzijani, i u Mobajlu. Dobro posluje.“

„Ne moraš mi to govoriti“, rekao je Džejmi. „Izvini...“

„Jedanaest miliona funti“, rekla je Izabel. „U zavisnosti od vrednosti dolara.“

Džejmi je ćutao. Preneraženo je zurio u nju.

„Je li ovo zadovoljilo tvoju radoznalost?“ upitala je.

Džejmi je delovao uzrujano. „Vidi, nije trebalo da pitam. Ne znam zašto sam to uradio. Stvarno ne znam.“

Izabel ga je uzela za ruku. „Možeš li da telefoniraš u školu i javiš im da ne možeš da dođeš?“ impulsivno je rekla. „Mogli bismo otići kući.“

Odmahnuo je glavom.

„Daj“, navaljivala je.

Ponovo je odmahnuo glavom. „Sirena“, rekao je.

Poljubili su se i nekoliko časaka je gledala za njim dok je odlazio niz Ulicu Broton. Mora biti da je osećao njen pogled, jer se okrenuo i mahnuo joj pre no što je nastavio dalje. Poslala mu je poljubac, koji nije uzvratilo.

Izabel se okrenula i uputila Kraljičinom ulicom. Kasno prepodne bilo je vedro, a vazduh topao za istok Škotske. Pribojavala se nije li obelodanila nešto što je trebalo da zadrži za sebe. Pre nekoliko minuta razmišljala je o davanju talaca. Dakle, reče ona u sebi, upravo sam dala još jednog.

Stigavši kući, Izabel je ustanovila da je Grejs stavila Čarlija u kolica i izvela ga u vrt, gde su sad sedeli pod drvetom sikomore. Izabel se sagla i pogledala dečkića koji je spavao ležeći na leđima, glave zaštićene pokretnom nadstrešnicom na kolicima. Usta su mu bila malčice otvorena, a desnom ručicom stezao je svilom opervaženo čebence, držeći prstiće tamo gde su se zatekli kad je pao u san.

„Nešto ga je mučilo celog prepodneva“, rekla je Grejs. „Sve mu je smetalo i nije nikako 'teo da se smiri. Mnogo se krivio. Al' posle mu je bilo bolje. Dala sam mu malo sirupa protiv grčeva.“

Izabel je ostala u istom položaju, pognuta nad kolicima, lica tik iznad Čarlijevog, ali je ipak oštro pogledala Grejs. „Dala si mu sirup protiv grčeva?“ rekla je, ne dižući ton. „I?“

„I upalilo je“, rekla je Grejs. „Nije se više krivio. Dobro, de, prestao je posle jedno deset, petnaest minuta.“

Grejs je upotrebljavala škotski izraz *kriviti se*⁽⁸⁾ za koju je Izabel oduvek smatrala da vrlo precizno opisuje zvuk detinjeg plača. Ali, ono što ju je brinulo bio je sirup protiv grčeva. „Nisam znala da imamo sirup protiv grčeva“, rekla je. I nastavila, uspravljajući se: „Nemamo ga, zar ne? Nemamo ga.“

„Ja kupila malo“, rekla je Grejs. „Pre neku nedelju.“

Izabel obiđe oko kolica. „I već si mu ga davala?“ upitala je.

„Jesam“, odvratila je Grejs. „Podosta puta. Prođe ga ko rukom.“

Izabel je duboko uzdahnula. Retko kad je bivala ljuta, ah sad se zaista naljutila, i bila je svesna emocije koja je narastala u njoj -

plahovitog, bolnog osećanja. „Ali sirup protiv grčeva sadrži džin, je li tako? Zaboga. Džin!“

Grejs ju je začuđeno gledala. „Ne više! Jeste pre, kol'ko znam. Bilo je džina u njemu kad sam ja bila dete, mati mi je rekla. Rekla mi je da je i sama umela da potegne gutljaj-dva. Ali to je bilo davno. Znete kol'ko ljudi danas zakeraju oko takvih stvari.“

„Dobro, šta danas sadrži?“ upitala je Izabel. „Znaš, volela bih da znam koje lekove Čarli uzima. Kao njegova majka, smatram da...“ Znala je da zvuči grubo, ali nije mogla protiv sebe. A činjenica da Grejs uopšte nije izgledala kao da joj je žao nije bila ni od kakve pomoći.

„Ali to nije nikakav lek“, rekla je Grejs. „To vam je biljna medecina. Mislim da onaj koji sam kupila ima u sebi komorača i đumbira i još nekih travki. Smiruje stomak, a to i jeste ono što tišti bebe.“ Ona pogleda u Izabel. „Nije valjda da se sekirate zbog toga, je 1' te?“

Izabel se okrenula na drugu stranu. S mukom je nastojala da se smiri i, kad je progovorila, činilo joj se da joj glas zvuči normalno. „Ne, ne sekiram se. Naprosto bih volela da znam ako mu daješ nešto neuobičajeno. Jednostavno, mislim da bi trebalo da znam.“

Grejs nije rekla ništa, a Izabel je nije pogledala da bi procenila njenu reakciju. Nije želela da se svađa s Grejs, jer je smatrala da bi to bilo pogrešno, budući da je Grejs radila za nju; to joj je davalo prednost koju ne bi trebalo da iskorišćava; Grejs joj nije mogla uzvratiti istom merom, a to nije pravedno. Istovremeno, međutim, smatrala je da nije nimalo nerazumno od nje što insistira na tome da je Grejs pita pre no što da Čarliju nešto poput sirupa protiv grčeva. Komorač! Đumbir! Neke bezimene travke!

Krenula je da ode, ali je Grejs zaustila da kaže nešto, stoga je stala. „Ket je telefonirala.“

Nekad je Ket redovno telefonirala. Zatim su, s poremećajem njihovog odnosa, ti pozivi prestali; Grejs nije propustila da primeti značaj ovoga, jer je rekla: „Da. Stvarno je telefonirala.“ Izabel se okrenula prema njoj. „Šta je htela?“

„To je bio poziv. 'Oće da izađete na večeru s njom.“ Zaćutala je, posmatrajući Izabelinu reakciju.

Izabel je odlučila da ovo primi mirno. „Stvarno? Lepo od nje.“

„I Džejmi takođe“, dodala je Grejs. „’Oće da i on ide s vama.“ Izabel se i dalje držala hladnokrvno, premda je ovo bio vrlo neočekivan razvoj događaja. „A Čarli?“

Grejs je odmahнула glavom. „Ne bi’ rekla“, odvratila je. „Njega nije pomenula.“

Izabel ode u kuću, u svoju radnu sobu. Nekoliko minuta je samo stajala tamo, ključajući u sebi. Grejs nije imala prava da tako preuzme Čarlija. Ponašala se gotovo kao da je to njena beba, a ne Izabelina. Pored toga, Izabel je nerviralo i to što se ova držala kao da o bebama zna više od nje; to se događalo dosta često, kad više, kad manje suptilno. Izabel je znala da ju je Grejs oduvek smatrala osobom koja ne stoji obema nogama čvrsto na zemlji i ne zna zaista kako svet funkcioniše. Ranije nije obraćala pažnju na to, ali sad joj je teško padalo takvo ponašanje.

Sela je. Dešavale su joj se sve same pogrešne stvari: posao, gubitak petlje na aukciji, onaj čudan razgovor s Džejmijem oko novca, Grejs i sirup protiv grčeva koji je davala Čarliju, a sad još i ovaj čudan poziv od Ket. Zašto bi Ket pozvala i Džejmija? Da bi se umešala između njih? Da bi ga pokušala ponovo osvojiti?

Izabel pogleda u pod. Tepih u njenoj radnoj sobi bio je stari crveni beluši, koji se nalazio u kući otkako je pamtila. Ona i njen brat igrali su se na njemu kao deca. On bi od njega napravio šator, iz kojeg ju je gađao strelama s gumenim vrhom. Jednom ju je jedna pogodila u oko i otac ga je kaznio. A brat je okrivio nju zato što je kažnjen, što ga je tužila ocu. *Mrzeću te dok sam živ*, siktao je. *Čekaj samo i videćeš. Mrzeću te dok sam živ*. A sad, posle svih tih godina, jedva ga je viđala, a on joj nikad nije pisao. To nije imalo veze s tepihom, naravno; to je bilo nešto drugo, nešto lično, što nije imalo veze ni sa samom Izabel. Deca vrlo kratko mrze; ona zaboravljaju, katkad već posle nekoliko minuta, dok odrasli umeju da puštaju da mržnja traje beskrajno dugo, da se proteže kroz pokolenja.

Pomislila je na Džejmija. Koliko bi jednostavnije bilo da je on njenih godina i da je mogla bez oklevanja da prihvati njegovu bračnu ponudu. Baksuz je, čist baksuz kad se zaljubiš u pogrešnu osobu. Ljudima se to stalno dešava; zaljube se u nekog koga iz ovog ih onog razloga ne mogu imati. I potom služe svoju kaznu, kaznu koja

se sastoji od neuzvraćene, nemoguće ljubavi i koja može trajati godinama, bez izgleda na pomilovanje zbog dobrog vladanja.

Podigla je pogled ka belom prostranstvu tavanice. Ono što ju je najviše brinulo u vezi s Ketinim pozivom bilo je sledeće: Džejmi se beše oporavio od Ket - Izabel je o tome razmišljala kao o oporavku - ali ako bude proveo neko vreme u njenom društvu, njegova osećanja prema njoj mogla bi se vratiti. To bi moglo da se desi. Stoga, da li bi trebalo da slučajno zaboravi da mu pomene poziv? Ili bi trebalo da ode još dalje i kaže Ket da on nije želeo da dođe? Ova dilema je naterala Izabel da nakratko zaboravi svoje brige. Ako naprosto ne prenese poziv, onda se to može tretirati kao običan propust; ako ode dalje od toga i kaže Ket da on nije želeo da dođe, to će već biti čista laž. Što se propusta ticalo, nije bila sigurna u kojoj meri je neko dužan da prenese informaciju nekom drugom. Ako A zamoli B da kaže C ovo ili ono, ima li B bilo kakvu obavezu da to i učini? Zavisí, pomisli Izabel, od toga da li je B pristao da uzme na sebe da prenese poruku. Ako nije, tada bi filozof liberalnog individualizma verovatno rekao da ne mora da se trudi. Ali to je bio liberalni individualizam, naravno, s kojim se Izabel nije uvek slagala. Ne idi na plivanje s liberalnim individualistom, rekla je u sebi; ako počneš da se daviš, možda te neće spasti. Ne, liberalni individualizam nije bio nimalo privlačna filozofija. Osim sad. Sad je nudio vrlo privlačno rešenje za njen problem.

Popričaću o ovome s Džejmijem, odluči ona. I potom pomisli: Kako mogu da budem toliko glupava? O, Kristofere Dove, da samo možeš da čuješ ovaj unutrašnji monolog! Da samo možeš da ga čuješ. A i ti takođe, profesore Letis, ljigavče jedan!

Smesta se osetila mnogo bolje.

6.

Dva dana posle aukcije, Izabel je sedela za svojim radnim stolom, nevoljno prelistavajući podnesak za časopis - i to *ne* dobar, pomislila je pri tom, ali uvek je podneske čitala do kraja, ma koliko dosadni bili. Još uvek ne beše preduzela ništa povodom Ketinog poziva, niti je bila sigurna kako bi trebalo da postupi; stoga je, kad je telefon zazvonio, prvo gledala u njega nekoliko časaka, ne znajući da li da odgovori. To je mogla biti Ket, u kom slučaju će se ona, Izabel, odmah naći na tapetu zbog toga što nije reagovala na njen poziv.

Podigla je slušalicu i izgovorila svoj broj. Ket ju je uvek prekidala kad bi to uradila. „Znam tvoj broj“, rekla bi. „Maločas sam ga okrenula.“ Međutim, na Izabelino prilično veliko olakšanje, nije zvala njena bratanica već Gaj Peplo.

„Žao mi je što nisi uspela da dobiješ onu sliku“, rekao je. „Držao sam ti palčeve.“

„Biva to na aukcijama“, odvrtila je Izabel. „Ali biće sigurno i druge prilike.“

Gaj se nasmejao. „Istina živa“, rekao je. „Staviše, prilika se upravo ukazala, ako si zainteresovana. Naravno, nije ta slika, ali reč je takođe o Mekinisu. Zanima te?“

Izabel je odvrtila potvrdno. Ali da li se prodavala na aukciji?

„Ne“, rekao je Gaj. „Neko ju je doneo u galeriju i traži da je prodamo uz proviziju.“

Izabel je načas razmislila. Zanimalo ju je da vidi sliku, ali pitala se da li će poželeti i da je kupi. Ona koju je propustila na aukciji bila je posebna, što se nje ticalo, zbog svoje povezanosti s malom studijom koju je već posedovala; nije imala nikakvu posebnu želju da poseduje Mekinisa samo zato što je to Mekinis.

„U redu“, odvrtila je. „Navratiću ovih dana da je pogledam.“

Na drugom kraju linije, Gaj je oklevao. „Izvini što te pritiskam“, rekao je potom, „ali mislim da bi trebalo da dođeš manje ili više odmah. Nešto kasnije popodne mi dolazi neko da pogleda veći broj drugih eksponata i sasvim je moguće da će mu se dopasti i ovaj. Kupuje za kolekcionara u Palm Biču. A ova slika je upravo od onih kakve njegov poslodavac u Floridi voli.“

Izabel je pogledala na sat i potom u rukopis koji je čitala. „Vidi, Gaje, trenutno sam usred jednog vrlo dosadnog posla. Biće mi

potrebno četrdesetak minuta da ga završim i posle toga mogu da dođem. A mogu li da povedem i Čarlija?“

Dobila je odgovor da će Čarli biti dobrodošao: dete nikad nije suviše malo da bi počelo da uživa u umetnosti. Izabel se potom vratila podnesku koji je čitala. Beše izgubila nit rasprave, koja se vrtela oko autonomije pojedinca unutar porodice, i morala je da se vrati nekoliko pasusa unazad da bi je ponovo uhvatila. Nešto nije u redu s ovim člankom, pomisli ona; nešto je čudno, ali ne umem precizno da odredim šta. Zatim joj je sinulo: autor ne veruje istinski u ono što je napisao. Iznosi sve prave argumente i govori sve prave stvari, ali jednostavno ne veruje u to. Ona pogleda naslovnu stranu, gde su bih otkucani autorovo ime i ustanova. Da. Baš kao što je i mislila. Taj filozofski odsek bio je poznat po svom ideološkom stanovištu; tu nisi mogao biti pozvan ni na razgovor za posao, a kamoli dobiti radno mesto, ukoliko ne zauzimaš radikalno stanovište. Siromah čovek je izvikivao sva očekivana gesla, ali bilo je očigledno da to ne čini srcem: u duši je bio konzervativac! U svom članku je pisao protiv porodice, nazivajući je pretnjom individualnoj autonomiji, represivnom institucijom. To je bila partijska linija, ali čovek je najverovatnije obožavao svoju porodicu i verovao da najbolji način da odrasteš u prilagođenu i srećnu osobu jeste da imaš majku i oca. Ali to je u određenim krugovima predstavljalo jeres, i to *nimalo* modernu.

Pročitavši članak, uzela je da napiše ono za šta je mislila da će biti kratka poruka autoru.

Proslediću vaš članak uredničkom odboru. Ja vrlo brzo odlazim s položaja urednika ovog časopisa, tako da ćete uskoro sarađivati s novim urednikom. To će biti Kristofer Dov, možda ga i poznajete. Sigurna sam da će on biti vrlo blagonaklon prema argumentima koje iznosite u ovom članku, budući da i sam neretko iznosi slična stanovišta. Mislim da on i veruje u njih, ali - oprostite ako grešim - imam osećaj da vi ne stojite iza argumenata koje iznosite. Ne svim srcem. Vidite, ima slučajeva kad se teoretski obranjiva pozicija, zasnovana, recimo, na argumentu o individualnim pravima i ravnopravnosti, u potpunosti kosi s onim što vidimo oko sebe u stvarnom svetu. A ono što vidimo oko sebe u stvarnom svetu jeste da

konvencionalna porodica, u kojoj postoje majka i otac puni ljubavi, predstavlja daleko najbolje okruženje za podizanje dece. Tako je već hiljadama godina. Zar ne mislite da bi možda trebalo da imamo u vidu ono čemu nas uče hiljade godina mudrosti? Ili smo baš toliko pametni da nam se može da to ignorišemo? Ovim ne želim reći da ne postoje razne drugačije vrste doma u kom deca takođe mogu odrastati vrlo sigurna i vrlo srećna. I vrlo voljena. Međutim, to priznanje ne bi nas trebalo navoditi da preziremo i time potkopavamo ideal konvencionalne porodice, što vi ovde činite. Da li zaista tako mislite? Da li zaista mislite da bismo bili srećniji ako bismo odbacili konvencionalnu porodicu? Oprostite, ali čini mi se da ne mislite tako; govorite to samo zato jer je to stanovište koje se očekuje da zauzmete.

*

Pročitala je ono što je napisala, jednom, a potom i drugi put. Veruje li ona sama u ovo? Šta ona pruža Čarliju? Šta *želi* da pruži Čarliju? Uzela je pero i precrtala poslednju rečenicu. Međutim, to je učinilo pismo beskorisnim; precrtane reči su još uvek reči. Stoga je zgužvala pismo i bacila ga u korpu za otpatke. Zatim je uzela novi list papira i napisala: „Zahvaljujem na zanimljivom članicu. Proslediću ga uredničkom odboru. Javiće vam se novi urednik. I.D. ur.“

Izabel je u Brantfildu uhvatila autobus. Čarli je mirno spavao u svojoj nosiljci; bio je sit i nije pokazivao nikakve znake grčeva ih bilo kakve druge nelagode. Izabel beše pronašla flašicu sirupa protiv grčeva koju je kupila Grejs i premestila je u ormarić u kupatilu na spratu. Grejs će je lako pronaći ako je bude tražila, ali Izabel je samim činom premeštanja rekla ono što je htela. Štaviše, verovala je da je Grejs shvatila koliko ju je iznervirala svojim preuzimanjem brige o Čarliju - tog jutra je vrlo naglašeno upitala Izabel hoće li joj smetati ako izvede Čarlija u vrt i prošetata ga oko cveća; ranije je to radila bez pitanja.

Čarli je prespavao vožnju autobusom i još uvek je čvrsto spavao kad su ušli u Škotsku galeriju. Gaj Peplo i Robin Meklur upravo su

savetovali klijenta kad je Izabel stigla, ali se Gaj odvojio od grupe i prišao da je pozdravi.

„Dole je“, rekao je. „Dođi sa mnom.“ Pružio je ruku i pošakljao Čarlija ispod brade. „Moji tako brzo rastu. Čovek zaboravi da ih je stalno nosio sa sobom.“

„A jeste li im davali sirup protiv grčeva?“

Gaj je načas razmisho. „Mislim da jesmo“, odvratio je. „Zar to ne rade svi? Ima prilično prijatan ukus, ako se dobro sećam. I vrlo lepo miriše.“

Izabel se osmehnula. „Nekad je sadržavao džin.“ „Propast za majke.“

Sišli su na donji sprat, koji se sastojao od triju prostorija, dveju u kojima su se izlagali nakit i staklo i treće, koja se se koristila onda kad glavna galerija nije mogla da primi sve izložbene eksponate. Ušavši u nju, Izabel je smesta uočila sliku. Bila je naslonjena na zid, odmah ispod malog akvarela Blekaderove koji je prikazivao buket ljubičastih irisa.

„To je to“, rekao je Gaj. „Divna je, zar ne?“

Izabel se složila. Slika nije bila velika poput one na aukciji, ali je očigledno bila još bolji rad, činilo joj se, a Gaj je, po svemu sudeći, mislio isto.

„Ova je...“ zaustila je.

„Još bolja“, rekao je on. „Da, jeste.“

Prišla je bliže slici da bi je bolje pogledala. Prikazivala je dečaka u malom čamcu na vesla, uza samu obalu. Predeo je očigledno bio škotski - i deluje vrlo poznato, pomisli ona; kuće na obali bile su od onih kakve se viđaju u Zapadnom visočju ili na ostrvima, niske i bele. I padine brda iza njih, koje se dižu u niske oblake.

„Skoro da se oseća miris“, rekla je. „Dima sa tresetišta, algi.“

„I viskija“, rekao je Gaj, pokazujući na malu grupu kuća naslikanu na levoj strani. „Ovo je Džura, znaš, isto kao i ona druga slika. A ovo su destilerije. Vidiš? Ima i nekoliko burića ispred njih.“

Izabel se sagnula i zagledala u deo koji joj je Gaj pokazao. Da, to jeste Džura i zato joj je i delovalo poznato. Često je odlazila tamo, u posetu prijateljima u Ardlusi, na severnom delu ostrva. Ovo je bio južni deo, blizu Krejghausa, gde se nalazila jedina ostrvska destilerija viskija.

Odmakla se od slike. „Šta je čini tako posebnom?“

Gaj je zurio u sliku. „Sve“, rekao je posle nekog vremena. „U njoj je sve objedinjeno. I odražava duh mesta, zar ne? Samo sam jednom bio na Džuri, ali znaš kakva su ta ostrva na zapadnoj obali. Ta svetlost. Taj osećaj spokoja. Neponovljivo je.“ Zastao je. „Mada svakako ne bih da romantizujem...“

Izabel se složila s njim. „Ali ipak, ipak... Ipak živimo u prilično romantičnoj zemlji, zar ne? Za nas je ona samo dom, ali uistinu jeste vrlo dramatična, slažeš li se? Kao da živimo među kulisama za operu.“

Oboje su neko vreme stajali i posmatrali sliku. Zatim je Izabel odmahнула glavom. „Ne znam, Gaje. Ili možda znam. Možda ne.“ Pritiskao ju je da kupi sliku, ali smatrala je da bi trebalo da mu objasni. „Stvar je naprosto u tome da je ona druga slika imala poseban značaj za mene. Nadam se da razumeš.“

Gaj ju je uveravao da razume. Drugi potencijalni kupac će skoro izvesno kupiti sliku. Jeste da će tako otići iz Škotske, ali lepo je podeliti svoje blago s drugima... „Ipak, čudno je“, rekao je naposljetku. „I postaje sve čudnije.“

Izabel se namrštila. „Ni ova nije lakirana?“ Ponovo se sagla i izbliza zagledala u sliku. Osetivši da se nakrivio, Čarli je ispustio tih uzdah, nešto što je zazvučalo kao mijauk.

„Ne, nije“, rekao je Gaj. „To ti kažem. Ali zbunjuje me i to što su se dve njegove slike pojavile na tržištu jedna za drugom, u roku od samo nekoliko dana. To je pomalo iznenađujuće, pogotovo pošto je tržište već dugo željno Mekinisa. Ljudi su skloni da se vežu za njegove slike.“

„Neko je očigledno odlučio da ih proda“, rekla je Izabel. „Ili je vlasnik umro i porodica ih se sad rešava. Možeš zamisliti prizor. Mladi naslednici, nezainteresovani za slikarstvo. Prizori Visočja. More. Brda. Šta će nam to. Hajde da prodamo i uzmemo pare.“^{cc}

„I to se dešava“, rekao je Gaj. „Ali, kako izgleda, ove dve potiču iz različitih izvora.“

„Ko prodaje?“

Gaj je uzdahnuo. „Bojim se da ne mogu reći. Nadam se da ne misliš da ne želim da ti izađem u susret, ali zaista ne smem da

otkrijem ko je prodavač ove slike. To su poverljive stvari, znaš - klijenti tako više vole.“

Izabel je razumela. Ljudi ne vole da se raščuže kad treba da dobiju neki novac. „Naravno.“ Ali kako bi Gaj znao da ova slika potiče iz drugog izvora ako ne zna - a u skladu s pomenutim načelom poverljivosti ne bi smeo da zna - ko je poverio onu drugu sliku Lajonu & Ternbulu?

Predvideo je pitanje. „Sad se sigurno pitaš otkud znam da potiču s različitog mesta? Dakle naš klijent“ - ispravio se - „to jest, klijentkinja, rekla nam je da nije čula za sliku kod Lajona & Ternbula. Osim ako nas namerno ne dovodi u zabludu, što ne verujem. Staviše, to je nemoguće. Ona nije takav tip.“

„Šta misliš, odakle joj?“ upitala je Izabel.

„U ovom slučaju, verujem da ju je kupila od umetnika lično. Nedugo pre njegove smrti, mislim. Ponekad postoji etiketa galerije“, rekao je Gaj. Pružio je ruku i malo odmakao sliku od zida. „Pogledaj - pozadi nema ništa, osim ovih reči ispisanih ovde.“ Pokazivao je prema mestu gde je neko olovkom napisao DŽURA, S PLANINAMA. Ispod tog je rukopisom bila dopisana rečenica. *Dečak se zove Džejms.*

„To je Mekinsov rukopis, nema greške“, rekao je Gaj. „Video sam naše sopstvene etikete na koje je sam upisao podatke. Ponekad je umeo da napiše uputstva u vezi s isporukom slike. Ih gde je živeo kad ju je slikao. Ponekad bi napisao stihove - voleo je Mekdajermidove. Čudne stvari.“

„Mekdajermid je voleo taj deo Škotske“, rekla je Izabel. „'Pogreb na ostrvu'. To mu je bila jedna od boljih pesama, uprkos flanelu. Pomalo je voleo da šokira, znaš.“

„Ali mogao je...“

„Da, jeste“, rekla je Izabel. „Mogao nas je naterati da odustanemo na pola. Ta pesma o pogrebu na ostrvu natera ti jezu u kosti.“ Zaćutala je načas i prisetila se. „Bila sam jednom prilikom, znaš. Na pogrebu na ostrvu. To je bila jedna očeva ostarela rođaka, koja se udala u porodicu na Južnom Uistu. Oni su bili slobodni prezviterijanci i nije bilo nikakvih molitava. Unutra je stajala gomila muškaraca u tamnim odelima, a kovčeg su ostavili napolju. Pevali su psalme, one čudne psalme na gelskom, a onda su otišli i sahranili je u tišini, po kiši koja je dolazila s Atlantika, ne pljusku, samo sitnoj kiši koja je

lagano sipila. I s tom svetlošću. Istom svetlošću koja je naslikana ovde.“

Gaj načas nije rekao ništa. Zamišljao je prizor koji je opisivala i nije imao šta da mu doda.

Izabel je prekinula ćutanje. „Siguran si da je ovo Mekinis? Potpuno si siguran?“

Bio je. „Jesam, Izabel, sasvim sam siguran. Ne bismo je nudili kao Mekinisovu da nismo. Sve moje kolege su sigurne. Robin. Svi.“

Izabel se pitala kako iko u svetu umetnosti može biti siguran u bilo šta. One silne falsifikovane Dalijeve grafike su još uvek bile u opticaju; falsifikati koji su, takoreći, masovno proizvedeni, poput reprodukcija koje se poručuju iz ruskih ateljea. Ako mogu da kopiraju stare majstore po dve stotine dolara komad, tada bi, s malo više vremena, mogli izraditi i nešto znatno ubedljivije?

„Vidim da si još uvek sumnjičava“, rekao je Gaj. „Tačno, ima falsifikatora koji će vrlo brižljivo odraditi posao. Ali u ovom poslu stekneš oko za određene slikare i naprosto odmah znaš. To ti je kao kad čuješ nečiji glas. Pojednosti koje ti, sve zajedno, potvrde utisak da to jeste to.“ Zastao je. „A poreklo je veoma važno. U ovom slučaju, osoba koja je donela sliku ga je poznavala. Poznavala je Mekinisa. Znamo da jeste, tako se sve kockice slažu.“

„U redu“, rekla je Izabel. „Samo sam glasno razmišljala.“

Gaj je rekao da je to sasvim normalno. I potom: „Da li znaš mnogo o Mekinisu? Znaš li šta je na kraju pošlo naopako?“

„Utopio se, zar ne?“

„Da. Nedaleko od obala Džure. Ah bilo je vrlo tužno i pre toga. Imao je veliku izložbu ovde u Edinburgu - dvogodišnji opus. Održavala se neposredno uoči Festivala i čitava grupa londonskih kritičara doskitala je ovamo zbog nje. Bili su odlučili da unište Mekinisa, jer je nedugo pre toga održao u Tejtu predavanje na kojem je istakao kako londonski kritičari ignorišu škotske umetnike. Uradio je to vrlo učtivo, ali ipak ih je optužio za metropolitanizam, a to je ono za šta nikad ne smeš optužiti one koji zaista favorizuju prestonicu. Stoga su rešili da mu vrate - s debelom kamatom. Nazvali su ga precenjenim, drugorazrednim pejzažistom. Jedan od njih je svoju kritiku naslovio 'Provincijsko slikarstvo po brojevima'. Davali su šlagvorte jedan drugom.“

Izabel se osećala uvređenom. Ali ta uvređenost nije imala nikakve veze sa slikanjem po brojevima; razlog je bila reč provincijsko. „Provincijsko!“

„Da. Baš tako. Na Mekinisa je sve to imalo razorno dejstvo. Video sam ga dan posle objavljivanja prvog od tih članaka. Sedeo je u Umetničkom klubu potpuno sam, s pićem ispred sebe. Prišao sam mu i porazgovarao s njim, ali ne verujem da mu je baš mnogo doprlo do svesti. Ruke su mu drhtale. Izgledao je užasno.“

Izabel se stresla. „Siromah čovek. Imala sam prijatelja koji je imao tu nevolju da istovremeno bude pisac i preterano osetljiva osoba. Novinari vole da se razbacuju oštrim rečima, ne shvatajući kako to deluje na ljude o kojima pišu.“

„Mnogo je takvih ljudi“, rekao je Gaj. „Ali u Mekinisovom slučaju, nisu krive samo loše kritike. Trenutak je takođe bio nepovoljan. Praktično istog dana kad je izložba pošla nizbrdo, otkrio je da ga žena vara. Sve ga je snašlo odjednom. Bio je skrhan.“

Izabel se odjednom setila Ket. Seksualna ljubomora je moćna stvar, a upravo je to Ket osećala prema Džejmiju; mora da je tako, iako je ona bila ta koja je ostavila njega; ali ljubomora je još bila tu, grizući i grizući.

„Prema tome... utapanje...“

Ostavila je pitanje nezavršeno. Je li to bilo samoubistvo? Ako neko želi da smrt izgleda kao nesrećan slučaj, utapanje je verovatno najbolji način za to. Retko kad ima očevidaca; lako ga je organizovati, pogotovo u predelu kao što je zapad Škotske, s tamošnjim plimama i strujama. Ali to mora da je strašno samotna smrt; u tim hladnim vodama, na rubu Atlantika, kao sahrana na pučini.

„Ne“, rekao je Gaj. „Ne mislim da se ubio. Otišao je na Džuru nakon što mu se ovde sve srušilo. Ženu je napustio manje ili više odmah i zavukao se u kućicu koju je običavao da iznajmljuje tamo. Kao Orvel, na neki način, koji je otišao na Džuru da bi napisao 1984. U svakom slučaju, otišao je tamo i, mesec dana kasnije, desilo se. Imao je čamac kojim je često isplovljavao na pučinu. Zato ne mislim da je to bilo samoubistvo. Ponašao se sasvim dosledno svom uobičajenom načinu života koji je vodio tamo.“

Čarli je sad već bio potpuno budan i napregnuto je zurio u Izabel, onim pomalo zbunjenim pogledom kojim bebe katkad fiksiraju svoje roditelje. „Moraću da ga nahranim“, rekla je. „Ponela sam mu flašicu.“

„Doneću ti stolicu“, rekao je Gaj. „A onda bih, ako nemaš ništa protiv, morao da se vratim gore i nastavim razgovor s onim ljudima.“

„Naravno.“

Doneo joj je stolicu i smestila se u deo prostorije okupan suncem koje je dopiralo kroz prozor na stražnjem zidu. Kao žena s Vermerove slike, pomisli ona. Žena s detetom.

„Još samo nešto“, rekao je Gaj. „Kao što rekoh, Mekinisova smrt nije bila samoubistvo. Po mom mišljenju, bilo je to nešto gore. Ja to smatram ubistvom.“

Izabel je naglo podigla pogled; neuobičajena reč u Edinburgu. „Ubistvom?“

„Da“, odvratio je Gaj. „Vrstom ubistva. Od strane kritičara. Oni su ga ubili.“

Laknulo joj je; ništa opasno - postoji pravo ubistvo i metaforičko ubistvo. Prvo je podla, banalna rabota; drugo je znatno zagonetnije.

7.

Otključala je Džejmiju vrata.

„Zaboravio sam da ponesem ključ“, rekao je. „Izvini.“

Poklonila mu je ključ svoje kuće ubrzo posle Čarlijevog rođenja, ili mu ga je jednostavno utisnula u ruku; poklanjanje bi podrazumevalo veću ceremoniju. U početku ga je držao na privesku s ostalim svojim ključevima, ali ga je potom, iz nekog razloga, prebacio na zaseban privezak. Pitala se izvesno vreme u vezi s tim - da li to razdvajanje ključeva ima neko značenje, ali je odbacila tu pomisao; čovek ume da prida preveliki značaj malim stvarima.

„Trebalo bi da držiš sve svoje...“

Sagnuo se i poljubio je, i nije završila rečenicu. „Da, naravno. Naravno. Gde je Čarli?“

Čarli je ležao na leđima, na ćebet u dnevnoj sobi, gledajući u tavanicu. Izgledalo je da je opčinjen ukrasnom gipsanom ružom na sredini i da stalno gleda u nju. „Mora biti da misli da je to nebo“, rekla je Izabel. „A da je gipsana ruža oblak.“

Džejmi se nasmejao i spustio na sve četiri pored Čarlija, koji je smesta podigao ručice i stao da guče od zadovoljstva. Izabel ih je ostavila da se igraju i otišla u kuhinju da sprema večeru. Dok ona bude kuvala, Džejmi će se pobrinuti za Čarlija i staviti ga na spavanje. Džejmi je voleo da mu peva dok ga ušuškava i činilo se da se Čarliju to dopada, jer je razrogačenih očiju gledao svog oca, posmatrao mu usne, smiren zvukom njegovog glasa.

*Snovi na prodaju, lepi snovi na prodaju,
Angus je tu, s lepim snovima na prodaju.
Miruj sad, bebice, i spokojno sklopi okice svoje,
Jer Angus će ti doneti sanak sladak, čedo moje.*

Stala je kao hipnotisana kad ga je prvi put začula kako peva Čarliju ovu uspavanku, i čak je zatekla sebe kako plače. „Zašto?“ upitao ju je tad, okrenuvši se i ugledavši je. „Zašto plačeš?“ A ona je odmahнула glavom i promrmljala nešto bez veze, nešto o tome kako su uspavanke, iz nekog razloga, najtužnije pesme. „Uvek tako deluju na mene. Uspavanka u *Ivici i Marici* - sigurno je znaš: *Kad me uveče san obrva,/ Četrnaest anđela mene čuva./ Dva mi kraj uzglavlja*

stoje, / Dva čuvaju noge moje...“ Zagrlio ju je i rekao: „Da. Što da ne? Svi ti anđeli. I Sanjivi Angus sa svojim snovima.“

Sad je stajala za daskom za seckanje i pitala se: je li ovo potpuna sreća? Jesam li sad srećnija no ikad? Odgovor, pomisli ona, glasi da jesam, srećnija sam no ikad. Bilo je u njenom životu razdoblja kad nije bila srećna - jedno od njih bila je i epizoda s Džonom Lajamomom - ah uglavnom je sebe smatrala relativno srećnom osobom. Međutim, od početka svoje veze s Džejmijem, bila je svesna da se nalazi u stanju uzvišene sreće, u stanju... dakle, ovde je već morala pribeći konceptu blaženstva. Osećam se blaženo, a osećati se blaženo je nešto više od toga da jednostavno imaš nešto; to je duševno stanje pri kom je sve ono dobro u svetu razjašnjeno, shvaćeno. To je kao da je čovek udostojen nekakvom vizijom, pomisli ona, vizijom ljubavi, *agape*, suštinske vrednosti svakog pojedinog živog bića.

Izabel je načas stajala potpuno nepomično. Na dasci pred njom ležalo je povrće, spremno za seckanje, ah ona se nije pomerala; ruka joj beše zastala u pola pokreta, ne pomerajući se. Bila je svesna fizičke senzacije, nekakvog silnog toka u njoj i oko nje, struje koja kao da ju je ispunjavala toplinom. Zatvorila je oči ali, čudno, nije bilo tame, samo svetlosti; kao da se i iznutra i spolja kupala u svetlosti.

Ponovo je otvorila oči. Običan materijalni svet je bio tu, povrće, sudopera, neotvorena boca vina, kuvar otvoren na strani koju beše okrenula, s crtežom napravljenim mastilom, sve. Šumno je udahнула. Topline i osećaja oblivenosti beše nestalo i osetila je da se vratila na isto mesto. Pomerila je ruku i osetila pod kožom hladnoću granitnog kuhinjskog pulta, sve sasvim normalno. Međutim, ona sama osećala se nekako drugačije; osećala je da joj je svet iznenada postao beskrajno dragoceniji i da u njoj ima više ljubavi. Možda je posredi naprosto to; u njoj sad ima više ljubavi.

Kasnije, kad je Čarli zaspao, ona i Džejmi sedeli su za kuhinjskim stolom. Beše im spremila školjke, za kojima je imao da usledi rižoto, baš onakav kakav je znala da on voli. Uz školjke su pili rashlađeno belo vino i Džejmi joj je nazdravio. *U zdravlje Čarlijeve mame.* Nasmejala se i uzvratila zdravicu. *I njegovog tate.* Potom je pogledala u svoj tanjir. Zelela je da mu kaže šta se dogodilo tamo u

kuhinji dok je on stavljao Čarlija na spavanje, ali kako da to formuliše? *Večeras sam u kuhinji doživela mistično iskustvo?* Teško. Nisam od onih koji doživljavaju mistična iskustva u kuhinji, reče ona u sebi; svet se deli na one koji doživljavaju mistična iskustva u svojoj kuhinji i one s kojima to nije slučaj.

„Nekako se čudno smeškaš“, rekao je Džejmi.

„Ma da. Luckasta pomisao, ništa više.“

Otpio je gutljaj vina. „O čemu?“

„O nečemu što mi se dogodilo. Dok sam spremala večeru, doživela sam trenutak... pa, pretpostavljam da bi se mogao nazvati trenutkom nadahnuća.“

Nije delovao iznenađeno. „I ja sam doživeo jedan pre neki dan“, rekao je. „Čekao sam jednog svog učenika i imao trenutak nadahnuća. Muzička ideja. Smesta sam je zapisao, ali kad sam docnije to odsvirao... Veliko razočaranje.“

Ona pomisli da ne govore o istoj stvari. Pogrešila je nazvavši to trenutkom nadahnuća; nije joj se javila ideja već spoznaja, a to je nešto sasvim drugo. Međutim, teško je definisati to, jer jezik nije prilagođen opisivanju takvih stvari; naposljetku se nadugačko i naširoko raspičamo o nečemu što se na kraju ispostavi kao sasvim mala stvar, kao što biva u delima mistika, u kojima oblak reči zamagljuje kratkotrajnu svetlost o kojoj pišu.

Ne, nije želela da zvuči neozbiljno, a vrlo je malo znala o tome kakva su Džejmijeva stanovišta u vezi s tim stvarima. Veruje li on u išta izvan materijalnog? Nisu nikad pričali o tome, tako da nije znala. Međutim, to verovatno nije bilo neuobičajeno među parovima - koliko ljudi danas, u društvu u kojem se ona kreće, međusobno razgovara o *tome*? Ona pomisli na svoje prijatelje i upita se ko od njih veruje u postojanje Boga. Znala je da jedno ili dvoje idu u crkvu i pretpostavljala da veruju u Boga, ili da žele da veruju. Razume se, to po svoj prilici važi i za mnoge druge pripadnike raznih kongregacija: nisu tu zato što veruju već zato što osećaju potrebu za religijom, za nečim većim od sebe. Dakle, u šta Džejmi veruje, ako uopšte veruje u nešto? Veruje li da ima dušu? Posmatrala je kako podiže čašu. Gledao ju je, s osmehom u očima. Naravno da ima dušu, reče ona u sebi; taj plemenit, dobar, nežan deo njega. Tu je, unutra, jasno ga vidi.

„Imamo poziv“, rekla je. I smesta se upitala zašto. Nije razmišljala o tome, a sve i da jeste, ne bi ni pomislila da to potegne baš sad. Ali izletelo joj je, neplanirano.

„Da.“

Ona proguta knedlu. Upravo je imala viziju ljubavi, ili nečega povezanog s ljubavlju, i morala je nastaviti u tom duhu. „Ket nas je pozvala na večeru.“

Pažljivo ga je posmatrala. Ponekad se reči mogu videti, pomisli; čovek ih vidi kako se kreću kroz vazduh i stižu do svog cilja kao da se nevidljivi talas valja kroz prostoriju. Izabel se priseti kako je jednom, kao devojka, otišla da prati suđenje u Vrhovnom sudu. Imala je prijateljicu koja je bila mlađi advokat u tom procesu i htela je da je vidi na delu. Bilo je dramatično; videla je kako porota predaje sudiji papir sa svojom odlukom i kako se sudija okrenuo na stolici da bi se suočio s optuženim. Zatim je samo izustio „šest godina“ i videla je kako se čovek na optuženičkoj klupi zaneo, kao da ga je nevidljiva ruka udarila i bacila unazad.

Džejni je spustio čašu, gledajući u Izabel. Ona svetlost u njegovim očima, onaj osmeh, više nisu bili tu; beše ih zamenilo nešto utišano, oprezno. „Ljubazno od nje“, rekao je. „Za kad?“

„Nije rekla. U stvari, nisam se ni čula s njom. Grejs mi je prenela poruku.“

„Shvatam.“

Poigravala se svojom viljuškom. „Želiš li da idemo? Ne moramo?“ Ona pomisli da bi Ket razumela; prećutnim sporazumom, izbegavali su da pominju Ket, jer su oboje znali da je to rana u koju ne bi trebalo dirati.

Nekoliko časaka nije odgovorio. „Preboleo sam je“, rekao je potom, ali nije gledao u Izabel dok je govorio i znala je da to ne može biti istina. Da mu Ket više ništa ne znači, gledao bi je u oči; Džejni je uvek s ljudima razgovarao direktno, gledajući ih u oči. Ali sada nije.

Izabel je zurila u njega. Ovo ju je zbolelo. „Mislim da nisi, Džejni. Stvarno tako mislim.“

Naglo je podigao glavu i pogledao je. „U pravu si. Nisam.“

„I, da li je još voliš?“

Glas mu je bio tih. „Možda je volim. Možda. Znaš kako to ide.“

„Naravno. Godinama i godinama sam volela. Čak i nakon što me je Džon Lajamor ostavio, nastavila sam da ga volim, tako budalasto, besmisleno. Ali ne možemo protiv sebe, zar ne?“

Iznenada, odgurnuo je stolicu i ustao. Nešto - njegova čaša s vodom - prevrnuo se i prosulo, napravivši mu dugačku, tamnu mrlju na nogavici farmerki. Prišao joj je i čučnuo, objumivši je rukom. Glas mu je zvučao promuklo; od emocija, pomisli ona. „Zar ne misliš da je moguće da... da na kraju volimo više osoba? One koje smo nekad voleli, koje još volimo. Ali one jednostavno ostaju tu, u pozadini, a mi nastavljamo da volimo neke druge osobe, osobe iz naše sadašnjosti, a ne te iz prošlosti. Zar ne misliš tako?“

Pokrila je njegovu ruku svojom i pritisla je. Blaženost; jedva je mogla poverovati u svoju blaženu sreću; ovaj mlad čovek, sa svojom lepotom i dobrotom, u njenom naručju, njen. „Naravno da verujem u to“, rekla je.

„Onda, idemo li ili ne?“

„Mislim da bi trebalo da idemo. Ket i ja smo rod. Ne želim da je isključim iz života koji imam s tobom.“

Poljubio ju je u čelo i potom u usta. „U redu.“

Poštar je sutradan doneo dva rukopisa koja je Izabel očekivala i kojima se radovala, i pročitala ih je pre ostale pristigle pošte, među kojom je bilo i računa. Rukopisi su bili zanimljivi, baš kao što se i nadala, i ona uze da napiše pisamca zahvalnosti njihovim autorima. Naime, to su bili poručeni članci za specijalno izdanje o filozofiji oporezivanja, temi koja se ispostavila kao podsticajnija nego što je Izabel mislila. Zašto bi bogati plaćali više poreza od siromašnih? To zaista tako funkcioniše, barem u većini sistema, ali na temelju čega je odbranljivo? Da li bi se oporezivanje trebalo koristiti kao oruđe za preraspodelu bogatstva? Smatrala je da bi trebalo, a i mnogi drugi su mislili tako, ali nije bilo jasno da li je oporezivanje najprimereniji način za ostvarenje te preraspodele. Da li bi vlade trebalo da budu iskrene i kažu da im je namera naprosto da konfiskuju imovinu koja premašuje određeni nivo? Razmišljala je neko vreme o tome, pitajući se kako bi se osećala ako bi vlada počela da joj oduzima njen kapital, kad bi sad, ovog časa počela da prisvaja njena finansijska sredstva i pretvara ih u vojnu opremu, socijalna davanja i nove

puteve, što su vlade sklone da rade. Nemam neko nedodirljivo pravo da imam ono što imam, pomisli ona. Sve sam dobila jednostavno tako što je član moje porodice imao to i onda umro. Kakvo mi moralno pravo to daje? Ne baš ubedljivo, zaključila je. Ali isto je i s tolikim drugim aspektima života - stičemo nešto i predajemo dalje; ne samo fizičke, opipljive stvari već i ukuse, osobine, spoznaje. Da li bi Mocart napisao ono što je napisao da nije bilo Leopolda Mocarta, koji je vrlo rano poseo svog malog sina za klavir? Po svoj prilici ne bi; genijalnost, taj izraziti kapacitet mozga, mogla je biti tu ali nikad ne dobiti priliku da se ispolji, da nije bilo muzikalnog oca koji joj je tu priliku pružio. A gospodin Geti, bogat čovek - i vrlo velikodušan, uz to - nasledio je svoje bogatstvo od gospodina Getija pre njega; on sam možda ne bi nikad ni pronašao naftu. Osmehnula se na tu pomisao; razume se, možda je uopšte ne bi ni *tražio* - ne padne baš svakom na pamet da se uputi da traži naftu.

Iz razmišljanja ju je trgla buka koja je doprla odnekud iz kuće. Grejs nije bila tu - imala je zakazano kod zubara i Izabel joj je rekla da ne mora da dolazi. Međutim, nije to uradila isključivo zbog Grejsine dobrobiti; Grejs je, naime, morala da se podvrgne lečenju zubnog kanala, a Izabel je iz iskustva znala koliko si posle toga jadan i nikakav. Grejs nije volela zubne anestetike i radije je trpela bol nego dugotrajnu utrnulost koja ide uz lokalnu anesteziju, što je, po Izabelinom mišljenju, bio bizaran izbor, ali ga se Grejs tvrdoglavo držala. Izabel je smatrala da se to - možda - može razumeti kada je reč o manjim zahvatima, ali lečenje zubnog kanala, koje podrazumeva diranje pravo u živac, ume da bude prava agonija. Davno je ustanovila da Grejs voli potanko da prepričava tok svojih poseta zubaru, a danas nije bila baš raspoložena da sluša dugu priču o čačkanju zubnog kanala, naglašenu određenim namćorastim raspoloženjem koje je Grejs katkad umela da ispolji. Do sutra će sećanje na bol biti manje živo i Grejsino raspoloženje će se verovatno popraviti.

Stoga se Izabel danas sama starala o Čarliju, a zvuk koji je dopro do nje bilo je Čarlijevo buđenje i plač. Odložila je članke o filozofiji oporezivanja i otišla u sobu na dvorišnoj strani kuće, u kojoj je Čarli spavao preko dana. Prestao je da plače čim ju je video i pogledao

prema njoj s onim neobičnim čuđenjem na licu, koje roditelja tera da pomisli da ga je dete potpuno zaboravilo i da ga sad prvi put vidi.

Uzela ga je u naručje i stala da ga mazi. Bio je nekako topao i kao da mu je koža bila pomalo vlažna. Ponovo je počeo da kenjka.

„Gladan si, je l' da?“ upitala je. I odgovorila u njegovo ime: „Dabome. Dabome. Vreme je za jelo.“

Gladno se latio cucle, snažno povlačeći gustu tečnost iz flašice. Potom ga je podigla da podrigne, držeći ga na ramenu i nežno tapšući po leđima. Ovo ga je obično smirivalo i ispustio bi progutan vazduh glasno podrignuvši, ali danas kao da se odupirao njenoj pomoći, koprcajući se kao da hoće da pobjegne.

„Nešto nije u redu?“ promrmljala je. „Ne osećaš se dobro?“

Čarli je odgovorio cviljenjem, zbrčkavši u pomalo srdit izraz lice koje je postajalo sve rumenije od naprezanja. Pelena mu je bila suva i Izabel se sad već uznemirila. Znala je da ne bi trebalo da umišlja koješta, da to što se beba zarumeni ne znači odmah da ima meningitis i da proliv nije tifus, ali svi roditelji su skloni panici i pomisliće upravo na to, makar samo dotle dok ih neko ne razuveri. Ali sigurno je sve u redu, pomisli ona. Jeste se zarumeneo - i sama sam osetila da je u sobi pretopio čim sam ušla - i sad mi pokazuje svoje nezadovoljstvo. Sve je sasvim normalno.

Odnela je Čarlija u kuhinju. Dopadalo mu se tamo i mislila je da je to zbog jarkih boja - crvenilo „aga“ šporeta, blistave žute nijanse velikih slika cveća uramljenih iznad frižidera, plave karirane šare kuhinjskih krpa; međutim, ovog puta je nastavio da kenjka, ne obraćajući pažnju na boje.

„Daj, Čarli“, rekla je. „Nije valjda tako gadno! Sigurno nije.“

Ali bilo je, i dečkić je ponovo briznuo u plač iz sveg glasa. Opet ga je podigla na rame i stala da ga tapše po leđima, nadajući se da će tako uspeti da izbaci vazduh kog se nagutao i za koji je podozrevala da ga muči. Međutim, kao da se od toga osećao još gore, pa je prestala. Sirup protiv grčeva.

Spustila je Čarlija na dno ogradice koju je držala u uglu kuhinje. Pobunio se, ljutito plačući, i nije se dao utešiti Izabelinim umirujućim tepanjem. Potom je otišla na sprat, ostavivši nakratko Čarlija samog s njegovim gnevom, i otvorila ormarić u kupatilu.

Unutra se nalazila flašica sirupa protiv kašlja, kao i kutija hanzaplata, aspirini i toplomer, ali ne i sirup protiv grčeva. Izabel beše zbunjena. Lično ga je stavila tu, iza sirupa protiv kašlja; bila je sigurna u to. Međutim, sada se sasvim pouzdano *nije* nalazio u ormariću, što je značilo da ga je Grejs pronašla i premestila.

Izabel je bila ljuta. Mora biti da je Grejs tražila sirup protiv grčeva i uzela na sebe da mu nađe neko bolje mesto. Nije imala pravo da to radi, pomisli ona, nikakvo pravo. Ovo je njen ormarić, a ne Grejsin, i jedino će ona odlučivati šta će stajati u njemu.

Uputila se u prizemlje. Čarli se još uvek bunio, njegova kuknjava se orila iz kuhinje. „Dolazim, Čarli“, doviknula mu je, silazeći. „Dolazim.“

Činilo se da je zvuk njenog glasa umirio Čarlija, koji je učutao. Ili se zagrcnuo i sad se guši? upita se Izabel i poče da preskače po dva stepenika odjednom. Ali nije, i kad je ušla u kuhinju ponovo se rasplakao, mlatarajući ručicama u nemoćnom besu, sav crven od siline plača. Malo se smirio kad ga je podigla u naručje, ali bilo je očigledno da nešto i dalje nije u redu.

„Šta je s tobom, dušice? Šta te muči?“

Kao da ju je Čarli slušao, jer je načas začutao, da bi odmah potom nastavio da jeca. Svašta me muči, kao da je govorio; a za sve si ti kriva, za sve.

Izabel je zaključila da mu je potrebna doza aspirina za bebe. Imala je pakovanje rastvora u jednom od kuhinjskih ormarića, tamo gde su držali Čarlijevu hranu i flašice, i nežno je držala bebu dok je slobodnom rukom otvarala ormarić. Tamo, odmah pored flašica, nalazio se sirup protiv grčeva, sa svojom karakterističnom starinskom etiketom. Izabel se sumorno osmehnula. Znači, to je ipak bila Grejs, baš kao što je i podozrevala; bila je u pravu.

Posegla je za aspirinskim rastvorom i stala, i umesto toga izvadila sirup protiv grčeva. Odvrnula je poklopac i pomirisala bezbojnu, pomalo gustu tečnost; miris je bio slatkast i preterano cvetan, sličan prejakom, jeftinom parfemu. Ali ne i neprijatan, zaključila je i impulsivno poturila otvorenu flašicu Čarliju pod nos. Dejstvo je bilo trenutno i dramatično, kao da mu je dala da omiriše neku od onih mirišljavih soli kojima su viktorijanske dame lečile svoje nesvestice. Plač je smesta utihnuo, a Čarli je nespretnim pokretom pokušao da se domogne flašice.

Izabel je izvadila kašičicu iz fioke i spustila je na pult pored sudopere. Bilo je teško sipati sirup koristeći se samo jednom rukom - u drugoj je još uvek držala Čarlija - tako da je u procesu prosula malo tečnosti. Međutim, ipak je uspela, blagodared sigurnoj ruci, a potom podigla kašičicu ne prosuvši više ni kap i ubacila je Čarliju u usta. Na licu mu se istog trenutka pojavilo zadovoljstvo; plač je prestao.

„Moj mili zavisnik“, šapnula je.

Ponovo se zagledala u flašicu. Na etiketi behu nabrojani sastojci. Uobičajene lekovite biljke, čitala je: đumbir, komorač i mirođija, koji se svi mogu naći na policama u supermarketu. Potražila je nepoželjnu reč, šećer - nije se nalazila u spisku. I nije bilo ni traga od alkohola. Potpuno neškodljivo.

Čarli se smirio i, nakon što ga je Izabel malo izvela u vrt, ponovo je pao u san. Izabel ga je stavila u kolevku i vratila se u radnu sobu da bi pregledala i ostatak jutarnje pošte. Prvo su je u tome omeli članci o filozofiji oporezivanja, a potom Čarli, tako da sve dosad ne beše videla pismo od profesora Kristofera Dova. Sad ga je otvorila, a odštampano zaglavlje joj je odmah reklo od koga je. Sad mi još i pišeš, Dove, pomisli ona. Nije ti dosta što si me zamenio, nego mi još i pišeš.

Sela je da pročita pismo.

Draga gospođice Dalhusi (ja imam doktorat, Dove, i nije da se inače služim titulom, ali mogao si barem pokazati elementarnu učtivost),

Verujem da vas je profesor Letis obavestio o promenama predloženim u *Reviji*. (Ti si ih predložio, Dove.) Odbor me je zamolio da prihvatim položaj urednika i, premda se nerado rešavam da preuzmem posao koji je neko drugi tako izvanredno obavljao (*Nek mi neko doda sirup protiv grčeva!*), ipak sam im dao do znanja da sam spreman da to uradim.

Svestan sam činjenice da je u planu nekoliko specijalnih izdanja, uključujući i onaj o filozofiji oporezivanja. Ne bih da se prerano mešam, ali pomalo sumnjam u korist objavljivanja prevelikog broja takvih izdanja, pogotovo u tako

specijalizovanim oblastima kao što je filozofija oporezivanja. Moj stav prema tome je da ne bi trebalo da gubimo iz vida činjenicu (*Drugim rečima, ja smatram*, promrsi Izabel) da smo mi časopis koji se bavi pre svega opštom filozofijom. Postoje, kao što znate, više specijalizovani časopisi, među kojima i nekoliko onih koji se bave poslovnom etikom, i smatram da je filozofija oporezivanja primerenija tema za njih, nego za nas. (*Predi konačno na stvar, Dove.*) Iz tog razloga, smatram da bismo se morali iznova pozabaviti planovima za taj broj.

Mislim da je ovo samo jedno od pitanja o kojima se možemo mnogo lakše dogovoriti u direktnom susretu. Koliko znam, sad imate bebu - čestitam! - tako da će sigurno biti jednostavnije da ja doputujem u Edinburg nego da vi dolazite u London. Budite dobri pa mi javite koji vam datumi odgovaraju i doći ću da se sastanemo. Tada možemo razjasniti i pojedinosti oko primopredaje dužnosti, a ja mogu pogledati urednički arhiv. Moraćemo da se dogovorimo oko toga da mi ga u izvesnom trenutku pošaljete. Imam dosta slobodnog prostora u svom odseku - imamo praznih ormana, verovali ili ne, mada ne bih da oglašavam tu činjenicu, za slučaj da nadležni na univerzitetu odluče da ih pretvore u kancelarije (za mlade naučnike). (*Ovo je bila šala.*)

Pismo je završavalo s nekoliko dodatnih ljubaznosti. Pročitavši ga do kraja, Izabel je jedan časak zurila u njega, a onda ga zgužvala u lopticu i bacila u pravcu korpe za otpatke. Nije očekivala da će upasti u nju ali upalo je, kao vešto bačena košarkaška lopta. Međutim, gotovo smesta je osetila grižu savesti, otišla do korpe, uzela gužvicu papira i izravnala je. *Neću se spustiti na Dovov nivo*, reče ona u sebi. *Neću.*

Sela je za sto i izvadila novi papir za pisma. „Dragi profesore Dov, Drago mi je što ste mi se javili. Naravno da će mi biti drago da vas vidim ovde u Edinburgu, stoga vam dostavljam spisak svojih slobodnih datuma, kad bismo se svakako mogli sastati. Moram vas upozoriti da je urednički arhiv pozamašan i da iziskuje mnogo prostora...” Zastala je i pogledala kroz prozor. Da li bi trebalo?

Nastavila je s pisanjem. „Uz to, možda bi trebalo da vas upozorim i da taj arhiv ne smatram ičijim vlasništvom osim sopstvenim.“

Još jednom je pročitala ono što je napisala. Ono što je rekla o vlasništvu nad arhivom bilo je po svoj prilici netačno. Jedan deo jeste pripadao njoj - lična pisma napisana njoj kao uredniku i kopije pisama koja je ona pisala drugima, na papiru koji je kupovala o sopstvenom trošku; to je, pomisli, sasvim sigurno njeno. Ali ovo je bio pucanj upozorenja, za koji je smatrala da ga vredi ispaliti.

Potpisala je pismo, ubacila ga u koverat i zalepila markicu u gornji desni ugao. Markica je bila jednostavna, gotovo gola, i imala je na sebi, kao i uvek, glavu monarha. U kakvoj sve prepisci, pomisli ona, nije Vaše veličanstvo učestvovalo i protiv svoje volje, s vašom glavom i blagim autoritetom koji se lepe na sva moguća žalosna i sramna pisma - odbijenice, preteča pisma, pisma od advokata, anonimna pisma... Prestala je da nabraja. Njeno pismo bilo je direktno i dostojanstveno, onakvo kakvo bi i sama kraljica nesumnjivo napisala premijeru koji pokušava da uzurpira njenu vlast. Ne, pismu nije potrebno nikakvo dodatno opravdanje; biće poslato, a Dov će ga primiti u svom zabačenom sedištu i, nadala se, dobro svariti.

Pripazi se, Dove, pomisli ona. Možda napraviš jedan korak previše. Dobro se pripazi kad dođeš u Edinburg.

Ustala je i prišla prozoru. Pogledala je napolje, u veliki žbun rododendrona, na kom se ni list nije pomerao; nije bilo ptica, ili je barem tako izgledalo, ni lisice koja vreba odozdo. Šta ako Dov dođe u Edinburg *i nešto mu se desi?* Šta onda?

U svakom od nas, pomisli ona, postoji zlo. Vreba u dubokim jarugama uma, onim dubinama u kojima su još uvek nataloženi ostaci iz naše davne prošlosti. Ne bi trebalo da se zavaravamo da ga nema; ono je tu, ali prekriveno, hvala nebesima, glazurom civilizacije, morala. Prvo se, nekada davno, pojavilo JA, krvavo od zuba i nokata, a tek posle su došli Mocart, Dejvid Hjum, Oden.

Prenerazila se prisativši se nečega - nečega o čemu nije volela da misli. Oden je jednom umalo ubio nekog; stegao je rukama vrat svog ljubavnika i malo je nedostajalo da ga udavi, ljubomorom doveden do ove užasne krajnosti. Posle je pisao o tome, priznao da je umalo postao ubica. Ako je to moglo da se desi njemu, tom

veličanstvenom, humanom intelektu, kohko se samo lako može desiti nama ostalima, koji smo slabi i podložni svim strastima svoje slabosti.

Ne, profesore Dov; od mene vam ne pretili nikakva opasnost. Ovladaću svojim gnevom dok vi ne dođete u Edinburg. Voleću vas, profesore Dov, onako kako je zapovedeno voleti bližnjeg svog. Ili se barem nadam, od srca se nadam da će biti tako.

8.

„Ništa me ne pitajte“, rekla je Grejs sutra ujutru. „Samo me ništa ne pitajte!“

Izabel je taman htela da se složi s njom. Nije želela da priča o zubarima i zadovoljno bi izbegla zalaženje u pojedinosti Grejsine jučerašnje zubne golgote. Ali potom je shvatila da Grejs, iako je rekla da ne želi da priča o tome, namerava upravo to.

„Da“, rekla je Grejs, skidajući s glave maramu koju je nosila dolazeći na posao. „Što manje divana o juče, to bolje.“

Izabel je podigla pogled s ukrštenice u *Skotsmenu*. Sastavljala je u glavi sopstvenu zagonetku. Dve reči, 6 i 6 slova. *Šta se radi kad oboli donji deo biljke*. Lečenje korena.

„Bilo je neprijatno?“

„Strašno“, rekla je Grejs. „Teo on da me ubedi da primim jednu onu injekciju, al’ rekla sam da neću. Jeste mi rek’o da će mnogo da boli, al’ nisam se dala. Ne mogu da istrpim ono, onaj...“

„Novokain“, rekla je Izabel. Kako bi zvučalo pitanje za to u ukrštenim rečima? *Zvuci kao nova motka kojom bijete nekog sve dok ne utrne?* Nije baš dobro, ali moralo bi da posluži.

„E, to“, rekla je Grejs. Ne mogu da ga istrpim, znate. Ono kad ti se čini da si sav naduven, ko da te neko opaučio po gubici. Neka fala!“

„Ali ako ne...“

Grejs je prekinula Izabel u pola rečenice. „Mogu ja da trpim bol. Nisam ja od onih koji beže od toga. Ali ovo je baš, baš bolelo. Mor’o je da čačka unutra po zubu i bilo je ko da mi neko zadeva strujnu žicu tamo dole. Grozno.“

Časak-dva su obe ćutale, Grejs prisećajući se bola, a Izabel razmišljajući o tome koliko je bol velik, da i sam život pluta u ogromnom moru bola koji tu i tamo utrne na nekoliko časaka, samo da bi ponovo naleteo u velikim talasima.

„Znate, on je meni mor’o“, nastavila je Grejs, „da izvadi živac iz korena zuba. Je 1’ možete vi to da zamislite? Meni je sve vreme izgledalo ko da izvlači iz mene neki dugačak komad lastiša. Znate kako izgleda lastiš u gaćama? E, tako.“

„Mislim da živci nisu takvi“, rekla je Izabel. „Mislim da u stvari i ne možeš da ih vidiš. Ne liče na lastiš, a ni na žice, kad smo već kod toga.“

Grejs je buljila u nju. „Pa dobro, a na šta onda liče?“ upitala je.

„Mislim da moraju biti nekakvo tkivo“, rekla je Izabel. „Pomalo nalik na...“

Slegla je ramenima. Nije nikad videla živac.

„E pa, na šta god ličio“, rekla je Grejs, „bogme sam ga ja dobro osetila. A sad... ništa! Mogu i da žvačem na tu stranu i ne osećam ništa.“

„Zubari su velika blagodat čovečanstva“, rekla je Izabel. „A nisam sigurna da smo im dovoljno zahvalni. Nisam sigurna da se uopšte trudimo da im zahvalimo.“ Zastala je. Postoji li negde *spomenik* nekom zubaru? Koliko je znala, ne postoji. A trebalo bi. Podigli smo tolike spomenike generalima i političarima i njima sličnima, koji su zapodevali ratove u kojima su ljudi ginuli, a nijedan zubarima, koji biju bitku protiv bola. Sve je to skroz naopako.

A opet, da li bi iko bio kadar da ozbiljno shvati spomenik zubaru? Ode neko, na primer, u neku varoš tamo negde i zatekne u njoj konjaničku statuu velikog zubara? Da li bi mogao da izdrži a da ne prasne u smeh? Razume se, tu je i sveta Apolonija, svetica zaštitnica zubara i onih koji pate od zubobolje, i Izabel je negde pročitala da Britansko udruženje stomatologa drži u svojim prostorijama malu statuu te svetice.

„Šta vam je sad smešno?“ upitala je Grejs.

„Naprosto sam razmišljala o nečemu neobičnom. Odjednom mi je palo na pamet da nema spomenika zubarima - nigde u Škotskoj, koliko ja znam. Možda ih negde drugde i ima - ne znam. Ali stvarno deluje prilično nepravedno, zar ne misliš?“

„Strašno“, rekla je Grejs. „Al’ da vam kažem, vađenje korena...“

Uto je zazvonio telefon i Izabel je ustala od stola da bi se javila.

„Izabel?“

„Pitere.“

„Znam da sediš i rešavaš ukrštene reči“, rekao je Piter Stivenson, „i ne želim da te ometam. Ali imam zanimljivih novosti za tebe. Jesi li raspoložena za zanimljive novosti?“

Izabel je držala novine u ruci, ali sad ih je spustila na kuhinjski pult. Ukrštene reči tog dana nisu bile teške i mogle su malo da sačekaju. „Uvek sam spremna da čujem zanimljive novosti.“ Bila je zaintrigirana. Piter nije spadao u ljude koji se bave ogovaranjem i

ako on kaže da je nešto zanimljiva vest, tada je po svoj prilici posredi nešto što vredi čuti.

„Tvoja slika“, rekao je. „Ona koju sam te video kako pokušavaš da kupiš kod Lajona & Ternbula - ona slika ostrva, tamo negde na zapadu. Sećaš li se?“

Pitala se nije li možda saznao nešto više o slici; da li će stvarno biti baš tako zanimljivo, u toj meri da je čak zaslužilo telefonski poziv? „Naravno. Mekinis.“

„Da“, odvratio je Piter. „Pa, želiš li je?“

Zbunila se. Dabome da ju je želela - zato je i pokušavala da je kupi. „Čuj, želela sam je. Nadmetala sam se za nju, kao što se možda sećaš.“

„Naravno da se sećam“, žurno je rekao Piter. „Ali poenta je u ovome: da li je još uvek želiš? Jer ako je tako, onda je tvoja. Za cenu koju je kupac platio za nju. Ni peni skuplje.“

Nije znala šta da kaže. Da li još uvek želi sliku ili je njen entuzijazam u tom pogledu izbledeo nakon što je videla kako je dobija neko drugi?

„Znam da ćeš verovatno hteti da razmisliš“, rekao je Piter. „Stoga, zašto ne bi uradila tako i onda posle podne skoknula kod nas na čaj? Možemo malo detaljnije da popričamo o tome, a Suzi svakako želi da te vidi. Kaže da te nije videla od... od Čarlija, a volela bi da ga vidi, i tebe, naravno.“

Ona prihvati poziv. Odvešće se kod njih svojim zelenim švedskim kolima ili prošetati, što bi bilo odgovornije. Priča o globalnom zagrevanju terala ju je da se oseća krivom zbog svojih zelenih švedskih kola, mada je, za mnoge ljude, posedovanje švedskih kola predstavljalo neku vrstu izjave o svetu. Švedska kola nisu ničim opterećena; nisu ih nikad koristili kao službena vozila u štabovima nekih osvajačkih snaga; prave ih dobro plaćeni radnici koji uživaju sve moguće socijalne beneficije; nisu pretenciozna i ne troše preterano mnogo goriva. Ali ipak su kola, a kola uništavaju našu planetu. Stoga će po podne staviti Čarlija u kolica i odšetati do Stivensonovih i nazad, ostavljajući za sobom malo ili nimalo vazdušnog zagađenja.

Piter ju je dočekao na vratima svog doma, Zapadnog Grejndža.

„Nisam čuo kad si stigla“, rekao je. „Dovezla si se?“

„Jesam, dovezla sam se“, rekla je Izabel, pokazujući na put, gde je parkirala kola. „Nisam imala namera, ali dovezla sam se.“

„Vidim“, osmehnuo se Piter. „Put do naše kuće popločan je dobrim namerama.“

„I neprodatim primercima ljubavnih romana“, rekla je Izabel dok su ulazili. „Znaš li da su proširane knjige odlična podloga za puteve? Navodno ih iseckaju i sabiju i eto - odličan materijal za podmetanje pod asfalt.“

Piter nije znao za ovo. „Ali zašto baš ljubavni romani?“ upita on. „Zašto ne primerci... ne znam, nekih klasika, možda. Prašta, čak...“

Izabel je malo razmislila. Postoje razni romani koji bi bili dobri kandidati za takav postupak, pogotovo dela izvesnog autora, kad bolje razmisli. Ima u njegovoj prozi nečega, reče ona u sebi, što ga čini idealnim za tu svrhu. Međutim, nije joj se činilo da bi trebalo da otkrije ovo Piteru, koji je bio pravičan čovek i mogao bi smatrati njen komentar neljubaznim. I bio bi u pravu; pomisao svakako nije bila milosrdna i ona se potruđi da je izbacila iz glave - što je bilo lakše reći nego učiniti, jer joj se u mislima stalno pojavljivala slika brda celokupnog tiraža najnovijeg romana tog autora, prostrtog na putu parnog valjka koji brekće...

„Može bilo šta“, rekla je. „Čak i primerci *Revije zaprimenjenu etiku*, pretpostavljam. Ljudi bi mogli bezobzirno voziti preko mojih editorijala, kao što mislim da već odavno priželjkuju.“ Međutim, potom se upitala: koliko ljudi uopšte čita njene editorijale? Pedeset? Što?

„Ja ne bih“, rekao je Piter. „Osećao bih se vrlo ružno ako bih prešao kolima preko tebe.“

Ušli su u predsoblje, u koje je Suzi upravo silazila stepenicama sa sprata. Suzi se srdačno osmehnula i pružila Čarliju prst. Smesta ga je uhvatio i, ukrstivši okicama, zagledao se u novi lik.

„Dopadaš mu se“, rekla je Izabel. „Pogledaj, osmehuje se.“

„Neki samo njemu poznat vic“, rekla je Suzi.

„Koji nam verovatno neće moći ispričati još koju godinu“, dodao je Piter.

Otišli su u kuhinju, udobnu, duguljastu prostoriju u stražnjem delu kuće. Dan je bio topao i svi su prozori bili otvoreni, propuštajući

unutra miris sveže pokošene trave. Sto, čija je površina bila puna udubljenja i ogrebotina od silnih domaćih zadataka napisanih na njemu, bio je postavljen uobičajenim bleдозelenim šoljama za čaj. Suzi je uzela Čarlija i stavila ga sebi na koleno, pridržavajući ga, dok je Piter poslovaо oko čaja.

„Tako si srećna“, rekla je Suzi.

Izabel se pitala o kojem aspektu njene sreće je reč i potom shvatila da je to Čarli, puka činjenica da ima Čarlija. Jeste, srećna je, i to dvostruko. Prvo je bila blagoslovena Džejmijem, a posle toga je usledio novi blagoslov, Čarli.

„Jesam“, jednostavno je odvratila. „I svesna sam toga.“

Piter im je nasuo čaj. „Dakle, slika“, rekao je, dodajući Izabel njenu šolju. „Kupio ju je Volter Bjui - ali to sam ti već rekao, zar ne? Nalazio sam se nedaleko od njega za vreme aukcije.“

„Jesi, rekao si mi“, odvratila je. „Zaboravila sam ime, ali rekao si mi nešto o njemu. On je, beše, advokat?“

Piter je potvrdno klimnuo. „Jeste. Živi odmah tu, iza ćoška, u Houp Terasu. Ima vrlo lepu kuću, koja je ranije pripadala njegovim roditeljima. Volter je jedan od onih ljudi kojima je predodređeno da umru u kući u kojoj su se i rodili. Ili barem on tako kaže.“

„Nije loša zamisao“, rekla je Izabel. Pala joj je na pamet pomisao da je i ona jedna od njih. Bila je odsutna neko vreme, naravno, ali potom se vratila u kuću u kojoj je provela detinjstvo. Hoće li i Čarli tako? Nije joj se činilo verovatnim, sad kad je svet tako podložan promenama i tako otvoren. Ona pogleda svog sina i pomisli kako joj je prvi put u životu stalo, zaista stalo, da se svet ne promeni previše.

Piter se osmehivao Čarliju, koji je oduševljeno mlatarao ručicama. „U svakom slučaju“, nastavio je, „juče sam sreo Voltera Bjuija na ulici. Izveo sam našeg psa Marfija u šetnju, kad sam ga ugledao kako nailazi iz suprotnog pravca. Volter ima groznog psa, jedno čupavo smeđe stvorenje koje ima podebeo dosije kod ovdašnjih mačaka. Uvek sam se trudio da Marfija držim što dalje od njega, ali, na moje iznenađenje, Marfi i Bezil, taj Volterov pas, počeli su da mašu repovima kao da su stari drugari. Tako sam ja mogao da stanem i popričam s Volterom dok su psi razmenjivali najnovije tračeve. Rekao sam mu da sam ga video kod Lajona & Ternbula i upitao uživa li u novoj slici.“

„Prokomentarisao je nešto o tome kako je još uvek nije okačio na zid, a onda sam ja slučajno pomenuo da si i ti bila zainteresovana za nju. Rekao sam da je baš zanimljivo što se dvoje ljudi koje poznajem tako snažno zagrejalo za istu stvar.“

Piter je zastao, a Suzi je vratila Čarlija Izabel kako bi ustala da dopuni čajnik.

„Zadovoljna beba“, rekao je Piter, gledajući Čarlija. „Mora da si presrećna.“

Izabel je stavila Čarlija u krilo. „Hvala ti. Jeste. I jesam.“ „Ali, da se vratimo Volteru“, rekao je Piter. „Kad sam mu rekao da si htela da kupiš sliku, malo se ućutao. Očigledno je razmišljao o nečemu i trebalo mu je minut ili dva dok nije smislio odgovor. A rekao mi je sledeće: 'Ako je još uvek želi, njena je. Dobiće je za onoliko koliko sam je ja platio, što nije mnogo više od njene poslednje ponude.' Eto, to je rekao. A ja sam odvratio da ću ti preneti.“

Izabel se namrštila. Ono što je nju mučilo u svemu ovome bilo je pitanje zašto bi Volter Bjui želeo da se oslobodi nečega do čega se toliko trudio da dođe. To je bilo pomalo čudno, i ponovo joj pade na pamet da s tom slikom nešto ipak nije u redu. Ili je možda reč o tome da je, kad ju je video u svojoj kući, zaključio da mu se iz nekog razloga ne dopada, možda zato što se s nečim ne slaže, na primer, sa zidnim tapetama?

„Jasno mi je o čemu razmišljaš“, rekao je Piter. „I sam sam se pitao zašto hoće da je se otarasi tako brzo. Stoga sam ga upitao da li se možda ohladio, a on je naprosto odmahnuo glavom i rekao ne, ne baš. Ali da je shvatio da mu se ne dopada onoliko koliko mu se na aukciji učinilo. Tako je barem rekao, u svakom slučaju.“

„Drugim rečima, altruizam“, rekla je Izabel.

„Upravo tako“, saglasio se Piter.

Suzi nije rekla ništa o tome; tek sad im se ponovo pridružila. „Ali ako se tako osećao u vezi sa slikom, zašto se onda na aukciji nadmetao protiv Izabel? Sigurno je bilo očigledno da ona žarko želi da je ima.“

„Možda je altruizmu potrebno malo vremena da izbije na površinu“, rekla je Izabel. „Često promenimo mišljenje o nekim stvarima nakon što prođe neko vreme od samog događaja. Ja sam svakako došla do tog zaključka - a vi?“

Suzi nije bila baš ubeđena. „Moguće je da ponekad i biva tako“, rekla je. „Ali sad nemam takav osećaj. Mislim da ovde nešto nije u redu.“

„E pa, ja ne mislim“, rekao je Piter. „Volter Bjui je vrlo iskren. Spada upravo u onu vrstu ljudi koja bi ovako postupila. On je...“

„Pomalo starovremski tip“, upala mu je Suzi u reč. „Ne mislim ništa loše, ali on je ono što bi neki ljudi nazvali starim Edinburgom. Jednostavno pomalo starovremski tip.“

Stari Edinburg: Izabel je tačno znala šta to znači. Nekad je to umelo da je nasmeje ili iznervira, ali sad je svet bio toliko drugačiji da više nije bila sasvim sigurna. Stari Edinburg bio je tako dostojanstven, čak cifrast - poput tetke usedelice - i bio je laka meta. Ali, da nije korigovanje možda otišlo predaleko? Činilo se da su starovremski maniri, kurtoazno ponašanje, bili posvuda počišćeni, da bi ih zamenili ravnodušnost i hladnoća. A ipak, ljudi tako nisu postali ništa slobodniji; štaviše, rezultat je izvesno bio sasvim suprotan, budući da je javni prostor postao više zastrašujuć i opasniji.

„Ljubazno od njega“, rekla je. Beše to blagonaklono tumačenje Volterovog gesta, na šta je Piter odobravajući klimnuo glavom.

„Mislim da su u pravu“, rekao je. „A mislim i da bi trebalo da prihvatiš - ako još želiš tu sliku. Mislim da je veoma važno umeti prihvatiti nešto. Ljudi često umeju da daju, ali neretko ne znaju kako da dostojanstveno prihvate nešto.“

Izabel ga je pogledala, a Piter je porumeneo. „Naravno da nisam mislio na tebe“, žurno je dometnuo. „Siguran sam da ti umeš da prihvataš.“

Izabel nije bila baš tako sigurna u to; sad kad je razmislila o onome što je Piter rekao o prihvatanju, shvatila je da joj to po svoj prilici nije jača strana. Osećala je grižu savesti kad bi joj ljudi nešto poklonili, jer nije volela pomisao da je neko potrošio novac na nju. Zašto je takva? Pomislila je da je to možda rezultat želje da se niko ne gnjavi zbog nje, što je bilo apsurdno. To ju je navelo da se priseti priče o škotskom ministru koji je imao tako lepe manire da je, kad je dobio ženu kao vozača službenih kola, insistirao na tome da joj otvara vrata kad ulazi u vozilo i izlazi iz njega. Ljudi su se smejali, ali ovo je mnogo govorilo o moralnim kvalitetima samog ministra; bilo je sušta

suprotnost onoj vrsti oholosti koju čovek katkad primećuje kod ljudi koji se nađu na vlasti.

Trebalo bi da prihvati ponudu Voltera Bjuija, ali želi li ona još uvek tu sliku? Piter je primetio njeno oklevanje.

„Nemoj je uzeti ako je ne želiš“, rekao je. „Ljudi menjaju mišljenje. Imaš svako pravo da se predomisliš.“^a

„Ne znam“, rekla je Izabel. „Stvarno ne znam.“

„Hoćeš li da je pogledaš?“ upitao je Piter. „Volter je rekao da bi mu bilo vrlo drago da je pogledaš. Mogli bismo sad odmah skoknuti do njega.“

„Ali biće neprijatno ako ipak odlučim da je ne kupim.“

„Ni najmanje. Ako zaključiš da više ne želiš sliku, slobodno odbij njegovu ponudu. Jednostavno mu kaži da si se predomislila.“

Nije bila sigurna, ali Suzi se ponudila da pričuva Čarlija ako se oni odluče da navrate kod Voltera. Izabel je načas razmislila i potom pristala. Volter Bjui je beše zainteresovao i htela je da sazna više o njemu; istovremeno ju je morila griža savesti, jer je znala da ne bi smela biti toliko radoznala. Ali kad ne mogu da se suzdržim, pomisli ona; jednostavno ne mogu.

Šetnja nije bila duga, a put je bio praktično prazan. „Začas ćemo biti ispred njegove kapije“, rekao je Piter, pokazujući niz Houp Teras. „Onaj kolski prilaz na desnoj strani - to je njegov. Volter ima starog bentlija - stvarno starog. Ponekad mu ugledaš prednji kraj kako štrči iz dvorišta i onda se pojave cela kola - divan prizor. Izgleda da voli da gleda reli trke. Pokušao je jednom da me pozove da idem s njim, ali nisam video zašto bih. Što da idem i sedim na poljani s gomilom drugih ljudi koji poseduju stare bentlije?“

Izabel takođe nije nalazila u tome ništa privlačno, ali je shvatala zašto ljudi žele da se druže s onima koji dele njihovo interesovanje. „Po svoj prilici razgovaraju o bentlijima“, rekla je, „što je sasvim dovoljan razlog. I ja odlazim na simpozijume filozofa. Posedamo naokolo - ne na poljanu, doduše - ali sedimo zajedno i razgovaramo.“

„Vrlo čudno“, zaključio je Piter.

Stigli su do kolskog prilaza. Kapija s velikim drvenim vratnicama, umetnuta u kameni zid, sprečavala je prilaz s puta, ali zato su se sa

strane nalazila mala vrata koja je Piter otvorio gurnuvši ih. Unutra se nalazio zidom ograđen vrt sa staklenom baštom i, na drugom kraju, atraktivnom georgijanskom kućom u stilu karakterističnom za taj deo grada. Bila je sagrađena od kamena boje meda koji je s vremenom neravnomerno potamneo, ali to šarenilo uopšte nije ružno izgledalo. Prozori na fasadi, sa svojim belo obojenim astragalima, odavali su onaj prijatan, harmoničan osećaj georgijanskog dizajna, a sunce je upiralo u stakla i stvaralo srebrn i zlatan odblesak.

Izabel se kuća smesta dopala - barem onaj deo koji se video. „Divna je“, rekla je. „Jedan prema jedan zarez šest jedan osam.“ Piter ju je iskosa pogledao.

„Zlatno znači“, objašnjavala je Izabel, „da će, ako izmerimo visinu tih prozora i njihovu širinu, njihov odnos biti jedan prema jedan zarez šest jedan osam, ili gotovo taj.“

„A“, izustio je Piter. „Naravno.“

„Veći deo klasičnog Edinburga poštuje taj odnos“, rekla je Izabel. „A onda su došli viktorijanci i dali se u gotiku.“

„Ali tvoja kuća je lepa“, rekao je Piter. „A ona je baš viktorijanska.“

„Jeste“, odvratila je Izabel. „Nisam ja nelojalna prema svojoj kući. Ona je čedo svog vremena. Ali tavanice su samo malčice previsoke za širinu soba. Nije da sedim tamo i nerviram se zbog toga, ali istina je.“

Popeli su se puteljkom. Piter beše telefonirao Volteru, tako da su znali da je kod kuće. Stali su pred ulazna vrata; Piter je pritisnuo malo belo dugme u sredini mesinganog rama; MOLIMO PRITISNITE, pisalo je na porcelanu; stari Edinburg - na savremenim tasterima pisalo je jednostavno PRITISNI, samo imperativ umesto njegovog učtivog rođaka.

Vrata im je otvorio Volter Bjuj. Bio je mlađi nego što je Izabel mislila; zamišljala je muškarca u pedesetim ili šezdesetim godinama, dok je čovek koji je stajao pred njima delovao kao da se tek primakao četrdesetoj. Bio je visok, s gustom, kovrdžavom kosom boje peska. Imao je snažno lice i prodorne plave oči; nordijski tip, pomisli Izabel, na koji se još uvek može naići na severu i zapadu Škotske.

Volter je pružio Izabel ruku. „Malo je nedostajalo pa da se odranije znamo“, rekao je i naveo ime zajedničkog prijatelja.

Rukovali su se i Volter ih gestom pozove da uđu. Bilo je izvesne zvaničnosti u njegovom načinu govora i pokretima - stari Edinburg, kako je to opisao Piter. I bio je u pravu, pomisli Izabel dok su ulazili u prostran, prozračan hol. Međutim, bilo je u Volteru i nečega savremenog: svežine, sportskog izgleda, koji su se na neki način kosili s formalnim ponašanjem. Bilo je teško doživeti ga kao advokata koji je napustio veliku firmu, čak iako ga se lako dalo zamisliti za volanom bentlija oldtajmera.

Volter ih je odveo u salon, sobu savršenih razmera na čijem su se kraju tri prozora spuštala od tavanice i gotovo do poda. Na jednom zidu nalazila se velika mermerna kaminska polica na kojoj je par identičnih kineskih *vazafamille rose* stajao s obeju strana figure konja iz dinastije Tang. Ispred drugog mermernog prostranstva, koje je služilo kao ognjište, nalazio se nizak pozlaćen stočić prekriven časopisima. Izabel je diskretno zagledala naslove, *Berlington magazin*, *Art kvorterli* i jedan koji nije uspela da razabere.

Pogledala je zidove. Naspram kamina, iz širokog crnog rama gledao je vrlo veliki Filipsonov akt; levo i desno od njega visila su dva - Fergusonova, po svemu sudeći - portreta žena u ekstravagantnim šeširima ukrašenim nojevim perjem. Na drugom zidu, iznad dugačke, belo obojene police za knjige, nalazile su se dve srednje velike slike koje je Izabel smesta prepoznala.

Volter je video kad se njen pogled prebacio na njih. „Da“, rekao je. „Te dve su takođe Mekinis. I to vrlo rana faza, štaviše. Mislim da ih je naslikao kad je tek počeo da odlazi na Džuru. To je bilo pre no što se oženio. Bio je tek završio likovnu akademiju, ali već je imao veoma zreo stil. Zato su ga i приметili.“

Sad kad im je obratio pažnju na njih, Izabel je smatrala da može otići tamo i izbliza pogledati slike. Tuđe stvari umeju da budu nezgodne, pomisli ona; čovek ne bi trebalo suviše otvoreno da njuška po sobi kad uđe u nju - ako mnogo zagledate domaćinove knjige, to uvek suviše liči na pokušaj da sudite o njegovom ukusu - ali slike su nešto drugo. Kače se na zid upravo da bi ih ljudi videli - a to vredi i za goste. Staviše, mnogi kolekcionari i *žele* da ljudi vide njihove slike, to i jeste razlog što poznati slikari postižu više cene. To ne mora da znači da pružaju više uživanja od ostalih; ali, oni su dokaz bogatstva. Postoje ljudi koji poseduju Hoknija samo zato da bi

oni koji ne poseduju njegovu sliku mogli razmišljati o tome da je ti imaš, a oni nemaju. Izabel nije bilo stalo do toga; nije gajila želju da drugi vide šta ona ima.

Prišla je slikama da bi ih pobliže zagledala. Jedna je prikazivala grupu ljudi kako seku tresetni ugalj i slažu ga na gomile; muškarac i žena poslovali su oko hrpe crnih blokova, dok je iza njih, sedeći na rubu krčevine, neka devojka razmotavala paket sa sendvičima. Prizor je bio neodoljiv i prožet nekakvom tugom, mada nije shvatala otkud se tuga uvukla u njega. Ali možda je upravo to ono zbog čega Mekinisa smatraju dobrim slikarom: umeo je da uhvati trenutak, onako kako veliki umetnik mora umeti; trenutak kad se oseća da će se nešto dogoditi, ali se još uvek nije dogodilo. A to što tek treba da se dogodi na ovoj slici bilo je tužno, neizrecivo tužno.

Okrenula se drugoj slici. To je bio pejzaž s nepogrešivim brdima nalik na dojke, zvanim Bradavice, u pozadini. Sama tema nije bila ni po čemu izuzetna - mnogi su umetnici slikali Zapadna ostrva - ali opet su tu bila ona razvodnjena svetlost i sveprožimajuća tuga po kojima se slika izdvajala iz gomile sličnih.

Postala je svesna da Volter stoji tik iza nje. Začula je njegovo disanje i ispravila se. Njegovo fizičko prisustvo odisalo je snagom koju nije umela da definiše; ali bila je tu.

„Ona s ugljarima mi je jedna od omiljenih“, rekao je. „Tonovi su gotovo sepija, zar ne mislite? Poput stare fotografije.“ Izabel se složila. „Kad gledam stare fotografije“, reče ona, „često pomislim kako su ljudi na njima svi mrtvi i više ih nema. Da se čovek zamisli, zar ne? Gledate ih tu, na fotografijama, kako se bave svojim poslom ne razmišljajući mnogo o sopstvenoj smrtnosti, a ona je, dabome, sve vreme bila tu.“

Volter beše zaintrigiran. „Da, naravno“, rekao je. „Postoji jedna fotografija koja me je pogađala pravo u srce, znate, kad sam imao šesnaest ili sedamnaest godina. Imali smo knjigu poezije o Prvom svetskom ratu - Owen, Sasun, ti autori - i unutra se nalazila fotografija petorice ili šestorice ljudi u uniformama Brdskog puka - kiltovima - kako stoje u krugu ispred mesnog sveštenika. Spremali su se da napuste Visočje i odu u rat.“ Zastao je i njegov pogled se susrete s Izabelinim. „Kad sam je prvi put video, dugo sam gledao u nju. Sigurno oko pola sata. Samo sam gledao i pitao se koliko se tih

ljudi vratilo u Škotsku, ako se iko od njih uopšte vratio. To je bio pešadijski puk, kao i svi Brdski pukovi, i izgledi su im bili prilično mršavi. Ginuli su kao muve, ti ljudi. Sećam se da sam posmatrao njihova lica, zagledajući pojedinosti, razmišljajući, *Ti? Jesi li se vratio? A ti?*“

Na trenutak su oboje ćutali. Zatim je Izabel rekla: „Baš kao fotografije onih mladića kako sede na travi oko svojih spitfajera, čekajući da i na njih dođe red da se sruše. Koliko ih je preživelo više od nekoliko nedelja?“

„Ne mnogo“, odvratio je Volter. „Ne. Užasno. Ali da li ste приметili da se ti mladi piloti na većini fotografija osmehuju? Dok su oni brđani s Visočja izgledali naprosto tužno, kao da ništa ne shvataju, rekao bih. Deluju nekako drugačije.“

Volter je uzmakao jedan korak i pogledao u Pitera. „Objasnili ste...“

„Izabel.“

„Da, naravno. Dakle, možda biste želeli da još jednom pogledate sliku. U trpezariji je.“

Pošli su za njim u susednu prostoriju. Slika beše naslonjena na zid, napola u senci, i Volter je pomeri napred, prislonivši je na naslon stolice. „Divna je, zar ne?“

Izabel je posmatrala sliku. „Potpuno mi je jasno zašto su ljudi bili tako ožalošćeni njegovom smrću“, rekla je. „Od njega bi postao veliki slikar. Uzgred, kad se to dogodilo?“

„Pre oko osam godina“, rekao je Volter. „Sve novine su pisale o tome. Bilo je na naslovnoj strani *Skotsmena* čak se i *Tajms* udostojio da pomene šta se desilo. Mekinisa je uzeo Korirekan. To je gadan deo mora blizu obale Džure. Ljudi ga nazivaju vrtlogom, ali on je više od toga.“

Ćutali su. Volter pokaza prema slici. „Odmah iza onog rta. Voleo je da lovi jastoge i stoga je imao mali čamac, kojim je isplovio iako je vreme bilo loše. Isto se dogodilo Orvelu, umalo. Ali Orvel je preživeo i dovršio 1984. Mekinis nije.“

Piter, koji je zurio u sliku, podigao je pogled. „Video sam ga. Bili smo jednom na Ajlu i otišli na plovidbu oko Džure. Zaustavili smo se podalje od samog Korirekana, ali smo ga dobro čuli. Kao mlazni motor - tutnjao je. A oko njega su se dizali i rušili zapanjujuće visoki talasi.“

„Ako se dobro razumeš u plimu“, rekao je Volter, „možeš ploviti pravo kroz njega. U tim trenucima je kao voda u kanalu kad je ustava zatvorena. A kad voda nadolazi ili se povlači, udara u nekakvu podvodnu planinu, dole pod površinom, i tada nastaje pakao. To stvara efekat vrtloga.“

Dok ga je slušala, Izabeline oči odlutaše natrag prema slici. Možda su zato ove slike i izazivale tugu u njoj - zbog spoznaje da je Mekinis samo malo kasnije umro baš na tom mestu koje je s toliko ljubavi slikao. Ali ovo, pomisli ona, ovo nije Mekinis. Ako se prvo pogledaju one dve slike na zidu, a onda ova, osećaj je jednostavno drugačiji. Nije ih radila ista ruka.

„Dakle?“ upita Piter dok su se vraćali kroz Houp Teras.

„Bilo je zanimljivo“, odvrtila je Izabel. „Hvala ti što si organizovao ovo.“

Piter ju je upitno posmatrao. „To je sve što ćeš reći?“

Izabel pogleda naviše, u tanak sloj visokog belog oblaka koji je plovio nebom prema zapadu. Cirus. „Ne, reći ću i više ako hoćeš, ali nisam sigurna odakle da počnem. Od njega? Samog Valtera? Iznenadjenje. Kako si pričao o njemu, mislila sam da je znatno stariji. A pogledaj njega, živi u onoj kući koja podseća na muzej...“

„Sa svojom majkom“, dodao je Piter.

Izabel se iznenadila. „Stvarno? Mislila sam da si rekao...“

„Mislio sam da su mu roditelji mrtvi, ali pogrešio sam. Mati mu je još živa, rekao mi je. Pomenuo ju je kad si ti izašla iz sobe da bi otišla u toalet. Zapanjio sam se. Nisam je nikad video, ali žena očigledno živi tu. Tek je načela sedamdesete, ali on kaže da ne izlazi mnogo.“

Izabel je malo razmislila. Da li to išta menja? Pomisao da Volter Bjui živi u onoj kući sam, sa svojim namćorastim psom - kog nisu videli - zaintrigirala ju je naprosto zato što se pitala zašto je odlučio da živi sam. Kako se snalazi sa ženama, ili je možda jedna od onih aseksualnih osoba - znala je da ima i takvih - kojima nije stalo, kojima seks nije naročito važan i u najboljem slučaju ih tek tu i tamo pomalo zasvrbi želja? Da nije možda gej? Ustanovila je da je to teško pogoditi i da je vrlo lako doneti potpuno pogrešan sud, pogotovo u slučaju ženstvenih muškaraca koji su istovremeno odlučno strejt. Ili to, naposletku, nije nešto u šta bi iko, pa ni ona,

trebalo da zabada nos? To je bilo sasvim tačno, ali ona ipak reši da dozvoli sebi još jedno, poslednje nagađanje. Ako mu je mati još živa, da li on ovde živi po svom izboru ili zato što je izložen pritisku da ostane? Volter Bjui je možda emocionalni zatvorenik, žrtva posesivne - vrlo posesivne - majke. A u tom slučaju, postoji mogućnost da ga majka tera da proda sliku, time što možda odbija da mu da novac za koji je mislio da će ga moći dobiti od nje. U tom slučaju, Izabelin zaključak da nešto nije u redu sa slikom možda i nije bio opravdan, i može biti da je posredi zaista to da je Volter primoran da je proda.

„Ne znam šta da mislim“, promrmljala je.

„Ne moraš ništa da uradiš“, rekao je Piter. „Nemaš nikakvu obavezu prema njemu - kao ni on prema tebi.“

Izabel se osmehnu - ne Piteru već sebi. Piter je bio savestan, ali i praktičan. Uspevao je da postigne da stvari funkcionišu, dok ona nije mogla drugačije do da bude filozof. Ti i ja se nećemo nikad složiti oko ovoga, pomisli ona. Svi mi imamo obavezu jedni prema drugima, veoma veliku obavezu. Ja prema tebi. Ti prema meni. Volter Bjui prema nama i mi prema Volteru Bjuiju. Imamo obavezu čak i prema mrtvima, u čijim se zbijenim redovima u ovom slučaju nalazi i izvesni Endru Mekinis, slikar, suprug, naš sugrađanin, naš brat.

Ali ništa od ovoga nije izgovorila naglas. Umesto toga, rekla je: „Pogledaj onaj *cirus uncinus* tamo gore. Samo ga pogledaj.“

Piter je pogledao u nebo, u pramičke oblaka, i u prvi mah nije rekao ništa. Pitao se ima li *cirus uncinus* neku važnost. Nema, pomislio je.

„Ja bih ga pre opisao kao *cirus fibmtus*“, tiho je odvratio. Ovo bi, pomisli on, trebalo da je natera da malo spusti nos. Voleo je Izabel, ali tu i tamo je bilo potrebno podsetiti je da nije jedina koja zna latinski.

Izabel se okrenula prema Piteru i osmehnula. „Ono što volim kod tebe, Pitere“, reče ona, „jeste to što ti, kad me podsećaš da ne budem tako nerazumljiva, činiš to veoma blago.“

9.

S intimnošću bračnog para - što oni nisu - ali uz osećaj novine i divljenja svojstvenog ljubavnicima - što oni jesu - Izabel i Džejmi spremali su se za odlazak na večeru kod Ket. Izabel je napola odevena sedela na kraju kreveta, zagledajući crnu koktel haljinu i pitajući se da li bi bila odgovarajuća za odlazak kod Ket; Džejmi je izašao iz kupatila samo s belim peškirom obmotanim oko struka, kose razbarušene i još mokre od tuširanja, s kapljicama vode na ramenima i podlakticama. Podigla je pogled prema njemu i potom ga odvrtila, jer nije želela da je uhvati kako ga posmatra. To je divna reč, pomisli ona; kad *posmatraš* nekog, to nagoveštava da ga proždireš pogledom. Posmatramo obuzeti požudom ili nečim bliskim požudi, i ne želimo da budemo primećeni kako posmatramo svog ljubavnika onako kako gurman, sedeći za stolom, posmatra primamljivo jelo.

Džejmi je prišao toaletnom stočiću i uzeo četku. Prignuvši se da bi pogledao u ogledalo, energično je začešljao kosu ali se ona, kao i uvek, odmah potom vratila u prvobitan položaj.

„Ne brini“, rekla je Izabel. „Izgleda lepo. Tvoja kosa je prirodno tršava. Mnogo žena bi ubilo za takvu frizuru.“

„Mene nervira“, rekao je Džejmi. „Ponekad pomislim da ću otići kod onog muškog frizera u Brantsfildu, znaš, onog pored prodavnice kofera, i da ću se ošišati na kratko ili čak probati jednu od onih izbrijanih frizura. Kako ih ono zovu? Jedinica, čini mi se.“

„Ne bi valjda“, preneraženo je rekla Izabel. „To bi bio zločin.“

Okrenuo se prema njoj. „Što? To je moja glava.“

Ne, požele ona da kaže, nije, i moja je, ali se suzdrža. Ali to je bilo ono što je pomislila i, čak i dok je ta misao još trajala, shvatila je da joj je Džejmi samo pozajmljen, kao što smo možda svi mi samo pozajmljeni jedni drugima.

Čupkala je končić koji je visio s koktel haljine. „Mislim da bi bilo šteta da izgledaš očerupano. Uz to, zar tebi te namerno obrijane glave ne deluju agresivno?“

„Nisam ozbiljno mislio.“ Zastao je. „A šta misliš o tome da se tetoviram?“

Prasnula je u smeh, a on takođe, i peškir obmotan oko njegovog struka spade. Izabel je osetila kako i protiv svoje volje rumeni, ali je

ustala i prišla da podigne peškir pre no što je on stigao to da učini. Obrisala mu je njime ramena, a onda i grudi. Džejmi nije bio maljav; kao dečak je, pomisli ona, još uvek.

Obukli su se. „Šta misliš, hoće li se Čarli probuditi?“ upitao ju je.

Pretpostavljala je da verovatno neće. Čuvaće ga Grejs, koja se beše već smestila u dnevnu sobu, u kojoj se nalazio televizor. Čarli beše dobio svoj večernji obrok i Izabel je verovala da će barem do ponoći mirno spavati. „Mada sumnjam da ćemo se toliko zadržati“, rekla je. Razloge za to ostavila je neizrečene, ali je Džejmi pretpostavio na šta misli. Počinjao je da se pita da li je uopšte trebalo da prihvati Ketin poziv. Možda bi ispao neotesan da je odbio da ide, ali sad pošto je prihvatio, morio ga je snažan predosećaj u vezi s tim susretom.

Odlučio je da se poveri Izabel. „Pomalo sam nervozan u vezi s ovim“, rekao je. „Izvini. Naprosto mi treperi u stomaku od treme.“

Izabel je pokušala da ga ohrabri. „Najbolji način da raskrstiš s nekadašnjom ljubavlju jeste da tu osobu tretiraš kao starog prijatelja ili možda rođaka.“

Razmislio je načas o ovome. „Sve je to u redu, ali ne osećam se ovako kad idem u posetu starom prijatelju. Ovo je drugačiji osećaj.“

„Jednostavno nemoj da brineš“, odvratila je. „Ne razmišljaj više o tome.“ Potom ga je uzela za ruku. „Slušaj, zašto ne bismo otišli u prizemlje i popili nešto pre polaska? Recimo... džin-tonik.“

„Da se ohrabrimo kao Holanđani?“^[9]

„Da“, odvratila je. „Mada moram reći da mi je to poređenje oduvek zvučalo pomalo neljubazno.“

„Jesu li Holanđani prirodno hrabri?“

„Pretpostavljam da su isti kao i ostali. Neki su hrabri, neki nisu. Ali sam izraz nema nikakve veze s Holanđanima, nego s holandskim džinom.“ Stegla mu je ruku. „Nemoj se plašiti Ket.“

„Zašto nas je pozvala?“ upitao je. „Zašto?“

Izabel nije znala odgovor na ovo pitanje i nije ni pokušala da ga pronađe. Sišli su u salon, gde je ona počela da im priprema piće, dok je Džejmi otišao u dnevnu sobu da popriča s Grejs. Vrativši se, rekao je: „Pozvaću Grejs taksu. Dobila je migrenu.“

Grejs je povremeno dobijala napade migrene, koji su prolazili tek nakon dvadeset četiri sata mirovanja u krevetu. Izabel prepusti

pripremanje pića Džejmiju. „Ti završi ovo“, rekla mu je. „Ja ću pozvati taksi i otpremiti je kući.“

„Hoćemo li otkazati?“ upitao je Džejmi. U glasu mu se nije osećalo ni najmanje razočaranje.

Izabel mu s vrata dobaci pogled ispunjen podrugljivim iznenađenjem. „Zašto? Čarli može s nama u svojoj nosiljci.“ Uostalom, zašto i ne bi? pomisli potom. Ket se više ne može pretvarati da Čarli ne postoji; hladno se ponašala prema njemu, jedva ga primećujući, ali to tako više ne može.

Grejs je i ovde u kući držala bočicu tableta protiv migrene.

Beše popila jednu i sad se osećala malo bolje, ali Izabel je ostala pri mišljenju da će joj biti bolje u sopstvenom krevetu i smestila ju je u taksi. Zatim se vratila u salon, gde joj je Džejmi dodao čašu.

Podigla ju je, nazdravljajući mu, i otpila gutljaj. „Jak je“, rekla je potom, napravivši grimasu.

Džejmi se široko osmehnuo. „Čeka nas dugo večer.“

Mada se stresla od jačine džin-tonika, Izabel je osećala da joj je potreban. Džejmi takođe. Malo kasnije, iskapivši svoju čašu, osećao se samouverenije u vezi sa susretom s Ket; međutim, i dalje ga je morio onaj isti osećaj, za koji mu je sad bilo jasno da je zapravo seksualno uzbuđenje. Skrenuo je pogled, kao da bi ga Izabel mogla nazreti u njegovim očima.

Ket se beše nedavno preselila u stan u Fetiš Rou. Nalazio se na trećem spratu georgijanske zgrade, do kog se stizalo zavojitim zajedničkim stepeništem koje je povezivalo odmorišta pred svim stanovima. Izabel i Džejmi su se dovezli taksijem, s Čarlijem koji je sve vreme predusretljivo spavao u nosiljci pored njihovih nogu. Džejmi je, s nosiljkom u rukama, upravo prelazio nekoliko poslednjih stepenika do Ketinih vrata. Stojeći iza Džejmija, Izabel se nagnula i pogledala svog sina. „Kako joj može biti antipatičan?“ promrmljala je.

Džejmi je reagovao oštro. „Kome?“ upitao je. „Kome je antipatičan?“

Budući da je izbegavaia temu Ket u razgovorima s Džejmijem, Izabel mu nikad nije pomenula odbojnost koju je nazrela u Ketinoj reakciji na Čarlija; to joj ni sad nije bila namera. Reči koje je promrmljala, premda slučajno suviše glasno, nisu bile namenjene

njegovim ušima, ali sad ih nije mogla tek tako povući. Ipak je pokušala.

„Ne znam da li je stvarno tako“, rekla je pomirljivim tonom. „Osećam nešto u njenom držanju, ali možda ne bi trebalo da idem toliko daleko da to nazivam antipatijom.“

Džejmi se namrštió i pogledao niz stepenice. „Mogli bismo otići kući, znaš“, tiho je rekao. „Imamo savršeno logičan izgovor, Čarlija. Male bebe i kasne posete ne idu zajedno.“

Izabel se učini da je osetila gnev u njemu, što ju je iznenadilo. Džejmi je inače imao izrazito blagu narav, ali izgleda da ga je ovo naljutilo. Naravno, on je otac, podseti ona sebe, a svaki roditelj, pogotovo onaj novopečeni, ozlojedi se na samu pomisao da neko možda nalazi manu njegovom detetu; naša deca su savršena, pogotovo kad su tek rođena i još uvek nisu otkrila svoje karte. Međutim, behu već došli dovde, a pomislila je i da je Ket, štaviše, čula otvaranje vrata u prizemlju i zvuk njihovog penjanja uz stepenice. Izabel je nekoliko časaka zamišljala kako bi bilo kad bi se sad okrenuli i otišli, odšunjavši se niz stepenice, a da Ket uto otvori vrata i ugleda im potiljke. Neka druga domaćica bi možda razmislila o tom prizoru i upitala se zašto su se njeni gosti osetili prinuđenim da odu pre no što su i došli, ali da li bi Ket to uradila? Izabel pomisli da ne bi, niti bi, ruku na srce, i ona sama: svetlost takvih incidenata retko pada na nas i naše mane.

Vrata je otvorila visoka, vitka mlada žena. Prvo je osmotrila Izabel, pa Čarlija i tek naposletku Džejmija, zadržavši oči na njemu. Izabel okrznu pogledom Džejmija koji je, ako je u prvi mah uopšte i pogledao ovu mladu ženu, sada gledao u stranu. Oči nas odaju, pomisli ona; zadržavaju se na lepima, privlačnima; preko ostalih samo skliznu; bleskom saopštavaju naše emocionalne signale isto onako precizno kao signalni reflektori. Džejmi je delovao iznervirano, čak usplahireno. Tek smo stigli, pomisli Izabel, a situacija se već komplikuje.

Mlada žena im pokretom ruke pokaza da uđu. „Ja sam Klaudija“, reče ona. „Ketina sustanarka.“

„Naravno.“ Izabel je čula da je Ket uzela sustanarku kad se preselila u Fetiš Rou, ali sve što je o njoj znala bilo je da je iz Sent Endrusa i da igra golf, koji je u Sent Endrusu gotovo svima glavna

razonoda. Ovaj podatak je dobila od Edija, koji je upoznao Klaudiju kad je prvi put došla u delikatesnu radnju. Izvio je usne izgovarajući *rec golf* i Izabel ga je prekorila zbog toga. „Ti ga možda ne voliš, ali neki drugi...”

„Nalaze zadovoljstvo u udaranju bele loptice“, rekao je. „Da, sigurno.“

„Svi mi imamo nešto“, odvratila je. Priželjkivala je da upita Edija kako provodi slobodno vreme, ali je oklevala. Edi je sad bio samopouzdaniji, ali ispod površine još su vrebale određena krhkost i ranjivost. Ipak, nije mogao očekivati da njegovi prezrivi komentari o golferima prođu nekažnjeno. Stoga je rekla: „A ti, Edi, čime se ti baviš? U slobodno vreme? Čime ga prekraćuješ?“

Pitanje ga je zateklo. Pogledao ju je, gotovo uzburvano. „Ja?“

Izabel je potvrdno klimnula. „Da, ti.“

„Kuliram.“

Nasmejala se i istog časa pokajala zbog toga, budući da mu se lice smesta zbrčkalo. Još je bio preslab; šta god da je bilo to što mu se desilo, to za šta je Ket znala - a sad već beše prošlo dosta vremena otad - nautilo mu je više nego što su ljudi mislili. Izabel je žurno pružila ruku i dodirnula njegovu. Povukao se izvan njenog domašaja. „Izvini“, rekla je. „Nisam htela da budem neučtiva. Naprosto, to kuliranje - pa, eto, ne govori baš mnogo. Možda tebi...” Apsurdno, na um joj je pala misao o ljudima koji sede negde gde je hladno, možda oskudno odeveni, i smrzavaju se, počinjući da drhte...^{10}

Klaudija ih je uvela u hol. Poput većine stanova u Nju taunu, i ovaj je bio velik, klasičnih proporcija, u ovom slučaju ne naročito uredan - Ket je privatno bila sklona neorganizovanosti i Izabel primeti gomilu pošte koja je neotvorena ležala na stočiću u holu, zajedno s gomilom raznoraznih reklama za picerije i indijske restorane. Uočivši pravac njenog pogleda, Klaudija se nasmejala. „Nameravale smo da malo sredimo u čast vašeg dolaska“, rekla je, „ali znate kako je.“

„Prijatnije se osećam u malo nereda“, rekla je Izabel. „Ti takođe, zar ne, Džejmij?“

Pokušao je da se osmehne, ali sa slabašnim rezultatom. Izabel primeti da Klaudija opet bulji u njega. To je nateralo da se upita nije li Ket možda rekla svojoj sustanarki da joj je Džejmij nekada bio dečko. I da li joj je potom objasnila da joj je *tetka ukrala* tog nekadašnjeg

dečka? Ako jeste, tada bi Izabel mogla mirne duše igrati ulogu drske ljubiteljke piletine, nemilosrdne žderačice muškaraca; što ne bih nikad mogla, pomisli ona - barem ne ozbiljnog lica.

Uto je Klaudija upitala gde bi želeli da ostave Čarlija. Mogao bi spavati u njenoj sobi, ako Izabel smatra da odgovara. „Nalazi se pozadi“, rekla je. „Tiha je. Gleda prema Ulici Kamberlend.“

Uvela ih je u sobu. Unutra su se nalazili bračni krevet s prekrivačem s indijskom šarom, mala polica s knjigama i pisaći sto. Iznad kreveta je visila reprodukcija Hoperove grafike, mlada žena za stolom, obasjana dnevnom svetlošću. Stavili su Čarlijevu nosiljku na krevet, a Džejni se sagnuo da mu popravi ćebence.

„Spava kao top“, rekao je Džejni. Bilo je to prvo što je večeras rekao i Izabel je uočila da Klaudija sluša s izrazitim interesovanjem, kao da je Džejni izrekao neku duboku misao.

Zatim je Ket ušla u sobu, brišući ruke malim papirnim ubrusom. Pogledala je Izabel i, gledajući u nju, rekla: „Zdravo, Džejni.“ I onda: „Zdravo, Izabel.“

Izabel je poljubila Ket u obraz i osetila napetost u mladoj ženi, zategnutost mišića. „A ono je Čarli“, rekla je potom, „koji čvrsto spava.“

Ket je okrnula nosiljku pogledom. Nije se prignula da ga poljubi, niti ga je dotakla; samo je gledala. „Zdravo, Čarli“, rekla je.

Izabel ju je posmatrala. Nije ni pogledala Džejmija, nijedan jedini put, a to teško da je slutilo na dobro što se ticalo ostatka večeri. Recepti za propala društvena okupljanja su raznoliki i živopisni; u nevelikom krugu koji je održavao edinburšku tradiciju održavanja svečanih večera, moglo ih se nabrojati više; domaćin koji je zaspao - za stolom - čim je iznesena supa, koja je tom prilikom bila toliko presoljena da je bila potpuno nejestiva i gosti su bili primorani da je ostave u činiji; svađa između gostiju koja je dovela do preranog odlaska uvređene strane; i dabome, nenamerne greške u vezi sa spiskom gostiju, poput one čuvene prilike kad su ogorčeni bivši supružnici, nedugo posle žučnog razvoda, bili smešteni jedno pored drugog. Njeno sopstveno najgore iskustvo bilo je trenutak kad je gost na ručku raspoloženo upitao da li se iko od prisutnih ikad našao u iskušenju da poćini neki akt nasilja, a slučaj je hteo da je domaćica svojevremeno, u trenutku slepog besa, napala bivšeg ljubavnika i

docnije bila osuđena za nanošenje telesnih povreda, što su znali svi gosti sem onog koji je postavio pitanje. Neumesni komentari dovodili su do opšte nelagode koja je umela da potraje nekoliko minuta ili svega nekoliko sekundi; večerašnja opšta nelagoda, naprotiv, mogla bi se meriti satima, ukoliko je Ket nameravala da istraje u svom tvrdoglavom odbijanju da pogleda u jednog od gostiju. Sve je moguće - Izabel beše čula za jednu ženu u Edinburgu koja je posekla ženu koja je sedela preko puta nje tako što je cele večeri gledala kroz nju. Tako nešto iziskivalo je znatnu veštinu i ujedno pokazivalo kako ljudski trud može biti pogrešno usmeren.

Međutim, potom se Ket okrenula prema Džejmiju i rekla: „Ti baš dobro izgledaš, Džejmi!“

Izabel je odahnula; ipak im ne predstoji dugotrajno mučenje. Ali onda je Ket dodala: „Neko te očigledno dobro održava“.

Potrajalo je časak ili dva dok značenje ove primedbe nije postalo svima jasno. Pripremljena za najgore, Izabel je smesta shvatila prikriveno značenje: Džejmi je bio optužen da je izdržavani ljubavnik. Ova drskost je bila zapanjujuća, ali Džejmi, uhvaćen nespreman, kao da nije primetio izbor reči, barem u prvi mah. Ali kad su izašli iz spavaće sobe i uputili se prema dnevnoj, odjednom se ukočio i napola okrenuo prema Izabel. Oči su im se srele, a ona je diskretno odmahnula glavom i pokazala pogledom naviše, kao da bi da kaže, *Ne obraćaj pažnju. Budi iznad toga.*

Klaudija je dodala Izabel čašu vina, a potom pružila čašu i Džejmiju. Izabel je podigla čašu i nazdravila Ket, koja je mlako uzvratila.

„Morali smo da povedemo Čarlija“, rekla je Izabel. „Grejs je dobila jedan od svojih napada migrene. Ne dobija ih često, ali...“

„Čarli obično sve prespava“, rekao je Džejmi. „On je dobra beba.“

I Ket i Klaudija su pogledale u Džejmija kad je progovorio. Zatim se Klaudija okrenula prema Ket i rekla: „Ko ono beše ima onu groznu bebu? Došli su na večeru, a ona je plakala i plakala?“ „A, oni“, rekla je Ket. „Da. Taj će završiti u Škotskoj operi, bogme hoće.“

Džejmi se namrštio. „Siguran sam da nisu mogli učiniti ništa. Ako se bebi plače, ne možeš je sprečiti. Šta se tu može?“ Pogledao je Ket, kao da očekuje odgovor. Ona je srela njegov pogled, ali samo načas. Kako posmatramo nekog ko nam se nekad dopadao? Baš ovako, pomisli Izabel, prateći izraze na Ketinom licu; brzi pogledi koji

izražavaju samoprekor ili, možda, iznenađenost činjenicom da ti se taj neko jednom mogao dopadati. A u slučaju kad posmatramo osobu koju smo napustili, može preovladavati ozlojeđenost - ozlojeđenost činjenicom da više ne igramo nikakvu ulogu u životu te osobe, što osećamo kao istinsku uvredu. Međutim, Ket je ostavila Džejmija, nije bilo obrnuto, i teško da je imala pravo da se oseća uvređenom zato što je on našao drugu. Ali, ako je ta druga bila njena *rođena tetka*...

Izabel je videla da Džejmi kao da još čeka da mu Ket odgovori. Promena teme, zaključi ona, mogla bi spasti situaciju.

„Kad si već pomenula Škotsku operu“, rekla je potom, „jesi li gledala *Kavaljera s ružom*, Ket?“

Ketin odgovor bio je nabusit. „Ne.“ Zatim je dodala: „Ne, nisam.“

Ovo će biti teško, pomisli Izabel; možda je ipak trebalo da se tamo na stepeništu okrenu i odu kući.

„*Kavaljer s ružom* ima svojih dobrih trenutaka“, iznenada je rekao Džejmi.

„Da...“ zaustila je Izabel. „Slažem se. Mislim da...“

„Ja sam gledala *Karmen* u Londonu“, prekinula ju je Klaudija. „U izvedbi Engleske nacionalne opere.“

Nekoliko trenutaka su svi ćutali. Izabel se ohrabrujuće osmehnula. „*Karmen* je uvek zabavna“, rekla je. „Svi vole tu operu.“ Džejmi ju je prostrelio pogledom. „Možda“, promrmljao je.

Izabel je bila uporna. „Uvek je tako s ustaljenim repertoarom“, rekla je. „Ljudi vole opere koje su im poznate. *Karmen* uvek znači rasprodate karte.“

Džejmi u prvi mah nije rekao ništa. Izabel je primetila da su mu prsti grčevito isprepleteni, u toj meri da su mu zglobovi pobeleli. Kad je progovorio, glas mu je zvučao napeto. „Da, ali u tome i jeste problem, zar ne? Stare stvari ne ostavljaju mesta za bilo šta novo.“

„Nove opere“, blago je odvrtila Izabel, „umeju da odbiju publiku. To je naprosto tako.“

„I zato ne bi trebalo da se izvode?“ ljutito je upitao Džejmi. „Samo one stare? *Boemi*, *Travijata*?“

Izabel okrznu pogledom Ket, koja je zurila u tavanicu, možda izbegavajući da pogleda Džejmija. Nije htela da nastavlja diskusiju koju je sama započela i koja se naglo pretvorila u prepirku, ali

istovremeno je zaključila da joj smeta Džejmijev namerno provokativan stav. Nije imala ništa protiv savremene opere - to je znao - i nije postupao fer prikazujući je kao tradicionalistu, jer ona to nije.

„Nisam rekla da nema mesta za nove opere“, odlučno je odvratila. „Nisam. Rekla sam samo da operski ansambli moraju živeti u stvarnom svetu. Moraju prodati karte, a to znači izvoditi ono što ljudi dolaze da gledaju. Ne stalno, dabome. Ali moraju tako postupati.“

„I to isključuje izvedbe novih dela?“ ljutito je rekao Džejmi.

„Ne“, rekla je. „Ne.“

Izabel se osećala nelagodno. Nije ličilo na Džejmija da bude svađalački raspoložen, ali palo joj je na pamet da je napeta atmosfera objašnjenje za njegovu aroganciju. To je još i mogla da razume, ali bolelo ju je, ipak, što je zapodenuo javnu prepirku s njom, i još uvek je razmišljala o tome kad su začuli Čarlija kako plače. Džejmi je smesta skočio. „Budan je“, rekao je.

Ket je izgledala iznervirano. „Zar ga ne možeš ostaviti da se sam umiri?“ rekla je. „Zar neće ponovo zaspati?“

„Ne“, odsečno je odvratio Džejmi. „Beba se ne sme zanemarivati.“

Ketine oči blesnuše. „Zaboga, nisam pomenula nikakvo zanemarivanje. Rekla sam da...“

„Idem po njega“, rekao je Džejmi.

Gledale su za njim dok je izlazio iz sobe. Ket je pogledala Izabel i zaverenički se osmehnula, ali joj Izabel nije uzvratila osmeh. Po njenom mišljenju, Ket je od nje tražila da učestvuje u oceni da je Džejmi preterao i da zapravo ne zna kako da postupa s uznemirenom bebom. Međutim, nije htela.

„Veoma je dobar“, rekla je.

Ket se okrenula Klaudiji i nemo oblikovala usnama nekoliko reči. Izabel je zastao dah. Bilo je teško reći i možda je samo umislila - mora da je umislila; ali učinilo joj se da su dve reči koje je Ket bezglasno rekla svojoj sustanarki glasile *u krevetu*.

„Katastrofalno veče.“

Džejmi je potvrdio klimanjem glave. „Potpuno se slažem s tobom.“

Vraćali su se kući taksijem. Vozeći se uz Maund, sa svetlima Dvorca iznad njih i mračnom dolinom velikog gradskog parka koji se

pružao s desne strane, duž Prinčevske ulice, posmatrali su kasnonoćni život na ulicama - bučne grupe studenata, posetilaca klubova i pabova, parove s rukom u ruci, ljude okupljene pod nadstrešnicama na autobuskim stajalištima. Čarli se beše unervozio i plakao je od trenutka kad se probudio, i atmosfera za stolom postala je napeta i neprijatna. Otišli su odmah po završetku obeda, čutke sišavši niz stepenice. Izabel se činilo da je Džejni ljut na nju, ali nije znala zbog čega bi trebalo da se izvinjava. Možda zato što je uopšte prihvatila poziv?

„Izvini“, rekla je kad se taksi popeo na vrh Visoke ulice i počeo da se spušta prema Mostu Džordža IV. „Ne znam šta sam uradila, ali svejedno ti se izvinjavam.“

„Nisi ti ništa kriva“, promrmljao je Džejni. „Naprosto mi je bilo muka od svega. Od Ketinog ponašanja. Od njenog stava prema Čarliju.“

Izabel je uzdahnula. „To je tako komplikovano“, rekla je.

„Sve je suviše komplikovano“, rekao je Džejni. „Sve skupa je suviše komplikovano.“

„Što onda ne otputujemo negde?“ rekla je Izabel. Izletelo joj je bez razmišljanja, ali čim je izgovorila shvatila je da je ovo dobra ideja. Potrebno im je da odu negde, s Čarlijem, da budu malo sami. Nekoliko dana bi im mnogo značilo.

Džejni nije u startu odbacio ovu mogućnost.

„Kuda?“ upitao je.

Izabel je opet progovorila ne razmišljajući. „Na Džuru“, odvratila je.

„U redu“, rekao je Džejni. I dalje je delovao neraspoloženo i ona posegnu i uze njegovu ruku u svoje. Osetila je da je napet, ali svejedno nije povukao ruku i, u trenutku kad su stigli do Brantsfild plejsa i prolazili pored zamračenih izloga Ketine delikatesne radnje, milovao joj je doručje prstima, nežno, ispitujući, dodirom ljubavnika koji iznova otkriva da se divi osobi koju voli.

Izabel pomisli na nečuven komentar za koji je pomislila da ga je Ket bezglasno izgovorila. Sasvim tačno, pomisli ona, osmehnuvši se.

10.

Njen predlog da otputuju na nekoliko dana na Džuru, na razboritoj svetlosti jutra ipak nije delovao onako impulsivno kao što je mislila da bi mogao. Džejni beše donekle zatečen idejom - nisu planirali zajedničko putovanje, ali sad kad je ideja lebdela u vazduhu, zaključio je da mu se prilično dopada. „Hebridi su idealni“, rekao je. „Pre nekoliko godina sam bio na Harisu - jesam li ti pričao o tome? Oduševio sam se. Išli smo i na Južni Uist. Nađeš se obuzet onim divnim osećanjem da se nalaziš na samom kraju.“

„I nalaziš se“, rekla je Izabel. „Na kraju Škotske. I na kraju Evrope.“

Džejni je pogledao kroz prozor. Sedeli su u kuhinji i doručkovali, a kroz veliki viktorijanski prozor nadiralo je jutarnje sunce, osvetljavajući čestice prašine koje su plutale naokolo poput sićušnih planeta u vasioni. „Nije li čudno“, rekao je, pruživši ruku i napravivši kovitlac u vazduhu ispred sebe, „što mislimo da je vazduh prazan, a on je zapravo pun koječega. Čestica prašine. I virusa takođe, pretpostavljam.“

Izabel je razmišljala o Hebridima. „A Džura?“ upitala je. „Jesi li bio tamo?“

Džejni je odmahnuo glavom. „Pomalo brkam Unutrašnje Hebride“, rekao je. „Džura je onaj pored Ajleja, je l' tako? Ispred rta Kintajer?“

„Da“, odvrtila je Izabel. „Ajlej je mnogo veći. Tamo se proizvodi više viskija - na njemu ima šest ili sedam destilerija, čini mi se. Nedaleko od njega je Džura. Ostrvo jelena - to je značenje imena na staronordijskom.“

„Tako“, rekao je Džejni. „Video sam ga s Ajleja, ali nisam bio na njemu.“ Načas je začutao i s interesovanjem se zagledao u Izabel. „Ali zašto baš Džura?“ Postavio je pitanje i onda se setio; ona slika koju su videli na aukciji. Prikazivala je Džuru. Podigao je obrve. „Da nema to neke veze sa...?“

Izabel je slegla ramenima. „Razmišljam o njoj“, rekla je. „Razmišljam o toj slici. Pretpostavljam da me ona navela da poželim da opet odem tamo. Uz to, imam prijatelje na ostrvu. Volela bih da ih opet vidim.“

„Ko su oni?“ upitao je Džejni. Bio je podozriv. Izabel je imala naviku da se u nešto upusti iz vrlo konkretnih razloga, čak i onda kad je sve delovalo spontano ili neplanirano.

„Porodica Flečer“, odvrtila je. „Flečerovi su već duže vreme vlasnici imanja Ardlusa na ostrvu. Čarlija i Rouz Flečer sam poznavala površno, ali sam zato njihovu kćerku upoznala malo bolje. Ona je odlična kuvarica - bavi se kateringom za lovačke kuće i privatne zabave u oblasti Visočja, tim stvarima. Imanje sada vodi njen brat, ali Lizi i dalje koristi priliku da provede vreme tamo kad god ne kuva za druge. Dopašće ti se.“

„I to je sve?“ upitao je Džejni. „Poznaješ li još nekog?“ „Čuj, samo sam dva ili tri puta bila tamo“, rekla je Izabel. „Nisam imala prilike da upoznam mnogo ljudi. Upravnika destilerije. Ženu u dućanu u Krejghausu.“ Pila je kafu i sad je iskapila poslednjih nekoliko kapi iz šolje; uglavnom mleko, s nekoliko tačkica pene - Izabel je volela kafu s mnogo mleka. „A znaš li za Orvela?“ upitala je.

Znao je. „Tamo je napisao 1984, zar ne?“

„Jeste, u kući zvanj Barnhil, na vrhu ostrva. Završio ju je tamo 1948.“

„I tako je...“

Izabel se upita je li Džejni čitao 1984 nije bio revnosta čitalac, ali umeo je da je iznenadi. Pročitao je *Anu Karenjinu* i *Plači, voljena zemljo*, ali nije znao ko je madam Bovari - ali u tome se sastoji polovina njegovog šarma, pomisli ona iznenada; u tome što ne zna takve stvari. „Ko je madam Bovari?“ upitao ju je jednom i Izabel je, uhvaćena na prepad, umalo odgovorila *Ja*, hoteći da se našali, ali se blagovremeno zaustavila. Međutim, to je bilo tačno, zar ne? Poput madam Bovari, i ona se zaljubila u mlađeg muškarca, s tom razlikom što nije bila udata i Flober nije bio tu da je kazni. Pisci uvek kažnjavaju žene koje se zaljube očajnički, prkoseći svim konvencijama - Ana je takođe bila kažnjena; Izabel se osmehnu na tu pomisao i upita da li bi i ona bila kažnjena zbog ljubavi prema Džejmiju. Mada, ona nije imala pisca. Izabel je bila stvarna.

Orvel: on je kažnjavao sebe, pomisli ona, zureći u košmare i potom pišući o njima. „Da“, odvrtila je, „obrnua je redosled brojeva da bi dobio 1984, koja se tada začelo doimala kao vrlo daleka budućnost.“ Ona ustade. „A onda, kad je 1984. stvarno došla, uopšte nije bila tako loša. Mogla bi se čak nazvati lepim vremenima, u poređenju s onim što se danas dešava. Sve te kamere stalno uključene na ulicama i tome slično. Sva ta podozrivost.“

Džejmi je takođe ustao i bacio pogled na sat. Za oko jedan sat trebalo je da bude na Akademiji i setio se dečaka koji ga je čekao u učionici, dečaka koji nije voleo da svira fagot i koji je časove podnosio s loše prikrivenom dosadom. Antipatija je bila obostrana; Džejmi nije odobravao njegov stav prema instrumentu i osećao je neku neodređenu odbojnost prema nagoveštajima početne seksualnosti kod dečaka, nekoj vrsti senzualne, potisnute energije, tik ispod površine, koja se manifestovala pojasom akni duž linije brade i... Teško je biti četrnaestogodišnji dečak, a ni petnaestogodišnjaku nije ništa lakše. Sve zna ili barem tako misli, i oseća se grdno osujećen time što ostatak sveta nije spreman da mu to prizna. A devojčice, kojima je podjednako teško u sopstvenoj koži, kao da mu se rugaju, tako su blizu a ipak tako daleko, i tako van domašaja zato što neko nije dovoljno visok ili mu je koža potpuno nesklona saradnji. Džejmi se stresao. Je li i on bio takav?

Prisetio se onoga što je Izabel maločas rekla. Je li sad zaista sve mnogo gore nego pre? I ako jeste, zašto je tako?

„Podozrivost?“ upitao je. „Jesmo li podozriviji nego ranije?“ Izabel nije ni najmanje sumnjala u to. „Naravno da jesmo. Pogledaj aerodrome - osumnjičen si onog časa kad kročiš na neki. Iz očiglednih razloga. Ali istovremeno smo postali podozrivi prema svima, zato što ih više ne poznajemo. Naša društva postala su društva sastavljena od ljudi koji su jedni drugima stranci - ljudi s kojima nas ne vežu zajednička iskustva, koji čak možda ne govore istim jezikom kao mi. Oni svakako neće poznavati iste pesme i iste knjige. Šta možeš i da očekuješ u takvim okolnostima? Jedni drugima smo stranci.“

Džejmi ju je pažljivo slušao. Da, moguće je da je Izabel u pravu, ali kuda vode ova njena opažanja? Ne možeš naprosto vratiti vreme i ponovo se naći u svetu u kojem smo svi odrastali u istom selu.

„Šta mi tu možemo?“ upitao je.

„Ništa“, odvrtila je Izabel. Razmislila je načas o svom odgovoru. Bio je defetistički i nije nikako mogao biti tačan. Mogli bismo težiti da iznova stvorimo zajednicu, mogli bismo stvoriti svet u kojem bismo delili kulturne i građanske vrednosti. Moramo to uraditi ili će nas struje razneti na razne strane, a na pragu smo da nam se upravo to i desi. Međutim, neće biti lako, to ponovno stvaranje građanskog

društva; neće biti lako ukrotiti usijane mlade glave, bande, decu koju su zanemarivanje i odsustvo njihovih očeva lišili jezika i moralnog kompasa. „Ne mislim stvarno 'ništa'“, dodala je. „Ali komplikovano je.“

Džejmi je ponovo pogledao na svoj sat. „Moram da...“ „Naravno“, rekla je Izabel. „To je važan projekt, a imaš još samo deset minuta.“

Prignuo se i spustio joj lak poljubac na obraz. Mirisala je na sapun za brijanje koji je voleo da koristi, s mirisom sandalovine.

Izabel je tog dana vrlo malo radila. Doduše, obavila je nekoliko telefonskih poziva: pozvala je brodsku kompaniju na zapadu da bi rezervisala trajekt do Ajleja i nazad; Lizi Flečer, da bi proverila hoće li biti na Džuri sledećeg vikenda, kad su planirali da stignu; i jedini hotel na ostrvu, onaj u Kreighausu, da bi rezervisala sobu, i to dovoljno veliku za njih dvoje i Čarlija. Potom se donekle nevoljno, kad se već primaklo vreme ručka, suočila s nečim što je stalno izbacivala iz misli ali što je sad zahtevalo neodložno posvećivanje. Kristofer Dov je trebalo da stigne u toku popodneva. Beše rezervisao mesto u vozu iz Londona koji je na stanicu Vejverli stizao u tri sata. Javio joj je to telefonom i potom čekao šta će ona na to reći, kao da je očekivao da će se ponuditi da dođe da ga sačeka. Tako se nekad radilo na Oksfordu; sačekali bi gosta na stanici i potom ga otpratili do koledža. Izabel je pretrpela kratak trenutak unutrašnje borbe. Njena urođena dobrotu nalagala je da se ponudi da ga sačeka; ali njena ljudskost, koja, najzad, nije ograničena na ljubaznost i saosećajnost - ljudske osobine svakako mogu biti i loše, jer i ljudi ima raznih - ista ta ljudskost ju je sad podsticala da ne bude predusredjiva. Profesor Kristofer Dov je, uostalom, bio čovek koji je orkestrirao puč kojim je svrgnuta s mesta urednika. Bio je bezobziran, ambiciozan čovek, intrigant koji je trebalo da bude političar, a ne filozof, pomisli Izabel. I neću otići na stanicu da ga dočekam. Može da uzme taksi i dođe kod mene.

Razume se, popustila je. Malo posle devet ujutru, pozvala je njegov kućni broj da bi mu ponudila da ga sačeka na Vejverliju. Dok je telefon zvonio, zamišljala je radni sto na kojem zvoni, u njegovoj kući u Ajlingtonu, gde je bila sigurna da živi. Niko se nije javljao; beše već otišao na Kings kros, a ona nije imala broj njegovog mobilnog telefona. Prekinula je vezu. Ovo je bila pouka koju je dosad, u ovim

godinama, već trebalo da je naučila. Ne postupaj rukovodeći se zlobom, ne budi neljubazna, jer trenutak kad možeš da popraviš stvar može proći pre nego što tvoje srce promeni kurs.

Pred kućom se zaustavio taksi. Skrivena žbunom rododendrona i malim stablom breze, Izabel je osmatrala kapiju kroz prozor radne sobe u prizemlju; figura na zadnjem sedištu beše se prignula napred da bi platila taksisti. Pa dobro, barem je to uradio kako valja; u Edinburgu se taksisti plaća pre no što se izađe iz vozila - što je sasvim razborito, u duhu prosvetiteljstva - dok u Londonu ljudi izađu iz taksija i onda plaćaju kroz prednji prozor, koji taksista mora da spusti. Izabel nije uviđala svrhu toga, ali to je bila jedna od onih stvari, poput vožnje levom umesto desnom stranom puta, koja je naprosto bila *takva*. A te stvari, pogotovo strana puta kojom se u nekoj državi vozi, nisu nešto što se može lako promeniti, premda se Izabel sećala da je postojao najmanje jedan vlastodržac tamo negde - u Burmi, pomislila je, s njenom neobičnom i nesrećnom istorijom - koji je kapriciozno insistirao da ljudi naglo pređu s vožnje levom na vožnju desnom stranom puta, a rezultat je bila opšta zbrka koja je dovela do brojnih saobraćajnih nesreća. Vladari ne bi trebalo da nameću suviše toga svom jadnom narodu. Nije li kralj Tonge, vrlo gojazan čovek, naložio da cela nacija počne da drži dijetu onda kad se on odlučio na to? Tako nešto izvesno stavlja na probu spone koje povezuju monarha i narod.

Gledala je kako Kristofer Dov izlazi iz taksija, noseći malu torbu za jednodnevno putovanje i aktovku. Pogledao je ka ulaznim vratima, da bi proverio ulični broj, koji beše vidljivo istaknut, mesinganim rimskim brojevima zašrafljenim za drvo. Potom mu je pogled odlutao ka prozoru radne sobe i Izabel se naglo povukla u senku. Dov ne sme, ni pod kakvim okolnostima, osetiti da ju je njegova poseta uznemirila. Izabel beše odlučila da će ostati dostojanstvena pred Dovom i tretirati ga kao bilo kog drugog kolegu. Najzad, samo je to i mogla. Sve drugo - bilo kakva njena sitničavost ili nervoza - samo bi dopunili Dovovu pobedu nad njom, učinili je još veličanstvenijom.

Znala ga je odranije, dabome, tako da njegova pojava nije predstavljala iznenađenje; lepe ali nadmene crte, visoke jagodice i čelo; gusta i brižljivo negovana plava kosa, poput one kakvu imaju

muškarci u reklamama za parfeme, muškarci koji stoje tamo, iz nekog razloga goli do pasa (zbog vrućine, možda), i čeličnim pogledom blude u daljinu. Tako je izgledao Dov.

„Izabel!“ Beše spustio torbe na prag i stajao tamo kad je otvorila vrata nakon što je pozvonio, ispruženih ruku kao da će je zagrliti. To je i uradio, prignuvši se i objumivši tim rukama Izabelina ramena, i poljubivši je u oba obraza. Borila se sa svojim prirodnim porivom da ustukne, ali iako ga je savladala, Dov je sigurno osetio njenu napetost.

„Stvarno je lepo od vas što ste pristali da se sastanemo“, oduševljavao se. „I to ovako navrat-nanos!“

Uopšte nije lepo od mene što sam pristala da se vidimo, pomisli ona; morala sam da pristanem da se vidimo. Bilo bi apsurdno da nisam pristala. „Nema problema“, rekla je. „Moramo obaviti primopredaju dužnosti kako valja. Uostalom, sad imamo mnogo čitalaca. Mnogo. Ne bismo želeli da ih izgubimo.“

Komentar je bio nabijen značenjem. Nije nameravala da ispali hitac tako brzo, ali eto, ipak je to uradila. Činjenica da imaju mnogo čitalaca mogla se pripisati gotovo isključivo njenom uredničkom radu; kad je prihvatila taj posao, broj čitalaca bio je opasno mali.

„Naravno“, odvratio je, osmehujući se. „Blagodareći pre svega vašem trudu. Postigli ste izuzetan uspeh što se tiče povećanja broja čitalaca. Zaista jeste.“

Pa dobro, pomisli Izabel, zašto onda menjati urednika kad je već tako? Da li bi trebalo da ovo kaže naglas? Zaključila je da ne bi i, umesto toga, pozvala Kristofera Dova da uđe. „Možda bi trebalo da odemo pravo u moju radnu sobu“, rekla je. „Prtljag možete ostaviti ovde u predsoblju.“ Naglašeno je pogledala putnu torbu. „Rezervisali ste hotel?“

Znala je da je ovo opasno pitanje. Ako kaže da nije, obavezna je da mu ponudi prenoćište, što nije bila spremna da uradi. *Gost bijah i primiste me.*^[11] Da, ali to je bilo iz poštovanja prema nekom ko je siromašan, a ne nekom ko je *odvratan*.

„Nisam“, odvratio je, na šta se smesta sneveselila. Ali potom je nastavio: „Vraćam se spavaćim kolima. Putujete li ikad tako? Meni se dopada.“

„Normanu Mekrejgu se nije dopadalo“, rekla je Izabel. »Napisao je i pesmu o tome. Mislim da jedan stih glasi: 'Ne volim da me pruženog popreko voze kroz noć.'“

Dov se iscerio. „Pesnici umeju da budu ekscentrični“, rekao je. „Mi filozofi smo više sangvinici, više stoici.“

„Pa ne znam baš“, rekla je Izabel. „Hjum je bio prijazne naravi, pretpostavljam, ali bilo je mnogo neprijatnih filozofa.“ Kao što si ti, pomisli ona.

„Nisam nikad naročito cenio Hjuma“, rekao je Dov, ne naročito diskretno zagledajući Izabeline police s knjigama. „Shvatam privlačnost, ali moje je mišljenje da o svojim emocijama možemo mnogo više naučiti od savremene kognitivne nauke. Hjum ne bi baš najbolje razumeo pregled magnetnom rezonancom.“

Izabel je s nevericom zurila u njega. Ovo je bila čista besmislica. Međutim, zaključila je da nema energije da se kači s Dovom oko ovoga, stoga je prišla ormariću za kartoteku iza svog stola. „Kad sam preuzela posao urednika“, rekla je, „pobacala sam gomilu starih dosijea. Bile su tu kutije i kutije papira koje se moj prethodnik nije ni najmanje potrudio da razvrsta. Najrazličitije stvari koje ne bi nikog zanimale. Pisma od štampara i tome slično. Ja sam sve to pobacala. Bilo je tu čak i prastaro pismo od Bertranda Rasela, sa zahtevom za nadoknadu putnih troškova za odlazak na simpozijum koji je *Revija* organizovala.“

Dov, koji je gledao kroz prozor dok je Izabel govorila, sad se naglo okrenuo prema njoj. „Rasel? Ali šta je s njegovim biografima? Šta ako su oni hteli to pismo?“

Dovov ton odavao je potisnut bes i Izabel se nakostrešila, braneći se. „Mislite da bi njegove biografije zanimao zahtev za nadoknadu putnih troškova? Sasvim sigurno ne bi, osim ako Rasel nije u njemu preispitivao *stvarnost* putovanja vozom ili tako nešto. *Mislim da sam se u voz ukrcao na stanici Paddington, ali mogu li biti siguran u to?*“ Nasmejala se, ali Dov nije; brinuo je za nova pokolenja i nije se mogao smežati takvim stvarima. Izabel se upita kakav bi zaključak biografi možda izvukli iz takvog pisma: da je Rasel uvek tražio nadoknadu troškova? Ili da nije stajao dobro u finansijskom pogledu i da je morao da vodi računa i o najmanjim izdacima?

„Šta još?“ svadljivo je upitao Dov. „Šta ste još bacili?“

„Uveravam vas da sam se otarasila samo onoga što nije bilo ni od kakve važnosti“, rekla je Izabel. „Sve je to bilo samo ono što bi se nazvalo efemernim stvarima.“

Kao da je Dov postajao sve ljući. Izabel primeti da se zajapurio, što se na njegovom tenu vrlo jasno videlo. I pomisli takođe da je on vrlo zgodan muškarac, bez ijednog suvišnog kilograma. Verovatno igra skvoš ili kriket; deluje tako kad ga čovek vidi.

„Efemerne stvari umeju da budu vredne“, rekao je. „Vrlo vredne. Potpisi poznatih ljudi na čak i najsvakodnevnijim pismima umeju da se prodaju za brdo para.“

Izabel shvati da je to tačno. „Izvinjavam se“, rekla je. „Možda je trebalo da budem pažljivija. Naprosto sam pred sobom imala ogromnu količinu papira i stvarno sam mislila da...“

Dov je odjednom delovao pomirljivo. „Nije važno“, rekao je. „Razumem vaša osećanja prema gomilama papira. Baš ume da se nakupi, zar ne?“

Seli su za radni sto, Izabel na svoje mesto, a Dov preko puta nje.

„Mislila sam da bi trebalo da pređemo planove za sledeća tri broja“, rekla je Izabel. „Prikupljanje građe za njih je već u poodmakloj fazi, a ako je naredni broj poslednji koji ja uređujem, to znači da ćete preuzeti pozamašne radove u toku, da tako kažem.“

Dov je ozbiljno klimnuo glavom. „Da.“

„Dakle, hoćemo li početi od sledećeg broja?“ rekla je Izabel.

Dov je odvratio da smatra da je to dobra zamisao, a Izabel je izvukla debelu fasciklu iz gomile papira na svom stolu. Videla je kako pogled njenog gosta skreće ka gomili papira i shvatila da ne odobrava nered.

„Tačno znam gde se šta nalazi“, tiho je rekla. „Možda ne izgleda tako, ali zaista znam.“

„Naravno da znate“, promrmljao je Dov. „Kreativni kaos.“

Nije joj se dopao snishodljiv ton ove opaske, ali nije reagovala. Otvorila je fasciklu i izvadila list papira pomalo neurednog izgleda, na kojem je pribeležila predložen redosled članaka po stranicama. Tu je bio i njen editorijal, odštampan na papiru krem boje, koji je tu i tamo svojeručno korigovala plavim mastilom. Ovo je njen poslednji editorijal, setno je razmišljala, i govori o etici oporezivanja. Dov ne bi nikad pisao o nečemu tako svakodnevnom, pomisli ona. Pisao bi o...

čemu? O kognitivnoj nauci, možda; o grafikonima i etici odlučivanja; o pitanju imaju li kompjuteri svest, iz kojeg bi, shvati Izabel, moglo proizaći novo pitanje: možemo li, onda, imati dobre kompjutere i rđave kompjutere? U moralnom smislu, dabome.

Latili su se posla i radili sve do pola pet, kad je Izabel začula zvuk otvaranja kapije. Podigla je pogled i videla gošću kako ide stazom prema ulaznim vratima. Bila je to Ket. Dov je takođe podigao pogled. Ugledao je Ket i upitno pogledao Izabel.

„Moja bratanica“, rekla je Izabel, ustajući od stola. „Nisam je očekivala.“

Dov se protegao i zevnuo. „Pauza će mi ionako dobro doći.“

Izabel ga je ostavila u radnoj sobi i otišla do ulaznih vrata. Kad ih je otvorila, Ket beše taman podigla prst do zvona.

„Videla sam te.“ Izabel se srdačno osmehnula. Ketina poseta bi mogla biti novi početak, pomisli ona, odlučivši da ne dozvoli da sećanje na ono katastrofalno veče stane na put pomirenju. Ali ako je i došlo do otopljanja, ono je bilo tek u začetku, budući da se Ket i dalje držala rezervisano.

„One večeri si zaboravila kardigan kod mene u stanu“, rekla je Ket. „Donela sam ga.“

Izabel je uzela kardigan, koji je Ket izvukla iz male torbe za kupovinu. „Što ne uđeš da popijemo čaj“, rekla je. „Taman sam htela da ga skuvam. Kristofer Dov je ovde.“

Ket je delovala zainteresovano. „Kristofer Dov? Poznajem li ga?“

„Ne. On je u odboru časopisa. U stvari, on...“ Glas joj zamre. Htela je da kaže da on preuzima mesto urednika, ali tog trenutka, tu na vratima, nije bila tako sigurna u to. Bilo je tako komplikovano.

„U redu“, rekla je Ket. „Ali ne smem da se zadržavam. Ostavila sam Edija u radnji, a mislim da želi da izađe malo ranije. Ima čas u centru za jogu blizu Holi kornera.“

„To je dobro“, rekla je Izabel. „Siromah Edi...“

Ket nije bila raspoložena za razgovor o Ediju. „Pa, Edi je Edi.“

„Baš tako“, rekla je Izabel. „A po svoj prilici se isto može reći i za nas ostale, *mutatis mutcmdis*.“

Ket ju je pogledala iskosa.

„To je“, nastavila je Izabel, „pramena onoga što je potrebno promeniti. U ovom slučaju, imena.“

Ket nije rekla ništa. Behu ušle u predsoblje, u koje je u međuvremenu, iz radne sobe, došao i Kristofer Dov. Izabel ih upozna i Dov priđe da se rukuje s Ket. Izabel je posmatrala i smesta uočila pramenu u Ketinom ponašanju.

„Popićemo čaj u kuhinji“, rekla je Izabel.

Ket je pogledala prema spratu. „Gde je...“

„Provodi popodne s Grejs“, odvratila je Izabel. Nije htela da priča o Čarliju pred Dovom. Grejs beše odvela Čarlija u Botaničku baštu, da prošetata i nadiše se svežeg vazduha. Izabel je bilo drago što Čarli neće biti tu za vreme njenog sastanka s Dovom, zbog čega nije naglasila svoje uverenje da je vazduh u Merčistonu, njenom delu Edinburga, u najmanju ruku isto tako dobar kao onaj u Inverlitu, gde se nalazila Botanička bašta. Staviše, vazduh je bio svežiji u Merčistonu i Morningsajdu, koji su se nalazili koju stotinu metara više od Inverlita, a tu je bila i ona kužna magla koja se prikradala u Inverlit s obala zaliva Fort i koju Izabel ni slučajno ne bi opisala kao svežu.

Otišli su u kuhinju.

„Baš prostrana kuća“, rekao je Dov. „U Londonu moramo da se snalazimo sa...“

„Vrlo ste stešnjeni“, prekinula ga je Izabel. „Baš gadno.“

Ket je posmatrala Dova; ova scena odigravala se povremeno u Izabelinom vrtu, kad bi prugasta komšijska mačka vrebala ptice. Osmehnuvši se na tu pomisao, Izabel se okrenula i pristavila vodu za čaj, da bi sakrila koliko je situacija zabavljiva. Međutim, ta zabava je potrajala samo nekoliko časaka, jer je potom pomislila: *Neće valjda!*

Izašla je nakratko iz kuhinje, pod izgovorom da ide da donese nešto. Međutim, u predsoblju je stala i pomislila: neću podneti ako se zaljubi u njega. Dov! Duboko je uzdahnula i vratila se u kuhinju, zatekavši Ket i Dova zadubljene u živahan razgovor.

„Grad je divan... Poznajete li London... Delikatesna radnja? Ima jedna odlična blizu mog stana u Ajlingtonu... Mnogo posla, mogu da zamislim...“

I: „Imam prijateljicu tamo... Trebalo bi češće da idem... Obožavam kad odem... Ta gradska vreva. Da. Svi samo zuje naokolo... Da vam pokažem okolinu? Odseli ste negde?“

Izabel se zaokupila pripremom čaja. Bilo je baš kao što se pribojavala da hoće. Ali naravno, mogla je i misliti. Dov je bio nekoliko godina stariji od Ket - osam - ali je delovao mladoliko i u fizičkom pogledu je po svemu bio njen tip. Prisetila se Tobija, s kojim je Ket bila kratko i nesrećno verena. Kad bolje razmisli, izgledao je baš kao Dov, stoga ne bi trebalo da bude iznenađena, a sad... jedva je mogla poverovati: poziv na večeru beše izgovoren i prihvaćen. Imaće dovoljno vremena, rekao je Dov Ket, jer spavaća kola kreću tek u jedanaest.

Izabel je dodala Ket šolju čaja s izrazom u koji je pokušala da ulije raznoliku mešavinu osećanja: iznenađenje, saosećanje i prekora koji ide uz izdaju. Međutim, njen trud beše uzaludan. Ket je nije primećivala. Kao ni Dov.

Ket je otišla posle pola sata, a Izabel i Dov su se vratili u radnu sobu da završe započet posao. Ne beše im ostalo mnogo, što je značilo da je Dov mogao otići na vreme da se nađe s Ket u delikatesnoj radnji i potom izađe s njom na večeru.

„Ket mi je vrlo ljubazno ponudila da mi večeras malo pokaže grad“, rekao je Dov.

„Ona je vrlo zainteresovana za...“ *muškarce*, htela je reći Izabel, ali je naposljetku preinačila to u *takve stvari*. Bacila je pogled na sat. Grejs je uskoro trebalo da se vrati, premda je ponekad umela da odvede Čarlija u posetu svojoj rođaci koja je živela u Stokbridžu, nedaleko od Botaničke bašte. A i Džejmi je trebalo da stigne svakog časa, budući da je rekao da će doći što pre, kako bi se malo družio s Čarlijem pre no što dođe vreme za kupanje.

Upravo su završavali s poslom kad je stigao Džejmi. Vrata radne sobe bila su otvorena i on je ušao, očekujući da će unutra zateći samo Izabel. „O“, izustio je. „Oprostite, prekinuo sam vas.“

„Ovo je Kristofer Dov“, rekla je Izabel.

Džejmi je znao ko je Kristofer Dov i preko lica mu je preletela senka, oblak. „O.“

Kristofer Dov je ustao da se rukuje s Džejmijem. Potom se okrenuo Izabel. „Vaš bratanac?“

11.

Kristofer Dov je oputovao iz Edinburga, kako bi u ponedjeljak bio u Londonu. To je Izabel ostavilo puna četiri dana pre njenog i Džejmijevog - i Čarlijevog, dabome - polaska na četvorodnevno putovanje na Džuru. Bilo bi bolje da su iz Edinburga mogli krenuti u petak, ali nisu, budući da je Džejmi te večeri svirao na koncertu u Pertu. Međutim, uspeo je da oslobodi sebi ponedjeljak i utorak, prebacivši časove u drugu polovinu nedelje, što inače nije radio ali je bilo izvodljivo, pod uslovom da to ne čini suviše često.

Poseta londonskog filozofa ostavila je Izabel preneraženu i besnu. Taj bes, zapravo više ozlojeđenost koja je tiho ključala u njoj, bio je usredsređen na Dova i njegove spletke, njegovo najobičnije nepoštenje. Priželjkivao je njen posao i uspeo da je izgura; to bi i mogla da prihvati, do određene mere, samo da nije bio tako dvoličan u vezi s tim. Da je igrao otvorenih karata, tada bi ona možda promrmljala nešto o tome kako je sve dozvoljeno u ljubavi i ratu, i stvar bi ostala na tome. Međutim, on joj je pritvorno čestitao na njenim uspesima i ponašao se kao da se razgovori oko primopredaje dužnosti obavljaju između prethodnika koji svojom voljom napušta radno mesto i naslednika koji ga isto tako svojom voljom na njemu zamenjuje. Ali nije tako! pomisli Izabel. Ovde je posredi ono što se u svetu biznisa naziva neprijateljskim preuzimanjem i nikakvo dodvoravanje i osmesi ne mogu izbrisati tu neizbežnu činjenicu.

Izabelina preneraženost, međutim, nije imala nikakve veze s Dovom, barem ne direktne; izazvala ju je čista, gola požuda kojom je odisalo Ketino flertovanje. Neko vreme, Izabel se čak pitala da li je Ket znala za razlog Dovovog prisustva i nije li time što se smesta upustila s njim htela samo da dospe so na Izabelinu ranu, tim bratimljenjem s neprijateljem pred nosom Glavnog štaba. Potom je, međutim, shvatila da Ket ne zna za promenu urednika i da, bez obzira na to šta je sve proteklih meseci uradila s namerom da je povredi ili uvredi, ovo nema nikakve veze s tim. Ipak, još uvek je bilo šokantno, jer je Izabel smatrala da bi ljudi trebalo da budu obazrivi prilikom odabira. Neko nam se dopadne i želimo da ga bolje upoznamo, ali osim u barovima i klubovima u koje ljudi zalaze upravo s tom svrhom, ipak nastojimo da naše namere ne budu baš toliko očigledne. Da li je i ovo licemerje, i to pri tom licemerje

zastarelog tipa? Smatrala je da nije. Poenta konvencija ove prirode jeste u tome da potvrđuju vrednost osobe; žena koja neskriveno daje do znanja da je odmah dostupna - a u Ketinom slučaju prošlo je jedva pet minuta pre utanačenja dogovora o zajedničkom izlasku - nagoveštava, svakako, da je dostupna i onom koga jedva poznaje. Postoje stvari kao što su primerena suzdržanost, smatrala je Izabel; suzdržanost koja bi mogla obuhvatati barem kratak uvod pre utanačenja bezuslovne pogodbe.

Bila je preneražena pomišlju da je njena bratanica - pa eto, nema drugog izraza za to - jeftina. Znala je da Ket voli određenu vrstu muškaraca - onu pogrešnu - i znala je da njeni momci nemaju tendenciju da potraju, ali dosad nije mislila o njoj kao o jeftinoj. Ili postoji i drugi izraz? Raskalašna? Ne, raskalašna žena ne mora biti i jeftina. To su dve različite stvari. Raskalašna žena ume imati stila i biti prilično skupa; ume dugo i dobro da razmisli pre no što odluči s kim će biti raskalašna.

Odlutala je načas u mislima, prizivajući u glavi sliku raskalašne žene. Videla je, vrlo živo, ženu u haljini od svilenog žerseja do kolena i duboko dekoltiranoj, pripijenoj, s naborima koji odaju skupu izradu, s nemoguće malom torbicom od podatne zelene kože; koža je naprosto odisala kvalitetom. Izabel se prvo nasmejala na ovu pomisao, ali potom je njen osmeh izbledeo. Ket nije bila raskalašna, ali Izabel nije htela da zaključi da je njena bratanica jeftina. Kakva je, onda? Odgovor je došao sam od sebe: zbunjena. To je treća kategorija žena: one koje su jednostavno zbunjene. Ne znaju tačno kakvog muškarca žele, isprobale su ih mnogo i svakom su našle manu.

Ona pokušava da izbacila iz glave Ketino spetljavanje s Dovom i da umesto toga razmišlja o odsutnom Čarliju. Ket će doći pameti - u dobar čas; sve i ako Izabel ne uspe da dopre do nje, Čarliju će to naposljetku uspeti. Niko se ne može dugo duriti na bebu, čak i kad je ta beba rezultat veze između tvoje tetke i tvog bivšeg dečka. Što se Dova ticalo, taj nije uradio ništa čime bi se iskupio i Izabel beše odlučila šta će preduzeti da bi se obračunala s njim. Jeste iziskivalo malo razmišljanja, ali Izabel nije želela da se previše predomišlja. Kad se odluka donese, valja delati u skladu s njom, baš kao što je ledi Magbet predočila svom neodlučnom mužu. Izabel nije verovala

da bi mogla uraditi ovako nešto; nije pomišljala da ima petlje za to. Ali sad je zaključila da ima, i da će postupiti baš tako.

To je, pre svega, iziskivalo telefonski poziv kojim su data uputstva. Potrajao je znatno duže nego što je planirala, ali je zato na kraju razgovora sve bilo dogovoreno. Zatim je na red došao novi poziv, ovog puta maloj privatnoj banci, Adam banci, čija centrala ju je prebacila na lokal Gareta Hauleta. Ovaj razgovor nije dugo trajao; Garet je objasnio Izabel da likvidnost sasvim sigurno nije njen problem.

„Ponekad ljudi ne razumeju baš najbolje koliko velikim sredstvima raspolažu“, rekao je Garet. „Zaista nemate nikakvih razloga za zabrinutost, da znate.“

»Ne volim da razmišljam o tim stvarima“, rekla je Izabel. Prisetila se nečega što joj je jednom prilikom rekao njen prijatelj Maks: *Novac je problem samo ako ga nemaš dovoljno*. Bilo je to jedno od onih opažanja za koja se čini da su jasna sama po sebi, ali čija dubina postane očigledna tek kad sedneš i razmisliš malo o njima. I može li se isto reći i za neke druge stvari? Da li je hrana problem samo ako je nemaš dovoljno? Ne, barem to nije tačno. Oni koji imaju dovoljno hrane ipak imaju problema s njom; otud čitava očajnička rabota držanja dijete - kure, pilule, specijalizovane banje, beznađe jezička na vagi.

Kad je najzad obavila to što je naumila, Izabel je dozvolila sebi luksuz da nekoliko dana provede onako kako želi. Dov beše odneo sa sobom fascikle s građom za naredni broj, što je značilo da Izabel nema nikakvih neodložnih obaveza. Mogla je da obilazi knjižare, šeta po galerijama, viđa se s prijateljima; kako je opojan i sladak bio osećaj da može da bira kako će provesti vreme, da niko ne postavlja nikakve zahteve pred nju. Osim Čarlija, dabome, i Džejmija, i kuće, Grejs i, povremeno i vrlo suptilno, Brata lisca.

Nije rekla Džejmiju kuda ide kad se sutradan uputila u Koloniju Stokbridž. Kolonija je bila niz urednih kuća iz devetnaestog veka, građenih stepenasto od kamena, s jednom kućom ispod i jednom iznad, a do ulaznih vrata gornje kuće vodilo je spoljno kameno stepenište sagrađeno uza zid donje. Kuće su bile lepe, premda pomalo skućene, sagrađene za majstore zanatlije pred kraj

viktorijanske ere, poput rudarskih kućica koje su se mogle videti po selima Istočnog Lotijana, u ravnici koja se protezala do hladne plavosive linije Severnog mora. Na kraju svakog niza kuća, na bočnom zabatu okrenutom ka ulici, nalazili su se reljefi sa simbolima zanata onih koji su tu stanovali: vodeničarev žrvanj, sladareve grablje, šubler, dleto i čekić zidara. Razume se, zanatlije su s vremenom smenili mladi profesionalci i marketinški stručnjaci, ali ove kuće još uvek nisu postale preskupe i u nekima od njih živeli su stariji ljudi koji su ih pre trideset godina vrlo jeftino kupili.

Pronašla je Teviotdejl plejs na polovini puta koji je prelazio preko malog mosta. Edinburška reka, Litska voda, nevelika po merilima mnogih gradova, krivudala je ovuda kroz Stokbridž. Sve krajnje kuće u Koloniji nalazile su se na obali reke, što je bilo odlično leti, kad je vodostaj nizak, ali uznemirujuće zimi, kad Litska voda postane preterano ambiciozna, kakva je uvek bila posle velikih kiša u Pentlandskim brdima. Ulica je bila prijatna, kao i sve ostale ulice u Koloniji; dokazujući, možda, pretpostavku da smo najsrećniji kad nam se život većim delom odvija u dvorištu ili, kao u ovom slučaju, u ulicama koje su okrenute jedna prema drugoj i gotovo da su nam dvorišta. Deca se mogu igrati tu, na ulici, tako da se vide s obeju strana; rublje se može prostirati na konopce razapete između zidova i crno obojenih stubova od kovanog gvožđa, postavljenih na malim travnjacima upravo u tu svrhu; mačke se mogu šunjati kroz žbunje lavande i glicinije, i po niskim zidovima koji dele vrtove.

Izabel je adresu dobila od Gaja Peploa, s kojim se videla kad je prethodnog dana navratila u Škotsku galeriju. Bilo je razgovora o Mekinisu - i još malo razgledanja slike koja se i dalje nalazila kod Gaja - i potom je uzgred pomenuo da je pre nekoliko dana video Mekinisovu udovicu, da ona još živi u Edinburgu i da mu se dešava da povremeno naleti na nju.

„Da li se udala za tog svog ljubavnika?“ upitala je Izabel.

Gaj je pogledao kroz prozor. Sedeli su u njegovoj kancelariji u galeriji, a vrt u zadnjem dvorištu bio je okupan suncem.

„Ne“, odvratio je. „Nije. Mislim da je otišao u London. On je takođe bio slikar, ali koliko se sećam, došao je do nekih para i otišao s drugom ženom. Nije joj bilo lako, zaista. Bila je trudna kad je Mekinis umro i posle nekoliko meseci je rodila dete.“

„Tog čoveka? Ili Mekinisovo?“

Gaj je slegao ramenima. „Nemam pojma. Kako god bilo, ima sina. Tu i tamo ga vidim s njom. Malom je otprilike osam godina, jer toliko ima da je Mekinis mrtav.“

Izabel je razmišljala kako je to tužno, kad je Gaj rekao: „Ona živi dole u Koloniji. Iznad onog čoveka koji svira violinu u kejlju.^{12} Možda ga znaš - svi ga znaju. Mnogo je snimao.“

„Znam ga“, rekla je Izabel. „Ponekad svira s Dejvidom Todom. Vrlo osebujan lik.“

„U kući iznad njegove“, rekao je Gaj. „Tamo je naposletku završila.“ Zastao je. „A da je bilo drugačije, s cenama koje njegove slike sad postižu, mogli su živeti... ne znam, na jugu Francuske, ako hoće.“

„A taj dečkić bi imao oca“, dodala je Izabel.

„Da“, rekao je Gaj. „I to.“

Stojeći pred kućom na Teviotdejl plejsu, Izabel je zagledala svoje ruke. Činila je to uvek kad je bila nervozna - zagledala svoje ruke - i to bi joj ulilo hrabrost. Nemam nikakav izgovor za to što dolazim u posetu ovoj ženi, pomisli ona. Ne poznajem je, niti mi ona išta duguje. Dolazim u posetu potpuno nepoznatoj ženi.

Ali ako je to nikad ranije nije sprečilo, neće ni sad, stoga je gurnula i otvorila malu kapiju od kovanog gvožđa i uputila se stazom prema nenatkrivenom stepeništu koje je vodilo u gornji stan. Vrata su bila obojena plavo, s malom crnom pločicom: MEKINIS. Pritisla je zvonce, okruglo, brižljivo izglancano mesingano zvonce koje je očigledno bilo veoma voljeno.

Vrata joj je otvorila Ejlsa Mekinis. Bila je to žena otprilike Izabelinih godina, u farmerkama i prugastoj majici jarkih boja, bosonoga.

„Ejlsa?“

Žena je potvrdno klimnula i osmehnula se. Odisala je srdačnošću koju je Izabel smesta osetila i uzvratila.

Izabel se predstavila. Rekla je da se nada da joj neće biti zamereno što je banula nenajavljena, ali Gaj Peplo joj je dao Ejlsino ime. To je tačno, pomisli Izabel; zaista mi je rekao njeno ime.

„Gaj? O, da.“ Žena je pokretom ruke pozvala Izabel da uđe. „Bojim se da je unutra pravi kaos. Moj mali nije baš najurednije dete na svetu.“

„On je sad u školi?“

„Da. Stokbrička osnovna, malo niže niz ulicu. Uskoro će se vratiti. Imamo ovde grupu majki koje na smenu odvođe decu u školu i dovode ih kući. Poređamo ih u kolone od po petoro i tako vodimo.“

Izabel se osmehnula. „Nekad su te kolone nazivali krokodilima. Hodanje u krokodilskom poretku“, rekla je. I prisetila se jednog edinburškog obdaništa u kojem su imali običaj da decu izvode u šetnju međusobno povezanu tankim kanapom; koristan postupak, ali ne baš od onih, pomisli ona, koje bi odobrila današnja protekcionistički nastrojena država - danas će država prosto zabraniti izvođenje dece u šetnju, s objašnjenjem da je to preopasno.

„Krokodil. Da.“

Sele su u dnevnu sobu. Posvuda su se videli tragovi prisustva malog dečaka; komplet kocaka za gradnju, razbacanih po podu; fudbalska lopta i par blatnjavih kopački; dečiji stripovi - Mačak Korki, Desperado Den i njegova kravlja pita;^{13} svet malog dečaka koji još nije podlegao čarima elektronike.

„Ako se pitate zašto sam došla kod vas“, počela je Izabel, „moram vam reći da je reč o jednoj od Endruovih slika.“

„Shvatam.“ Ejlsin glas je bio vrlo miran i Izabel pomisli, Da, ipak je prošlo osam godina.

„Ne znam da li znate za to“, nastavila je Izabel, „ali nedavno su se na tržištu pojavile dve njegove slike.“

Ejlsa je slegla ramenima. „S vremena na vreme se pojave. Moram priznati da baš i ne pratim šta se događa. Ja imam desetak njegovih slika. Ne držim ih ovde - većina je u kući moje majke. Možda ću kasnije i prodati jednu ili dve - u slučaju da nam baš zatreba novac.“ Osvrnula se po sobi. I pored nereda, bila je vrlo udobna. „Zasad nam dobro ide. Imam honoraran posao, s dobrom platom, i posedujem ovu kuću.“ Ispitujuće je pogledala Izabel. „Zainteresovani ste za kupovinu neke od mojih slika? Je li o tome reč?“

Izabel ju je uveravala da nije. „Sigurno mnogi pokušavaju da vas kontaktiraju“, rekla je.

„Ima ih“, odvrtila je Ejlsa. „Pogotovo sad kad su Endijeve dela tako popularna. Pre neki dan je navratio neki kolekcionar iz Njujorka. Razmetljiv neki čovek. Ima tri Endijeve slike i reče da bi im uvek dao

prednost nad Kadelom ili Irdlijem. Kao slučajno mu je izletelo da je jednu od njih okačio odmah pored Vajita.“

„Dobro društvo“, rekla je Izabel. „Ja takođe imam jednu, znate - jednu malu. Visi pored stepeništa. Ali ni u kakvom veličanstvenom društvu, bojim se.“

„Znači, ne želite da kupite neku od mojih?“

„Ne. Ali dobila sam ponudu od nekog ko ju je kupio na aukciji. Jedna od slika s Džure.“ Izabel je posegla u džep i izvadila presavijenu stranicu iz kataloga Lajona & Ternbula. „Tu je fotografija slike, iz aukcijskog kataloga. Pitala sam se da li je možda prepoznajete.“

Uzevši papir, Ejlsa je proučavala fotografiju. „Ne. Uopšte se ne sećam ove slike. Ali ako je naslikana na Džuri, tada bi mogla biti jedna od...“ Glas ju je izdao. „Mogla bi biti jedna od poslednjih koje je naslikao. Jedna od onih koje je uradio nakon što je otišao.“

Dotadašnji prozaičan Ejlsin ton beše sad zamenjen tonom obojenim žaljenjem; i kajanjem, činilo se Izabel.

„Naravno“, rekla je Izabel. „Ali pomislila sam da je ipak bolje da proverim znate li možda nešto o toj slici.“

„Ne, ne znam. Ali jeste njegova, znate. Sasvim sigurno. Pogledajte je samo.“

Izabel je uzela papir i ponovo ga složila. Uto su se otvorila ulazna vrata i ušao je dečak. Upravo je svlačio sa sebe plavi džemper, koji je potom samo spustio na pod.

„Ne na pod, Magnuse“, prekorno je rekla Ejlsa. „Ne ostavljamo odeću na podu.“

Ali ostavljamo je, pomisli Izabel. Nema sumnje da će i Carli to raditi.

Magnus je posmatrao Izabel s neskrivenim interesovanjem, svojstvenim deci. „Ovo je jedna teta kojoj se dopadaju tatine slike“, rekla je Ejlsa. „Došla je da razgovara sa mnom o njima. A ti možeš da odeš u kuhinju i uzmeš čokoladni keks. *Jedan* čokoladni keks.“

Kad je Magnus otrčao u kuhinju, Izabel zateče sebe kako razmišlja: *tata* - barem je taj odgovor saznala. Ko god bio njegov pravi otac, dečak je vaspitavan u uverenju da je sin Endrua Mekinisa, koga nikad nije upoznao, oca koji je za njega samo ime, pojam, neko kime je možda čak naučen da se ponosi; ali jedna je to zamena za ono

pravo, za oca od krvi i mesa koji bi pomagao dečkiću da pravi kuće od kocaka i igrao fudbal s njim, pomagao mu da odraste.

12.

Zelena švedska kola Izabel Dalhusi, natovarena prtljagom neophodnim bebi u toj meri da su postala gotovo neudobna, oprezno su se spuštala niz platformu koja je vodila na palubu trajekta u lučici Port Askejg. Čarli je bio budan, ali je mirovao u svom sedištu, opčinjeno zureći u plafon automobila. Izgledalo je da je uživao u prethodnoj plovidbi, od rta Kintajer do ostrva Ajlej, za kojom je sad imala da usledi petominutna plovidba do Džure. Ljuljanje trajekta i bruhanje motora terali su ga da maše ručicama od zadovoljstva. „Podseća ga na matericu“, rekla je Izabel. „Kretanje, zvuci.“

Džejmi je kroz vetrobransko staklo posmatrao brda Džure na drugoj strani moreuza. Dizala su se strmo od same obale, ne dajući nimalo mesta barem uzanom pojasu obradive ravnice, i potom pretvarala u pojase vresa i osuline, koji su se penjali sve do ženstvene obline grebena na vrhu. Vres je bio ona karakteristično škotska mešavina nežnih zelenih i ljubičastih nijansi, boja iznova razređivanih naletima soli i kiše s Atlantika.

Uz bruhanje motora i talasanje mora, mali trajekt pristao je na suprotnu obalu, da bi pustio troja ili četvora kola da sad pređu preko platforme na Džuru. Postojao je jedan jedini drum i vodio je u samo jednom pravcu.

„To je naš drum“, rekao je Džejmi, dodajući, „mislim.“

Izabel se osmehnula. „Jedan drum“, rekla je. „Jedan hotel. Jedna destilerija.“

„Stotinu osamdeset ljudi“, rekao je Džejmi. „I koliko ovaca i jelena?“

„Mnogo“, odvratila je Izabel. „Hiljade jelena. Pogledaj.“ Malo dalje drum je skretao u oštru krivinu, a jelen je gledao dole s uzvisine, dok mu je paprat krila noge, a rogovi se granali naviše oštri i goli, kao drvo kome je opalo lišće pred zimu. Usporili su, a on ih je kratko pogledao, s napetom mešavinom opreznosti, prkosa i straha. Potom se lagano okrenuo i otkaskao kroz paprat.

„Videćemo ga opet“, rekla je Izabel. „Njega ili nekog od njegove braće.“

„Volim ovo mesto“, iznenada je rekao Džejmi, okrenuvši se prema Izabel. „Stvarno. Već ga volim.“

Okrznula ga je pogledom i videla sjaj u njegovim očima; kola se malo zanesoše.

„I ja sam se zaljubila u njega“, rekla je. „Zaljubila sam se u ovo ostrvo čim sam prvi put kročila na njega.“

„Zašto?“ upitao je Džejmi. „Zašto mesta poput ovog tako deluju na ljude?“

Izabel je malo razmislila. „Sigurno ima više razloga. Brda, more, sve, u stvari. Dramatičan pejzaž.“

„Ali toga ima i drugde“, rekao je Džejmi. „Grand kanjon je dramatičan. A ipak ne mislim da bih se zaljubio u njega. Bio bih impresioniran. Ali sve bi ostalo na platonskom nivou.“

„Videla sam Grand kanjon“, rekla je Izabel. „Jednom davno. I ne, nisam se zaljubila u njega. Rekla bih da je prilično teško zaljubiti se u kanjon.“ Čudno, prisetila se stihova koji su kazivali sasvim suprotno. Nije se okrenula prema Džejmiju, ali ih je izgovorila, jedva čujnim šapatom: *Ljubavi je potreban objekt,/ Ali ima ih raznih,/ Rekao bih da mogu/ Poslužiti gotovo svi:/ Kad sam bio mali,/ Voleo sam motornu pumpu/ I mislio sam daje lepa/ Baš kao sada ti.*

Džejmi se namrštitio. „Motornu pumpu?“

„U tome je Odenova poenta“, rekla je Izabel. „Svima nam je potrebno da volimo. Svako se može zaljubiti u nekog ili nešto: ljubavi je potreban objekt, to je sve. Čak i ostrvo može da posluži.“ Neko vreme su ćutali. Prošli su pored kapije umetnute u kamen i visokog kamenog zida, vrta jednog od malobrojnih velikih kuća na ostrvu, kuća koje su se nalazile u središtima ogromnih vlastelinskih imanja na koja je Škotska nekad bila podeljena. Takva su mesta sad uglavnom bila bezazlena, pomisli Izabel; nisu mnogo više od prevelikih farmi koje pokušavaju da prežive prodajući prava na lov i baveći se raznim vidovima poljoprivrede. Mnoga su prešla u neke sasvim druge ruke, tako da su lordovi, lokalno plemstvo, sasvim iščezli, zamenjeni vlasnicima koji su dolazili samo povremeno i nakratko ili se nisu uopšte ni trudili da dođu. Mnogo toga u Škotskoj ne valja; mnogo je nepravde, žarišta velike neimaštine i beznađa koja se tako teško daju iskoreniti, ma šta političari u Edinburgu pokušavali da učine; kao da idu s teritorijom, da su upisani u tapije kojima je Škotska predata ljudima u vlasništvo. A duša je tako teško ranjena, da se ožiljci prenose s pokolenja na pokolenje.

Sad su već bih blizu Krejghausa, jedinog sela na ostrvu, a polja posuta stogovima sena, žutog na popodnevnom suncu, spuštala su

se prema istoku, prema rubovima litica. Izabel je nedaleko od puta ugledala ruševnu farmersku kuću, jednu od onih kamenih kućica koje su se nalazile u središtu malih poseda. Lišajem obrasli zidovi su još uvek stajali, ali nije bilo krova, a prozori su bili samo mračne rupe.

Pokazala je prema farmi. „Ako baš toliko voliš ovo ostrvo, mogao bi obnoviti neko ovakvo imanje i živeti tu. Mogao bi komponovati, možda davati ostrvljanima časove fagota.“

„Možda bih i mogao, da znaš“, rekao je Džejmi. „Siguran sam da bih bio dovoljan sam sebi. Tu i tamo bih lovio ribu. Išao u lov na zečeve za paprikaš.“

U tom slučaju, pomisli Izabel, ja i Čarli ne bismo imali šta da tražimo tu; međutim, nije rekla ništa. Upravo su prilazili Krejghausu i ona ugleda mali hotel s desne strane, direktno preko puta destilerije, s njenim prijatnim belim zgradama i nizom povezanih skladišta odmah iza njih.

„Tu smo“, rekla je Izabel kad su se zaustavili ispred hotela.

Džejmi spusti svoj prozor; u međuvremenu se spustila sitna kiša, a nebo se naglo naoblačilo, kako to već biva, bez upozorenja. Vazduh je bio topao i mirisao je na alge. Iz hotela je pucao pogled na zaliv koji je, blagodareći nedalekom niskom ostrvu na svom ulazu, bio sigurno utočište za brodove; more je ljuljalo nekoliko usidrenih jedrilica, dok se na vezu nalazio mali ribarski čamac, od onih kojima se ne odlazi daleko od obale, s mrežama prebačenim preko prečke jedinog jedra. Vladala je tišina, ona tišina koja pokriva mesta u kojima ništa nije hitno, u kojima se nigde ne žuri.

Ušli su u hotel. Čarli je počeo da kenjka, tako da su ga odmah odneli u sobu, gde su ga prepovili i nahranili. Hraneći Čarlija, Izabel je kroz prozor posmatrala kako Džejmi odlazi niz pristanište i potom stoji tamo, gledajući prema brodovima u zalivu. Posmatrajući ga tako, osetila je trzaj posedništva koji ju je iznenadio svojom snagom; prožeo ju je i osećaj ranjivosti - onaj osećaj koji čoveka obuzme dok gleda onog koga voli i zna da bi ga mogao izgubiti. Negde u pozadini uma čula je stihove napola zaboravljene pesme, na koju ju je sad podsetio ostrvski krajolik, nešto što je nekad davno čula nekog kako peva, ali se zadržalo u pamćenju: *Bojim se da mu lepotu ne pokvari*

jarko sunce kad sine. To je bilo to, ali bilo je još stihova, i melodija takođe, ne samo reči:

*Moj dragi ode preko onih polja, obraza rumenih,
Moj dragi ode preko onih polja, s buketom ruža crvenih.
Bojim se da mu lepotu ne pokvari jarko sunce kad sine,
A ja bih svoju dužnost obavila da sam bila s njime.*

Ustala je s kreveta na kojem je sedela i stala pored prozora, držeći Čarlija na ramenu da bi podrignuo. Gledala je prema mestu na kojem je stajao Džejmi, u daljini, na pristaništu, i mahnula. Okrenuo se. Ponovo je mahnula, a on je podigao ruku otpozdravljajući joj, i prošaputala je, Tako te volim. Volim te više no što ćeš ikad znati, Džejmi. Više.

Pošto su stigli tek kasno po podne, nisu imali mnogo vremena pre večere, koja se služila u sedam. Pošto se vratio s pristaništa, Džejmi je preuzeo brigu o Čarliju, tako da je Izabel mogla da izađe da prošetala, uputivši se putem koji je vodio prema severu, pored destilerije i parohijskog doma. Nebo se beše opet razvedrilo i sad je bilo uglavnom plavo, s pramenovima visokih belih oblaka koji su dolazili s Atlantika. U jednom trenutku, iznad seoske škole, ugledala je jato grenlandskih belonosih gusaka koje su letele prema moreuzu, vraćajući se na Ajlej; lepet njihovih krila podsećao je na prigušen zvuk doboša. Odšetala je do plaže, žala od sitnog kamenja posutog naplavljenim algama i izbeljenim komadima drveta.

Znala je kad je stigla do mesta koje je tražila. Pogledavši pravo iza sebe, videla je kroz krošnje krov destilerije, a iza njega brda. Napravila je nekoliko koraka unazad i ponovo se osvrnula, ovog puta iz polučučecjeg položaja, budući da bi slikar verovatno sedeo na stoličici. To je značilo da ne bi video krov destilerije, ni kućicu na donjem delu padine, pored drveća. Da, ovo je bilo to mesto.

Džejmi je podigao prst do usana kad je Izabel ušla u hotelsku sobu. Čarli beše zaspao, pruživši se u svojoj putnoj nosiljci. „Dugo te nije bilo“, šapnuo je. „Gde si bila?“

Izabel je skinula jaknu i protresla je. Potom se prignula do Čarlija i poslala mu poljubac. „Šetala drumom“, odvrtila je.

„I?“

Osmehnula se. „Ništa posebno. Videla sam jato grenlandskih gusaka koje se vraćalo na Ajlej.“

Džejmi je pogledao na sat. „Mrtav sam gladan.“

Za vreme večere, kad je razgovor malo usporio, rekla je: „Ona slika koju sam umalo kupila...“

Džejmi posegnu za svojom čašom vina. „Znao sam da postoji neki razlog što smo došli ovamo. Nešto u vezi s tom slikom.“

Izabel je potražila znake ljutine na njegovom licu, ali sve što je videla bio je pobedonosan izraz nekog čije su sumnje upravo potvrđene. „Ne“, odvratila je. „Svakako sam želela da dođem ovamo - bilo kad. Ali pomislila sam da...“

Široko se osmehnuo. „Pomislila si da bi mogla da se umešaš u nešto, bilo šta... Uzgred, u šta se tu možeš umešati?“

Razmislila je malo. Ni u šta, u stvari; i ona se nije mešala, kako je to rekao Džejmi. Kritikovao ju je zato što *pomaže*, što je nešto sasvim drugo. „Ja se ne mešam“, počela je.

Prekinuo ju je. „Mešaš se, Izabel. Ne možeš da odoliš.“

Oborila je pogled i shvatio je da ju je uvredio. Taman je hteo da joj kaže da je ovo rekao samo zato što jednostavno ne razume to njeno mešanje, kad je počela da mu objašnjava.

„Ja samo gledam“, rekla je. „Palo mi je na pamet da slika koju mi je ponudio Volter Bjui, ona koja je bila na aukciji, nije Mekinisova. A pošto sam svakako želela da dođem na Džuru, pomislila sam da bih mogla da ubijem dve muve jednim udarcem.“

Džejmi ju je začuđeno pogledao. „Falsifikat? Misliš da je falsifikat?“

Beše podigao glas i žena za susednim stolom ga je pogledala. Zatim je njen pogled prešao na Izabel, da bi se potom opet vratio na Džejmija. Izabel je primetila broš koji je žena nosila, keltska spiralna šara s motivom nekog morskog stvorenja, možda vodenkonja.^{14}

„Da“, tiho je odvratila. „Moguće je. Ta pomisao mi je pala na pamet.“

Džejmi se igrao postoljem svoje vinske čaše. Izabel, pomisli on, ima preterano bujnu maštu. To mu nije smetalo; štaviše, bilo je deo njenog šarma - njena mašta i njene neočekivane, duhovite opaske prožete blagom ironijom. Nije znao nijednu drugu ženu koja se tako izražavala i ponosio se njome.

„Ali, zašto bi pomislila tako nešto?“ upitao je. „Gaj Peplo je, kako izgleda, zadovoljan njome - a on je stručnjak. A po svoj prilici i ljudi iz aukcijske kuće smatraju da je original - ne bi nikad ponudili na prodaju nešto u vezi s čim imaju bilo kakvih sumnji. Zašto, onda, misliš tako...“ Hteo je da kaže „kad u stvari ne znaš mnogo o umetnosti“, ali se predomislio. Ali to se podrazumevalo i nije morao ni reći.

„Znam da ti možda zvuči čudno“, rekla je Izabel. „Ali naprosto imam osećaj da s tom slikom nešto nije sasvim u redu.“

Džejmi je uzdahnuo. „Ali zašto? Moraš imati osnova za takvo mišljenje. Nije dovoljno imati *osećaj*. Začutao je, posmatrajući Izabel. Govorila mu je ranije o intuiciji i kako ona funkcioniše; nemušta spoznaja, tako ju je nazivala. Međutim, nije bio kadar da shvati kako je moguće da nešto znaš a ne znaš kako to znaš. Jednostavno nije nalazio logiku u tome. Čak i kad je o muzici reč, rekao joj je tada, znaš zašto ti se nešto dopada; možeš analizirati to u smislu muzičke strukture i uvideti zašto nešto zvuči ili ne zvuči dobro; znaš, i možeš uvek dokučiti otkud to znaš.

Izabel beše došla do zaključka da *postoje* razlozi za njene sumnje. „Zašto bi Volter Bjui želeo da tako brzo prosledi sliku dalje?“ upitala je. „Da li bi ti to uradio? Da li bi kupio sliku i koliko sledećeg trenutka pokušao da je prodaš?“ Čekala je da Džejmi odgovori, ali on je ćutao, stoga je odgovorila umesto njega. „Ne bi. Osim ako nisi saznao nešto o toj slici - nešto što nisi znao onda kad si je kupio.“

„Ili ako si postupio impulsivno“, rekao je Džejmi. „Pogledaj koliko ljudi posle dan-dva vrata robu koju su kupili. Uglavnom su to žene. Kupe neki odevni predmet i onda zaključče da im se ne dopada. I jednostavno ga vrata.“

Izabel ga je pomalo ironično pogledala. „Kažeš, dakle, da muškarci to ne rade?“

„Ne rade“, odvratio je Džejmi. „Kao student, radio sam neko vreme kod Dženera. Svi su znali da muškarci ne vraćaju kupljene stvari. Štaviše, tome su nas učili i na obuci. Neko u robnoj kući je vodio statistiku. Muškarci nikad nisu vraćali odeću.“ Izabel pomisli da je on verovatno u pravu. „Znači, po tebi, Volter Bjui, pošto je muškarac, ne bi nikad vratio sliku aukcijskoj kući, ali bi mogao pokušati da je preproda?“

„Tako je“, rekao je Džejmi. „Mada ono što si kupio na aukciji ne možeš vratiti. To nije prodavnica odeće.“

„Ne znam kuda ovo vodi“, rekla je Izabel.

„Sve što hoću da kažem jeste da je moguće da postoje i drugi razlozi što ti je ponudio sliku. Ne možeš odmah zaključiti da je slika falsifikat samo na osnovu toga što on hoće da je se reši.“ Morala je priznati da je to tačno. Ali, bilo je tu još nešto. „Gaj se iznenadio videći da slika nije lakirana“, rekla je. „Rekao je da je Mekinis obično davao svoje radove na lakiranje.“

„Ali je i pored toga nije smatrao falsifikatom, zar ne? Znači da misli da to što nije lakirana i nije baš toliko bitno.“

Ovo je takođe morala priznati. Sad kad je Džejmijeva analiza pobila dva njena argumenta, ponovo se vratila na svoje uverenje da nešto u vezi sa slikom naprosto ne deluje kako treba. Nije imala pojma zašto bi dolazak na Džuru trebalo da je učvrsti u tom uverenju, ali tokom današnje šetnje, kad je pred sobom imala baš vidik prikazan na slici, osetila je to još jače. Slika je verno odražavala vidik s plaže; na njoj nije bilo ničega više ili manje nego u stvarnosti. Ipak, iz nekog razloga, bila je sigurna da se nešto ne slaže: nije imala pojma kako će to dokazati i nije više želela da priča o tome. Podigla je svoju čašu s vinom. „Dosta o tome“, rekla je. „Zadržaću svoje sumnje za sebe. Hajde da naprosto uživamo u ovom mestu.“

Džejmi joj je uzvratio zdravicu podizanjem čaše. „Za tri dana koja su pred nama“, rekao je. Potom ju je pogledao, gotovo prekorno. „I, Izabel... nemoj. Prosto nemoj.“

„Pokušaću.“ Zaista je tako mislila, ali nekako je u isto vreme znala i da ne misli tako. Može li neko želeći nešto da učini i ipak ne želeći da to učini? Naravno da može, pomisli ona. Naravno da može.

13.

„Pričaj mi o Lizi“, rekao je Džejmi.

Vozili su se ostrvom, uzanim drumom koji je vijugao obalom. S njihove leve strane, čas zaklonjene oblakom, čas izložene zracima kasnojutarnjeg sunca, dizale su se Bradavice Džure, ležeći lavovi koji čuvaju Škotsku od Atlantika. Desno, s druge strane Džurskog kanala, nalazilo se škotsko kopno sa svojim slojevima planina, plavlje od plavetnila. More je bilo mirno i glatko kao staklo, srebrnasto na suncu.

„Lizi?“ rekla je Izabel. „Dakle, upoznala sam je kad sam pre četiri godine došla ovamo. Odsela sam kod prijatelja koji su iznajmili Ardlusu, imanje na koje sad idemo. Njeni roditelji nisu bili tu, ali je ona ostala da bi kuvala. Imala je tek dvadeset i neku godinu. Pravi je genije kada je reč o jelima od jastoga i drugih vrsta rakova. Sama ih je lovila; imala je sopstvene zamke. I poznavala je neke ljude koji su vadili školjke kapice.

„Drugi put smo se srele kad su me pozvali da provedem vikend u Glen Lajonu. Lizi je bila angažovana kao kuvarica - time se bavi. Videle smo se nekoliko puta i u Edinburgu. Ona je odlično društvo. Ima dobar smisao za humor. I nema posla kojeg se neće latiti.“

„Pretpostavljam da moraš biti takav ako živiš ovde“, rekao je Džejmi. „Inače ne bi imao velikih šansi za opstanak.“ Malo se pomerio na sedištu; vetar mu je, kroz Izabelin otvoren prozor, duvao pravo u lice. „Da li bi mogla da živiš na nekom ovakvom mestu, Izabel?“

Razmislila je malo. Reći da ne možeš zvuči gotovo nepristojno kad si suočen s ovom nestvarnom lepotom prirode, ali - ne bi mogla. Nedostajali bi joj mnogi aspekti gradskog života; druženje, razgovori, mesta gde možeš sesti i popiti kafu. „Mislim da ne bih“, odvratila je. „Ucrvljala bih se.“

„Možda ucrvljavanje i nije tako loše“, rekao je Džejmi. „A i čini mi se da ovdašnji živalj ima sasvim drugačiji osećaj za vreme.“

„Hoćeš da kažeš da vreme usporava?“

Bio je siguran da je tako. Pogledao je na svoj ručni sat; nije imao predstavu koliko je sati, niti je celog prepodneva pomislio na to. U Edinburgu mu je dan bio izdelfen na tridesetominutne periode; trideset minuta posvećivanja jednom učeniku i potom prelaženje na

sledećeg; sarabande, svite za fagot i klavir, arpeđa - toliko nota, hiljade i hiljade nota. „Drugačije je. Kad radiš nešto u čemu istinski uživaš, vreme zaista brže prolazi. Isto je i s užurbanim ljudima oko tebe. Sve izgleda brže.“

„Subjektivno vreme“, rekla je Izabel. „Kad si desetogodišnjak, nedelja dana deluje ti beskrajno duga. A sad...“

„Da, to je baš čudno“, rekao je Džejmi. „Imao sam mnogo vremena dok sam studirao na muzičkom koledžu u Glazgovu, i prolazilo je veoma sporo. A sad mi nedelje prolaze kao minuti.“

„Postoji razlog za to“, rekla je Izabel. „Ima veze s uspomenama i koliko ih stvaraš. Kad radiš nešto prvi put, time stvaraš mnogo uspomena. Kasnije se stvari polako pretvaraju u rutinu...“

„I onda više nemaš čega da se sećaš?“ s nevericom je upitao Džejmi.

„Pa sad, imaš, ali pošto ti je život u određenoj meri postao rutina i malo je stvari koje ti se čine neobičnim, ne smatraš da moraš toliko da se trudiš da pamtiš. Stoga ti se čini da vreme brže prolazi.“

Neko vreme je ćutao, razmišljajući o onoj školskoj godini kad je trpeo maltretiranje i mislio da se njegove muke neće nikad okončati, a onda, sasvim iznenada, siledžija jednog dana više nije bio tu. Nešto se dogodilo i taj dečak je samo nestao, kao kad košmar nestane kad se probudiš i shvatiš da nikad i nije bio stvaran.

Hoću li se sećati ovoga, razmišljala je ona, svakog ovog trenutka, na ovom divnom mestu, s njim - pogledala je na trenutak levo od sebe - i s njim? - bacila je pogled preko ramena. Zelena švedska kola su se malo zanela, ali samo malo, i ispravila dovoljno brzo da nastave put po obodu ostrva, pored iznenađenih crnoglavih ovaca i bedema od suvozida, niskih kamenih međa na poljima, koje su nekada davno podigli vredni, siromašni ljudi čija su imena odavno zaboravljena.

Ardlusa je gledala na mali zaliv istog imena, od kojeg su je delili travnjaci i potom poljana koja se blago spuštala do pristaništa. Iza nje, s brda je doticala reka Lusa, koja je jedva kilometar i po dalje pravila malu deltu i ulivala se u more u Inverlusi. Kuća je bila podignuta u devetnaestom veku i dograđena u edvardijansko doba, prostrana ladanjska kuća, spreda bela a pozadi siva. Nalazila se na

sredini imanja koje se sastojalo od brda i malih šuma, staništa jelena koje je obezbeđivalo život za šaćicu ljudi - porodicu koja je živela u velikoj kući i nekolicinu nadzornika i radnika. Ulaz je bio tipičan i mogao se naći u bilo kojoj škotskoj ladanjskoj kući - prijatan hol u kojem se odmah videlo da se tu živi, sa štapovima za poštapanje zvanim „kromak“ (štapovi sa zakrivljenim vrhom kakve u Škotskoj nose pastiri i ljubitelji pešačenja po prirodi) i iskrivljenim, prašnjavim zelenim kišobranom koji je čak i u svojim najboljim danima pružao sumnjivu zaštitu od nepogoda. Naime, kad ovde pada kiša, ona to čini krajnje ubedljivo: vodene zavese koje se slivaju iz oblaka koji nadiru pravo s Atlantika; horizontalna kiša, vertikalna kiša, kiša koja se kovitla u svim pravcima. Ili je povremeno vazduh naprosto mokar: tada nema vidljivih kišnih kapi, samo lebdeće vlage koja se poput parfema u spreju taloži na odeći i koži. Uz nju idu i ostrvske mušice, sićušna stvorenja nalik na vinske mušice koja se ni najmanje ne obaziru na zaštitne kreme i losione, i zdušno buše kožu svake ljudske mete na vidiku. Bivalo je da su se zlosrećni ljubitelji pešačenja po prirodi bacali u reke da bi izbegli oblake ovih krvopija.

Lizi ih je dočekala na ulazu i odvela u kuhinju. Nije poznavala Džejmija odranije i Izabel je jasno videla iznenađenje na njenom licu; iznenađenje koje beše brzo i taktično prikriveno. Kad je Džejmi izašao da bi otišao u kupatilo, Izabel je rekla Lizi: „Da. Jesmo. A ovo je naša beba.“

Lizi se zaverenički osmehnula. „Baš mi je drago. Ali gde...“

„Gde sam ga našla?“

Lizi je pocrvenela. Nije nameravala to da pita, ali nije da se nije pitala u vezi s tim. Izabel je bila privlačna žena i bilo joj je jasno da je muškarci saleću, ali ovakvi muškarci... Dakle, neka bi ga naposletku ulovila, a ako je to već bila Izabel, zasluživala je čestitke. „Vrlo je...“ zaustila je, ali je opet ućutala.

„Jeste“, rekla je Izabel. „I divan je.“

Uto se Džejmi vratio i Lizi je pripremila čaj za njih troje. Voćni „dandi“ kolač koji je ispekla beše izvađen iz svoje limene kutije i odneli su ga u salon, zajedno s čajem. Na zidovima su visile slike s ostrvskim pejzažima i stara mapa, a stočići su bili puni knjiga. Izabel je primetila Orvelovu biografiju koju je napisao Bernard Krik, uzela ju je i prelistala.

„Želite li da obiđete Barnhil?“ upitala je Lizi. Pogledala je Džejmija, ne znajući da li mu je poznata ta priča. „Kuća u kojoj je stanovao Orvel. Možete videti sobu u kojoj je napisao 1984. Robin Flečer, moj deda, pričao mu je šta se događalo u logoru. Japanci su bili strašno okrutni prema zarobljenicima.“

„Voleo bih da vidim tu kuću“, odvratio je Džejmi. Pogledao je Izabel, koja doda da bi i ona želela da ide.

„Mogu to da organizujem“, rekla je Lizi. „Taj deo Ardluse, kao i ta kuća na brdu u kojoj je Orvel stanovao, pripadaju sad mom stricu. Moj brat od strica, Rob, upravo je sad gore. Mogao bi doći po nas - do tamo ima desetak kilometara lošeg puta. Morate imati terensko vozilo.“ Ona pogleda Izabel, s pomalo podrugljivim izrazom seoske žene koja se obraća beznadežnoj stanovnici grada. „Ona tvoja kola...“

„Moja zelena švedska kola su vrlo jaka“, rekla je Izabel. „Ali potpuno se slažem da su malo preniska za ovaj deo sveta.“

„Dogovoriću se s Robom“, rekla je Lizi. „Odgovara li vam sutra? Da odemo gore sutra?“

Složili su se. Kad su popili čaj, Džejmi je otišao u šetnju do pristaništa, dok su Izabel i Lizi ostale da ćaskaju i nahrane Čarlija, koji se beše probudio i sad je s interesovanjem gledao oko sebe. Lizi ga je držala u krilu i zabavljala, nežno ga ljuljajući. Izabel je gledala kroz prozor, za Džejmijem; posmatrala je dok je pljeskao dlanovima po licu i ušima, izložen vazdušnom jurišu nevidljivih napadača. Zatim je glavačke potrčao prema kraju travnjaka i pristaništu.

„Ne možeš prestići ostrvske mušice“, rekla je Lizi, smejući se.

„Ali zato svakako živimo duže od njih, zar ne?“ rekla je Izabel.

Lizi ju je upitno pogledala.

„Sećaš li se drosofile s časova biologije?“ rekla je Izabel. „Voćne mušice? Ona ima dve ili tri nedelje života, zar ne? Dve ili tri nedelje za sve što ima da uradi. Pretpostavljam da je s mušicama s Visočja otprilike isto tako. I nije baš neki životni vek.“

„I uopšte mi nije žao zbog toga“, dočekala je Lizi. „Sve ima svojih granica, znaš.“

Izabel je znala. U tome se, uostalom, i sastojao njen najveći problem: gde povući granicu saosećanja. U prošlosti, umela je da se uvali u svakakve nevolje preuzimajući na sebe probleme drugih; sad

je rešila da bude praktičnija u vezi s tim i nastojala je da se ne meša u stvari koje nije imala obaveze da rešava. Nastojala je.

U hotel su se vratili rano popodne. Lizi im beše ponudila da ostanu na ručku, ali Izabel nije želela da se nameće, pogotovo pošto je Lizi odvojila sutrašnji dan da ih odvede do Barnhila. Ostali su u hotelu dok je Čarli spavao, a onda, predveče, sišli pre večere u hotelski bar. Džejmi je poručio jedan džurski viski, i podigao potom čašu naspram prozora da bi kroz tečnost boje ćilibara pogledao prema destileriji s druge strane puta. Viski je razlomio linije građevine, podelivši je u bele blokove nemogućih uglova.

Hotelski barmen bio je prijateljski raspoložen. „Edinburžani?“ upitao je.

„Jesmo“, odvratila je Izabel. „Izvinjavamo se.“

Barmen je bio blagonaklon. „Ima i gorih mesta“, rekao je.

„Sigurna sam da ima. Ali ne mislim da bi trebalo da ih imenujemo. Čak se i najgora mesta mogu dopadati ljudima koji u njima žive.“

Dok je barmen razmišljao o ovome, Izabel je rekla: „Pitala bih vas nešto, ali prvo mi recite, otkad živite na ostrvu?“

„Pre jedanaest godina sam doš'o preko iz Arana“, odvratio je barmen. „Oženio sam se devojkom sa Džure i preselili smo se ovamo.“

Izabel, koja beše poručila čašu belog vina, podigla ju je sada do usana. Bila je svesna da je Džejmi uporno posmatra, ali nije htela da ga pogleda. On ne bi pitao barmena otkad živi ovde; to je bila njegova stvar i zašto bi, uopšte, to iko želeo da zna?

„Sećate li se slikara koji je dolazio ovamo? Bio je redovan gost do pre nekih osam godina...“

Barmen, koji je upravo obrisao čašu besprekorno belom krpom, podigao ju je sad da bi ispitao kvalitet svog rada. „Mekinis?“

Izabel je kradom pogledala Džejmija, koji ju je mrko posmatrao. Nek se mršti koliko hoće, pomisli ona.

„Da. Endru Mekinis.“

Barmen je spustio čašu i izvadio drugu iz sudopere. „Jes', kako da ne. Dobro sam ga poznav'o. Utopio se - je l' znate za to?“

„Znam“, odvratila je Izabel. „Znam da sam čitala o tome, u svakom slučaju. Šta se u stvari dogodilo?“

Barmen je počeo da briše drugu čašu. „Korirekan ga je progut'o. Jeste l' čuli za Korirekan?“

Izabel reče da jeste. Nije ga nikad videla, objasnila je, ali čula je za njega.

„I bolje da ga ne vidite“, rekao je barmen. „To jest, ako ga i vidite, onda bolje da ga gledate s obale. To vam je jedan mnogo veliki vrtlog. Vid'te, naiđe plima i protutnji pored vrha Džure i Skarbe. I napravi gadnu struju, mošt'e misliti. E, kad ta struja udari u podvodnu planinu na tom mestu - zove se Veštičara - stvaraju se te opake vrtložne struje. A određenim danima hoće da se stvori i taj veliki vrtlog. To vam je to. To je Korirekan.“

Džejmi beše prestao da strelja pogledom Izabel i sad je opčinjeno slušao. „Može li da usisa čamac - čak i veliki?“

Barmen je slegao ramenima. „Nekad je na kartama Ratne mornarice pisalo da zaliv Korirekan nije plovani - jedina vodena površina u celoj Britaniji u koju nisu zalazili. Sad kažu da tuda sme da se plovi, al' samo uz grdan oprez i s mesnim vodičima. Drugim rečima, ko ne zna šta radi, nek se drži podalje odatle. Znači, jes', može da usisa čamac. Mnogo se sveta tamo utopilo. Mekinis takođe.“

Ćutke su upijali ovu informaciju. Potom je Džejmi upitao: „Negde sam pročitao - ne znam više gde - o ronionicima koji rone u tom zalivu. Može li se tamo stvarno roniti?“

Barmen ga je pogledao. „Reda radi“, rekao je. „Jedno kratko vreme dok je oseka. Petinu ili desetinu minuta najviše. Ima tu čamac koji će vas odvesti tamo - ako ste dovoljno iskusni. Bace kuglu i uže iz čamca i spuštate se niz uže sve do vrha planine. Al' pazite na mehuriće. Ako počnu da se kreću naniže umesto naviše, znate da je vreme da bežite napolje. Inače, odvući će vas skoro dvesta metara duboko.“ Zastao je. „Vi niste ronilac, je l' te?“

Džejmi se stresao. „Ne, hvala.“

Barmen se turobno osmehnuo. „Dobro je. Jer da jeste, 'teo sam da vam predložim da izmirite račun pre no što odete da ronite u Korirekanu.“

„Šta se dogodilo Mekinisu?“ upitala je Izabel.

„Odsedao je gore blizu Inverluse“, rekao je barmen. „Im'o je dogovor s nekim tamo i davali su mu da koristi dve sobe kad god bi

doš'o na ostrvo. Stalno je slik'o Džuru, znate. Čuo sam da je bio slavan tamo u Edinburgu i Londonu.“

Izabel se pitala zna li barmen koliko Mekinisove slike danas vrede. „I sad je popularan“, rekla je. „Veoma popularan.“

„Pa, kad je zadnji put doš'o ovamo, nisu mu baš cvetale ruže“, rekao je barmen. „Bio je grdno utučen zbog nekih problema sa ženom. Ali rek'o mi je da su mu popljuvali slike u novinama. Popljuvali ga da zarđa, reče. Bio je grdno nesrećan.“

„Londonski kritičari“, rekla je Izabel. „Okomili su se na njega.“

Barmen je odmahnuo glavom. „Siroma' Endi. Nema šta, došli su mu glave. Mislim da je znao šta radi kad je odvez'o onaj svoj čamčić oko rta, do Korirekana. Znao je. Ovde to svi znaju, čak i deca. Pitajte neko od one dečice tamo pred prodavnicom za Korirekan i reći će vam da mu ne prilazite. To je prvo što vam kažu o ovdašnjim vodama.“

Izabel je neko vreme ćutala. I onda: „Samoubistvo?“

„Nikome se ne dopada kad dođe do tog zaključka“, rekao je barmen. „Al' ponekad nema druge.“

Džejmi je otpio gutljaj svog viskija. Razgovor ga beše deprimirao. Mekinis je mrtav. Čemu sad sva ta priča o tome? „Ovo je odličan svetao viski. Ali ovde prave i onaj od dimljenog slada, zar ne?“

Barmen baci pogled preko puta, prema destileriji. „Da“, odvrati on. „Staviše, Džimi tamo preko mi reče da se taman spremaju da naspju jednu partiju u bure. Znači, dođite oko osam i moći ćete da ga probate.“

Izabel nije obraćala pažnju na ovaj razgovor o viskiju. Razmišljala je o onome što joj je rekao barmen i pitala se da li je Mekinis imao životno osiguranje. Ako jeste, moguće je da je korisnik bila njegova žena. Ponekad ljudi promene korisnika svog životnog osiguranja čim napuste bračnog druga; ponekad se ne sete da to učine. Mnogi muškarci dožive da zažale što nisu to uradili, pomisli ona; ili, bolje rečeno, ne požive da bi imali kad da žale.

Ali zašto, upitala se potom, zašto bi se neko odlučio da izvrši samoubistvo u *vrtlogu*?

14.

Lizi je za izlet do Barnhila uzela jedan od lendrovera s imanja. Tim džipom su inače odvozili lovce na jelene gore u brda, i bio je opremljen puškom - i stalkom za teleskop. Za pod vozila je kožnim kaiševima bila pričvršćena veoma lepa korpa od pruća, u kojoj se nosio ručak za lovačke družine.

S Lizi za volanom, uputili su se krivudavim brdskim putem koji je vodio u Barnhil. Ubrzo nije bilo više ničega: ni kuća, ni telefonskih žica, a put se pretvorio u malo više od staze. Tu i tamo bilo je na njemu dubokih rupa koje je napravila kiša i Izabel je zaštitnički obujmila dlanom Čarlijevu glavu dok je lendrover poskakivao i trzao se. Napredovali su sporo, ali naposljetku su u daljini ugledali kamenu farmersku kuću, koja je na prednjoj strani imala drveni trem, a sa strana niske šupe pokrivenne škripljcem. Bočno u odnosu na kuću, s druge strane neravne poljane, nalazio se gusti šumarak, a iza njega padina od polugolog granita. Po uglu pod kojim je raslo drveće i obliku žbunja žutilovke, bilo je očigledno da ovde duvaju snažni vetrovi. Pred kućom je bio parkiran stari zeleni lendrover, s otvorenim prtljažnim vratima. Pored vozila je sedeo crni labrador koji je, ugledavši ih kako prilaze, skočio na noge i podigao glavu, zalajavši.

„Ovde nema struje“, rekla je Lizi. „Nema telefona. Nema ničega. Kuvaju na plin, a vodu greju u jednom od onih bojlera na ugalj. Teško da može biti izolovanije nego što jeste. Možete boraviti tu ko zna koliko dugo i niko neće znati. Divno, zar ne?“

Zaustavila je lendrover i oni se iskrcaše. Džejmi je nepomično stajao, šumno udahnuvši; miris žutilovke sličan kokosu, nedalekog mora, soli i joda.

„Da“, rekla je Izabel, stojeći pored njega. „Vazduh.“

Pogledala je ka brdima i potom ka moru, koju stotinu metara daleko. Osim farmerske kuće, nije se videlo ništa napravljeno ljudskom rukom.

Neko se pojavio na pragu kuće i mahnuo im. Prevalivši blagu uzbrdicu travnate poljane, upoznali su mladog čoveka koga im je Lizi predstavila kao Roba, svog brata od strica. Skroman i pristojan mlad čovek smesta se dopao Izabel, a videla je da ga je i Džejmi odmah

prihvatio. Bili su otprilike vršnjaci, s tim što je Rob možda bio malo mlađi.

Ušli su u kuću, u jednostavnu i funkcionalnu kuhinju kakva se može naći posvuda u ruralnim delovima Škotske - prostorija u kojoj se jede, provodi vreme, obavljaju razni sitni farmerski poslovi - srce kuće. Rob im je skuvao kafu, uskuvavši vodu na šištećem plinskom plameniku. On i Džejsmi su smesta i vrlo lako, kako to već biva u Škotskoj, ustanovili da imaju zajedničkih prijatelja i dodirnih tačaka, dok su Izabel i Lizi zabavljale Čarlija, koji beše otkrio dugme na svom odelcetu i bio opčinjen tim otkrićem. Kad su popili kafu, Rob ih je pozvao u obilazak kuće.

„Pokazaću vam sobu u kojoj je napisao 1984“, rekao je. „Mada, bojim se da nema bogzna šta da se vidi. Ako hoćete, možete pogledati i kupatilo.“

„Kadu u kojoj se kupao Orvel“, promrmljao je Džejsmi.

„Živeo je vrlo jednostavno“, rekla je Izabel. „Dobar čovek, koji je živeo jednostavnim životom.“

„Orvel je iskreno verovao u društvenu pravdu, zar ne?“ rekao je Rob.

„Svi mi verujemo u nju“, rekla je Izabel. „Barem u današnje vreme. Zna li ikog ko će reći da ne veruje u društvenu pravdu? Ja ne znam.“

„Zavisi od toga kako tumačiš socijalnu pravdu“, rekao je Džejsmi, zagledajući grafiku na zidu. „Ono što je za nekog društvena pravda, za nekog drugog je društvena nepravda.“ Kucnuo je po staklu koje je pokrivalo grafiku i Čarlijeve oči se okrenuše u pravcu zvuka. „Dečko će voleti umetnost.“

Pošli su u obilazak kuće. „Orvelova soba“, kratko je rekao Rob, i ugledali su neveliku prostoriju s jednostavnim krevetom, poput sobe u bilo kom prenoćištu s doručkom. „Najčešće je pisao baš ovde. I napolju u šatoru. Imao je tuberkulozu i savetovali su mu da što više boravi na svežem vazduhu.“

Razgledali su tu sobicu iznad kuhinje, s pisaćom mašinom koja je još uvek stajala na malom stolu i, kroz čisto prozorsko okno, dan koji je sad svetlucao pod nebom koje se beše opet čudesno razvedrilo. Sve je tako zeleno, pomisli Izabel; meka trava, paprat, tamno zelenilo drveća.

Ostali behu izašli u hodnik, a ona je ostala da zuri kroz prozor sobice. Razmišljala je o onome što su videli; ovo je bio vidik koji se prostirao pred Orvelom dok je pisao taj mračan roman s njegovim svevidećim okom, Velikim bratom, suštu suprotnost osami i spokoju ovog mesta. To je sve objašnjavalo; skućeni zatvor koji je činio svet Vinstona Smita u romanu delovao je još košmarnije kad bi čovek ovde, na ovom mestu, video šta je sve izgubio.

Setila se posete Frojdovoj kući u Beču i pogleda kroz prozor njegove ordinacije, malog ogledala koje je visilo na kapku, jedinog preostalog predmeta u toj goloj, ispražnjenoj sobi, i kako je pomislila da je on, veliki doktor lično, gledao kroz taj prozor; gledao je u taj isti deo neba, u to isto dvorište. Potom se setila i kolenke Džejsma VI u spavaćoj sobi u Trakeru, i misli koje je prizvala ta kolenka kad ju je videla; i kreveta u palati Folkland u kom je umro Džejsm V, lica okrenutog prema zidu, oplakujući ono što je doživljavao kao predstojeći kraj škotske dinastije. *Od ženskog je počelo, sa ženskim će se i završiti*, navodno je rekao kralj.^{15}

Ovi kreveti nam danas deluju čudesno, mada zapravo najčešće prvo pomislimo, *Kako su mali*, kao da su se velike i važne stvari mogle dogoditi samo velikim i impozantnim krevetima. Krevet Vinstona Cerčila, iz kog je diktirao pisma generalima i predsednicima vlada, bio je mali krevet. Kad je konačno uspela da se otrgne od vidika i natera sebe da izađe iz sobe, palo joj je na pamet kako je krevet nešto vrlo čudno - ljudsko gnezdo, u stvari, gde naša ljudska slabost svake noći iznova traži utehu i maženje.

Ostali behu sišli niz stepenice i vratili se u kuhinju. Izabel se zadržala pored prozora u hodniku, s kog se pružao drugačiji pogled, sličan onome iz male sobe. Okrenula se i u tom trenutku ju je ugledala. Načas je stajala sasvim nepomično, ne dišući. Ali, nije moglo biti greške.

Prignula se malo i zagledala sliku. Bilo je to ulje, rađeno grubim potezima, dvadeset sa dvadeset pet centimetara, možda malčice manje, ali čak i u ovako maloj razmeri bilo je više nego očigledno da je reč o studiji za sliku koju joj je pokazao Gaj Peplo. Ovo je bila Džura, viđena očima Endrua Mekinisa.

U prizemlju, društvo se beše već vratilo u kuhinju. Kad je Izabel ušla, Rob je podigao pogled s mape koju je pokazivao Džejmiju, pomorske mape, činilo se, s označenim dubinama, grebenima, stenama. Gledali su mapu zaliva Korirekan.

„Nemam običaj da zabadam nos u tuđe stvari“, rekla je Izabel, ne gledajući u Džejmija dok je ovo govorila, „ali ona slika gore u hodniku, malo ulje u sivom ramu: znate li ko ju je naslikao?“ Sama je odgovorila na svoje pitanje. „Endru Mekinis, koji je često slikao na Džuri. Ono je Mekinisovo ulje.“

Rob je u prvi mah izgledao zbunjeno, kao da pokušava da se priseti o kojoj to slici Izabel govori. Zatim je odmahnuo glavom. „Ne“, rekao je. „Ne bih rekao. Naslikao ju je čovek koji je odseo ovde. Znae, mi izdajemo kuću. Ljudi dolaze i borave ovde po nedelju-dve. Taj čovek je bio slikar, čini mi se, i kad je odlazio ostavio je kesu za smeće punu skica i stvarčica koje nije želeo da odnese sa sobom. U njoj sam pronašao tu malu sliku.“

Džejmi je pogledao u Izabel. „Uzmi ga“, rekao je, dodajući Čarlija Lizi. Zatim se okrenuo prema Izabel, preneražen. „Izabel?“

Uzvratila mu je pogled. „Eto vidiš“, promrmljala je. „Falsifikat.“

Rob je bio zbunjen. „Ta slika?“

Izabel se spusti na jednu od kuhinjskih stolica. Razmišljala je. Sad je sve leglo na svoje mesto: falsifikator, ko god bio, došao je na Džuru da naslika neke slike u Mekinisovom stilu. Pronašao je najzabačenije moguće mesto, gde ga niko neće uznemiravati, i naslikao nove, posthumne Mekinisove slike. Njena intuicija je sve vreme bila u pravu.

„Ko je bio taj čovek?“ upitala je Izabel.

„Nisam ga upoznao“, rekao je Rob. Okrenuo se prema svojoj sestri od strica. „A ti, Lizi? Jesi li bila tu kad je boravio ovde?“

„Kad je to bilo?“ upitala je Lizi. „Nešto se ne sećam nijednog slikara.“

Rob je otišao na drugi kraj kuhinje i doneo odatle malu smeđu fasciklu. Prelistavši neke papire, naposletku je izvadio jedan. Bila je to evidencija gostiju.

„Prošli septembar“, rekao je. „Na samom kraju sezone. Gospodin Anderson. Frenk Anderson.“

„Odakle je bio?“ upitala je Izabel.

Rob je ponovo pregledao papire. „Nemam pojma“, rekao je. „Tada smo i znali, ali bacamo stara pisma. Ne čuvamo ih.“

„Šteta“, promrmljala je Izabel. Setila se svog razgovora s Kristoferom Dovom: isto to je ona uradila sa starom prepiskom *Revije za primenjenu etiku*. Nema nikakvo pravo da im zameri.

„Šta da se radi“, rekao je Džejmi.

„Zašto vas zanima?“ upitao je Rob.

„Zato što mislim da je taj Frenk Anderson, ko god on bio, odgovoran za neke, pa, kako da ih nazovem, neke veoma dobre *posthumne* Mekinisove radove.“

Rob je delovao zainteresovano. „Naslikane ovde? Vidi ti...“

„Jeste li upoznali Mekinisa?“ upitala je Izabel.

„Nisam“, odvratio je Rob. „Ali znam ko je on. I znam da ga smatraju velikim slikarem.“

„To se često dešava kad je neko mrtav i pokopan“, rekla je Izabel.

„Nije trebalo da isplovljava“, iznenada se javila Lizi. „Ljudi koji ne poznaju ove vode trebalo bi da budu pažljiviji.“

Što vrtlog uzme - nikad ne vrati, pomisli Izabel. Gde li je to čula? U tome je bio problem; toliko joj se toga motalo po glavi: filozofija, poezija, raznorazne činjenice; i stalno su izbijali na površinu, ti nepovezani stihovi kojih bi se prisetila, poput plutanih čepova koji neočekivano iskaču iz vode.

Kako bi bilo nestati na moru, potonuti u te zelene dubine i još dublje, u pomrčinu? Usledi li trenutak spokoja kad se pluća napune vodom i oseća se samo težina u grudima, trenutak jasnoće, ili sećanje o kom ljudi pričaju, ili čak ono kretanje prema svetlosti, blagost, u šta se kunu oni koji su bili na rubu smrti? Ako im je verovati - tim ljudima koji su bili klinički mrtvi i potom se ipak vratili u život - doživljaj se može opisati kao ogroman spokoj, razrešenje. Mnogi od njih pominju i neku vrstu ponovnog susreta, osećaj da su se našli u prisustvu onih koje su nekad poznavali, i o tome kako su dobili oproštaj i bili naterani da shvate neke stvari, ali blago, bez prekora. Nikome ništa nije prigovoreno.

Nisu raspravljali o ovome dok su se vozili natrag u Lizinom lendroveru, ali čim su seli u zelena švedska kola i krenuli iz Ardluse, razgovarali su o malo čemu drugom.

„Nadam se da ćeš biti tako dobar da priznaš da sam bila u pravu“, rekla je Izabel Džejmiju dok su se vozili preko mosta u Ardlusi i potom uzanim javnim drumom koji ih je vodio natrag prema Krejghausu.

„Razume se. Razume se da hoću.“ Zastao je. „Ali ne znam šta sad možemo da učinimo - ako uopšte možemo išta da učinimo?“

„Kako to misliš, ako *uopšte* možemo?“ upitala je Izabel. „Teško da smemo da zadržimo ovo za sebe. A i zašto bi se taj čovek, taj Frenk Anderson, izvukao nekažnjeno?“

Džejmi je uzdahnuo. Izabel je bila nepopravljiva; nije mogla da odoli a da ne ispravlja, ne *rešava* stvari. Gotovo kao da je doživljavala život kao partiju šaha u kojoj se mora odigrati završni potez. „Mi nismo policija“, jednostavno je rekao. „Mi smo obični građani. Možemo prijaviti slučaj nadležnima, razume se. Prema tome, možeš reći Gaju Peplou da smatraš da ona slika najverovatnije nije ono što izgleda da jeste; to je sasvim u redu. Uostalom, imaš određeni dokaz za to. Možeš mu reći za sliku koju si danas videla.“

„Ali, šta će Gaj moći da učini?“ prigovorila je Izabel. „Moći će suočiti vlasnika slike s tim dokazom. I vratiti mu sliku, pretpostavljam. I verovatno će postavljati pitanja, ali neće moći da učini mnogo više od toga.“

„Znači, pokušaćeš da pronađeš tog čoveka?“

Nekoliko trenutaka mu nije odgovarala. Već neko vreme se u sebi pitala šta će i kako će dalje, ali nije imala nikakvih ideja. A opet, znala je da nešto mora učiniti; teško da čovek ima opciju da ne preduzme ništa ako već zna za prestup, pod uslovom, dabome, da je taj prestup zašao u krug nečijeg moralnog priznavanja, a ovaj je, pomisli ona, uradio baš to.

„Frenk Anderson mora biti talentovan slikar“, rekla je naposletku. „Ne izrađuješ falsifikate osim ako stvarno ne znaš šta radiš. Seti se onog Holanđanina, onog koji je falsifikovao Vermerove slike, kako se ono zvaše - Van Megerena. Bio je pravi stručnjak. Znao je sve što se može znati o slikarskim tehnikama. Pigmente, platno, način pucanja stare boje, sve. Ne možeš dobiti pravi efekat osim ako nisi stvarno vrhunski.“^{16}

„Dobro, znači, taj zna šta radi. A koliko ta činjenica nama pomaže?“

Izabel je razmišljala naglas. „Dakle“, rekla je, „zamisli da si tada bio u Holandiji i želeo da pronađeš slikara po imenu Van Megeren? Da li bi to bilo baš tako teško? Čak i ako nije naročito poznat? Raspitao bi se naokolo i neko bi znao. Neko bi ga se sećao iz umetničke škole.“

Džejmi je shvatio kojim pravcem ide Izabelino razmišljanje. „Znači, taj tip, taj Frenk Anderson, verovatno je školovan slikar?“

„Vrlo verovatno. Što znači da ga neko sigurno pamti posle četvorogodišnjih studija na likovnoj akademiji. Neko ga zasigurno poznaje - pod uslovom da se nalazi u Škotskoj. Ako živi u Engleskoj, tada je stvar već nešto komplikovanija.“

Džejmi se slagao da je možda moguće pronaći Frenka Andersona, ali više ga je brinulo ono što sledi posle toga. Pronaći nekog, to je jedno; raskrinkati ga kao falsifikatora, to je već nešto sasvim drugo.

„U redu“, rekao je. „Pronađi ga. Ali nemoj praviti nikakve gluposti. Bude li pronađen, Frenk Anderson će biti krivično gonjen. Nije baš da će biti raspoložen da saraduje s tobom.“

Izabel je skrenula na mali zaravnjeni plato pored druma, jedno od onih mesta koja su omogućavala vozilima da se mimoiđu na uzanom asfaltnom putu. Poštanski kombi je nailazio s juga i, dok je prolazio pored nje, vozač je mahnuo u znak zahvalnosti i osmehnuo se. Tako je to ovde, pomisli ona, gde ljudi nisu jedni drugima stranci.

15.

Izabel se činilo da su nedeljama bili odsutni. Svet Džure, taj samodovoljan ostrvski svet, činio se tako udaljenim od Edinburga, a ipak do njega se stizalo posle samo pola dana vožnje i nalazio se u istoj državi. Stojeći u svom vrtu dan posle povratka, zatvorila je načas oči i videla brda, i rečice kako penušaju niz padine, i zavese od sitne kiše. I pomislila: zemlju možeš voleti toliko da te to boli.

Ali zato ne možeš stajati u vrtu i razmišljati o Škotskoj. Jer ako si u Škotskoj, onda si u Škotskoj, a biti u Škotskoj je za Izabel značilo da se mora latiti svega onoga što zahteva njenu pažnju, čega je bilo mnogo. Premda se Čarli inače nalazio na vrhu tog spiska, tog prepodneva nije bilo tako; Grejs ga beše odvela u šetnju do Blekford ponda, jezerceta na južnoj strani grada, koje je bilo omiljeno psima, patkama i deci. Ljudi su preterano revnosno hranili patke koje su živele na njemu, tako da su one, usled prekomerne težine, plivale tela dobrano zaronjenog u vodu, ili je barem Izabel tako mislila. „Opasno je hraniti ptice *preterano revnosno*“ rekla je jednom prilikom Džejmiju, kad su odveli Čarlija u jednu od prvih šetnji do jezerceta. „I isto tako je opasno pridavati pticama preterano veliku simboliku. Onim nacionalnim orlovima oko kojih ljudi dižu toliku galamu mora biti prilično teško da polete pod teretom te silne simbolike.“

Džejmi ju je pogledao i rekao: „To je vrlo čudna opaska, Izabel. Ponekad pričaš potpune besmislice. Pustiš mašti na volju.“

Nije joj smetalo. „Volim da razmišljam o raznim stvarima“, vedro je rekla. „Volim da pustim misli da vrludaju. Ako mu dozvolimo, naš um ume da iznađe krajnje zabavne mogućnosti. Ali uglavnom smo prestrogi prema njemu i ne dozvoljavamo mu da se razmahne.“

Džejmi je razmislio malo o ovome. Pokušavao je da se seti nečega zaista smešnog što je Izabel pre neki dan počela da priča, ali ju je u tome prekinuo neki Čarlijev protest.

„Šta si ono pre neki, dan govorila o kolima? Nešto o starijim vozačima? Pre nego što je Čarli počeo da se buni.“

Izabel se namrštila. „O vozačima? A, da, neko je pomenuo devedesettrogodšnjeg vozača, a ja smatram da je to malo previše odmakla starost da bi čovek mogao upravljati kolima. Sigurna sam da je osoba od devedeset tri godine veoma mudra, ali nisam sigurna koliko brzo može da reaguje u tim godinama. Mislim da sam

predložila da bi kola, kako vozač stari, trebalo da postaju sve belja, što bi upozoravalo ostale da ta osoba možda malo sporije reaguje. To bi bilo nešto poput 'L' oznake na vozilu za čijim volanom se nalazi neko ko tek uči da vozi - i to je takođe upozorenje. Tako bi kola postajala sve belja, možda malo sporo, baš kao i kosa ljudi.“

„A od mladih bi se tražilo da voze crvena kola?“

Izabel je potvrdno klimnula. „Da. Crvena kola bi upozoravala na prisustvo viška testosterona. Upozorenja su nam potrebna, znaš.“

„A na raskrscima bi crvena kola morala da propuštaju ona sivkasta ili bela?“

„Naravno“, odvrtila je Izabel. „Ili bi barem takva bila pravila u dobro uređenom društvu. Znaš li da u Japanu mladi vozači moraju propuštati starije? Mada to može biti prilično komplikovano, ukoliko ne vidiš dobro onog drugog vozača i ne možeš da proceniš da li je stariji od tebe. Verujem da je određeni broj nezgoda posledica upravo te zbrke.“

Džejmi je prasnuo u smeh. „Apsurdno. I potpuno netačno.“

„Možda“, složila se Izabel. „Apsurdno. Ali ipak zabavno.“

„Ispričaj mi još neku apsurdnu priču.“

„O čemu?“

Stajali su na rubu jezerceta, posmatrajući patke. Čarli, ušuškan u kolicima, beše zadremao. Džejmi se osvrnuo naokolo. Neki muškarac, nekoliko koraka dalje, pomagao je dotle svom malom sinu da baca mrvice patkama; sad su krenuli dalje. Džejmi beše video da su mu podlaktice pokrивene tetovažama. „Pričaj mi o tetoviranom čoveku“, zamolio je Izabel.

„Neki drugi put“, odvrtila je, pogledavši na svoj sat.

Sada, dok je stajala u vrtu, njene misli se vratiše na dan koji je bio pred njom. Moraće preduzeti određene korake u vezi s otkrićem do kojeg je došla na Džuri, ali biće dovoljno vremena za to. Neka od Džejmijevih upozorenja behu počela da deluju na nju i pitala se ne bi li trebalo još malo razmisliti pre no što išta preduzme. Sve što je zapravo potrebno da uradi jeste da nekom kaže - možda Gaju Peplou - za svoje sumnje i potom prepusti njemu, ili nekom drugom, da dalje istražuje. Razmislila je načas o privlačnim aspektima dokolice, politike koja bi podrazumevala da se ne zaokuplja brigama celog sveta. Mnogi ljudi žive tako i savršeno su srećni. Ne

zabrinjavaju se zbog uništavanja našeg sveta, zbog povratka na srednjovekovne verske ratove, zbog silnih zverstava i licemerja; ne razmišljaju o tim stvarima. Ali o čemu razmišljaju ti dokoni ljudi? Ako dovoljno pažljivo zagledamo, možda bismo samo videli da su veliki problemi koje oni ignorišu naprosto zamenjeni onim malim, koji umeju da budu isto tako važni. Uspesi fudbalskog tima - ili, bolje rečeno, njegovi neuspesi - umeju da budu uzrok velikog nerviranja; svađe s komšijama, brige oko novca - sve to može da muči čoveka isto koliko i problemi planetarnih razmera. Biti dokon, dakle, više je prividno nego stvarno rešenje, zaključila je Izabel, mada je i pored toga ostala pri odluci da ovim problemom počne da se bavi tek za dan ili dva.

Kad se sinoć vratila, Izabel je zatekla dvanaest telefonskih poruka, ali je odgovaranje na njih ostavila za ujutru. Tri su bile od iste osobe, dalje poznanice kojoj beše obećala da će jednom prilikom zajedno ručati, a ova je sad htela da se dogovore. Izabel se pomalo kajala zbog naprečac datog obećanja; izrekla ga je iako nije zaista tako mislila, ali ga je druga osoba shvatila ozbiljno. Ta poznanica je bila Novozelandčanka nastanjena u Škotskoj, a Novozelandčani uvek misle ono što kažu, što može samo da im služi na čast, i veruju da su i svi ostali takvi. Po pravilu, Izabel je mislila ono što kaže, ali je, umnogome kao i svi ostali, grešila upotrebljavajući jezik koji nije ništa više do izraz naklonosti. Predlog da se jednom nađete za ručak može biti stvarni poziv, ali i ne mora, u zavisnosti od tona kojim je izrečen i konteksta. Setila se pokojnog profesora Glenvila Vilijamsa, kog je upoznala u Kembridžu, koji je u razgovoru rekao gostu iz Italije da bi bilo lepo kad bi jednom prilikom zajedno ručali. Na to je Italijan izvukao rokovnik iz džepa i rekao: „Kad?“ Glenvil Vilijams je bio preneražen, onako kako bi se prenerazio neko ko je upravo poželeo nekom prijatan dan, a ta osobama je najozbiljnije upitala kako da to postigne.

Izabel je uzvratila telefonske pozive, napravila dogovor za taj ručak, a potom preslušala ostale poruke, preskočivši nekoliko dok nije pronašla onu koju je čekala, glas njenog advokata Sajmona Mekintoša. „Zamolila si me da delam brzo, Izabel, i jesam. Milo mi je što mogu reći da je rezultat dobar. Molim te, javi mi se čim se vratiš.“

Odslušala je poruku, da bi je potom premotala i odslušala još jednom. Novost ju je u isto vreme oduševila i zabrinula. Postupila je impulsivno pre odlaska na Džuru i nije istinski očekivala ovako brze rezultate. Ali sad, kad se prisetila uputstava koje je dala Sajmonu, prožeo ju je onaj neobičan osećaj, mešavina oduševljenja i straha, koji se javlja onda kad uradimo nešto veoma važno.

Vratila je telefon na mesto i rekla u sebi, *Sad ga imam; moj je*. Ista pomisao vrzmala joj se umom i kad se našla u čekaonici u Tarken Konelu, u njihovim prostorijama u Tolkrosu, čekajući da dođe Sajmon i odvede je u malu salu za sastanke koju je firma koristila za razgovore između advokata i klijenata. Poslužili su je čajem i biskvitima i, dok je Sajmon došao. Izabel beše već sipala sebi jednu šolju.

Malo su proćaskali o najnovijim porodičnim vestima. Sajmonova supruga Katriona, slikarka, upravo je imala uspešnu izložbu, i pričao joj je o tome, a Izabel je njega obavestila o najnovijim promenama Čarlijevih navika u pogledu spavanja. Potom je Sajmon otvorio plavu kartonsku fasciklu i izvadio papir pun beležaka.

„Dakle, Izabel, što se tiče onih tvojih uputstava.“ Pitala se da li je on to prekoreva, ali nije je prekorevao - naprosto je bio iznenađen. „Ono što si tražila od mene bilo je, kako da kažem? Prilično neuobičajeno. U najmanju ruku, neuobičajeno je da se takve stvari obavljaju ovako na brzinu. Zapravo, čitav posao... Ali, dobro, pretpostavljam da je posredi samo slučaj obavljanja nečega u rekordnom roku.“

Slegla je ramenima. „Ponekad...“

Osmehnuo se. „Da, ponekad se zadese stvari za koje čovek jednostavno oseća da ih mora uraditi. A advokati bi uvek trebalo da pretpostavljaju da njihovi klijenti znaju šta žele, čak i ako ponekad, u retkim prilikama, ne izgleda tako. Ali za tebe nisam nikad to pomislio.“

Izabel se nasmejala. „Ali zaista sam razmislila u vezi s ovim, znaš. Nije mi baš tek tako palo na pamet. Razmišljala sam o tome najmanje“ - porumenela je - „jedan sat, možda i više.“

Sajmon joj u šali pripreti prstom. „Dakle, uradio sam ono što si tražila. I, hvala nebesima, imamo posla s malom privatnom kompanijom. Ispostavilo se da je s njima lako pregovarati. I da ne zakeraju. Naravno, ima tu još koječega pre konačnog potpisivanja

ugovora, garancije, kaucije, takve stvari - ali, načelno smo se dogovorili.“

„Oni su fini ljudi.“

Sajmon se saglasio. Njegov razgovor s predsjednikom odbora kompanije bio je kratak i konkretan, i svakako vrlo uljudan. „Kad sam ga pitao koju sumu imaju na umu, moram reći da sam se prijatno iznenadio. Bila je znatno manja od limita koji si naznačila. Šezdeset hiljada funti za ime i ugled kod klijenata.“ Zastao je, konsultujući podatke odštampane na jednom od papira iz fascikle. „I pretpostavljam da to moramo prihvatiti, iako je *Revija* prošle godina ostvarila ukupan profit od čitavih četiri stotine funti... i osam penija.“

„Hteli su da je se otarase“, rekla je Izabel. „Mislila sam da će možda tražiti više.“

„Nisu, nakon što su saznali da nastupam u tvoje ime“, rekao je Sajmon. „Veoma te cene. Dakle, postala si vlasnica *Revije za primenjenu etiku*. Čestitam!“

Izabel je pogledala u svoju šolju. Bestidno je iskoristila svoj superioran finansijski položaj da bi se obračunala s Kristoferom Dovom i njegovim mahinacijama. Zaslužuje li zaista čestitke za to? Smatrala je da ne, ali kad bi pokušala da objasni Sajmonu šta oseća, nije bila sigurna da li bi uspela da mu dočara svoju grižu savesti. Nije uradila ništa loše. Nešto je na prodaju, a nešto nije; *Revija* je, baš kaš što je i podozrevala, bila na prodaju pod uslovom da si spreman da platiš koliko traže. Novac je, zaključila ona, instrument sirove moći; beše to zaključak koji je oduvek nastojala da izbegne, ali koji se ispostavio kao dokazivo i nelagodno tačan.

Sajmon ju je pomalo zamišljeno posmatrao. „Znam da bez problema možeš da priuštiš sebi ovaj trošak, Izabel“, počeo je. „Ali, ako smem da pitam, zašto želiš da je poseduješ? Zar nije bilo dovoljno to što si urednica?“

Izabel nije odmah odgovorila. Potom je podigla glavu i susrela Sajmonov pogled. „Da bih ispravila nepravdu“, jednostavno je rekla.

Sajmon je vratio papir u fasciklu. „Tako“, rekao je. Razmislio je načas, prevlačeći prstima po ivici plave fascikle. „To je veoma dobar razlog za nešto. Bravo.“

Pružila je ruku i nasula mu čaj. Nije bilo potrebe za daljim razgovorom o transakciji, stoga su narednih nekoliko minuta proveli

razgovarajući o vremenu, koje je bilo savršeno, i svetu, koji baš i nije takav.

Neposredno pre no što je ustala da ode, međutim, palo joj je na pamet da bi možda bilo lakše ako bi Sajmon napisao pismo koje je moralo biti napisano. „Samo još nešto“, rekla je. „Potrebno je napisati pismo predsedniku uređivačkog odbora. Možeš li uraditi to umesto mene? Kao moj advokat?“

„Razume se.“

Objasnila je da je pismo potrebno nasloviti na profesora Letisa. „Smešno ime, znam, ali to je njegov teret u životu, pa nek ga nosi. Zapisaću ti ovde adresu. Molim te, reci mu da nastupaš u ime nove vlasnice *Revije za primenjenu etiku* i da mu ona - obavezno upotrebi ženski rod, molim te - i da mu ona najsrdačnije zahvaljuje za sve što je uradio za *Reviju*. Međutim, biće neophodno imenovati novi uređivački odbor, što će se uraditi u najkraćem mogućem roku.“

Sajmon je napravio nekoliko zabeleški i potom pogledao u Izabel. „Da li da pominjem tvoje ime u ovoj fazi?“

Izabel je oklevala. Deo nje priželjkivao je satisfakciju koju bi joj donelo njihovo nastojanje da nekako saznaju; mogla je zamisliti njihove zabrinute rasprave. Međutim, drugi deo nje uviđao je koliko bi to bilo uskogrudno i pogrešno. Platonov beli i crni konj. Zatvorila je oči. Osveta jeste slatka, ali je pogrešna, i ne bi trebalo da im vraća istom merom. Ne, ne bi trebalo.

„Reci im, nek od početka znaju ko sam“, rekla je. „Bolje je tako.“

Sajmon, koji je osetio da prisustvuje velikoj unutrašnjoj borbi, potvrdno je klimnuo glavom. „Siguran sam da si donela ispravnu odluku“, rekao je.

Možda, pomisli Izabel. I potom u mislima doda: „Dakle, Letise i Dove - sami ste ovo tražili, stvarno jeste.“

Izabel je izašla iz Tarken Konela nedugo pre podneva. Njihova zgrada, ova nova, bila je sva u zelenom i plavom staklu, nalik na ploče tanko sečenog leda; kad pogledate naviše s malog trga pred njom, možete videti nebo kroz više spratove. Oko nje, međutim, bio je Edinburg koji je Izabel bio mnogo bliskiji - kamene stambene zgrade, u različitim nijansama sive. Uputila se Ulicom Houm, pored piljarnica, časovničara, prodavača jeftinih ukrasa, barova. Prošla je

pored Kraljevog pozorišta i Benetovog bara, s njegovim prefinjenim prozorima urađenim u vitražu, u kojem su se pevači i muzičari okupljali posle proba u pozorištu, sedeći na dugačkim crvenim klupama i posmatrajući svoje odraze u velikim ogledalima pivnice.

Dalje uz ulicu, približavajući se Ketinoj delikatesnoj radnji, ona odjednom oseti da je gladna. Nije joj se žurilo kući; Grejs beše odvela Čarlija negde i vratiće se tek posle ručka. Jeste da je imala posla kod kuće - prepisku i dugačak spisak sitnih poslova - ali nekako joj se nije ništa radilo. Osećala je izvesnu nelagodu u vezi s ulaskom u radnju, imajući u vidu trenutno Ketino raspoloženje, ali morala je da bude uporna: led će se na kraju otopiti, kao i uvek.

Edi je stajao za tezgom, a Ket nije bilo na vidiku. Sekao je parmsku pršutu nekoj mušteriji i klimnuo glavom Izabel u znak pozdrava. Ona je, pak, uzela novine sa stola - neko je ostavio današnji *Gardijan* - i rešila da ih čita dok Edi ne bude mogao da je usluži. Edi je umeo odlično da iskombinuje pica-hlepčiče s maslinkama i nameravala je da mu poruči jedan tanjir toga čim bude slobodan.

Bila je zadubljena u neki članak u *Gardijetnu* kad je osetila Ketino prisustvo. Spustila je novine i videla da se njena bratanica osmehuje. Otopljanje, pomisli ona.

Ket baci pogled preko ramena, prema Ediju. Dve mušterije su zavirivale u vitrinu ispod tezge, birajući sireve. „Izgleda da će neko vreme biti zauzet“, rekla je Ket. „Ja ću se postarati za tebe.“

„Nadala sam se pica-hlepčičima i maslinkama“, rekla je Izabel. „Ali ne žurim nigde. A imam i *Gardijan*“

Ket je odvrtila da joj nije teško. „A kako je Čarli?“ upitala je potom.

Bio je to prvi put da je pokazala bilo kakvo interesovanje za svog malog brata od tetke, premda je Izabel verovala da je ono - ili barem radoznalost - oduvek bilo tu, samo potisnuto. „Raste“, odvrtila je. „Spava. Jede. Radi sve ono što bebe rade.“

Ket se osmehnula. „Strašno je sladak“, rekla je. „Pomalo liči na...“ Izabel je zadržala dah. „Na Džejmija.“

Ovo je, pomisli Izabel, neverovatan napredak. Ona lično nije smatrala da Čarli imalo liči na Džejmija, ali to sad nije bilo važno: atmosfera je, pomisli ona, ispunjena zvukom uklanjanja barikada.

„Da, možda malo. Na određenom svetlu.“

Ket je otišla da pripremi Izabelin ručak, ostavivši je s *Gardijanom*. Ona je, pak, nastavila da čita članak o Bliskom istoku i izgledima za mir, koji behu mršavi. Koliki hektari novinskog papira, pomisli ona, i koja jezera štamparske boje su potrošena na tu temu; a uvek se sve svodilo na isto, na osećaj različitosti među narodima, podizanje barijera vezanih za religiju, odevanje, kulturu. Razlike, dakako, postoje i bilo bi naivno zamišljati da su svi ljudi isti - jer nisu. A svima je potreban prostor, fizički prostor, da bi živeli među onima s kojima dele shvatanja i sistem vrednosti; to je dovelo do deprimirajućeg zaključka da se recept za društveni mir sastoji u tome da se narodi drže razdvojeni, svaki na svojoj teritoriji, u sigurnosti koju pruža sunarodništvo. Nije bila sigurna može li to prihvatiti - a i *Gardijan* izvesno nije. Problem je u tome što više ne možemo imati sopstveni kulturni prostor: previše smo izmešani i moramo da ga delimo.

Rvala se s ovim pitanjima kad joj je prišao Edi, donoseći tanjir s pica-hlepčićima i maslinkama koji je Ket pripremila.

„Izgleda da je danas lepo raspoložena“, rekla je Izabel, klimnuvši glavom u pravcu Ket koja je sad usluživala mušteriju za tezgom.

Edi je izvio usnu u izraz podrugljivog prezira. „Pogodite zašto“, rekao je. „Možete triput pogađati. Ili da vam naprosto kažem? Našla je novog frajera.“

Izabel je imala osećaj da su ona i Edi već vodili ovakav razgovor; i jesu, zaključila je, pre nekog vremena, kad je posredi bio izvesni... nije se sećala kako se zvao.

„Da“, nastavio je Edi. „Nedavno je bio ovde. I doći će za vikend, da se vide. Zato se ona samo smeška.“

Izabel ovo ne beše palo na pamet, možda zato što je odbacivala tu pomisao. Ili zato što je smatrala da će on biti samo kratkotrajan flert - neko privremen. Zgrozila se. Podigla je pogled ka Ediju, koji se znalački smeškao. „Visok muškarac“, rekla je. „Visok muškarac s plavom kosom, začušljanom unazad, ovako.“ Pokazala je rukom.

„Aha“, odvratio je Edi. „Ali oni svi izgledaju tako, je l' da? Svi njeni frajeri su isti. Osim...“ Izgledao je kao da mu je neprijatno.

Izabel je zurila u svoj tanjir. Kristofer Dov. Mislila je da je flert između njega i Ket bio ograničen na ono veče u Edinburgu; nije ni pomišljala da bi se iz toga moglo izroditi nešto više.

„U svakom slučaju“, rekao je Edi, „dabogda potrajalo što duže.“

Izabel je odmahнула glavom. „Sumnjam da je on dobar za nju.“

Edi se podrugljivo zakikotao. „Reklo bi se da se dobro slažu.“
Uzmakao je jedan korak. „Moram da idem.“

Izabel je u tišinu jela svoj ručak. Dov će do sutra saznati da je *Revija* promenila vlasnika i odmah će mu biti jasno, sve i da ne vidi pismo upućeno profesoru Letisu, da nikad neće postati urednik. Biće besan, naravno, a taj bes biće usmeren prema njoj. A ako Ket sazna za to - a hoće - pretpostaviće da je Izabel otpustila Dova njoj za inat. Ket je sasvim sposobna da poveruje u tako nešto, pomisli Izabel, a bog zna da ima ljudi koji bi uradili tako nešto, iako ona nije jedna od njih.

Znala je, naravno, da ne sme dozvoliti da njome upravljaju misli o tome šta će pomisliti njena bratanica - pogotovo bratanica koja je izrasla u osobu nepredvidivu poput Ket. Ipak, nije bila sigurna može li i dalje trpeti Ketinu ćudljivost ili odbojnost. To bi bilo kao život sa Sopenhauerom, što nije bio lak zadatak ni za koga, a svakako ne za Sopenhauerovu majku, s kojom je ovaj filozof odbijao da razgovara tokom dvadeset tri poslednje godine njenog života.

Ustala je i otišla do tezge da plati svoj ručak. Ket, koja je stajala za kasom, nije htela da joj naplati. „Nema potrebe“, rekla je.

„Ali moram“, rekla je Izabel.

Ket je odmahнула prstom. „Ne, to je u znak zahvalnosti.“

Izabel se srce stislo. „Za šta?“

„Za to što si me onog dana upoznala s onakvim lepotanom!“

16.

Kvins hol je te večeri bio dupkom pun i premda je Džejmi pokušao da obezbedi Izabel dobro mesto, naposljetku je završila na galeriji, na jednoj od onih klupa na kojima se čovek nikad ne može sasvim opustiti. Ova neudobnost je, doduše, imala svoj razlog; Kvins hol je bio crkva, a Škotska crkva nikad nije nastojala na udobnosti, da se narod ne bi uspavao za vreme propovedi. Džejmi je svirao u orkestru, i to je ponekad činio. Bilo mu je stalo da Izabel čuje program koji su svirali.

„Vrlo avanturistička mešavina“, objasnio je. „Foreov *Rekvijem* u prvoj polovini, a u drugoj novi ili nešto noviji komadi. Razne poslastice od Pitera Maksvela Dejvisa, Stivena Dizlija i Maksa Bihtera. Biće zanimljivo, u najmanju ruku.“

Džejmi beše poklonio Izabel snimak *Plavih svezaka* Maksa Rihtera, a ona ih je stalno iznova svirala, upijajući čarobnu, zagonetnu muziku. A onda su jednog dana, u Melinoj prodavnici sira, ona i njena prijateljica Rozalind Maršal srele tog kompozitora, koji je živio u Edinburgu. Beše došao da kupi parče dansajerskog plavog sira i Izabel je, prepoznavši ga s korica *Plavih svezaka*., rekla: „Vi mene ne poznajete, ali vaše *Plave sveske*...“ Nije bila sigurna da li ju je čuo, štaviše, mislila je da nije, budući da se prodavač sira beše već dao u priču, veličajući vrline pojedinih sireva, a onda je naišao još neko i bilo je prekasno.

„Pričaću s njim nekom drugom prilikom“, rekla je Izabel svojoj prijateljici Rozalind.

„Da, možda“, odvratila je Rozalind. „Ja sam jednom umalo razgovarala s predsednikom vlade. Bio je u poseti Galeriji portreta i rekla sam mu nešto o jednoj od slika, ali ga je neko omeo i nisam sigurna da me je čuo.“

Izabel se osmehnula. „Po svoj prilici ima mnogo nas Edinburžana koji smo umalo razgovarali s nekom istaknutom ličnošću, ali nam se pokušaj izjalovio.“ Zastala je, prisećajući se nečega što joj je neko nekad rekao. „Bila sam u Irskoj i odsela sam u hotelu zvanom 'Gurtaloo haus', blizu Senona. Žena koja je vodila taj hotel imala je tetku, ili je barem tako tvrdila, koja je negde tridesetih godina 20. veka, šetajući Švarcvaldom, srela malo društvo koje je nailazilo stazom prema njoj. Prepoznala je čoveka koji je išao prvi u grupi -

bio je to Adolf Hitler. Navodno, rekla mu je: 'Dobro jutro, gospodine Hitier', a on joj je otpozdravio klimnuvši glavom i nastavio dalje.“

Rozalind je odmahнула glavom. „Baš neobična priča. Nisam sigurna koje zaključke možemo izvući iz nje, ali svakako je vrlo neobična.“

„Da je njena tetka imala oružje“, glasno je razmišljala Izabel, „mogla je promeniti tok istorije, i to nabolje.“

„Ubistvom Hitlera?“

Izabel je oklevala, ali samo kratko. „Da. Iako nisam sigurna da li bih u tom slučaju upotrebila reč *ubistvo*. Ubistvo je po svojoj suštini pogrešno, zar ne? Ta reč je opterećena velikim moralnim teretom.“

„Pa kako bi onda trebalo da nazovemo to? Egzekucija? Atentat?“

„Mogle bismo ga prosto nazvati *usmrćivanjem*“, rekla je Izabel. „To je neutralno. Ako neko usmrti napadača u samoodbrani, to se da moralno opravdati. Ne kažeš za nekog da je ubica ako usmrti osobu koja ga je napala. Ubistvo je jedna od onih reči sa snažnim moralnim asocijacijama.“

Rozalind se namrštila. „Znači, ni za koga se ne bi moglo reći da je *ubio* tiranina - to hoćeš da kažeš? Čak i ako je uspeo u nameri da ga ukloni?“

„Ne bi, osim ako ga je neko usmrtio iz pogrešnih razloga“, odvratila je Izabel. „Uzmimo Staljina, na primer, ili predsednika Maoa. Mao je dao da se uklone hiljade njegovih političkih protivnika i uživao je u njihovim patnjama. Zapadni intelektualci su ga doživljavali kao pesnika i kaligrafa; recimo da je neki rival, neki još veći monstrum, uklonio Maoa ili Staljina da bi sam postao diktator, to se, pretpostavljam, može okarakterisati kao ubistvo. Ali ako ih je usmrtio rođak neke od njihovih žrtava, tada nisam sigurna da bih to nazvala ubistvom. Atentatom, možda, i to čak opravdanim, ako je spasao živote.“

Ponovo su usmerile pažnju na kupovinu. Rozalind je razgledala neki veoma mali četvrtast sir. „Pitam se“, rekla je, „da ne potiče možda ovo od onog sirara koga sam upoznala u Orkniju, koji je imao samo jednu kravu. Ne možeš od jedne krave imati bogzna koliko mleka, znaš.“

Prisećajući se sada razgovora o Staljinu i ostalom, Izabel pomisli: Da, ljudi bi trebalo da podjednako pamte i zločine tirana. Problem je

u tome što su ljudi selektivni u svom moralnom zgražanju ili jednostavno ne znaju.

Uzdahnula je. Moralna nepristrasnost je retka pojava, ali to je već bio drugi problem, koji ju je često mučio. Moralna nepristrasnost podrazumeva da bi čovek trebalo da tretira prijatelje i neznance na isti način, što je vrlo kontraintuitivno. Stojiš ispred zgrade u plamenu. Na dva susedna prozora pojavljuju se dve osobe i obe dozivaju u pomoć. Jedna od njih je tvoj prijatelj, drugu uopšte ne poznaješ. Imaš taman dovoljno vremena da upotrebiš merdevine i spaseš jednu od njih. Neko bi rekao da obe te osobe imaju podjednako pravo na tebe, te da bi trebalo da bacaš novčić da bi odlučio koga ćeš spasti. Međutim, da li bi iko od nas tako postupio? pitala se Izabel.

Potom se vratila na ubistvo, o čemu su onomad počele da raspravljaju ona i njena prijateljica. U Izabelinom umu stvarala se slika sadržaja stranice specijalnog broja *Revije za primenjenu etiku*, koju bi nasloвила „Ubistvo iz dobrih pobuda“. Zamoliće profesora Džona Harisa da napiše članak, jer je njegov stil tako slikovit, a u jednoj od njegovih knjiga postoji i poglavlje pod naslovom „Ubistvo: čin ljubavi“. Nije bilo tako provokativno kao što je zvučalo; Džon je bio dobar čovek i vrlo suptilan filozof, i u tom poglavlju se bavio ubistvom iz milosrđa, koje neko izvrši upravo zato da bi poštedito patnji nekog do koga mu je stalo; prihvatajući to nije toliko nastojao da opravda taj čin koliko da shvati zašto ljudi to rade. Poznavala je Džona prilično dobro i bio joj je drag, i u prošlosti je uživala u više živahnih diskusija s njim. Da se on nešto nađe na prozoru goruće zgrade, bila bi vrlo sklona da mu pritekne u pomoć. Ali da li bi neko moralno nepristrasan - neka hipotetička moralno nepristrasna osoba, a ne Džon - postupila isto i pritekla u pomoć njoj? Ta osoba bi svakako morala odlučiti nasumično, možda bacanjem novčića, što bi moglo značiti da bi prvo pritekla u pomoć nepoznatom, ako bi nepoznati dobio u igri „pismo-glava“. Ali izvinjavala bi joj se zbog toga, razume se, i vikala bi odozdo: „Izabel, radije bih spasao tebe nego ovog čoveka koga ne poznajem, ali tvoje potrebe su jednake kao njegove i ne smem ti dati prednost samo zato što se poznajemo. Izvini, molim te.“

Za vreme prve polovine koncerta, dok je hor pevao Foreov *Rekvijem*, Izabeline misli su lutale. Džejni je trebalo da svira tek posle pauze, i zamišljala ga je u prostranom bekstejdzju. Često je govorio da uoči nastupa čita, da bi odvratio misli - nešto što nema veze s muzikom. Videla ga je kako sedi tamo s knjigom koju je kupio u maloj knjižari na uglu Beklu plejsa, knjigu sećanja lovca na tigrove. Pogledala ga je popreko kad joj je pokazao knjigu, ali objasnio joj je: „To su sve bili tigrovi ljudožderi. Samo takve je ubijao. Tokom dvadesetih i tridesetih godina prošlog veka, obilazio je sela na severu Indije i ubijao ljudoždere koji su terorisali seljane.“ Ipak, još uvek ju je zbunjivalo to što Džejni želi da čita o tome; nijedna žena ne bi čitala knjigu poput te, ali potom je pomislila: *On nije žena*.

Uz *Pie Jesu*, u izvođenju Nikole Vuda, koga je Izabel površno poznavala, njene misli se vratiše muzici. *Dona eis requiem; daj im počinak*. Ovo nije bila složena muzika, sa svojom brižljivo odabranom melodijom i krajnjom razloženošću; bila je uspavanka, zapravo, a to, pomisli ona, rekvijem u stvari i jeste. Ako nekom predstoji odlazak na nebo, svakako bi mogao to učiniti uz Foreovu pratnju. Zatim je u mislima ponovo prešla na Mekinisovu smrt, na njegovu smrt u morskim dubinama; ako je to zaista bilo samoubistvo, da li je on onda pozdravio tu smrt, odrekao se prirodne borbe tela da se održi u životu i prihvatio ono što ga je čekalo? *Daj im počinak, počinak večni*; to su tako lepe reči, čak i u svojoj konačnosti, a muzika koja ih prati, kao u ovom rekvijemu, i trebalo bi da bude nežna.

Došli su do *In Paradisum*. Iza reči, pitanja i odgovori orgulja bili su zvučna tapiserija u pozadini, gotovo hipnotička, koja je svojim tkanjem delikatno obavijala reči. Međutim, upravo su reči privukle Izabelinu pažnju: *Anđeli te odveli u raj/ A mučenici sačekali tamo/ povelu u svetigrad/ U Jerusalem*. Ne postoji istinska uteha za smrt, pomisli ona, već samo različita sredstva za ublažavanje bola. Ali čak i ako čovek ne veruje u postojanje raja ili u anđele, muzika poput ove može ga, barem na nekoliko uzvišenih trenutaka, podstaći da poveruje u to.

Utihnule su i poslednje note i odjeknuo je aplauz. Izabel je neko vreme samo ćutke sedela dok je publika izlazila na pauzu. Žena koja je sedela pored nje uhvatila je njen pogled i rekla: „Uzvišeno.“

Izabel je potvrdno klimnula. „Da, bilo je. Da.“

Kad se gomila koja se kretala prema bifeu malo proredila, ustala je sa svog sedišta i otišla u prizemlje. U foajeu, dvokrilna vrata koja su vodila na ulicu behu širom otvorena, kako bi svež večernji vazduh neometano prodirao unutra. Na koncertima su je uvek bolele noge, iz razloga koje još nije uspela da dokuči; možda je posredi bila vrelina, a možda dugotrajno nepomično sedenje. U svakom slučaju, čeznula je da se izuje ili da, kao sad, oseti svež vazduh oko gležnjeva.

Stala je na sam izlaz, posmatrajući saobraćaj. Trotoarom je prošla grupica studenata, zadubljena u ozbiljan razgovor, u kojem je glavnu reč vodio mladić s naočarima i bradicom. Mora biti da je rekao nešto što je zabavilo njegove drugove, jer su prasnuli u promukao smeh.

Zatim je prošao siromah. Izabel je znala da je siromah, jer je redovno izvikivao iste reči, nudeći časopis koji su beskućnici prodavali na ulicama. S vremena na vreme bi kupila od njega primerak tog časopisa, ne zato što je sadržao išta što bi je interesovalo, već da bi mu pomogla.

„Lazar“, promrmljala je.

Reč joj je pala na um i nije imala namere da je glasno izgovori, ali izletela joj je. Ukočila se. Da li ju je čuo? Ako jeste, svakako će se upitati zašto ga je oslovila tim imenom.

Čuo ju je. Stao je i zagledao se u Izabel, odvojen od nje samo niskim kamenim zidom koji je delio plato ispred pozorišta od trotoara kojim se kretao.

„Lazar?“ rekao je dubokim, nazalnim glasom. „Ja nisam Lazar.“

Izabel se smela. „Izvinjavam se“, rekla je. „Samo sam razmišljala naglas.“

Čovek se namrštio. „E pa, ja nisam taj“, ponovio je. „Ne zovem se Lazar.“

„Naravno.“

Opsovao je, ne sasvim nečujno, sebi u bradu. Izabel poče da se odmiče, neprimetno, ali to je bilo nepotrebno, budući da se onaj čovek okrenuo i nastavio svojim putem. Izabel pomisli: Šta li on sad misli o meni? A ja sam samo razmišljala o Lazaru na kraju Forea: *Et cum Lataro qumdam paupere/ Aeternam habeas requiem.* (A s

Lazarom, negda siromašnim,/ dabogda imao počinak večni.) Lazara, negda siromašnog, anđeli su odveli u raj, kao u paraboli.^{17}

Neko je potapša po ramenu. Piter i Suzi Stivenson behu izašli da joj se pridruže. Suzi je držala čašu vode s ledom i kriškom limuna, koju je pružila Izabel. „Videla sam te odozdo“, rekla je. „Pomislila sam da bi ti ovo dobro došlo.“

Izabel im zahvali. „Zašto je na koncertima tako vruće?“

„Zbog velikog broja ljudi“, rekao je Piter. „I zbog toga što prostor najčešće nije klimatizovan. Što možda i nije tako loše. Što je više klima-uređaja, svet se sve više zagreva - tako nam barem kažu.“

Razgovarali su o Foreu i delima čije je izvođenje predstojalo posle pauze; Izabel je samo napola pratila razgovor, jer je razmišljala o neprijatnom susretu s onim beskućnikom. *Ne razmišljaj naglas*, promrsila je sebi u bradu.

„Šta reče?“ upitao je Piter.

Žurno je odgovorila: „Htela sam da navratim do vas ovih dana. Nešto me muči.“ Otpila je gutljaj vode. „U vezi s onom slikom.“

„A, tako“, rekao je Piter. „Još si u iskušenju? Znaš, mislim da ćeš je naposljetku kupiti. A zašto i ne bi? Koliko znam, nećeš iscrpsti banku.“

„Neću je kupiti“, odvratila je Izabel, „zato što je falsifikat.“

„Čekaj malo!“ rekao je Piter. „Imaš li nekih dokaza?“

Nije očekivao odlučan odgovor, ali ga je ipak dobio.

„Imam“, rekla je. „Uz to, znam ko ju naslikao. Izvesni Frenk Anderson.“

Govorila je ubedljivo, a kad je izgovorila ime falsifikatora, u glasu joj se osetio gnev. Neobičnost toga joj nije promakla; zašto bi se osećala tako zbog nečega što - Džejmi bi to smesta naglasio - nema takoreći nikakve veze s njom? Ali to ima veze sa mnom, pomisli ona; umalo da budem *žrtva* prevare, utoliko što bih kupila sliku da nije bilo Voltera Bjuija. On je ispao *žrtva* prevare i... sad bi da učini mene svojom *žrtvom*.

Suzi ju je prekinula u razmišljanju. „Frenk Anderson?“

Izabel ju je žudno posmatrala. „Poznaješ ga? Neki slikar?“

U daljini se čuo zvuk sirene ambulansnih kola, koji kao da se približavao. Piter je nervozno pogledao na svoj sat; do isteka pauze beše preostalo još pet minuta.

Izabel je sad morala da podigne glas kako bi nadjačala sirenu. „Znaš li ga?“ navaljivala je. „Je li ti to ime poznato?“

Suzi je posmatrala prolaznike. Svetlost iz foajea bila joj je iza leđa i njena senka je padala na nizak zid. Ime Frenk Anderson joj je zvučalo veoma poznato. Ali nije umela da kaže ko je to niti otkud se seća tog imena. Ambulantna kola su prošla, izbegavši automobil koji beše stao na nezgodnom mestu, nasred raskrsnice, čiji je vozač bio paralisan hitnošću trenutka.

„To nije tako retko ime“, rekao je Piter. „U Škotskoj sigurno ima mnogo Frenka Andersona.“ Ponovo je pogledao na sat. „Međutim, Izabel, stvar je u sledećem: kako si ti došla do tog imena?“

Pitala se koliko će ubedljivo zvučati njeno objašnjenje; verovatno ne naročito, zaključila je. „Bili smo na Džuri“, rekla je. „Znaš da se na onim dvema slikama nalaze predeli sa Džure? Dakle, čovek po imenu Frenk Anderson je odseo u jednoj kući tamo i ostavio za sobom sliku koju je naslikao. Prizor je potpuno isti kao na onoj koju ima Volter Bjui.“ Slegla je ramenima. Iznela je svoj argument.

Piter ju je posmatrao, ali nije mogla da dokuči veruje li joj ili ne.

„Dobro“, rekao je naposletku. „Pretpostavljam da to jeste neka vrsta dokaza ili, u najmanju ruku, razlog za sumnju.“

Unutra se oglasilo zvono, upozoravajući na kraj pauze. Okrenuli su se i vratili u vestibul.

„Ne dopada mi se to“, rekla je Suzi. „To na šta si naletela je prestup koji podleže krivičnom gonjenju, Izabel. Znaš, nisam sigurna da bi trebalo da se mešaš. Takve stvari...“

„Suzi pokušava da ti kaže da je ovo opasno“, rekao je Piter. „I mislim da je u pravu. Prema tome, smatram da bi trebalo da odeš i porazgovaraš s Gajem Ploomom. Predaj slučaj njemu. On će već znati kako da postupi.“

Nije joj bilo potrebno mnogo ubeđivanja. „U redu.“

„Sigurno ćeš tako uraditi?“ upitao je Piter. „Znam za tvoju sklonost da...“

„Da se mešam?“ nestašno je rekla Izabel.

„To si ti rekla, a ne ja“, rekao je Piter.

Kasnije te večeri, posle koncerta, dok je Izabel ležala budna, Džejmi se okrenuo prema njoj. Uzeo ju je za ruku, nežno je milujući.

U sobi je bilo mračno, ako se izuzme pramen mesečine koji se probijao kroz otvor na zavesi, kao reflektor na noćnom nebu.

„Tako si divno svirao“, rekla je Izabel. „Pogotovo Maksvela Dejvisa.“

Džejni pritisnu njenu ruku na svoje grudi. Njegova koža, pomisli ona, tako je glatka - kao saten.“

„Svaka nota je bila savršena“, nastavila je. „Savršena.“

Pomerao je njen dlan po svojim grudima. Osećala je kako mu kuca srce, negde pod njenim prstima, i to joj je izgledalo kao najveća moguća prisnost. Možda ima njega, ali ne može dodirnuti njegovo srce.

„Ne smeš tako da govoriš“, prošaputao je. „Ulizice.“

„Ne, stvarno to mislim. Ne delim lažne komplimente.“ Zastala je. Šaputali su, iako nije bilo stvarnog razloga za to; međutim, u mraku uvek osećamo potrebu da šapućemo, valjda da ne bismo narušili tišinu.

„Kad sam bio dečak, mislio sam da je razgovor u mraku sličan razgovoru s Bogom“, rekao je Džejni. „Čudno. Mislio sam da nas on u mraku može čuti.“

Izabel nije bila sigurna u to. „Razlika je u tome što tada možemo čuti sami sebe“, rekla je. „Eto u čemu je razlika.“ U tome je stvar, pomisli ona; u tome, a ima i određene veze s naglašavanjem sluha u odsustvu ostalih čulnih podsticaja.

Okrenuo se i poljubio je u čelo. Njegova nadlanica beše naslonjena na njen obraz.

„Isprčaj mi priču o tetoviranom čoveku“, prošaputao je. „Obećala si.“

„Jesam li?“

„Jesi.“

Promeškolljila se malo, tako da joj je njegova ruka skliznula s obraza. Pomislila je na tetoviranog čoveka, jednog od onih kakvi se mogu videti na edvardijanskim fotografijama, tim fotografijama nekadašnjih cirkuskih nakaza, čiji je svaki centimetar tela prekriven mastiljavim crtežima, svetim, demonskim, ličnim. Šta bi mogla reći o tom tetoviranom čoveku? Da je voleo svoju suprugu, tetoviranu ženu, i bio ponosan na svog sina, tetoviranu bebu? Zvučalo je poput stihova iz neke pesme, ali to nije bilo ni iz kakve pesme; došlo je

niotkud. A takva priča bila bi banalna, pomisli ona; banalna i tragična u isto vreme.

„Tvoj tetovirani čovek, Džejmi“, počela je. „Da vidim, dakle. U redu, tetovirani čovek.“

Zvučao je sanjivo. „Slušam.“

Njegova sanjivost se smesta prenela na nju, zarazna poput zevanja. Osetila je kako je obliva talas umora. Želela je samo da leži tu s njim, pored njega u tami, i tako utone u san. Govorenje joj je teško padalo, bila je tako umorna, a i svakako je mislila da je već zaspao, jer mu je disanje postajalo sve dublje i ravnomernije. Pustila je da joj se kapci sklope, sprečavajući pristup čak i onom pramenu mesečine. Pre no što ju je san sasvim ophrvao, ona pomisli: tako mnogo priča u životu zaboravimo, neke ispričane, neke koje su ostale neispričane; neke koje nismo ni znali. *Tetovirani čovek/ Koji je voleo svoju suprugu, tetoviranu ženu,/ I bio ponosan na svog sina, tetoviranu bebu.*

17.

„Vidim da nosi svoj makfersonovski tartan“, rekla je Grejs, sagnuvši se da bi pošakljala Čarlija ispod brade. „Jeste li mu već kupili njegov prvi kilt?“

Izabel to još ne beše učinila, ali hoće, pomislila je, kad bude imao tri godine.

„Mora prvo naučiti da hoda da bi mogao nositi kilt“, rekla je. „A mislim i da bi mu bilo hladno po nogama.“

„Biće divno građen“, s obožavanjem je rekla Grejs. „Čarli Dalhusi, zenica svakog oka na školskim igrankama...“ Zaćutala je. Da li će Čarli biti Dalhusi, kao Izabel, ili će... Nelagoda trenutka natera je na nervozan osmeh. Malo je toga izazivalo nelagodu kod Grejs, ali vanbračnost je bila jedna od tih stvari, čak i ako se taj izraz sad mogao vrlo retko čuti. Niko više nije govorio o vanbračnosti i ona, srećom, više nije imala nikakvih značajnih zakonskih posledica. Ipak, u nekim delovima Škotske još uvek se smatrala sramotom, i pored toga što se danas toliko dece rađa van braka. A Grejs je pripadala onom delu društva u kojem se u takve stvari još uvek verovalo.

Izabel je smesta shvatila i pomogla Grejs da se opusti. „Da, Čarli Dalhusi će biti najpoželjniji momak u gradu, zar ne, Čarli?“

„Odlično“, rekla je Grejs i otišla za svojim poslom. Pošto je Izabel rekla da će izvesti Čarlija napolje, u grad, ona je mogla ostati kod kuće i pobrinuti se za kupatilo na spratu, za koje je smatrala da je od nebrige postalo neuredno. Zlokobna linija buđi beše počela da se ocrtava duž fuge u tuš kabini - a to je, po Grejsinom mišljenju, bila Džejmijeva krivica, budući da se prečesto tuširao i ostavljao za sobom potpuno mokru tuš kabinu. Grejs nije verovala u tuširanje, osim kad je kupanje u kadi bilo iz nekog razloga neizvodljivo: tada se čovek već može istuširati, na brzinu, ne zaboravljajući da obriše pločice posle toga kako se ne bi stvarala buđ...

„Kupila sam nešto za onu tuš kabinu“, rekla je Grejs. „Uhvatila se...“

„Znam“, žurno je rekla Izabel. „Buđ.“

Nekoliko časaka su ćutale; Izabel je takve prekide nazivala *Grejsinim trenucima cenzure*, a ovo je svakako bio jedan od njih. Međutim, Grejs je rekla šta je imala da kaže i Izabel izgura kolica s Čarlijem iz kuće ispraćena nasmejanim pozdravom svoje domaćice. Hodajući, razmišljala je o buđi. Grejs ju je naterala da se oseća

odgovornom za to jer je i Džejmi koristio tuš, a Grejs je smatrala Izabel odgovornom za Džejmija. Grejs je želela da se njena poslodavka oseti *krivom* zbog prisustva buđi, ali je Izabel smatrala da zaista ne može dodati još i buđ svom teretu krivice. Već se osećala dovoljno krivom zbog toga što je upotrebila svoj novac da bi kupila *Reviju*, kao i zbog čistog zadovoljstva koje ju je obuzimalo pri pomisli na Letisovo lice kad je pročitao Sajmonovo pismo. Naprosto je mogla da ga vidi kako ravnodušno otvara pismo - videvši edinburški žig i pretpostavivši da je reč o nekom njenom nebitnom mišljenju, ali ne! Letis u svojim sad već drhtavim rukama drži pismo ni od kog drugog do od Sajmona Mekintoša ČP, partnera u velikoj advokatskoj firmi Tarken Konel. Letis ne zna šta znači ČP, ali ona će ga rado prosvetliti ako je bude pitao: to je Čuvar pečata,^{18} što znači da je Sajmon član onog dostojanstvenog pravnog udruženja čija raskošna biblioteka gleda na katedralu Svetog Džajlsa, u samom srcu Edinburga. Nek Letis malo razmišlja o tome u svojoj londonskoj tvrđavi. Tako je i Hanoverac zadržao na vest da je Lepi princ Čarli naterao njegove generale u bekstvo.

Međutim, koliko god je uživala u njima, to ipak nisu bile misli dostojne jednog savesnog filozofa morala. *Schadenfreude*^{19} u bilo kom obliku je jednostavno pogrešan. Nikad se ne bismo smeli radovati tuđoj nesreći, podseti ona sebe; nije lepo likovati. Ali onda je ponovo ugledala u mislima Letisovo lice, uhvaćeno u trenutku neverice i šoka, i dopustila sebi da se osmehne. Čarli ju je pogledao, ležeći nauznak u kolicima, i takođe se osmehnuo.

Posle sinoćnjeg koncerta u Kvins holu, Izabel beše donela odluku, tako da je njeno odredište ovog prepodneva bila Ulica Dandas i Gaj Peplo. Pošto je vodila Čarlija sa sobom, zaključila je da će biti bolje da se nađu u Glas i Tompsonu, bistrrou samo nekoliko ulaza udaljenom od galerije. Tamo je mogla nesmetano nahraniti Čarlija, kome će se dopasti boje i užurbanost koja vlada u restoranu.

Stigla je prva i sela na jednu od klupa u zadnjem delu, posmatrajući dva mladića koja su kuvala kafu i pripremala hleb i kiš za podnevnu gužvu koja će nastupiti za dva sata. Iznenada se pred njom našao Gaj, nasmejano posmatrajući Čarlija.

„Makferson“, rekla je Izabel. „Moja baka po majci bila je iz klana Makfersonovih i uvek smo voleli taj tartan.“

„Ta ljubičasta mu baš lepo stoji“, rekao je Gaj. „Prava momčina.“
Seo je i uperio u Izabel pogled pun iščekivanja.

„Da“, rekla je. „Mekinis.“

Gaj ju je pogledao kao da se izvinjava. „Bojim se da je prodat“, rekao je. „Pre dva dana. Uzeo ga je onaj kupac kog sam ti pominjao. Nosi ga u inostranstvo. Baš mi je žao - da sam znao da si još uvek zainteresovana...“

Videći je tako ožalošćenu, oklevao je. „Stvarno mi je jako žao, veruj mi“, nastavio je potom. „Mislio sam da si se odlučila protiv kupovine.“

Izabel beše utonula u misli. Ono što je morala reći Gaju biće sad još manje dobrodošlo.

Gaj se zabrinuo. „Izabel? Nisi se valjda toliko potresla?“

„Nisam“, počela je. „Nisam se potresla. I nisam ni nameravala da je kupim. Došla sam da popričam s tobom o nečemu... pa, o nečemu za šta mislim da sam otkrila u vezi s tom slikom.“

„Siguran sam da je vrlo zanimljivo“, rekao je Gaj. „Kao što sam rekao, mislim da je to jedan veoma dobar Mekinis.“

Izabel je odmahнула glavom. „Ali nije, Gaje. To uopšte nije Mekinis.“

Videći Izabel, vlasnik restorana je prišao da je pozdravi. Zamolila ga je da im donesu dve kafe i potom se ponovo okrenula prema Gaju. „Verujem da je tu sliku naslikao falsifikator po imenu Frenk Anderson. Ne znam tačno ko je on ili gde se nalazi. Ali sliku je naslikao on, a ne Mekinis. To sigurno znam, Gaje. Priča o tome kako sam došla do tog podatka je malo komplikovana, ali znam.“

Stigle su i kafe. Gaj je poravnao kašičicom mlečnu penu na vrhu, zureći u svoju šolju kao da bi se u njoj moglo naći rešenje. Izabel ga je posmatrala. „Tražiš od mene“, progovorio je naposletku, „tražiš od mene da ne verujem u sopstveni sud o autentičnosti slike. Na temelju čega? Kakva je to komplikovana priča?“

Ispricala mu je sve, opisujući trenutak kad se našla pred lažnim Mekinisom na Barnhilu i svoje uverenje da ga je radila ista ruka kao i onu veću sliku koju je upravo prodao. „Rekao si da ti je dovoljno da vidiš neku sliku pa da znaš“, rekla je na kraju. „Pa eto, i meni je. Barem u ovom slučaju.“

Ceo minut nijedno nije progovaralo. Zatim je Gaj uzdahnuo. „Šta sada da radim?“ To je više bilo glasno razmišljanje nego pitanje upućeno Izabel. „Pretpostavljam da ću kontaktirati kupca i reći mu da

imamo izvesnih sumnji u vezi sa slikom. I onda?“ Pogledao je u Izabel, čekajući predlog.

„Nisam jedina“, rekla je. „Da mislim da sam jedina koja gaji sumnje u vezi s ovom slikom, bila bih malo manje ubeđena. Ali verujem da osoba koja je kupila Mekinisa na aukciji misli isto.“

Gaj je delovao skeptično. „Znači, po tebi je i ona falsifikat?“

„Volter Bjui je ponudio da mi je proda manje ili više čim ju je kupio“, odlučno je rekla Izabel. „Mislim da je to uradio zato što je shvatio istinu i želeo je da je se otarasi.“

Gaj je odmahnuo glavom. „Volter Bjui? Koješta, Izabel. Volter je... pa, prosto nije taj tip. On jednostavno ne bi...“

„Dobro, a zašto je onda pokušao da je proda?“

Gaj se nasmejao. „Mogao bih ti navesti bezbroj primera ljudi koji su se predomislili - manje ili više odmah. Onesu sliku kući i zaključe da ne izgleda dobro u sobi. Neko nešto prokomentariše i reše da slika ipak nije po njihovom ukusu. Postoji sto jedan razlog što ljudi promene mišljenje.“

Slušala ga je. Naravno da ljudi menjaju mišljenje, ali u ovom slučaju je previše faktora ukazivalo na nešto sasvim drugo. Možda je Volter Bjui uzor poštenja u očima javnosti, ali takvi ljudi često imaju mračnu, skrivenu stranu koja je sasvim drugačija. Bilo je mnogo takvih slučajeva i, uostalom, ovo je Edinburg, rodni grad tvorca doktora Džekila i gospodina Hajda.^[20]

„Bilo kako bilo“, rekao je Gaj, „uradiću ono što moram. Pretpostavljam da grešiš u vezi s ovim, ali uradiću sve što mogu da saznam nešto više - ako tu ima išta više da se sazna. Obavestiću kupca. I raspitaću se o tom Frenku Andersonu.“

„To ime ti ne znači ništa?“ upitala je Izabel.

Gaj je izgledao zamišljeno. „Kao da mi je odnekud poznato“, rekao je. „Ali ne uspevam da ga povežem ni sa čim. Ali, raspitaću se i ako nešto saznam, javiću ti.“ Zastao je. „Hoćeš li da razgovaram s Volterom Bjujem?“

Zvučalo je primamljivo. Ako Gaj razgovara s njim, onda nema potrebe da se ona dalje zaokuplja time; tako bi sve prepustila njemu. Međutim, Izabel nije spadala u osobe sklone da prebacuju odgovornost na druge, stoga je njen odgovor glasio - ne; uradiće to sama. Umešala se u ovu rabotu i pobrinuće se da se stvari reše. To

je sad već bilo pitanje principa. A bilo je, zaključila je, i pomalo uzbudljivo. Ne naročito; samo malo, ali sasvim dovoljno za Edinburg, pomisli ona, krenuvši natrag uz Ulicu Dandas, pored otmenih vrtova koji leže duž severne strane Kraljičine ulice. Kome je do velikih uzbuđenja, nek ih potraži u Glazgovu ili, čak, Londonu.

Kad se vratila kući, Grejs je smesta preuzela Čarlija. Hoće da ga izvede u vrt, rekla je, jer bi se vreme, koje je sad lepo, moglo svakog trenutka promeniti.

„Onaj lisac“, rekla je Grejs, „raskopao je pola one male leje s ružama. Znate koje, one pored šupe.“

„Venjaka?“

„Kako god. Da, tamo. Iskop'o je rupetinu i razbac'o zemlju okolo po travi.“

Izabel proviri kroz prozor. Trava je oko venjaka svakako izgledala tamnija. „Mora da razmišlja o novoj jazbini“, rekla je potom. „Sigurno čak i lisice imaju planova za budućnost. Po svoj prilici se suočavaju s istim dilemama kao i mi: renovirati staru jazbinu ili iskopati novu.“

Grejs je zurila u Izabel s licem koje je napola izražavalo nevericu, a napola prezir. „One ne razmišljaju tako“, rekla je, posle nekoliko trenutaka.

Izabel joj je uzvratila pogled, ali nije rekla ništa. Nevolja s Grejs, pomisli ona, jeste u tome što sve tako bukvalno shvata. Ali, kad se bolje razmisli, to je nevolja i s većinom drugih ljudi; vrlo je malo onih koji uživaju u uzletima mašte i takav način razmišljanja - koji ceni prikriveni humor i razume apsurdno - ostavlja čoveka u sve malobrojnijoj manjini. Izabel se priseti jednog simpozijuma u Krajstčerču, u Oksfordu, kad je za vreme doručka u Velikoj trpezariji sedela pored jedne Japanke. Ta Japanka, koja je došla s mužem filozofom koji je učestvovao na simpozijumu - iznenada se okrenula prema njoj i rekla: „Tako sam staromodna. Pravi dodo.“

Ovaj iskreni komentar beše potaknut samom trpezarijom i njenim stonim lampama, slikama nekadašnjih upravitelja i dobročinitelja koledža, prisustvom onoga što se doimalo kao mirnija prošlost, i Izabel je osetila nalet simpatije prema drugoj ženi.

„Sigurna sam da negde postoji klub za dodoe“, rekla je. „Klub dodoa. I izvesno se sastaju na ovakvim mestima.“

„Žena ju je prvo razrogačeno pogledala, a onda prasnula u smeh. „Klub dodoa! To je tako dosetljivo.“

Baš i nije bilo, pomisli Izabel, ali osetio se načas dodir među kulturama, srodnih duša koje se pružaju jedna prema drugoj. To se dešavalo povremeno, kad bi upoznala nekog ko je umeo da gleda na svet na isti način kao ona i shvati šalu. Ali ne sad, u ovom razgovoru s Grejs o Bratu liscu i neredu koji je napravio u maloj leji s ružama.

„Moraćemo da pripazimo na tog lisca kad je Čarli napolju“, rekla je Grejs.

Izabel se namrštila. Je li to Grejs htela da kaže da bi Brat lisac mogao *nauditi* Čarliju na neki način? Rade li lisice takve stvari?

Kao da je Grejs čula neizgovoreno pitanje. „Kradu jaganjce“, smrknuto je rekla.

Izabel se zgrozila na samu pomisao da bi nešto moglo *pojести* Čarlija: čak i pomisao da bi se mogao naći pred opasnim svetom, punim stvorenja koja bi mogla poželeći da mu naude, bila je dovoljno teška, ali da ga pojedu...

„Brat lisac mu ne bi nikad naudio“, rekla je. „Lisice ne ujedaju osim ako ih ne priteraš uza zid. A ni vukovi, što se toga tiče.“ Premda joj se negde po mozgu vrzmalo neodređeno sećanje na to da je pročitala da je lisica *ujela* dete, u Londonu. Ali, to je bila urbana lisica, sigurno pod velikim stresom. Brat lisac nije takav.

Ako je Grejs i bila spremna da prihvati ovu odbranu lisica, nije bila spremna da to učini u vezi s vukovima. „Vukovi, bogme, ujedaju“, jednostavno je rekla. „Vukovi su veoma opasni. Imam ja sestru u Kanadi.“

Izabel je podigla obrvu. To što neko ima rođaka u Kanadi nije ga, po njenom mišljenju, činilo stručnjakom za pitanja vukova, sve iako je bio potkovan u nekim drugim oblastima.

„Još nije zabeleženo“, rekla je Izabel, „da su vukovi napali čoveka. Drže se na pristojnom odstojanju od njega.“ Bila je u iskušenju da doda da je bila u Kanadi i da nije videla nijednog vuka, što je bilo tačno i davalo je empirijsku podlogu tvrdnji da vukovi izbegavaju ljude, ali potpuna istina bi mogla zahtevati od nje da doda i da je bila samo u Torontu, što je donekle umanjivalo snagu opažanja.

„Dakle, sve što 'oću da kažem“, rekla je Grejs, uzimajući Čarlija u naručje, „jeste da bi nam bilo bolje bez te lisice. Pogotovo sad kad je

tu Čarli. Samo to 'oću da kažem.“

Time je ova tema bila iscrpljena i Izabel je otišla u radnu sobu da bi pregledala elektronsku poštu. Mислеći kako će uskoro prestati da uređuje *Reviju*, beše donekle izgubila entuzijazam i neotvorena pisma su se nagomilala. Sad je ponovo morala da razmišlja o novim brojevima, čita podneske poslate od autora od kojih nisu traženi, a moraće i da razmisli o imenovanju novog uređivačkog odbora. Već je imala spisak i stalno ga je dopunjavala: bilo bi odlično kad bi uspela da pridobije Džima Čajldresa iz Šarlotsvila, kao i Džulijana Baginija, koji već uređuje *Filozofski magazin*, ali možda bi mogla da ga ubedi da im se priključi. Svi članovi odbora bili bi njeni prijatelji, što bi učinilo međusobne konsultacije mnogo prijatnijim zadatkom; nema Letisa i nema Dova. *Letisa i Dova sam se oslobodila*, reče ona u sebi, uživajući u ovim rečima koje su zvučale baš kao stih - ili naslov - nekog engleskog madrigala iz šesnaestog veka, u italijanskom stilu. Mogli bi, na primer, pevati Talisovi stipendisti:

*Letisa i Dova sam se oslobodila
I spletke njihove sad su prošlost samo.
Zloba njihova velika je bila,
Ali Letisa i Dova više nema tamo...*

Uto je naišla na pismo od Dova.

Draga gospođice Dalhusi,

Čuo sam od profesora Letisa da ste ubedili vlasnike *Revije* da vam je prodaju. Čuo sam i da ćete imenovati novi uređivački odbor, te da je mala verovatnoća da će obuhvatati sadašnje članove. Razume se, žao mi je što nalazite za shodno da otkazete poverenje onima koji su tokom godina mnogo vremena posvetili *Reviji* i kojima je njen najbolji interes uvek ležao na srcu. Pretpostavljam da je to povlastica onih koji imaju ekonomsku moć da dođu u posed imovine koja bi, u bolje uređenom svetu, bila opšte dobro i na korist svima. Međutim, moram reći da sam iznenađen time što jedan filozof morala, što vi tvrdite da jeste (mada napominjem da nemate akademski položaj u toj oblasti), postupa na način primereniji kapricioznom

vlasniku lanca novina. Ali, sa žaljenjem zaključujem da se danas tako posluje. Bez obzira na sve, želim vam uspešan dalji mandat u uredničkoj fotelji za koju ste se, izgleda, zalepili.

Iskreno vaš,
Kristofer Dov

Pročitala je pismo, da bi ga odmah potom pročitala još jednom. Morala je priznati da pred sobom ima pravo malo remek-delo zlobe. Nekom ko ne zna pozadinu stvari, tako da ne zna da je pismo poteklo iz pera vrhunskog spletkara, moglo je čak zvučati dirljivo. Za Izabel, međutim, koja je znala šta leži u pozadini pisma, ovo je bilo čisto licemerje. *Licemerje našeg doba*, pomisli ona.

Odložila je pismo i uzela koverat. Prisetila se da je Dov, čuven po svom zalaganju za recikliranje, upotrebljavao stare koverte na koje je lepio nove nalepnice s adresom, a poklopac pričvršćivao selotejpom. Naravno, i ovaj je koverat bio već korišćen i imao je malu nalepnicu s njenim imenom i adresom zalepljenu s prednje strane. Lagano je podigla koverat prema svetlosti i videla rukopis ispod nalepnice. U svojoj prvoj inkarnaciji, bio je poslat na Dovovu kućnu adresu. Primaoci su bili *Profesor i gospođa K Dov*.

18.

Imala je pred sobom dva teška zadatka. Prvi je bio razgovor s Ket - što nije bilo nimalo lako, s obzirom na trenutno raspoloženje njene bratanice, ali ga je problem s Dovom činio dvostruko težim - a drugi poseta Volteru Bjuiju. Prethodno večer provedla je u stanju iščekivanja punog zebnje, pokušavajući da se koncentriše na čitanje, pa na posao i, naposljetku, na televizijsku adaptaciju romana koji joj se dopadao, ali sva tri pokušaja završila su se neuspehom, budući da se njen um stalno vraćao na teške susrete koji su joj predstojali sutra pre podne. Beše telefonirala Džejmiju, koji je imao probu do kasno i nije stigao da dođe da zajedno okupaju Čarlija. Imala je nameru da mu kaže za Dova i Ket i pita ga za savet, ali se potom predomislila. Takođe, nameravala je da preskoči temu svog predstojećeg susreta s Volterom Bjuijem, ali se takođe predomislila. Džejmi joj je rekao da izbegava svako dalje mešanje sad kad je rekla Gaju Peplou za svoje sumnje. Ne našavši nikakvu utehu na toj strani, sve što je mogla bilo je da se obrati Čarliju, kad ga je uzela u naručje da bi mu promenila pelene. „Šta da radim, Čarli? Šta *ti* misliš?“ Međutim, Čarli je samo neutralno gukao, što ju je barem donekle ohrabrilu. Proći će još mnogo godina, pomisli ona, pre no što Čarli počne da se ne slaže sa mnom.

Ket je bila prva na spisku, jer je to bio potencijalno najmučniji susret i mislila je da će biti najbolje da prvo njega preturi preko glave. Uprkos Ketinoj odnedavnoj dobroćudnosti, Izabel se činilo da je njihov odnos, u suštini, trenutno toliko loš da je svako dalje pogoršanje malo verovatno. I dalje su razgovarale jedna s drugom, ali Izabel nikad nije unapred znala kako će Ket biti raspoložena. Ponekad se ponašala kao da se ništa nije dogodilo, ali uglavnom se osećalo da ispod površine ključa nepopustljivost. Da je mislila da će zauvek ostati tako, Izabel bi bila vrlo žalosna; ovako, znala je da će Ket kad-tad prevazići ovo, kao što je i ranije činila. Naposljetku će uslediti pomirenje, praćeno nekim gestom njene bratanice. Prošli put je to bila korpa delikatesa iz radnje, ostavljena na pragu kao mirovna ponuda, čiji je sadržaj slatko pokusao Brat lisac, koji je korpu našao pre Izabel. Pomislila je da je za njega to moralo biti slično teretu koji očekuju pripadnici kulta broskog tereta na nekim

pacifičkim ostrvima, ono što nisi tražio a nevidljiva ruka ti je ipak dala.

Čarli je ostao s Grejs - bebe se ne vode u ratnu zonu - i Izabel je, utonula u misli, otpešačila duž Merčiston kresenta do delikatesne radnje na Brantsfild plejsu. Ušavši unutra, zatekla je Ket kako stoji za tezgom; Edija nije bilo na vidiku, isto kao ni nekih mušterija.

Dobila je relativno srdačnu dobrodošlicu - dejstvo Dova, pomisli Izabel - a Ket se ponudila da joj skuva kafu. „Edi je otišao kod zubara“, rekla je. „Pitala sam ga kad je išao poslednji put, a on kaže, pre dve godine. Lično sam mu zakazala pregled.“

„Nije trebalo to da radiš“, rekla je Izabel. „Dovoljno je što moramo da brinemo o sopstvenim zubima. Ne bi trebalo da moramo da brinemo o zubima drugih ljudi.“

Ket se osmehnula. „Ali ipak to radimo, zar ne? Verujem da ti brineš o tuđim zubima. To je baš jedna od stvari koje tebe zabrinjavaju.“

„Gubitak jednog zuba umanjuje me“, zamišljeno je rekla Izabel, „jer ja sam deo čovečanstva.“

„Džon Dan“, rekla je Ket, s pobedonosnim izrazom na licu. „Misliš da ništa ne znam. Ali znam za Džona Dana.“

„Odlično. Ipak, nisam te nikad zamišljala kao nekog ko ne zna ništa o Danu.“

„To je dobro.“

Jedan časak su se gledale i Izabel vide u Ketinim očima čežnju da se vrate na svoj raniji, lagodan odnos; na dane kad su bez razmišljanja razmenjivale šale poput ove, apsurdne, luckaste. Jer, među njima je bilo ljubavi - dabome da jeste - koju je pokrivao čir ozlojeđenosti, čir koji se lako mogao ukloniti, sasvim iseći. Međutim, sad je morala rizikovati da ga ponovo aktivira, namerno ga posipajući solju, ali verovala je da nema drugu mogućnost. Morala je da upozori Ket u vezi s Dovom. Jednom je već morala da je upozori u vezi s muškarcem; sada je to morala ponovo da uradi.

Ona spusti pogled na tezgu. Na rubu je ležala mrvica sira, majušna gromuljica plavog sira, minijturna kolonija organizama odvojenih od njihove naseobine. Pružila je ruku i otrla je. „Kristofer Dov“, rekla je potom.

Ket joj se osmehnula. „Kristofer. Da.“

Izabel nije bila sigurna kako da to protumači. Međutim, morala je reći šta ima. Nije mogla odlagati. „Ti znaš da je on oženjen?“

Ket je stajala sasvim nepomično, fiksirajući pogledom Izabel koja beše okrenula glavu; nije mogla da podnese ovo. O, Ket, pomisli ona. O, Ket.

„Oženjen?“ Ketin glas je bio tih i Izabelino srce polete prema njoj.

„Da. Bojim se da postoji i gospođa Dov.“

Ket je zatvorila oči. „Zašto mi ovo govoriš?“

Izabel posegnu preko tezge. Htela je da uzme Ket za ruku; ako glasom nije mogla da joj pokaže šta oseća, pokazaće joj dodirom. Ali Ket je povukla ruku.

„Govorim ti zato što je to nešto što moraš znati. Ti bi upozorila svoju prijateljicu, zar ne? Rekla bi joj ako bi saznala da neki muškarac - oženjen muškarac - namerava da je obmane?“

Ket je ponovo otvorila oči. „A ti misliš da on mene obmanjuje?“

Izabel nije palo na pamet da Ket možda zna da je Dov oženjen. Polazila je od pretpostavke da se Ket ne bi upetljavala s oženjenim čovekom, ali ta pretpostavka je, sad je to shvatala - bila je to iznenadna, šokantna spoznaja - bila možda neopravdana. Ket je pripadala generaciji koja nije naročito marila za brak, usled čega se mnogi nisu ni trudili da se venčavaju, stoga možda nisu smatrali da su oni koji su u braku samim tim izvan domašaja. Ispala sam tako naivna, pomisli ona, tako naivna.

Borila se da nađe reči. „Dakle... mislila sam da... mislila sam da možda veruješ da je neoženjen. Ponekad je teško kad...“

Ket ju je prekinula. „Tebi je to sve lepo“, rekla je. „Dodeš ovamo i kažeš mi to. Nije ti dosta što si mi ukrala Džejmija; sad si došla i... i pokvarila mi ovo. Što ne možeš prosto da...“

Izabel nije verovala sopstvenim ušima. *Ukrala joj je Džejmija?* Duboko je uzdahnula; bilo je tu dosta toga da se kaže, kao što uvek ima kad se čovek nađe suočen s drskom optužbom. „Nisam ti ukrala Džejmija. Ne smeš reći tako nešto. Ti si ga ostavila. *Ti* si ostavila njega. Dugo, veoma dugo je čekao, želeći da mu se vratiš, ali nisi htela ni da čuješ. A sad stojiš tu i kažeš mi da sam ga *ja* ukrala od *tebe*.“

„Ne“, rekla je Ket. „Nije bilo tako.“

Izabel je ponovo pružila ruku, ali se Ket okrenula od nje. „Ket!“

„Ostavi me na miru. Molim te, samo me ostavi na miru.“

Vrata radnje su se otvorila. Izabel se okrenula i videla da je to Edi. Prešao je iza šanka i osmehnuo joj se. Zatim se obratio Ket, koja je i dalje bila okrenuta leđima. „Zubi su mi zdravi“, rekao je. „Zubar nije morao ništa da radi, samo ih je ispolirao. Pogledaj.“

Otvorio je usta u širok osmeh. Izabel je pokazala prema Ket. „Idem ja“, rekla je. „Pripazi na Ket, molim te.“

Izašavši iz delikatesne radnje, krenula je niz ulicu u pravcu Čemberlen rouda. Brežuljak Cerčila blago se dizao pred njom, a na kraju, iza uzvišice, bila su Pentlandska brda, plavičasta u daljini, s plaštom od niskih oblaka. Nekad je negde pročitala jednu pesmu, nekog irskog pesnika, ako se dobro sećala, koja je nagoveštavala da bismo svi mogli biti spaseni ako stalno imamo na oku brdo na kraju puta. Nije bilo jasno šta je podrazumevao pod spasenjem. Ne možemo biti spaseni ni od čega, pomisli ona, samo gledajući u brdo; svakako ne od ljutog bola koji izaziva nesloga među ljudima, nesloga između dva brata, između dve sestre, između tetke i bratanice. Zatim joj pade na pamet: držeći pogled na brdima, mogli bismo biti pošteđeni toga da nečije sitne brige - i nečije sitne svađe - shvatimo suviše ozbiljno. Mora biti da je to to.

Pas Voltera Bjujija, snažan stafordširski terijer, mišićav poput malog boksera, režao je na Izabel pokazujući kratke, požutele zube. Zadah iz usta mu je bio takav da ga je osećala iako je stajala dobar metar daleko od njega.

„Hajde, Bejzile“, rekao je Volter, prignuvši se da bi uhvatio psa za ogrlicu. „Ne smemo biti nedruželjubivi.“

Odvukao je psa i ovaj se odgegao, s držanjem sitnog siledžije kome je neko upravo osujetio planove za tuču, ali samo privremeno.

„Lep pas“, rekla je Izabel. „Stafordširci imaju tako izražen karakter.“

Kompliment je prijao Volteru Bjuiju, koji joj se osmehnu. „Baš ljubazno od vas što to kažete. Neki ljudi nalaze da je Bejzil pomalo... pomalo nezgodan za upoznavanje. Ali on ima dobro srce, znate.“

Izabel je i protiv svoje volje podigla obrvu. „Svaki pas ima nešto da ponudi“, rekla je. Htela je reći još nešto, ali nije mogla.

„Tačno“, saglasio se Volter. „Ali dajte, uđite, molim vas. Nisam hteo da vas držim na pragu.“

Ušli su u salon.

„Moja majka“, rekao je Volter. „Mislim da se niste upoznale.“

Izabel nije očekivala da će još neko biti u sobi i našla se zatečena. Međutim, brzo se oporavila i prišla prozoru, gde je stajala jedna postarija žena. Volterova majka se napola okrenula i pružila Izabel ruku. Prihvativši je, Izabel oseti suhu kožu, hrapavu. Pogledala je gospođu Bjui i ugledala uvučene oči, naborane kapke posute staračkim pegama.

„Baš sam htela da pristavim čaj“, rekla je stara žena. „Voltere, ja ću. Ti ostani i razgovaraj sa...“

„Izabel.“

„Da, naravno.“ Oči behu prikovane za Izabel, ali mirne. Malo je svetla bilo u njima. „Poznavala sam vašu majku, znate. Ponekad smo igrale bridž.“

Izabel zastade dah. Njena majka; njena *sveta američka mati*.

„Bila je vrlo privlačna žena“, nastavila je gospođa Bjui. „I zabavna.“

Izabel pomisli: da, bila je. Od mnogih je to čula - da je umela da nasmeje ljude.

„I vašeg jadnog oca“, dodala je gospođa Bjui.

Izabel nije rekla ništa. Pitala se šta će uslediti; zna li gospođa Bjui za vanbračni izlet njene majke - za koji je Izabel tek nedavno saznala od svoje rođake, i to tek kad ju je naterala da joj kaže? Možda i zna, ali bilo bi čudno da tako nešto pomene pri prvom susretu, osim, dabome, ako joj kočnice nisu malo popustile. Starost ume da dovede do toga, a kao rezultat bivaju izgovorene mnoge netaktične reči.

Međutim, gospođa Bjui nije imala šta da doda i izašla je iz sobe da bi skuvala čaj.

Volter Bjui pokazao je prema sofi pored prozora.

„Slika?“ rekao je kad su seli. „Rekoste da imate neku informaciju za mene.“

Izabel je gledala mimo njega, u sliku koja je visila na zidu iznad njegove glave. Mektagart, pomislila je. Primetio je njen pogled.

„Mektagart“, rekao je. „Pripada mojoj majci.“ Pokazao je naokolo po sobi. „Sve su njene. Ona je vlasnica zbirke.“

„Ali vi ste kupili Mekinisa?“

Klimnuo je glavom. „Jesam.“

Zaključila je da ne bi trebalo više da čeka. „Ja mislim da to nije Mekinis“, rekla je.

Veoma ga je pažljivo posmatrala. U prvi mah se činilo kao da je nije čuo ili da je pogrešno razumeo ono što je rekla. Beše se osmehivao kad su započeli razgovor i osmeh je još bio tu. Potom, međutim, kao da mu je senka prešla preko lica. Lice ima hiljadu mišića, pomisli ona; i više. Ima tako suptilnu površinu - poput površine vode, osetljive na promenu svetlosti, na pravac vetra - i podjednako, podjednako jasno ukazuje na promenu vremenskih prilika.

„Ne razumem“, rekao je.

„Ne znate da je slika falsifikat?“ Osećala je kako joj srce lupa u grudima; sad ga je već optuživala i odjednom je postala svesna da to uopšte nije u redu. Međutim, optužba joj je već izletela.

„Hoćete da kažete da...“ Ućutao je usred rečenice. Gledao je u tepih, ne smejući da je pogleda u oči. Ali ovo nije osećaj krivice, zaključi ona; ovo je bol.

„Molim vas“, rekla je, impulsivno položivši dlan na njegov rukav. „Molim vas. Zvučalo je sasvim pogrešno. Ne pokušavam da kažem da ste pokušali da mi prodate falsifikat.“

Izgledalo je kao da rešava nešto što ga je zbunjivalo. Naposletku je podigao pogled prema njoj. „Pretpostavljam da ste pomislili to zato što sam se tako na prečac odlučio da je prodam.“

„Iznenadila sam se“, odvratila je. „Ali sam pomislila da sigurno postoji savršeno logično objašnjenje.“ Upravo sam slagala, pomislila je potom. Iznela sam nepravednu pretpostavku i sad zbog toga lažem. A lagala sam i kad sam dala kompliment onom njegovom neprijatnom psu. Ali moram da lažem. Uostalom, kakav bi to život bio ako jedni drugima ne bismo davali komplimente?

Izabel se sad činilo da on raspravlja sam sa sobom da li da nešto kaže. Kad je najzad progovorio, bilo je to s oklevanjem i tiho. „Moram da je prodam“, rekao je. „Bolje rečeno, morao sam. Ako je to što kažete istina, onda...“

„Potreban vam je novac?“ Nije joj tako izgledalo. Kuća je bila skupa, isto kao i nameštaj, slike, tepisi na podu - ništa od svega toga nije ukazivalo na lošu finansijsku situaciju.

Zurio je u nju, s izrazom nekog ko je rekao dovoljno i nerad je da kaže nešto više. Ali postojalo je nešto više.

„Moram da sakupim nešto više od sto hiljada funti“, rekao je. „Nisam to morao onda kad sam kupio sliku. Ali odmah posle toga jesam.“

Izabel je čekala, a on je nastavio. „Sam sam kriv“, tiho je rekao. „Pristao sam da budem žirant prijatelju koji je ušao u posao otkupa firme za koju je dotad radio. Delovalo je kao vrlo siguran posao tad kad sam odlučio da ga podržim, ali je neki računovođa, negde u toku procesa, namerno pogrešno predstavio dugovanja firme. Ako ne nađem novac, moj prijatelj će bankrotirati. Izgubiće kuću - sve. A ja sam krsni kum njegovom sinu.“

Ćutala je. Zvučalo je krajnje ubedljivo i upravo dok je razmišljala koliko je nepravедna bila u svojim pretpostavkama, začula je iza sebe gospođu Bjui. Stajala je pored do vratka, držeći poslužavnik. Koraknula je napred i spustila poslužavnik na stočić. Zatim je pogledala u Izabel.

„Ta slika nije falsifikat“, rekla je.

„Majko...“

Gospođa Bjui je podigla ruku. Dobacila je ljutit pogled svom sinu, koji je ućutao videći njeno neodobravanje. „Ne mislite valjda da bismo pokušali da prodamo falsifikat? Da li to mislite, gospođice Dalhusi?“

Izabel je osetila razmere negodovanja stare žene. Odgovorila je pomirljivo. „Ne. Izvinjavam se - nisam to htela da kažem. Ali sasvim je moguće, zar ne, da neko proda nešto što smatra originalom, iako to zapravo nije original? Mogu zamisliti da mi se to desi. Možda odlučim da prodam nešto za šta mislim...“

Gospođa Bjui je odmahнула glavom. „S dužnim poštovanjem, gospođice Dalhusi, to može da se desi samo nekom ko ne zna baš mnogo o slikarima. A ja već odavno poznajem Endrua Mekinisa. I odlično sam upoznata s njegovim radom. Verovatno niko drugi nije u toj meri upoznat s njim.“

„Poznavala si ga“, rekao je Volter Bjui. „Poznavala si ga, majko.“

Nije obratila pažnju na ovu upadicu. „I uveravam vas da je slika koju je Volter kupio pravi pravcati original. Naslikao ju je Endru Mekinisa. To je sasvim sigurno.“ Zastala je. „Još nešto. Ta slika, ta koju je Volter kupio, zaista je odlična. Bolja je od ičega što je naslikao pre deset godina. Mnogo bolja.“

„Nije potpisana“, rekla je Izabel. „A nije ni lakirana.“

„Zato što nije imao vremena“, odvrátila je gospođa Bjui. „Samo zbog toga.“

Usledilo je čutanje. Izabel je nabrala čelo. Kopkalo ju je nešto što je rekla gospođa Bjui. Šta je htela da kaže rekavši da je slika bolja od ičega što je naslikao pre deset godina? Odlučila je da bude uporna. „Znači, vi znate kad je naslikana?“

Pitanje je uhvatilo gospođu Bjui nespremnu i načas je delovala usplahireno. „Nisam sigurna...“

„Ali, rekli ste da nije imao vremena da je lakira“, navaljivala je Izabel. „Oprostite što pitam, ali otkud vi to znate?“

Tad joj je sinulo. Bilo je tako očigledno. Endru Mekinis uopšte nije mrtav. *Već odavno poznajem Endrua Mekinisa*. Ljudi poput gospođe Bjui, koja se u govoru služi književnim jezikom, ne brkaju glagolska vremena.

„On je živ, zar ne?“ Izabel je govorila tako tiho da je jedva čula samu sebe; ah gospođa Bjui ju je sasvim dobro čula, isto kao i Volter, koji se trgao, okrenuo na peti i zagledao u svoju majku.

„Jeste.“

Volter je načas pogledao u Izabel. „Majka se možda ne oseća baš najbolje“, promrmljao je.

„Osećam se savršeno dobro“, javila se gospođa Bjui ledenim glasom. „I, da, Endru je živ. Mislite da mnogo znate, gospođice Dalhusi, ali, žao mi je što moram reći da, posmatrano iz moje perspektive, zaista ne znate mnogo. Da ste se potrudili da odete u biblioteku i pročitate novine, videli biste izveštaje. I pročitali biste da telo Endrua Mekinisa nije nikad nađeno. Pretpostavljalo se da ga je onaj vrtlog progutao, ali nije. Uspeo je da se dokopa obale nakon što mu se čamac prevrnuo, i tad mu je palo na pamet da je to idealna prilika da počne sve ispočetka - kao neko drugi. Ko bi mu mogao zameriti?“

Usledila je tišina. „Dakle?“ navaljivala je gospođa Bjui. „Možete li mu zameriti?“

„Ne“, odvrátila je Izabel. „Mogu da razumem.“

Izgledalo je da je gospođa Bjui zadovoljna odgovorom. „Dobro, i to je nešto.“ Potom se okrenula prema svom sinu. „Tu sliku, Voltere,

koju si ti tako budalasto požurio da kupiš, Lajonu & Ternbulu sam poslala ja. Da, ja.“

„Mogla si mi reći. Mogla si mi reći da... I za Endrua, takođe.“

Obrećnula se na njega. „Nisam. Nisam ti mogla reći nešto za šta sam dala reč da neću nikom otkriti. Niko nije trebalo da zna da je Endru preživio.“

Volter je u neverici odmahivao glavom. „I još si me pustila da ponudim sliku nekom drugom - gospođici Dalhusi - iako si vrlo dobro znala da slika nije ono što ja mislim da jeste. Pustila si me da se uvaljujem dalje.“

„Ta slika je upravo ono što si rekao da jeste“, rekla je gospođa Bjui. „Nisi nikog obmanjivao. A da si mi rekao da nameravaš da je kupiš, umesto što si na svoju ruku otišao tamo, ne bi se ni našao u ovoj zbrci. Zašto si tako odjednom uvrteo sebi u glavu da kupiš Mekinisa? Zašto se nisi prvo posavetovao sa mnom? Sve bih ti rekla. Odgovorila bih te.“

Izabel pomisli da zna odgovor na ovo pitanje. Volter Bjui je pokušavao da vodi sopstveni život, što je teško, pomisli ona, s gospođom Bjui koja živi u istoj kući. Ona oseti trenutni nalet saosećanja prema njemu; nije delovao kao slabić, ali što se njegove majke ticalo, još uvek je bio dečak. Slike na zidovima bile su majčine, ona ih je kupovala; možda je prosto želeo da ima nešto svoje.

To je bio Volter; njegova majka je, međutim, bila nešto sasvim drugo. Gospođa Bjui nije ličila na nekog sklonog zaverama i pitala se na koji je način uopšte uvučena u ovu dobro razrađenu obmanu. „Zašto vam se Endru Mekinisi javio?“ upitala je. „Ako je hteo da sasvim nestane - a očigledno je bilo tako - zašto je, onda...“

Gospođa Bjui ju je prekinula. „Možda znate, a možda i ne znate, da sam bila njegova... pa, pretpostavljam da biste me mogli nazvati njegovom pokroviteljicom. Kupovala sam njegove slike pre no što je nestao i pomažem mu poslednjih osam godina, ne bogzna koliko, ali pomažem mu. Potreban mu je novac za ortopedsku operaciju, na koju će morati dugo da čeka ako ide preko socijalnog, a trpi gadne bolove. U nekoj privatnoj klinici može da se operiše manje ili više kad hoće. Stoga sam sredila da se prodaju dve slike.“

Ljutito je posmatrala Izabel. „Na pamet mi nije padalo da će nam neko otežati život zaključivši da su slike falsifikati. One to nisu.“

Volter Bjui je buljio u svoju majku, dok mu je donja usna drhtala. „Mogla, si mi reći“, prekorno joj je rekao. „Mogla si mi reći da je živ. Ali nisi rekla ništa. A videla si sliku.“

Glas joj je bio oštar kad je odgovorila. „Kao što sam rekla, oduvek sam poštovala Endruovu želju za privatnošću. A tvoj problem, Voltere, jeste u tome što srljaš. Da nisi bio žirant Frediju, sad se ne bi koprcao u ovoj zbrci. Džon ti je lepo rekao da to ne radiš. Sećaš li se? Obrazložio ti je koje su opasnosti, slovo po slovo.“

„Fred i mi je bio prijatelj. On *jeste* moj prijatelj.“

„Prijateljstvo i posao se ne mešaju“, obrecnula se. Zatim se, dodirnuvši prstima nisku perli oko vrata, okrenula prema Izabel. „Hoću li tražiti previše ako vas zamolim da poštujuete Endruove želje? Ako razglasite ovo i otkriju ga, kako se to danas kaže, tada vam mogu reći samo jedno: prilično sam sigurna da će napraviti neku glupost.“

„To što se uopšte rešio da tako nestane bila je dovoljno velika glupost, ako mene pitate“, rekla je Izabel.

„Nemojte se šaliti u vezi s tim, gospođice Dalhusi“, rekla je gospođa Bjui. „Samoubistvo nije šala.“

Kad se Izabel vratila od Bjujevih, videla je da signalno svetio na telefonu u predsoblju trepće, što je značilo da je ostavljena poruka. Bilo ih je dve.

„Mogu li doći na večeru?“ pitao je Džejmi. „Kupio sam neku ribu koju bih mogao doneti. Dva iverka. Nisu baš veliki, ali biće vrlo ukusni. Ja ću ih spremi.“

A onda se, u sledećoj poruci, za koju je automat kazivao da će trajati dvadeset dve sekunde, začuo Ketin glas: „Čuj, izvini. Izvini, molim te. Oko svega dižem frku, a ti se nikad ne ljutiš na mene zbog toga. Ali to je zato što si takva. Ti si dobra i puna razumevanja i sve, a ja sam jedna obična glupača. Hoćeš li mi oprostiti? Opet? Još ovaj put?“

Izabel se osmehnula na ovo. Očekivala je, naravno, ovako nešto, ali nije tačno znala kad će i kako do toga doći. Spustila je slušalicu i otišla u dnevnu sobu, gotovo ošamućena od olakšanja. Bilo je već kasno prepodne i sunce je prodiralo kroz svetlarnik na tavanici,

praveći kvadrat snažne, žućkaste svetlosti na izbledelom crvenilu turskog čilima ili turećeg, kako ga je zvao njen otac.^{21} Bilo je toplo.

Premotala je u glavi sve što je tog prepodneva čula; imaće večeras šta da priča Džejmiju dok budu jeli ta dva mala iverka. Dakle, Endru Mekinis je živ; pa da, njegovo telo nije nikad pronađeno - to joj je rečeno - tako da je trebalo da razmisli o mogućnosti da je možda ipak živ. Ali nije, koliko god joj se to sad, kad je naknadno razmislila, činilo očiglednim. Međutim, potom pomisli: sve što imam je tvrdnja gospođe Bjui, a nju jedva poznajem. Moguće je i da... Zastala je i pogledala naviše, kroz svetlarnik, u plavetnilo bez oblačka. Savršeno je moguće da su Volter i gospođa Bjui izmislili celu ovu priču da bi prikrili svoje saučesništvo u proturanju falsifikata ili pokušaj prodaje slike za koju su ustanovili da je falsifikovana. To bi bilo vrlo zgodno rešenje za njih. Volter je možda posumnjao da je Izabel slučajno natrčala na pravi razlog za njegov žurni pokušaj preprodaje slike. Možda je popričao o tome s majkom, koja mu je možda pomogla da smisli priču o propalom otkupu firme i prijatelju kome je očajnički potreban novac. Sve je bilo suviše dobro udešeno; suviše uredno. A ona je to progutala - i čak prihvatila melodramatično upozorenje gospođe Bjui o mogućem Mekinisovom pokušaju samoubistva. To je bila najobičnija emocionalna ucena: napomena da bi neko mogao pokušati da oduzme sebi život ako mi insistiramo na svom naumu, garantovano će nas naterati da se zaustavimo. A ja sam pala na to, pomisli Izabel. I to tako lako.

Grejs je koristila svaku priliku da provede vreme s Čarlijem, stoga je bez oklevanja pristala da nastavi da ga čuva i tokom popodneva, dok se Izabel pobrine za ono što je opisala kao „hitan posao“.

19.

„Ništa se ne sekirajte“, rekla je. „Samo vi lepo idite za svojim poslom. Čarli i ja ćemo da odemo u posetu mojoj prijateljici Megi. Bolesna je - nije ništa zarazno, bez brige - muči je kamen u žuči, a poseta će je malo razveseliti. Još nije videla Čarlija i sigurno će ga obožavati.“

Izabel je pokušavala da se seti ko je Megi. Grejs je imala mnogo prijateljica, o čijim je poduhvatima i poslovima povremeno detaljno pričala Izabel. Ali, ko beše Megi?

„Ma sigurno se sećate Megi“, nastavila je Grejs. „Pričala sam vam o njoj. Ona je pre bila medijum, al' jedared se mnogo prepala i manula se toga. Videla je nešto neprijatno.“

„Kao Ejda Dum“, rekla je Izabel. „Koja je videla nešto gadno u šupi i nikad se nije sasvim oporavila od toga. *Farma 'Slaba vajda'*.“ Ovo je bilo baš smešno, ali imala je osećaj da Grejs baš i ne misli tako.

„Ne“, rekla je Grejs. „Nije tako. Nema nikak'e veze sa šupama. Ali gadno jeste. Ne priča o tome, al' znam da joj se povremeno vraća u pamet.“

„U tome je problem s medijumima“, usudila se da kaže Izabel. „Jer, ko zna, možda nas čeka neprijatna budućnost, i pitam se da li je zapravo dobro znati...“

Nije dovršila misao; poruka koju joj je saopštio Grejsin rečit pogled bila je nedvosmisljena. Nije želela da raspravlja o svojim spiritualističkim ubeđenjima: to je bilo pitanje vere.

„Pa, dobro“, vedro je rekla Izabel. „Nadam se da se Megi oseća bolje. Kamen u žuči ume da bude vrlo neprijatan.“

Pojela je kasni ručak i nahranila Čarlija. Zatim, kad je zaspao - kod Megi je trebalo da idu tek pošto se on probudi - otišla je u garažu, koja se nalazila bočno uza zid kuće. U maloj prostoriji bez prozora bilo je mračno i morala je da pipa dok nije pronašla prekidač. Međutim, kad ga je pritisla, svetlo je otkrilo stvarnu prirodu tajanstvenih kontura: liniju njenih zelenih švedskih kola, bukete prošlogodišnje lavande koje je okačila o grede na tavanici da se suše i potom zaboravila na njih, uredno smotano baštensko crevo, bicikl koji sad više nije koristila.

Uvukla se u kola i nekoliko časaka uživala u mirisu kožnih sedišta. Bio je to utešan miris - miris nečega individualnog i stoga retkog u

dobu kalupljene plastike. Neko, neka švedska ruka, šila je tu kožu da bi napravila ova sedišta; pri tom je tome posvećena ista pažnja kao i sastavljanju motora, koji je nije nikad izneverio i koji se sad poslušno upalio, od čega je šasija blago zadrhtala, kao da jedva čeka vožnju.

Nije bilo gužve u saobraćaju kad je krenula uz Kolinton roua i potom izbila na Stirling roud. S njene desne strane, pružajući se naniže prema zalivu Fort, polja su bila puna uljane repice koja je dozrevala bojeći sve veličanstvenim žutilom. Iza njih, s druge strane zaliva i prema zapadu, nalazila su se brda Fajfa i Stirlingšira, plavičastozelena, nerazaznatijiva na toploj popodnevnoj svetlosti. Otvorila je prozor sa svoje strane i uživala u naletu vetra, bremenitog mirisom predela - pokošenog sena, vode, samog tla. Primetila je da je nebo pomalo oblačno, ali ti oblaci behu tanki i pramenasti, i brzo su se kretali nošeni nekom visokom, nevidljivom vazдушnom strujom; iznad njih nije bilo ničega - samo prevrnuta činija plavetnila iznad Škotske.

Nije žurila. Trebaće joj oko sat i po da do Komrija stigne sporednim drumom preko Brakoa i odlučila je da uživa u vožnji. Imala je o čemu da razmišlja, naravno, ali znala je da će, bude li se suviše bavila onim što je upravo radila, naposljetku samo razbijati glavu mogućim komplikacijama i razlozima zašto to ne bi trebalo da radi. Naposljetku, naime, beše ipak odlučila da poveruje gospođi Bjui u vezi s Mekinisom. Sada je krenula da potraži Frenka Andersona, ne zato što je iole sumnjala da je on Mekinis, nego zato što je došla dotle u svojoj maloj istrazi. Beše se potrudila da zagleda iza slika i otkrila je brižljivo čuvanu tajnu da je slikar ipak živ. Nije joj bilo sasvim jasno šta je time postigla - osim što je zadovoljila radoznalost koja u njoj beše potaknuta onda kad je prvi put potegla pitanje autentičnosti slika. Jedini rezultat bio je da se ispostavilo da su slike potpuno autentične. Kad ih je Gaj Peplo pogledao i proglasio za Mekinisove, bio je potpuno u pravu. Oko ga nije izneverilo; video je Mekinisa u tim slikama, i Mekinis je odista i bio tu.

U određenom smislu, Endru Mekinis i njegova prijateljica, gospođa Bjui, nisu nikog obmanjivali. Mekinisove slike bile su zaista Mekinisove - to je jedino umeo da radi i to je i radio - a gospođa Bjui je na prodaju ponudila Mekinisove slike, galeriji i aukcijskoj kući. Jedina obmana - od strane gospođe Bjui - ležala je u činjenici da su

slike nuđene kao dela slikara za koga se verovalo da je mrtav. Nije bila sigurna šta da misli o tome, ali je pouzdano znala da se to neće ponoviti; Volter Bjuj joj je to jasno dao do znanja kad ju je onog dana ispratio.

„Moja majka se nikad u životu nije izvinila zbog nečega“, rekao je, stalno zagledajući preko ramena. „Stidim se zbog nje. Stvarno se stidim. Znam da shvata šta je uradila, ali...“

Izabel ga je gledala. Piter Stivenson je bio u pravu; Volter Bjuj je zaista čovek na svom mestu. Ljudi mogu zbijati zlobne šale u vezi sa starim Edinburgom, ali bio je čovek na svom mestu. Rezervisan, možda, i ponosan; ali, na svom mestu.

„Smatram da vam se moram izviniti umesto nje“, nastavio je Volter. „I obećavam: ona više neće nuditi na prodaju Mekinisove slike. To vam obećavam.“

„Ne bi trebalo da prebacujete sebi“, rekla je Izabel. „Radila je to samo da bi mu pomogla. On je taj koji je sve obmanuo svojim nestankom. Vaša majka je samo pokušavala da pomogne.“

Volter je razmislio načas o tome. „Ima trenutaka kad ne bi trebalo pomagati“, rekao je. Tačno, pomisli Izabel. Jedan od njih je svakako i onaj kad ti prijatelj traži da mu budeš žirant za ogroman kredit. Ali i ja bih isto postupila, pomisli potom. Ko sam ja da mu pridikujem o tome; ja takođe ne bih okrenula leđa prijatelju.

Dok je skretala na drum koji je iz sela Brako vodio preko brda u Komri, njena trema u vezi sa susretom s Mekinisom bila je sve jača - ako susreta uopšte bude, podseti ona sebe. Nije tačno znala gde stanuje ili da li će biti kod kuće kad ona stigne. Stvarno je izvan svake pameti da potegne čak u Pertšir ne znajući ni da li će osoba kod koje se uputila uopšte biti kod kuće; izvan svake pameti, ali tako sam odlučila zato što... zato što sam slobodan igrač i ovakve stvari me uveseljavaju i naglašavaju moju slobodu.

Drum je prolazio kroz vresište; na obema stranama dizale su se pitome padine vresom obraslih brda, posute ovcama na paši. Nije bilo kuća ni ovčijih torova, ničega što bi svedočilo o ljudskoj ruci, osim malobrojnih ograda koje su se gubile u daljini. Ovo jeste bilo samotno mesto, ali pitomo, a ne negostoljubivo, kakvi umeju da budu neki predeli na severu. Potom je drum počeo da se spušta prema Glenartniju i reci Ijern, i pred njom se našao Komri, sivi

škriļčani krovovi među drvećem, male kuće s belim zabatima, selo tipično za taj deo Škotske - uredno, mirno, mesto u kom se ne dešava bogzna šta, ali sa stanovnicima kojima to sasvim odgovara.

Ušla je u Glavnu ulicu putem koji je tekao pravo kroz selo, s kraja na kraj, i parkirala zelena švedska kola pored hotela „Rojal“. Preko puta hotela nalazila se novinarnica, s izlogom oblepljenim mesnim oglasima koji su iznutra bili selotejpom pričvršćeni za staklo. Izabel nikad nije uspevala da se odupre porivu da ih pročita. U Brantsfildu, takvi oglasi su sadržavali obaveštenja o slobodnim sobama u zajedničkim stanovima, pogodnim za osobe s dobrim smislom za humor, nepušače, opuštene; oglase za prodaju gotovo novih kompjutera, uvek iz nužde; oglase o poklanjanju mačića ljudima koji nemaju pse. Ovde se nudila ispaša za konje, kazani za kuvanje džema koji su postali preveliki za potrebe domaćinstva, oprema za pecanje. Hotelu „Rojal“ bili su potrebni konobari i konobarice, i podsticao je da se jave „samo osobe spremne da vredno rade“; žalostiv oglas u kojem se molilo za bilo kakvu vest o Smokiju, „sivom mačku s pola repa“, koji se već deset dana nije vratio kući, a njegov nestanak doveo je do „ogromne tuge, žalosti, suza“. Izabel je zurila u ovu poslednju ceduljicu; da jedan mačak ostavi sve to za sobom.

Ušla je u novinarnicu. Iza zavesom zastrtih vrata pojavila se žena kasnih srednjih godina, kose vezane na potiljku. Odnekud iza nje dopirala je tiha muzika. Maler, nagađala je Izabel.

„Izvolite? Šta mogu da učinim za vas?“ Žena je govorila tiho, a njen naglasak je govorio da potiče odnekud zapadnije, možda iz Obana.

Izabel je objasnila da traži Frenka Andersona. Zna da živi tu u blizini, rekla je, ali nije sasvim sigurna gde. Da li ga ona slučajno poznaje?

„Nije baš da ga poznajem“, odvratila je žena. „On retko zalazi u varoš. Ali naravno da znam gde živi. To vam je kuća nedaleko od drumu, tamo iza Kaltibragana. Znate, onaj stari logor za obuku s onim smešnim vojničkim barakama iz ratnog doba? Oko tri kilometra posle njega. S leve strane skreće se na prašnjavi put - kuća se ne vidi s drumu. Ali tamo je.“

Izabel joj je zahvalila i otišla. Beše upitala ženu šta misli, dali će on biti kod kuće, a ova je odvratila da najverovatnije hoće. Frenk Anderson, rekla je, kao da nikad nigde ne ide, mada ga je jednom ih

dvaput videla u Pertu. „Pomalo šanta“, rekla je, upotrebivši škotski izraz za hramanje. Izabel je klimnula glavom; to šantanje je po svoj prilici razlog što mu je potrebna ta ortopedska operacija koju je pomenula gospođa Bjui - operacija koju je socijalno teško odobravalo. Brinemo jedni o drugima, pomisli Izabel, ali još uvek nedovoljno.

Izvezla se iz Komrija, vraćajući se drumom kojim je ušla u selo, i uputila prema Glenartniju. Drum je bio prazan, zmija crnog asfalta koja je vijugala kroz dolinu, i bez problema je pronašla skretanje o kojem joj je govorila žena u novinarnici. Površina ovog puta - koji je bio jedva malo više od staze - beše zapuštena, i tu i tamo bi se trava koja je rasla među tragovima guma očešala o donji deo kola, proizvodeći zvuk koji je delovao kao da Izabel vozi kroz vodu.

Kuća je bila neočekivan prizor, barem tamo gde se nalazila. Iznenada se pojavila iza uzvišice, mala, belo okrečena kuća koja je nekad morala biti farmerska ili, još verovatnije, pastirska kuća. Uza zid kuće beše postavljena drvena klupa s visokim naslonom, a pored nje su božuri bili u punom cvatu, oblak bledocrvene naspram belog zida. Izabel primeti da se sa strane kuće, napola skrivena malom prikolicom, nalaze stara, prašnjava kola.

Parkirala je i prišla ulaznim vratima. Bila su otvorena. Iznutra su dopirali glasovi - neka diskusija na radiju.

„Gospodine Anderson?“

Unutra se radio naglo ugasio. Neka ptica se oglasila iza Izabelinih leđa, kliktav zvuk uznemirene jarebice. Napola se okrenula. Sunce joj je sijalo pravo u oči.

„Da?“

Stajao je pred njom na vratima i odmah je znala da je to Mekinis. Lice se jeste promenilo, na način koji joj beše teško da opiše, ali iza brade bile su oči koje je prepoznala s fotografija.

Izabel je zurila u njega. „Gospodin Mekinis?“

Mekinis nije rekao ništa, ah videla je dejstvo svojih reči. Kao da je ustuknuo, ali se potom sredio. Zatvorio je oči.

„Jeste li vi iz... novina?“ Glas mu je bio čudan, čak milozvučan - raskošan glas karakternog glumca.

Odmahnula je glavom. „Ne, nisam iz novina. To sigurno ne.“

Kao da ga je deo napetosti napustio, ali glas mu je još bio napregnut. „Želite li da uđete?“

„Samo ako vi nemate ništa protiv“, odvrtila je Izabel. „Nisam došla da... da vam pravim probleme. Verujte mi, nisam.“

Mekinis joj pokretom ruke pokaza da uđe u dnevnu sobu u prednjem delu kuće. Bila je to nevelika prostorija, ah udobno nameštena. Uz jedan zid stajao je kauč na razvlačenje, s mnogo jastučića; na zidovima su visile slike, od kojih je neke Izabel smesta prepoznala kao Mekinisove, ali i druge; uz drugi zid nalazio se bojom umrljan štafelaj; ovo je bila soba jednog slikara.

„Mogu vam skuvati čaj, ako želite“, rekao je. „Ali, sedite, molim vas. Gde god nađete mesta.“

„Hvala vam.“

Stajao je i posmatrao dok je pomerila u stranu dva jastučeta na kauču. „Zašto ste došli?“ upitao je.

Osetila je notu straha u njegovom glasu. Sasvim razumljivo, pomisli ona; narušila sam njegovu privatnost - privatnost koju je skupo platio. A zašto? Kako da uopšte počnem da odgovaram na to pitanje a da ne zvučim nametljivo?

„Videla sam jednu od vaših slika“, rekla je. „Novijeg datuma. To je potaklo moju radoznalost.“

Jedan čas nije rekao ništa. „Znači, samo je radoznalost posredi?“

Izabel je potvrdno klimnula. Ali, u kakvom ju je svetlu ovo prikazalo?

Mekinis je uzdahnuo. „Nije trebalo da pristanem da budu date na prodaju“, rekao je. „Nisam prodao ništa... ništa Mekinisovo otkako je umro.“

„Otkako je umro?“

Okrenuo je glavu. „Da. Otkako je umro. Čovek koji je bio Mekinis, umro je.“

Izabel je zaustila nešto da kaže, ali je Mekinis nastavio: „Možda vam to zvuči čudno, ali tako sam se osećao. Sve je delovalo beznadno, uprljano. Odlučio sam da počnem iznova.“ Zaćutao je i pogledao Izabel, kao da je čika da ospori ono što je imao da kaže. „I bio sam savršeno srećan, znate? Živeći ovde kao Frenk Anderson. Slikajući pomalo. Čak uspevam da zaradim za život čuvajući ovce i vozeći traktor za dvojicu ovdašnjih farmera.“

Izabel je čekala da kaže još nešto, ah on se ućutao. „Mogu da shvatim“, rekla je. „Mogu da shvatim zašto ljudi ponekad požele da počnu ispočetka.“

„Shvatate, ali ne odobravate?“

„Zavisí“, odvratila je Izabel.

„Ne odobravate ono što sam uradio? Što sam obmanuo ljude i naveo ih da pomisle da sam se utopio?“

Izabel je odmahнула glavom. „Baš i ne.“

„Nisam imao nikakvo osiguranje ili tako nešto“, rekao je Mekinis. „Nisam uradio ništa nepošteno.“

„Po svoj prilici su vas oplakivali“, rekla je Izabel. „Nekom je sigurno bilo teško.“

„Ne“, odvratio je odlučno Mekinis. „Nisam imao bliskih rođaka. Roditelji su mi tada već bili mrtvi, a ja sam bio jedinac.“

Izabelin glas beše blag. „Ali imali ste ženu.“

„Imao“, rekao je Mekinis. „Ona... otišla je s nekim. U svakom slučaju, povredila me je više nego ja nju.“

Nekoliko kratkih časaka su oboje ćutali. Izabel se pitala da li Mekinis zna da je taj drugi muškarac ostavio njegovu ženu. A ako i zna, da li mu to išta predstavlja?

Gledala ga je. Stajao je pored prozora, a neukrotiva kosa ocrtavala mu se naspram popodnevene svetlosti. Bilo je u njemu nečega neosporno umetničkog; koliko god nastojao da promeni identitet, pomisli ona, tog dela se nikad neće moći rešiti - ta kosa, te oči. Bile su to oči umetnika koje su umele da gore takvom snagom, baš kao Pikasove. Čitala je kako je jedan od Pikasovih prijatelja rekao da veliki slikari ne bi smeli da čitaju knjige, da ne bi progoreli rupu u papiru.

Načas nije rekla ništa. Potom je progovorila, sasvim tiho. „A imate i sina.“

„Sina.“ To nije bilo pitanje već konstatacija.

„Da“, odvratila je Izabel. „Magnusa.“

„To dete je rodila s njim“, rekao je Mekinis. „On nije moj sin.“

Izabel beše iznenađena ovim odgovorom. „Znali ste za njega?“

Kad je odgovorio, Mekinisov glas bio je pun prezira. „Došla je da me vidi“, rekao je. „Kad je dečak bio sasvim mali. Rekao sam joj da se neću predomisлити.“

Potrajalo je nekoliko časaka dok Izabel nije svarila ovo. Znači, Ejlsa je sve vreme znala da joj je muž živ; to ju je iznenadilo. Znači da su najmanje dve osobe znale njegovu tajnu: njegova žena i gospođa Bjui. I sad ona.

Mekinis je svim silama nastojao da promeni temu. „Flora Bjui me je nagovorila da prodam one dve slike. Ja nisam hteo. Ali navalila je na mene. Imam nekih medicinskih troškova, znate...”

„Znam za to“, rekla je Izabel. „Ali pretpostavljam da će se taj problem rešiti.“

Upitno ju je pogledao.

„Vidite“, objašnjavala je Izabel, „Volter Bjui je kupio jednu od tih slika, dok je drugu kupio takođe jedan kolekcionar. Volter Bjui zna da je slika vaše delo... iz posthumne faze.“ Nije mogla da odoli a da se ne našali, i bilo joj je drago kad je videla da se i Mekinis osmehnuo. „I zna da ste živi. Predlažem da otkupim tu sliku od njega, vrlo dobro znajući da ste još uvek s nama. Prema tome, novac dobijen tom transakcijom je potpuno čist. Niko nije obmanut. Isto važi i za kolekcionara koji je kupio drugu sliku. Galerija će stupiti u kontakt s njim i reći mu da postoje izvesne sumnje u pogledu autentičnosti dela. Ali barem ćete dobiti novac za onu koja je prodana na aukciji.“

„Deo tog novca je vaš?“ upitao je Mekinis.

„Na neki način“, odvratila je Izabel. „Činjenica da ću otkupiti sliku od Voltera znači da moj novac, indirektno, prelazi kod vas. Ali ja dobijam Mekinisa, za kog znam da ste ga vi naslikali. Tako sam i ja zadovoljna.“

Mekinis je klimnuo glavom. „U redu.“

„Međutim, tu je još jedna sitnica“, rekla je Izabel. „U stvari, jedna vrlo važna stvar. Onaj dečkić. Magnus. On je vaš sin, znate.“

„Nije.“

„Zove vas tata“, rekla je Izabel. „Tako vas zove. I mislim da je vrlo ponosan na vas.“

Mekinis je stajao sasvim nepomično. Potom je naglo podigao ruku do lica i pokrio oči. Začuvši njegove jecaje, Izabel je ustala. Prišla mu je i obavila mu ruku oko ramena. Na sebi je imao aranski džemper i vuna je bila gruba na dodir.

„Morate ga videti“, rekla je. „On je vaš sin, znate. Liči na vas, jako.“

Sklonio je ruku s očiju i odmahnuo glavom. „Ne. Nije.“

„Ja mislim da jeste“, rekla je Izabel. „Zato što liči na vas. Zaista liči.“
Posmatrala je dejstvo svojih reči na njega. Nije bilo lako, ali sad je znala zašto je došla i zašto je morala da kaže do kraja ono što je imala da kaže.

„Morate da uradite dve stvari, Endru“, šapatom mu je rekla. „Dve stvari. Prvo morate otići kod svoje žene i oprostiti joj. Posle osam godina, morate to uraditi. Morate joj reći da ste joj oprostili ono što vam je učinila. To vam je dužnost, vama kao i nama ostalima. Javlja se u različitim oblicima, ali uvek je to ista dužnost. Moramo praštati.“

„Drugo što morate uraditi jeste da odete i vidite svog sina. To je dužnost koju nalaže ljubav, Endru. Vrlo jednostavno. Dužnost koju nalaže ljubav. Razumete li šta vam govorim?“

Morala je da sačeka nekoliko minuta pre no što joj je odgovorio. Sve to vreme stajala je pored njega, s rukom oko njegovog ramena. Napolju, kroz prozor, razaznavala je oblik oblaka koji se kretao nebom iza vrha brda. Niski stratus.

Pogledala ga je i potom videla kako je gotovo neprimetno klimnuo glavom u znak da pristaje.

To je bilo u utorak. U sredu se nije dogodilo ništa značajno, osim što je Grejs našla na ulici novčanicu od deset funti, što je dovelo do duge i nerešene diskusije o tome dokle seže nečija moralna obaveza da preda nađeni novac policiji. Izabel je predložila sumu od trideset funti, dok je Grejs smatrala da je jedanaest otprilike ispravno. U četvrtak je dobila pismo koje ju je nateralo da se zamisli - ali i da dela - i telefonski poziv od Gaja Pploa. A u petak uveče, koje je oduvek bilo njeno omiljeno veče u nedelji, Džejmi se pojavio s dva iverka, ovog puta znatno krupnija, koja su pojeli za kuhinjskim stolom, uz sveće koje su neravnomerno sagorevale.

Pismo od četvrtka, mada sasvim bezazleno na početku, na sredini je sadržavalo bombu. Poticalo je od osobe koju je Izabel pitala da li je voljna da se pridruži novom uređivačkom odboru. Bio je to njen stari drug iz kembričkih dana, a sad je držao katedru na odseku za filozofiju na univerzitetu u Torontu. Rekla mu je sve o Dovovim osujećenim mahinacijama - znala je da nema visoko mišljenje o Dovu, koga je jednom prilikom opisao kao šarlatana. „Video sam Dova pre oko pet meseci“, napisao joj je u svom odgovoru. „Zatekli

smo se zajedno na nekom simpozijumu u Stokholmu. Šveđani su bili divni domaćini, kao i obično, a grad je bio prelep u svojoj kasnozimskoj odori; beo, luka još uvek zaleđena, sve svetlucavo. Imao sam tu nesreću da na jednoj večeri sedim pored Dova, koji sve vreme nije prestao da priča o sebi. Rekao je da se sprema da objavi veliku knjigu. Ogromnu, nagovestio je. A onda se raspričao o svom razvodu. Predstojalo je nekakvo saslušanje na sudu i nabrojao mi je sve silne grehe svoje supruge. Ali, Izabel, ko joj može zameriti? Brak sa Dovom bio bi doživotna robija za bilo koju ženu.“

Izabel je odložila pismo i stajala nekoliko minuta pored prozora svoje radne sobe, ne znajući šta da radi. Naravno, mogla je učiniti samo jedno i to je i učinila, mada jeste bila u iskušenju da ne preduzme ništa.

„Ket“, rekla je. „Bila sam pogrešno obaveštena. Dugujem ti izvinjenje.“

„U vezi s čim?“ rekla je Ket.

„S Kristoferom Dovom“, žurno je odvrtila Izabel. „Nije oženjen. Razveden je. Prenaglila sam sa zaključkom.“

Na drugom kraju žice je usledilo ćutanje. Ali samo nakratko. I potom: „Nije bitno“, rekla je Ket. „Svakako se viđam s nekim drugim.“

Sad je na Izabel došao red da zanemi.

„Zove se Imon“, rekla je Ket. „Poreklom je Irac. I divan je. Nežan. Dopašće ti se.“

„Sigurna sam da hoće“, rekla je Izabel, mada nije bila. „A čime se Imon bavi?“ upitala je.

Ponovo je usledilo ćutanje, ovog puta malo poduže. „Pa“, rekla je naposletku Ket, „trenutno radi kao izbacivač u baru, ali namerava da batali to i uči zidarski zanat. Postoji preduzimač po imenu Kliford Rajd, on ga je uzeo za šegrta. Kliford sad radi jednu zgradu ovde blizu radnje. Najtraženiji je preduzimač u gradu. Možda si videla skele. Tako sam upoznala Imona. Došao je s Klifordom na kafu.“

Izabel nije znala šta da kaže, ali Ket je morala da seče sir i stoga su okončale razgovor. Izabel je osetila olakšanje u vezi s „aferom Dov“; izvršila je svoju dužnost i priznala, ali nije bilo ni važno. A ako bi trebalo da bude uznemirena zbog Imona, imaće u budućnosti sasvim dovoljno vremena za to. Mada, izbacivač koji je avanzovao u zidarskog šegrta mogao je biti poboljšanje u odnosu na neke od

muškaraca iz Ketine prošlosti; i jedno i drugo zanimanje zahtevalo je određene kvalitete od osobe koja se njima bavi, suprotstavljene, možda, ali svakako dobre kvalitete. Irska je toliko dala svetu; možda je Ket konačno počela da uči.

Telefonski poziv Gaja Pploa počeo je žustro, ali je doveo do najmanje jednog intervala ispunjenog ćutanjem. „Kupac one slike je imao razumevanja“, rekao je. „Rekao sam mu da imam razloga da verujem da slika nije ona koju su me naveli da poverujem da jeste. Rekao je da mu se dopada, bez obzira na to, i da će je zadržati. Prilagodio sam cenu, naravno: dobra slika u stilu nekog drugog slikara je još uvek dobra slika, ali ne tako skupa. Bio je sasvim zadovoljan. Vrlo zadovoljan, štaviše.“

„A osoba koja je dala sliku na prodaju?“ rekla je Izabel. „Dali se ona zadovoljila manjom sumom?“

„Laknulo joj je“, rekao je Gaj. „Rekla mi je da...“ Stao je. „Otkud si znala da je reč o ženi?“

„Pa ti si mi rekao“, odvratila je Izabel. „A i upoznala sam gospođu Bjui.“

Tada je usledilo ćutanje i Izabel je zaključila da je trebalo da uputi Gaja u neke stvari. Bio je diskretan i znala je da ume da čuva tajnu. Ali ipak ga je umešala i dugovala mu je potpuno objašnjenje.

„Možemo li da se nađemo sledeće nedelje?“ rekla je. „Imam da ti ispričam jednu dugu i komplikovanu priču. Ali ispričaću ti je samo ako mi daš časnu reč da nećeš reći nikom živom. Nikom živom.“

„Imaš moju reč“, rekao je Gaj. „Ali zar ne možeš da mi bar nagovestiš o čemu se radi?“

Izabel je prasnula u smeh. „O vrtlogu“, rekla je. „O ljudskoj čudnovatosti.“

Sada, sedeći s Džejmijem u kuhinji uz čašu dobrog zapadno-australijskog vina koje je doneo sa sobom, zajedno sa znatno krupnijim komadima iverka, Izabel je prepričavala dešavanja od protekle nedelje. Džejmi ju je pažljivo slušao, sve više začuđen.

„Znači, gospođa Bjui će se izvući nekažnjeno?“ upitao je na kraju. „A Mekinis i dalje ne obraća pažnju na tog dečkića? Baš i nije neki srećan kraj, zar ne?“

„Ali gospođa Bjui nije uradila nikakvo zlo“, rekla je Izabel. „Prodala je dva originalna Mekinisa. Što se toga tiče, sve je sasvim u redu.“

Mada mislim da više neće pokušati ništa slično.“

Džejmi se namrštio. „Ali to nije u redu“, rekao je. „Dala je na prodaju dve slike umetnika za koga se misli da je mrtav. A nije. Kako bi advokati to nazvali? Lažno prikazivanje materijalnih činjenica ili tako nekako?“

„Zvuči kao poprilično cepidlačenje“, rekla je Izabel.

„Ma nemoj?“ prigovorio je Džejmi. „Vidi ko mi kaže da cepidlačim.“ Ali ton mu je bio šaljiv i osmehivao se.

„Ono što me je više brinulo“, rekla je Izabel, „bila je činjenica da je Mekinis ignorisao svog sina. U tome je bila stvarna tragedija.“

„Ubedila si da ga se predomisli?“

„Mislim da jesam“, rekla je Izabel. „Staviše, sigurna sam u to.“

Pogledala je Džejmija, nemo ga čekajući da je optuži za neopravdano mešanje. Ali nije to uradio; umesto toga, pogledao ju je, osmehnuo se i rekao: „Pa eto, onda je sve u redu.“

Mislio je na svog sina; kako iko može uskratiti ljubav detetu?

„Znači, kad se sve sabere i oduzme, da li bi rekao da je ovaj put bilo barem vredno mešanja?“ upitala je Izabel.

Džejmi je oklevao. Nije trebalo da se meša u tuđe stvari; u to je bio siguran. Ali kad pogleda šta se ovde dogodilo, da li bi poticanje pozitivnog dejstva bilo išta drugo sem običnog zvocanja? Stoga je samo rekao: „Da. U ovom slučaju si postupila ispravno.“

„Hvala ti“, rekla je Izabel. „Ali, evo teme za razmišljanje: shvatila sam da sam postupila ispravno tek kad je sve bilo gotovo.“

Dovršili su večeru. Kasnije, na spratu, dok su još ležali budni pri svetlosti mesečine koja je prodirala kroz zavese koje nisu bile navučene do kraja, odjednom se spolja začulo kevtanje Brata lisca. „Napolju je“, prošaputala je Izabel. „To se on javio.“

Džejmi se prisetio stiha pesme: *Molio se mesecu da mu svetlosti da*. To je bilo o Bratu liscu, zar ne. Da, rekla je Izabel, jeste. Šta misliš, moli li se on mesecu?

Džejmi je ustao i prišao prozoru da bi pogledao napolje, na travnjak. Videći ga kako stoji tamo u svojoj nagosti, pomislila je na lepotu koja joj nekako beše data. Na dar lepote.

Vratio se u krevet. „Drži se senki“, rekao je. „Ali to je bio on, nema zbora. Molio se mesecu.“

Uhvatio ju je za ruku. „Znaš, obećala si mi nešto. Obećala si mi priču o tetoviranom čoveku. Sećaš li se?“

„Jesam li?“ Polako ju je hvatao san.

„Da, jesi“, šapnuo je.

„U redu. Priča o tetoviranom čoveku.“

Naslonila je dlan na njegovo rame. Osećala je pokrete njegovog disanja; tako blage.

Šaputala je stihove, usana tik uz njegovo uvo: Tetovirani čovek/ Koji je voleo svoju suprugu, tetoviranu ženu,/ I bio ponosan na svog sina, tetoviranu bebu.

Začutala je, osluškujući njegovo disanje.

„Je li to sve?“ upitao je.

„Neke priče su vrlo kratke“, tiho je rekla, „jer kazuju sve što ima da se kaže.“

Razmislio je o ovome u tišini sobe. Bila je u pravu.

„Hvala ti za priču“, rekao je. „Mnogo mi se dopada.“

Izabel je zatvorila oči. Postoji more ljubavi, pomisli ona. A mi smo u njemu.

{1} Robert Scruton (r. 1944), engleski konzervativni filozof. (Prim. prev.)

{2} Lettuce (eng.) znači „zelena salata“. (Prim. prev.)

{3} Igle, držači za vunu i mnoge druge osnovne i pomoćne alatke za štrikanje nekad su se pravili od kitove kosti, a ne od metala. Kitova kost je bila i materijal za pravljenje ženskih korseta, kišobrana, suncobrana, češljeva i ukrasnih šnala, lenjira, stolarskih ravnala, pečata i brojnih drugih upotrebni i ukrasnih predmeta (vid. http://americanhistory.si.edu/onthewater/exhibition/3_7.html). (Prim. prev.)

{4} *Ludus Baroque* (Barokna igra), kamerni orkestar i hor iz Edinburga. Njegov osnivač, Richard Neville-Towle, ujedno je i dirigent amaterskog Really Terrible Orchestra (Zaista groznog orkestra), koji su osnovali Alexander McCall Smith i njegov prijatelj, edinburški biznismen Peter Stevenson. Ovaj orkestar se pominje u knjizi *Nedeljni filozofski klub* (izd. Samizdat B92, 2007), a Peter Stevenson se dosad pojavio u svim knjigama iz serijala o Isabel Dalhousie, „igrajući“ samog sebe. (Prim. prev.)

{5} Tradicionalna nošnja muškaraca u Indiji, komad belog platna dug nešto manje od 7 m, koji se na poseban način obmotava i vezuje oko tela. (Prim. prev.)

{6} Anthony Trollope (1815-1882) bio je jedan od najvećih engleskih romanopisaca viktorijske ere, a ovde je reč o zapletu romana Barchester Towers, iz serijala ovog književnika poznatog kao Chronides of Barssetshire. Po njegovim vešto smišljenim zapletima nazvana je čak i jedna pregovaračka tehnika, poznata kao Troiopova smicalica. (Prim. prev.)

{7} „Onaj ko ima ženu i decu, dao je taoca sudbini, jer oni sprečavaju velika dela, kako vrlo tako i smutna.“ - Francis Bacon (1561-1626), O braku i samačkom životu. (Prim. prev.)

{8} Najpribližniji prevod škotske reči girn. (Prim. prev.)

{9} Izraz upotrebljen u originalu, Dutch courage, jeste idiom sa značenjem „lažna hrabrost“ i najčešće se odnosi na hrabrost koja potiče od pića. Ovde je, zbog konteksta, morao biti ostavljen u izvornom, mada donekle modifikovanom obliku. (Prim. prev.)

{10} Žargonski izraz kulirati je preuzet iz engleskog jezika, a glagol cool (koji je osnova sličnog engleskog žargonskog izraza) znači hladno, sveže, prohladno. (Prim. prev.)

{11} Matej, 25:35. (Prim. prev.)

{12} (Šk. gel.) ceildh, društvena okupljanja u Škotskoj i Irskoj, obeležena tradicionalnom muzikom, igrom i pričama. (Prim. prev.)

{13} *Korky the Cat i Desperate Dan*, popularni britanski stripovi za decu, izlaze već decenijama. (Prim. prev.)

{14} „Kelpie“, natprirodni vodeni konj iz keltskih legendi, za kog se verovalo da nastanjuje reke i jezera Škotske i Irske. (Prim. prev.)

{15} Da li je zaista rekao ovo ili nije, tek, obistinilo se. Dinastija Stjuart došla je na presto s Mardžori, kćerkom škotskog kralja Roberta Brusa, i premda se nije okončala s Meri Stjuart, kćerkom Džejmsa V, njen poslednji vladar bila je Džejmsova prapra- prauka, kraljica Ana od Velike Britanije. (Prim. prev.)

{16} Kad su kritičari proglasili njegova dela dosadnim i neinventivnim, Han van Meegeren (1889-1947) je rešio da svima dokaže koliko je veliki slikar tako što će praviti falsifikate koje niko neće moći da otkrije. Sasvim je moguće da niko i ne bi, da se nije jedan od njegovih falsifikata Vermera našao u posedu naciste Geringa. Suočen s mogućnošću da ga, zbog prodaje holandskog nacionalnog blaga nacistima, optuže kao kolaboracionistu, Van

Megeren je priznao taj i sve ostale falsifikate. Osuđen je na simboličnu kaznu od godinu dana zatvora, ali je pre odlaska u zatvor umro od infarkta. (Prim. prev.)

{17} Luka, 16:19-31. (Prim. prev.)

{18} *WS odn. Writer to the Signet pripadnik je udruženja čiji naziv glasi Society of Writers to Her Majesty's Signet, privatnog udruženja škotskih advokata koje datira iz 1594. Iako se prvobitna svrha udruženja (ovlašćeno nadziranje upotrebe kraljevskog pečata na određenim dokumentima) davno izgubila, naziv je ostao i danas je ovo nezavisno udruženje i sastavni deo Vrhovnog suda Škotske.* (Prim. prev.)

{19} (Nem.) Schadenfreude je termin koji označava uživanje u tuđoj nesreći, naslađivanje nečijom propašću i sl. (Prim. prev.)

{20} *Robert Louis Stevenson (1850-1894) bio je rođeni Edinburžanin.* (Prim. prev.)

{21} Igra reči: Turkey je Turska, Turkish je turski, ali turkey je ćurka. (Prim. prev.)

Table of Contents

- [1.](#)
- [2.](#)
- [3.](#)
- [4.](#)
- [5.](#)
- [6.](#)
- [7.](#)
- [8.](#)
- [9.](#)
- [10.](#)
- [11.](#)
- [12.](#)
- [13.](#)
- [14.](#)
- [15.](#)
- [16.](#)
- [17.](#)
- [18.](#)
- [19.](#)